

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**KAMPPAILU ARKTISESTA ALUEESTA
– ARKTISEN ALUEEN MERKITYS KRIITTISEN GEOPOLITIIKAN NÄKÖKAN-
NALTA**

Diplomityö

Kapteeniluutnantti
Mika Raunu

Yleisesikuntaupseerikurssi 54
Merisotalinja 29

Heinäkuu 2009

Kurssi Yleisesikuntaupseerikurssi 54	Linja Merisotalinja 29
Tekijä Kapteeniluutnantti Mika Raunu	
Tutkielman nimi KAMPPAILU ARKTISESTA ALUEESTA – ARKTISEN ALUEEN MERKITYS KRIITTISEN GEOPOLITIIKAN NÄKÖKANNALTA	
Oppiaine, johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka MPKK:n Kurssikirjasto
Aika Heinäkuu 2009	Tekstisivuja Liitesivuja 127 7

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää arktisen alueen erilaisia merkityksiä. Tutkimuksen tiedonintressi noudattaa strategian tutkimuksen näkökantaa, jossa tutkija on kiinnostunut arktisen alueen saamista valtioon, asevoimiin, luonnonvaroihin ja politiikkaan liittyvistä merkityksistä. Tutkimusta ohjaava tutkimusongelma on: Millaisia merkityksiä arktinen alue saa viimeaikaisen uutisoinnin perusteella?

Tutkimusongelmasta johdetut yksityiskohtaiset tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitkä toimijat argumentoivat arktisesta alueesta?
2. Mikä on arktista aluetta koskevat argumentoinnin aihepiiri?
3. Millaisia merkityksiä arktinen alue saa eri toimijoiden diskurssien perusteella?
4. Millaisia johtopäätöksiä voidaan argumentoinnista tehdä koskien alueen merkitystä tulevaisuudessa?

Tutkimuksen lähteinä käytettiin pohjoismaalaisten, isobritannialaisten, kanadalaisten ja yhdysvaltalaisien sanomalehtien sekä verkkouutisten uutisartikkeleita. Uutisartikkelit luokiteltiin eli niistä tunnistettiin argumentoijat, diskurssit ja valtiot. Luokittelunperusteella syntyneitä erilaisia merkityksiä analysoitiin ja selitettiin. Käytännössä lähteinä käytettiin 1971 uutisartikkeliä (noin 3000 A4 sivua tekstiä), joista tunnistettiin 1864 tutkimusasetelman mukaista ja 890 tutkimusasetelman ulkopuolista (hylättyä) arktisen alueen saamaa merkitystä.

Tutkimuksen perusteella arktinen alue saa ensisijaisen merkityksensä erilaisten poliittisten toimijoiden, tiedeyhteisön edustajien tai sotilaiden diskurssien perusteella. Yleisimmät diskurssit eli arktisen alueen saamat merkitykset liittyvät aluediskursseihin (talousvyöhyke, valtioiden väliset rajat ja ristiriidat). Arktinen alue saa lähes aluediskurssin suuruisen merkityksen luonnonvarojen hyödyntämisen (öljy, kaasu ja kalastus) sekä ympäristödiskurssien (ilmastomuutos, luonnonsuojelu, uhanalaisuus, riskit) osalta. Neljänneksi yleisin arktisen alueen saama merkitys liittyy sotilaallisiin tekijöihin eli asevoimiin, niiden toimintaan ja käyttöön alueella.

Arktisen alueen saamien merkitysten, diskurssien ja eri argumentojien perusteella voidaan johtopäätöksinä todeta:

1. Valtiot tavoittelevat suhteellista etua kilvoittellessaan arktisen alueen talousvyöhykkeistä, mannerjalustan hyödyntämisestä, luonnonvaroista ja vaikutusvallasta alueen hyödyntämiseen liittyen.
2. Asevoiman hyödyntämisen on muutoksessa. Aikaisemmin asevoimia hyödynnettiin alueella ensisijaisesti ”etelän hyväksi” eli osana valtioiden välistä sotilaallista pelotetta ja suurvalta-asemaa. Nykyisin asevoimien hyödyntäminen painottuu sotilaalliseen läsnäoloon, omien taloudellisten etujen ja vaikutusvallan varmistamiseen alueella. Käytännössä asevoimien hyödynnetään siis ”pohjoisen turvaksi – etelän päätösten mukaisesti”. Logiikka on siis sama, mutta se ilmenee eri tavalla.

<p>3. Arktisen alueen kehitykseen liittyen konfliktien uhka ja riski on alhainen. Joskin alueella tulee tulevaisuudessa olemaan pienehköjä yhteenottoja esimerkiksi kalastukseen ja tutkimustoimintaan liittyen. Asevoimat ovat poikkeuksetta osa ristiriitoja, koska ne ovat lähes ainoita toimijoita kenellä on kyky operoida alueella.</p> <p>4. Ilmastomuutoksen, jääpeitteen pienenemisen, arktisen alueen talousvyöhykkeiden rajojen uudelleen määrittämisen ja arktisen alueen luonnonvarojen hyödyntämisen lisääntymisen seurauksena arktisen alueen valtiot ovat geopolitiisessa muutosprosessissa, joka tulee vahvistamaan valtioiden vaikutusvaltaa. Suurimmat muutokset, koskien merenkulun lisääntymistä ja luonnonvarojen hyödyntämistä ajoittuvat 2020-luvulle.</p>
<p>AVAINSANAT</p> <p>Arktinen alue, kriittinen geopolitiikka, geopolitiikka, diskurssianalyysi, ilmastomuutos</p>

KAMPPAILU ARKTISESTA ALUEESTA – ARKTISEN ALUEEN MERKITYS KRIITTISEN GEOPOLITIIKAN NÄKÖKAN- NALTA

1	JOHDANTO.....	1
2	KLASSISESTA GEOPOLITIIKASTA KRIITTISEEN GEOPOLITIikkaAN – TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	4
2.1	POLIITTINEN MAANTIEDE JA KLASSINEN GEOPOLITIikka	5
2.2	UUSI GEOPOLITIikka	10
2.3	KRIITTINEN GEOPOLITIikka JA KONSTRUKTIVISMI.....	13
2.4	TUTKIMUSONGELMA, VIITEKEHYS JA TUTKIMUSMENETELMÄ	15
3	ARKTISEN ALUEEN GEOPOLIITTISET PERUSTEET	20
3.1	ARKTINEN ALUE JA ALUEEN VALTIOT.....	20
3.2	ISLANTI, NORJA JA TANSKA	25
3.3	KANADA	33
3.4	YHDYSVALLAT.....	38
3.5	VENÄJÄ.....	44
4	TUTKIMUSAINEISTO JA SEN ANALYSOINTI.....	49
4.1	TUTKIMUSAINEISTON VALINTA.....	49
4.2	UUTISARTIKKELEIDEN LUOKITTELU JA DISKURSSIANALYYSI	54
4.3	YLEISIÄ HAVAINTOJA ARKTISEN ALUEEN SAAMISTA MERKITYKSISTÄ.....	58
4.4	TUTKIMUSASETELMAN ULKOPUOLISIA ARKTISEN ALUEEN MERKITYKSIÄ	62
5	ARKTISEN ALUEEN MERKITYS	65
5.1	ARKTISEN ALUEEN ALUE-MERKITYS.....	65
5.2	ARKTISEN ALUEEN LUONNONVAROIHIN LIITTYVÄ MERKITYS	85
5.3	ARKTISEN ALUEEN SOTILAALLINEN MERKITYS.....	93
5.4	ARKTISEN ALUEEN LIIKENNE – MERKITYS	101
5.5	MUITA ARKTISEN ALUEEN MERKITYKSIÄ.....	109
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	113
6.1	ARKTISEN ALUEEN MERKITYS	113
6.2	GEOPOLITIIKAN MALLI ARKTISEN ALUEEN KUVAAJANA.....	115
6.3	ARKTISEN ALUEEN TULEVAISUUDEN MERKITYKSISTÄ.....	120
6.4	VALIDITEETIN JA RELIABILITEETIN ARVIOINTI	124

LÄHTEET

LIITTEET

KAMPPAILU ARKTISESTA ALUEESTA

– ARKTISEN ALUEEN MERKITYS KRIITTISEN GEOPOLITIIKAN NÄKÖKANNALTA

Arktinen alue on kuin kuu. Molempiin liittyy valtavia odotuksia, huipputeknologiaa sekä valtioiden välistä kamppailua merkityksistä ja alueista.¹

1 JOHDANTO

Diplomityö käsittelee arktisen alueen merkitystä kriittisen geopolitiikan näkökannalta. Kylmän sodan aikana arktinen alue oli suurvaltojen välinen perifeerinen taistelukenttä, jonka arveltiin toimivan mahdollisen ydinsodan näyttämönä. Alueen kautta on lyhin maantieteellinen etäisyys Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä, mistä johtuen sitä kuvailtiin usein eräänlaiseksi strategisten aseiden taistelukentäksi. Alueen sotilasstrateginen merkitys liittyi strategiin asejärjestelmiin, sotilaallisesti tärkeisiin alueisiin ja arktisen alueen ilmatilan hyödyntämiseen. Toisaalta alueen merkitys liittyi Pohjois-Atlantin strategisesti tärkeisiin Yhdysvaltoja ja Eurooppaa yhdistäviin meriyhteyksiin ja tarvittavan merenherruuden saavuttamiseen Pohjois-Atlantilla. Arktisen alueen turvallisuuspoliittinen tutkimus keskittyi suurvaltojen ja erityisesti niiden strategisten aseiden ja asevoimien välisen vastakkainasetteluun. Asevoimien osalta tutkimus painottui aseistariisunnan, strategisten aseiden, kuten ydinaseiden ja laivastojen tutkimukseen. Tutkimusten näkökannat liittyivät usein ajalle tyypilliseen poliittiseen realismiin tai geopolitiikkaan.

---

¹ Kuuta ja arktista aluetta yhdistää retorisesti moni asia. Arktiseen alueeseen kohdistuu huomattavia odotuksia luonnonvarojen, kalastuksen ja kauppamerenkulun osalta. Kuuhun on ja kohdistuu edelleen huomattavia odotuksia, esimerkiksi kuun alkuainekartoitus on vasta alkamassa. Lisäksi ihmisen on vaikea päästä ja oleskella pohjoisilla alueilla. Valtioilla on meneillään kamppailu arktisista alueista. Yhdysvallat pystytti lippunsa ensimmäisenä kuuhun, Venäjä puolestaan pohjoisnavalle merenpohjaan. Valtiot kamppailevat arktisesta alueesta samalla tavalla kuin 1900-luvulla Yhdysvallat ja Neuvostoliitto kilpailivat ihmisen lähettämisestä kuuhun. Kukaan tai mikään valtio ei periaatteessa tällä hetkellä omista kuuta tai arktista aluetta. Amerikkalainen Dennis Hope on tosin julistautunut kuun ja seitsemän muun taivaankappaleen omistajaksi YK:n vuonna 1967 ulkoavaruutta koskevan sopimuksen perusteella. Katso esimerkiksi Cable News Network, Prime luna real estate for sale -- but hurry, artikkeli 20.11.2000 <http://archives.cnn.com/2000/TECH/space/11/20/lunar.land/index.html>, viitattu 20.7.2009.

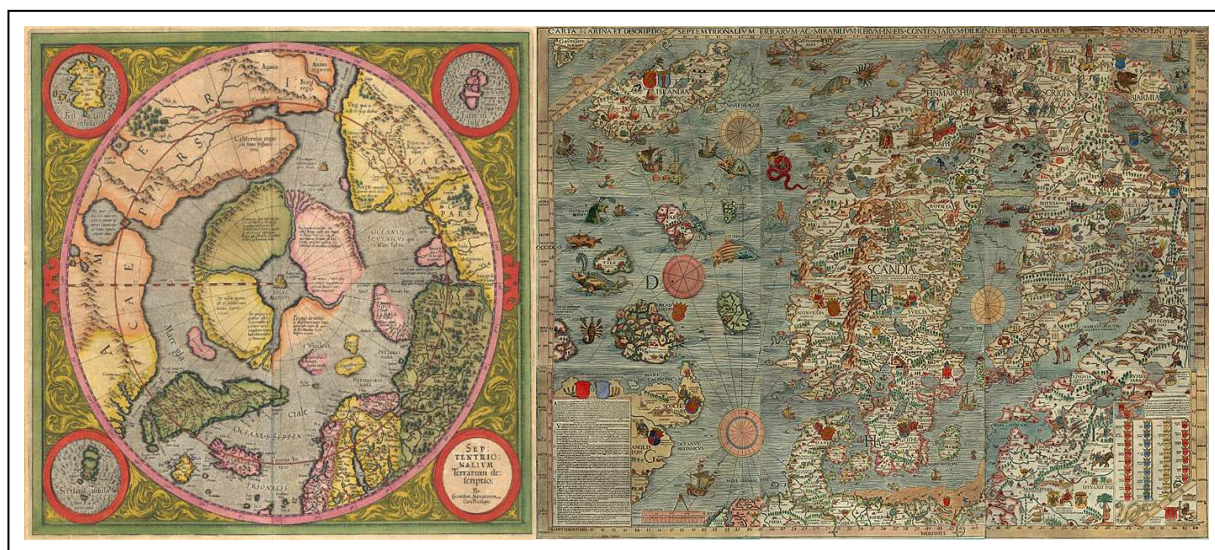
Neuvostoliiton hajoaminen oli osa prosessia, joka johti edelleen suurvaltojen välisen vastakainasettelun päättymiseen ja liennytykseen eli kylmän sodan päättymiseen. Samalla 1990-luvulla kehittyi arktisen alueen valtioiden, erityisesti Yhdysvaltojen ja Venäjän, välinen vuoropuhelu.² Arktisen alueen merkitys on viime vuosien aikana ollut muutoksessa ja merkitys onkin kasvanut. Energian ja luonnonvarojen kallistuminen, ilmastomuutos ja uuden teknologian käyttöönotto ovat mahdollistaneet arktisen alueen luonnonvarojen aikaisempaa merkittävämmän hyödyntämisen. Ilmaston lämpeneminen on samalla mahdollistamassa uuden strategisten meriyhteysien avautumisen Kaukoidän ja Euroopan sekä Pohjois-Amerikan ja Aasian välillä. Arktisella alueella on myös merkittäviä kalastusalueita. Ympäristöviranomaiset ja luonnonsuojelujärjestöt ovat esittäneet huolestumisensa lisääntyneen meriliikenteen, kalastuksen ja merenpohjassa olevien luonnonvarojen hyödyntämisen takia. Arktiseen alueeseen liittyy useita ratkaisemattomia valtioiden välisiä kysymyksiä, jotka liittyvät mm. maa- ja merialueiden rajoihin, kalastus- ja talousvyöhykkeisiin ja mannerjalustalla sijaitsevien luonnonvarojen hyödyntämiseen.

Sotilasstrategisesta näkökulmasta kylmän sodan aikainen jännite on arktisella alueella laskeutunut. Alueella on kuitenkin edelleen jännitteitä. Valtioiden väliset kiistat esimerkiksi talousvyöhykkeiden rajoista ja luonnonvarojen hyödyntämisestä ovat vaikuttaneet uusien ja uudenlaisten jännitteiden syntymiseen. Valtiot pyrkivät varmistamaan omat etunsa ja oikeutensa alueella. Julkisuudessa arktinen alue on yhdistetty ”kultarynnäkköön”, ”uuden mantereiden valloitukseen” ja ”uuteen kylmään sotaan”. Vaikka arktisen alueen hyödyntämisessä ja alueen merkityksessä on meneillään muutos, moni asia pysyy ennallaan. Venäjän tärkeimmät sotilas-tukikohdat ovat edelleen alueella. Norja ja Kanada pohtivat 1990-luvulla alkaneiden asevoimiensa supistusten jälkeen niiden läsnäolon kasvattamista arktisella alueella. Islanti on riippuvainen Yhdysvalloista ja muista Naton jäsenvaltioista oman maansa puolustuksessa ja turvallisuuden takaamisessa. Norja hyödyntää asevoimiaan omilla merialueillaan ja pyrkii turvaamaan omat etunsa. Myös arktisen alueen ulkopuolella olevat valtiot ovat kiinnostuneita alueen luonnonvarojen ja avautuvien meriyhteysien hyödyntämisestä.³

² Esimerkkinä on Arktinen neuvosto. Suomen aloitteesta perustettiin vuonna 1991 Islannin, Kanadan, Ruotsin, Suomen, Tanskan, Venäjän ja Yhdysvaltojen välinen arktisia alueita koskeva ympäristöyhteistyö. Yhteistyö laajeni vuonna 1996 Kanadan aloitteesta perustettuun Arktiseen neuvostoon. Neuvosto on ulkoministeri-tason yhteistyöelin. Sen päätehtävänä on edistää kestävästä kehityksestä arktisella alueella ympäristö-, sosiaali- ja taloussektoreilla. Arktinen neuvosto on Pohjoismaiden, Kanadan, Yhdysvaltojen ja Venäjän hallitusten välinen yhteistyöelin. Katso esimerkiksi <http://www.arctic-council.org/>.

³ Esimerkiksi Kiina, Korea ja Intia ovat osallistuneet arktisen alueen tutkimukseen. Lisäksi Kiina on rakentanut itselleen napaseuduille soveltuvien jäänmurtajia.

Arktinen alue on kautta aikojen saanut erilaisia merkityksiä. Näitä merkityksiä on usein kuvattu kartoilla, joita voidaan pitää eräänlaisina geopoliittisen käsikirjoituksen oppikirjoina. Pohjoisia alueita koskevat 1400–1700 lukujen kartat eivät perustuneet systemaattisille maantieteellisille mittauksille vaan usein kartoissa yhdistyivät uskomukset, historialliset tapahtumat, sääilmiöt, alueen luonto sekä eläimistö ja muut alueeseen vaikuttavat tekijät. Kartat kuvaavat alueiden saamia erilaisia merkityksiä. Esimerkkeinä karttoihin kuvatuista alueiden saamista merkityksistä ovat Gerhard Mercatorin pohjoisnapaa kuvaava kartta ja Olaus Magnuksen laatima Skandinaviaa kuvaava Carta Marina.⁴

Kartta 1 ja 2. Vasemmalla Septentrionalium Terrarum descriptio, joka on Gerhard Mercatorin (1512–1594) laatima kartta Pohjoisnavasta. Kartta on esimerkki diskursissa ja sosiaalisessa ympäristössä syntyneestä tiedosta Pohjoisnavasta ja arktisesta alueesta. Kuvassa pohjoisnapa on saanut merkityksen ja ulkoasun mielikuvien ja mielikuvituksen perusteella.⁵ Oikealla Carta Marina (suom. Merikartta), joka on ensimmäinen Pohjoismaita kuvaava kartta, jossa on paikannimet ja paikkojen kuvauksia. Kartta on esimerkki tavasta laatia geopoliittisia käsikirjoituksia. Lisäksi kartta on esimerkkinä alueiden saamista erilaisista merkityksistä, jotka tässä tapauksessa on kuvattu kartan lukuisina piirroksina.⁶

⁴ Katso esimerkiksi Ehrensvärd, Ulla: Pohjolan kartan historia, myyteistä todellisuuteen, John Nurmisen Säätiö, Art-Print Oy, Helsinki 2006, s. 7–10. Carta Marina kuvaa Skandinaviaa. Uskonpuhdistuksen aikana Olaus Magnus laati vuonna 1539 kartan, jonka tarkoituksena oli osoittaa paaville, miten suuren ja hienon alueen katolinen kirkko menetti pohjolassa. Kartassa kuvataan mm. pohjolan vuodenajat, meren jäätyminen, historiallisia tapahtumia, alueen luonnonvaroja, eläimistöä, ihmisiä, asutusta, sotatoimia ja alueita erilaisine rajoineen.

⁵ Princeton University Library, http://libweb5.princeton.edu/visual_materials/maps/websites/northwest-passage/arctic1595-full.jpg, viitattu 25.11.2008. Kyseessä on klassinen arktisen alueen kartta, joka edustaa myöhäiskeskiajan käsitystä pohjoisnavasta neljän saaren ympäröimänä korkeana mustana vuorena. Kartan kolmessa kulmassa on ympyränmuotoiset pienoiskartat Färsaarista, Shetlandin saarista ja tarunomaisesta Frisland-saaresta. Gerhard Mercator (1512–1594), Belgiassa syntynyt renessanssiajan tunnetuin kartografi, oli myös etevä matemaatikko. Hän muutti vanhempiensa sukunimen Kremer Mercator du Rupelmondeksi. Kartta on esitetty pohjoisnapaa sivuavassa tasoprojektiossa, eikä Mercatorin lieriöprojektiossa, missä lieriö sivuaa maapalloa päiväntasaajalla. Belgialainen taiteilija, kairvertaja ja kartografi Jodocus Hondius (1563–1611) sai mainetta erityisesti varhaisista Uuden Maailman ja Euroopan kartoistaan.

⁶ Ehrensvärd, Ulla: Pohjolan kartan historia, myyteistä todellisuuteen, John Nurmisen Säätiö, Art-Print Oy, Helsinki 2006, s. 59–63, 110–111. Tätä ennen Pohjoismaita kuvaavia karttoja oli tehnyt Ziegler ja

Karttojen lisäksi alueiden geopolitiikan käsikirjoitusta laaditaan huomattavasti laajemmin ja poikkitieteellisemmin. Geopolitiikka yhdistää politiikan ja maantieteen. Geopolitiikkaa voidaan lähestyä myös kriittisen tieteen näkökulmasta, jolloin perinteisen geopolitiikan tutkimuksen rajoja murretaan. Tämän ns. kriittisen geopolitiikan näkökulma liittyy maantieteen, politiikan, poliittisen historian, sosiologian ja yhteiskuntafilosofian tutkimukseen. Yhtenä kriittisen geopolitiikan tarkoituksena on tutkia, millaisia erilaisia merkityksiä alueet saavat esimerkiksi diskurssianalyysin perusteella.

Pelkät alueet eivät sellaisenaan merkitse mitään. Alueet vaativat aina jonkin toimijan tai kontekstin, jossa merkitykset syntyvät. Esimerkiksi Suezin kanavalla ei olisi merkitystä maailman merenkululle, jollei siellä kulkisi laivoja. Laivat ja meriliikenne muodostavat siis yhden merkityksen Suezin kanavalle.⁷

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia erilaisia merkityksiä arktinen alue saa vuosina 2005–2008 julkaistuissa uutisartikkeleissa strategian tutkimuksen näkökannalta tarkasteltuna. Strategian tutkimuksen näkökannalla tarkoitetaan tutkimuksen tiedonintressiä, jonka mukaan tutkija ei ole kiinnostunut arktisen alueen mahdollisesti saamista ihmistieteellisistä, kansan luonteeseen tai vaikka kulttuurillisiin tekijöihin liittyvistä merkityksistä. Tutkimus painottuu valtioiden, asevoimien, poliittisten toimijoiden ja talouden vaikuttajien muodostamien merkitysten tarkasteluun. Vuosien 2005–2008 artikkelien perusteella syntyneiden merkitysten selittämisessä pyritään pidättäytymään ennen vuotta 2009 julkaistussa aineistossa, mikäli se on tutkimuksen validiteetin kannalta perusteltua.

2 KLASISESTA GEOPOLITIIKASTA KRIITTISEEN GEOPOLITIikkaan – TUTKIMUKSEN TOUREETTINEN VIITEKEHYS

Luvussa muodostetaan ja esitellään diplomityön teoreettinen näkökulma, joka perustuu ensisijaisesti kriittiseen geopolitiikkaan ja sen avulla syntyvien tutkimustulosten selittämiseen perinteisen geopolitiikan mukaisesti. Lisäksi luvussa esitellään tutkimuksen ontologiset ja epistemologiset perusteet sekä niihin vaikuttavat teoreettiset oletukset. Jokaisen alaluvun lo-

---

Clavus. Kartan loi Roomassa työskennellyt ruotsalainen Olaus Magnus, joka sai 12-vuotisen työnsä päätökseen vuonna 1539, jolloin kartta painettiin Venetsiassa.

⁷ Katso esimerkiksi Corbett, Julian: *Some Principles of Maritime Strategy*, Antony Rowe Ltd, Eastbourne. Corbettin mukaan tärkeää on merelle pääsy ja merenkäyttö, ei niinkään valtion merellinen infrastruktuuri eli merivoima. Katso myös Westcott, Alan: *Mahan on naval warfare - selection from writings of rear Admiral Alfred T. Mahan*, Boston, Little, Brown, 1944.

pussa esitellään, miten teoriaa käytännössä sovelletaan tässä tutkimuksessa. Luvun lopussa esitellään tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset, tutkimuksen viitekehys, tutkimuksen empiirisessä osassa käytetty lehdistöaineisto ja tutkimusmenetelmä.

Tutkimuksessa käytettävä geopolitiikan teoria ja näkökanta ovat laaja-alaisia. Geopolitiikka on maantieteen ja alueen fyysisen kuvaamisen lisäksi alueeseen vaikuttavien tekijöiden yhdistelmä. Tähän tutkimukseen geopolitiikan näkökanta vaikuttaa kolmen eri geopolitiittisen periaatteen mukaisesti: 1) klassisen geopolitiittisen näkökannan mukaisesti, jossa poliittiseen realismiin mukaisesti korostetaan valtiota, valtion voimavaroja, sijaintia ja luonnonvaroja, 2) uuden geopolitiikan mukaisesti taloutta ja valtioiden keskinäisriippuvuuksia sekä diskurssien merkitystä ja 3) kriittisen geopolitiikan näkökannan mukaisesti, perustuen sosiaaliseen konstruktivismiin, jossa tutkitaan alueiden saamia erilaisia merkityksiä.

2.1 Poliittinen maantiede ja klassinen geopolitiikka

Geopolitiikan teoria kuuluu niin sanottuihin suurteorioihin. Suurteoriat pyrkivät systemaattiseen esitykseen valtioiden ja yhteiskuntien luonteista. Tämän takia suurteoriat ovat luonteeltaan yleistäviä. Geopolitiikka kuuluu klassiseen paradigmaan, jonka mukaan valtiot ovat kansainvälisen järjestelmän ja politiikan keskeisimpiä vaikuttajia. Klassinen paradigman syntyyn ovat vaikuttaneet muun muassa 1600- ja 1700-lukujen filosofit Hugo Grotius, Jean-Jacques Rousseau ja Immanuel Kant.⁸ Poliittinen maantiede on luonteeltaan kuvailevaa ja selittävää: se korostaa maantieteen määräävää vaikutusta poliittisiin päätöksiin. Täten geopolitiikka on samalla maantieteen hyödyntämistä päätöksenteon välineenä.⁹

Geopolitiikka on ajattelumallina lähellä poliittista realismia. Molemmat ovat lähtökohdiltaan valtiokeskeisiä. Valtiot ovat alueellisesti määriteltyjä ja ne toimivat maantieteellisessä tilassa. Valtiokeskeisyyteen liittyy siis aina valtion hallitseman alueen käsite. Turvallisuuspolitiikka ja sen tutkimus kohdistuvat realistisen paradigman näkökannalta juuri valtioihin ja niiden alueisiin.¹⁰ Poliittisen realismin mukaan voima ja valta ovat sekä keinoja että päämääriä. Poliittisen realismin näkemykselle keskeistä on oletamus siitä, että kansainvälistä yhteisöä luonnehtivat

⁸ Tuomi, Osmo: Uusi geopolitiikka, geopolitiittisen perspektiivin soveltuvuus kansainvälisen politiikan tulkintaan maailman ja ajattelutapojen muuttuessa, Gaudeamus, Tammer-Paino Oy, Tampere 1996, s. 29-31. Hugo Grotiuksen ajatuksia esitellään tarkemmin merioikeusyleissopimusta käsittelevässä luvussa.

⁹ Visuri, Pekka: Turvallisuuspolitiikka ja strategia, Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva 1997, s. 163-164 ja Vuoristo, Kai-Veikko: Poliittinen maantiede – etupiirien ja yhteistyön maailma, Werner Söderström osakeyhtiö, Porvoo 199, s. 9-10 ja 52.

¹⁰ Visuri, s. 163–164. Katso myös Tuomi, s. 30–31.

toimijoiden monilukuisuus sekä etujen vastakkaisuus. Kansainvälisen järjestelmän rakenne on hajautunut ja siten vakaus ja rauha ovat uhanalaisia. Järjestelmä on siis anarkistinen. Järjestelmässä toimijoiden eli valtioiden tavoitteena on oman vaikutusvaltansa jatkuva kasvattaminen, mikä aiheuttaa pysyvän epävakauden.¹¹ Geopolitiikan tapaan myös poliittinen realismi huomioi maantieteen. Poliittinen realismi tarkastelee valtioita ja niiden vaikutusvaltaa tavallisesti maantieteellisen aseman, väestön määrän, teollisuustuotannon, sotilaallisen voiman ja kansanluonteen avulla.¹²

Geopolitiikka korostaa maantieteen merkitystä ja vaikutusta poliittisiin päätöksiin. Geopolitiikka pyrkii selittämään valtioiden toimintaa ja pyrkimyksiä maantieteellisten olosuhteiden seurauksena. Geopolitiikka jakautuukin analyysitavan mukaan kahteen päähaaraan: globaaliin ja alueelliseen. Monet klassiset geopolittiset mallit ja teoriat perustuvat valtioiden jakoon manner- ja merivaltioihin. Näiden teorioiden mukaan sijainti määrittää valtion edellytykset kohota suurvallaksi. Sijainnin perusteella määräytyvät alueet, jotka ovat tärkeitä valtioiden eduille.¹³ Klassisesta geopolitiikassa voidaan erottaa kaksi koulukuntaa. Nämä koulukunnat ovat valtiokeskeinen saksalainen ja globaali anglosaksinen koulukunta.¹⁴

Valtion suhteellista sijaintia voidaan pitää tärkeimpänä strategisena maantieteellisenä tekijänä. Suhteellisella sijainnilla tarkoitetaan alueen tai valtion sijainti suhteessa muihin valtioihin. Valtion sijainnin määrittely suhteessa toisiin valtioihin liittyy sekä poliittiseen maantieteeseen että geopolitiikkaan.¹⁵ Alueiden ja politiikan suhdetta tarkastellaankin poliittiseen maantieteen tai geopolitiikka näkökulmista. Näistä poliittinen maantiede on oppi poliittisista alueista, jossa tarkastellaan poliittisten prosessien maantieteellisiä ulottuvuuksia. Poliittisen maantiede tarkastelee toisaalta poliittisten päätösten vaikutuksia alueisiin ja niiden rakenteisiin ja toisaalta alueiden rakenteiden vaikutuksia poliittisiin päätöksiin. Poliittisen maantieteen suuntauksia ovat: 1) historiallinen ja 2) morfologinen poliittinen maantiede, 3) voima-analyysi, sotilasmaantiede ja geopolitiikka, 4) environmentalismi, 5) funktionalismi ja 6) vaalimaantiede. Geopolitiikka puolestaan tarkastelee maantieteen asemaa ja vaikutuksia poliittisiin päätöksiin. Voima-analyysi ja sotilasmaantiede liittyvät valtioryhmittymien poliittisten, väestöllisten, taloudellisten ja sotilaallisten resurssien inventoimiseen ja siitä tehtyihin johtopäätöksiin. Inventoimiseen kuuluu alueen fyysisen ympäristön tarkastelu, alueen liikenteen ja kuljetusten tar-

¹¹ Visuri, s. 28–29.

¹² Morgenthau, Hans: *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Brief Edition, Kenneth W. Thomsonin päivittämä versio, The McGraw-Hill Companies Inc. 1993, s. 124–165.

¹³ Tuomi, 26–27, 132.

¹⁴ Tuomi, s. 68–71 ja 92–98 ja Vuoristo 54–61.

¹⁵ Visuri, s. 104–106.

kastelu, raaka-aineiden ja luonnonvarojen tarkastelu sekä poliittisen luonteen ja rakenteen tarkastelu.¹⁶

Geopoliittista ajattelua ja käyttäytymistä on tunnistettavissa maailmasta kautta historian.¹⁷ Anglosaksisen geopoliittisen koulukunnan ajattelun isänä pidetään yhdysvaltalaisesta amiraalista Alfred T. Mahania (1840-1914), joka tarkasteli merivoiman merkitystä maailman herruudelle ja valtion menestykselle. Merivoimalla Mahan tarkoitti laaja-alaisesti koko valtion merellistä ulottuvuutta aina maantieteestä kauppalaivastoon ja asevoimiin. Mahan sovelsi kirjassaan ”The Influence of Sea Power Upon History” maasodankäynnin teorioita merten hallintaan. Hänen teoksensa liittyy 1800-luvun lopun aikakauteen, jolloin maa-alueiden valloitus oli saavuttamassa loppunsa. Valtioiden merivoiman perustekijöitä Mahanin mukaan ovat valtion maantieteellinen asema, alueen muoto, alueen suuruus, väestön määrä, kansanluonne ja hallituksen rakenne.¹⁸ Mahanin ajattelun taustalla vaikuttaa valtion taloudellisen ja kaupallisen aseman parantaminen suhteessa muihin valtioihin, minkä hän yhdisti edelleen valtameriin ja niiden sotilaalliseen ja kaupalliseen hyödyntämiseen. Samalla Mahan korosti erityisesti meriyhteyksien ja vapaan merenkäytön merkitystä.

Geopoliittisen ajattelun merellistä ulottuvuutta on korostanut argentiinalainen amiraali Segundo Storni (1876-1954), jonka ajattelussa on paljon yhteistä Mahanin ajatusten kanssa. Stornin mukaan Argentiinan valtio koostuu kolmesta eri osa-alueesta – mantereellisestä osasta, saaristosta ja antarktista vyöhykkeestä. Näitä osia yhdistää Argentiinan meri, josta Storni käyttää nimitystä Mare Argentino. Stornin ajatuksia on 1970-luvulla edelleen jatkanut amiraali Fernando Milia, jonka ajatusten mukaan Argentiinan valtioon kuuluisi koko Atlantin eteläosa (la Atlantártida), Falkland ja neljäsosa Etelämantereesta.¹⁹

Geopolitiikan käsitteen loi vuonna 1899 ruotsalainen tutkija Rudolf Kjellén (1864-1922). Kjellén kuvasi valtion maantieteellisellä alueella toimivaksi kokonaisuudeksi. Geopolitiikalla hän tarkoitti valtion fyysistä rakennetta. Kjellénin ajatukset ovat lähellä poliittisen maantieteen perustajan saksalaisen Friedrich Ratzelin (1844-1904) ajatuksia valtioteoriasta. Samalla geopolitiikan rinnalle muodostettiin geostrategian käsite. Geostrategia korostaa sotilasstrategi-

¹⁶ Vuoristo, s. 9-10 ja 41–51.

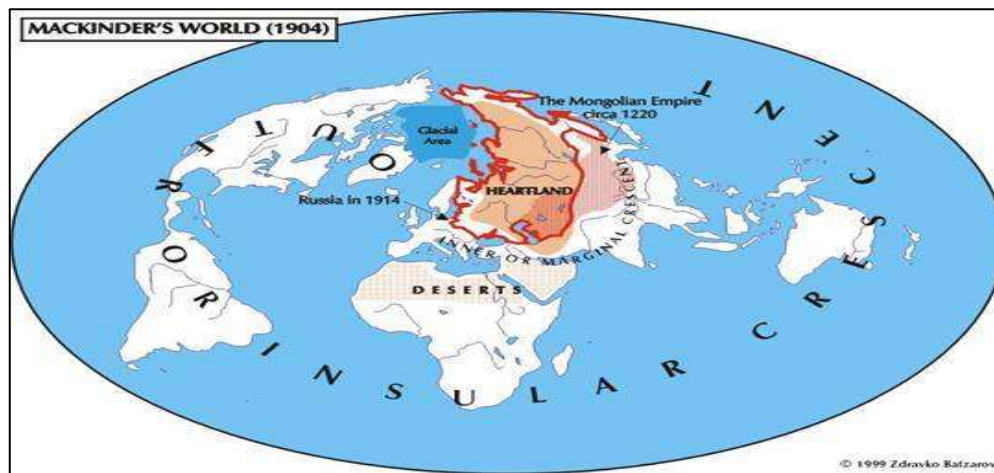
¹⁷ Tuomi, s. 47. Esimerkiksi jo vuosina 450–420 eKr. Kiinan valtio syntyi pienempien valtioiden ja ruhtinaskuntien kustannuksella.

¹⁸ Visuri, s. 166.

¹⁹ Tuomi, s. 78. Etelä-Amerikkalaisten geopolitiikkojen esittely liittyy tutkimuksen johtopäätöksiin syn-tyneiden, erityisesti Kanadan ja Venäjän poliittisiin näkemyksiin arktisen alueen merkityksestä ja dis-kursseista, joilla valtiot perustelevat alueiden kuulumista niille.

sia tekijöitä. Geostrategia on kuitenkin käsitteellisesti lähellä geopolitiikkaa. Geostrategia voidaan toisaalta ymmärtää yksinkertaisesti geopolitiikan käytännön sovelluksena.²⁰

Globaalin geopolitiittisen ajattelun isänä pidetään englantilaista Halford Mackinderiä (1861-1947), joka esitteli teorian sydänmaista vuonna 1904. Mackinder jakoi maailman kolmeen osaan: Euraasian alueen sydänmaahan ja sen ympärillä olevaan kahteen kehään, sisempään ja ulkoiseen vyöhykkeeseen. Hänen perusajatuksensa oli kahden voimakeskittymän, mantereellisen ja merellisen, välinen kilpailu maailman herruudesta. Mackinderin mukaan Euraasian sydämeen oli kehittynyt mantereellinen suurvalta, joka ottaisi maailman vallan merivaltojen kustannuksella, paremman teknologian, sijainnin, suuremman väestömäärän ja luonnonvarojen perusteella. Sydänmaalla Mackinder tarkoitti nykyisen Venäjän aluetta.

Kartta 3: Maailman jakautuminen Halford Mackinderin mukaan sydänmaahan (*Heartland*), sisempää reunavyöhykkeeseen (*Inner or Marginal Crescent*) ja ulkoiseen saari-vyöhykkeeseen (*Outer or Insular Crescent*).²¹

Mackinderin mukaan maa- ja merivallan välillä vallitsee valtataistelu. Maavalta pyrkii pääsemään meren äärelle ja saamaan haltuunsa reunavyöhykkeen. Merivalta pyrkii puolestaan estämään maavallan pyrkimykset. Toisen maailmansodan jälkeen Mackinder arvioi Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Ranskan välisen Atlanttisen liiton ratkaisuna, joka estäisi Neuvostoliittoa tai Saksaa saavuttamasta sydänmaan hallintaa.

Mackinder ajatuksien perusteella on muodostettu lukuisia anglosaksia geopolitiittisia teorioita ja sovelluksia. Näistä hollantilais-yhdysvaltalaisen Nicholas Spykmanin (1893-1943) reunavyöhyketeoria tarkastelee mantereen ja meren välistä reunavyöhykettä. Spykmanin mukaan valtio, joka hallitsee reunavyöhykettä, hallitsee koko Euraasiaa ja edelleen koko maailmaa.

²⁰ Visuri, s. 165. Katso myös Tuomi, s. 35.

²¹ <http://dissidentex.files.wordpress.com/2009/01/mackinder-1904.jpg>, viitattu 28.2.2009.

Samalla Spykmanin mukaan kehäalueella olevien valtioiden tuli puolustaa itseään sekä mereltä että maalta tulevilta hyökkäyksiltä.

Alfred Mahanin, Halford Mackinderin ja Nicholas Spykmanin teoriat ovat globaaleja. Teoriat jakavat maailman vallan eri tavoilla. Mahan tarkastelee maailmaa yhden hegemonisen merivallan näkökannalta. Mackinderillä puolestaan jakoi maailman meri- ja maavaltoihin, tarkastellen valtaa kahden toimijan näkökannalta. Spykman puolestaan hahmotti maailman kolmijakoiseksi.²²

Klassisen geopolitiikan ja siihen liittyvien teorioiden mukana on syntynyt lukuisia käsitteitä. Tällaisia käsitteitä ovat esimerkiksi maavalta, merivalta, sydänmaa, etupiiri, reunavaltio, sisämaavaltio, harmaa vyöhyke, puskurivaltio, dominoteoria ja voimatasapaino. Klassinen geopolitiikka edustaa angloamerikkalaista maailmankäsitystä, jossa historiallisessa kontekstissa pyrittiin erottelamaan maailman eri alueet toisistaan. Poliittiseen realismiin nojaava klassinen geopolitiikka on ymmärrettävä omaan aikaansa liittyen. Merkittävimmät ajatukset ja teokset syntyivät 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, jolloin maailmaa oltiin jakamassa länsimaiden kesken. Tuolloin tiedeyhteisön perustelut oman valtion alueen kasvattamiseksi olivat enemmän kuin tervetulleita. Poliittinen realismi ja klassinen geopolitiikka ovat tavallisesti suurvaltojen välisten suhteiden analyysin menetelmiä. Tästä huolimatta ne tarjoavat systemaattisen menetelmän perehdyttäessä esimerkiksi arktisen alueeseen ja alueen valtioihin.

Tässä tutkimuksessa sovelletaan osittain poliittisen realismin ja klassisen geopolitiikan näkökulmaa. Käytännössä tutkimuksessa ilmenevät erityisesti Alfred T. Mahanin meristrategisen ajattelu ja Segundo Stormin ajatus valtion merellisestä ja mantereellisesta komponentista. Tutkimuksessa arktisten merialueiden hyödyntäminen ja kansainväliset sopimukset liittyvät Hugo Grotiuksen²³ ajatukset merestä ja sen käytön vapaudesta. Toisaalta tutkimusasetelma ja arktinen alue tarkastelun kohteena korostavat ajatuksia mantereen ja merialueen yhteydestä valtioiden sekä alueiden merkityksiin. Täten tutkimuksen teoreettisessa näkökulmassa on jopa Spykmanin ajattelun mukaisia ulottuvuuksia. Klassiset geopolitiikan suurteokset ja mallit liittyvät 1800- ja 1900-lukujen vaihteeseen, jolloin siirtomaiden hallinta jaettiin eri valtioiden kesken. Arktisen alueen jakamisessa eri valtioiden talousvyöhykkeisiin on havaittavissa ensi kertaa noin 100 vuoteen vastaavia geopolittisiä piirteitä ja malleja.

---

²² Tuomi, s. 62.

²³ Hugo Grotius esitellään tarkemmin tutkimuksen luvussa 5.1.

Tutkimuksessa tarkastellaan poliittisen realismin mukaisia valtion kokonaisvoiman osatekijöitä. Näillä kokonaisvoiman tekijöillä tarkoitetaan maantieteellisiä ja fyysisiä tekijöitä, väestöä ja yhteiskunnan luonnetta, taloutta, luonnonvaroja ja teknologiaa, valtion sotilaallista voimaa sekä valtion geopolitiikkaa ja geostrategiaa.²⁴ Näistä valtion tai alueen sijainti on keskeinen geopolittinen tekijä. Sijainti vaikuttaa valtion meriyhteyksiin, jotka puolestaan vaikuttavat valtion ulkomaankauppaan, tuotantoon ja sotilaalliseen toimintaan. Muita alueen tai valtion maantieteeseen liittyviä tekijöitä ovat muoto, koko, sisävesistöt, pinnanmuodostus, maaperä, kasvillisuus ja ilmasto.²⁵ Tutkimukseen liittyy geopolittisen tutkimuksen valtavirrasta poikkeava ilmiö, merenpohjan ja mannerjalustan merkityksen huomioiminen. Tätä voidaan pitää arktisen alueen geopolittisen tutkimuksen erityispiirteenä.

2.2 Uusi geopolitiikka

Toisen maailmansodan jälkeen tapahtunut ydinaseiden yleistymisen ja niiden kantaman kasvu johtivat suurvaltastrategioissa ja tieteellisessä tutkimuksessa maantieteellisten tekijöiden vähättelyyn. Kylmän sodan loppupuolella tähän liitettiin arvio sotilaallisten tekijöiden merkityksen heikkenemisestä taloudellisiin tekijöihin verrattuna. Samalla talouden ja teollisuustuotannon kansainvälistyminen yhdistettynä kuljetusteknologian kehitykseen ja pääomien vapautumiseen vaikuttivat alueiden merkityksen vähättelyyn kansainvälisessä politiikassa.²⁶ Samalla aikaisemmin kuvattuja klassisen geopolitiikan ajatuksia kritisoitiin. Globalisaation ja kansainvälisen turvallisuusympäristön muutosten seurauksena perinteisten mallien ja teorioiden ei katsottu soveltuvan maailman kuvaamiseen. Kritiikkiin vaikutti osaltaan idän ja lännen välisen poliittisen ja sotilaallisen vastakkainasettelun väheneminen. Maailmaa pyrittiin klassisen geopolitiikan sijaan selittämään uusilla geopolittisilla malleilla ja teorioilla. Geopolitiikan tutkijat muokkasivat klassisen geopolitiikan näkökulmaa, joista yhtenä esimerkkinä on ns. uuden geopolitiikan ja kriittisen geopolitiikan syntyminen.

Uuden geopolitiikan mukaan geopolitiikkaan vaikuttavat kaikki sellaiset instituutiot, jotka yleensä vaikuttavat kansainväliseen politiikkaan. Näitä ovat esimerkiksi valtiot, yritykset, taloudelliset ja sosiaaliset tekijät, kansainväliset järjestöt, asevoimat ja terrorismi. Ne kaikki vaikuttavat kansainväliseen politiikkaa jakamalla maailman erilaisiin alueisiin ja intressipiireihin, joiden välityksellä kansainvälistä politiikkaa tehdään. Geopolitiikkaa ei tulisi tarkastella vain valtioiden, intressipiirien, puskurivyöhykkeiden tai strategisten suhteiden kautta. Uu-

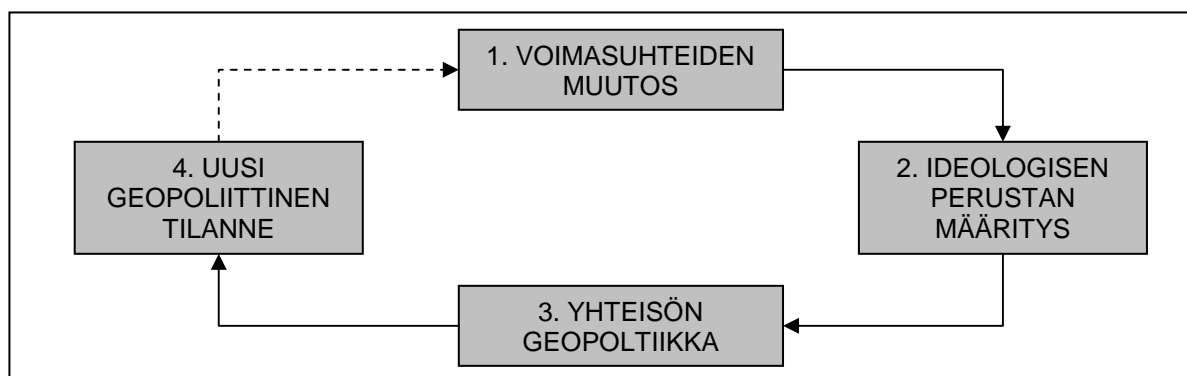
²⁴ Morgenthau, Hans: *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace, Brief Edition*, Kenneth W. Thomsonin päivittämä versio, The McGraw-Hill Companies Inc. 1993, s. 124-165.

²⁵ Visuri, s. 102-104 ja 107-110.

den geopolitiikan mukaan geopolitiikkaa tulee tarkastella osana laajempaa ja syvällisempää kansainvälisten suhteiden käytäntöä.²⁷

Uusi geopolitiikka käsitetään klassisen geopolitiikan näkökannan sijaan ihmisten vuorovaikutukseksi sekä yhteiskuntien ja talouden toiminnaksi maantieteellisessä ympäristössä. Samalla klassisen geopolitiikan korostamat sotilasstrategiat ja valtiot jäävät tarkastelun taustalle. Uuden geopolitiikan tarkastelun keskiöön nousevat taloudelliset tekijät. Samalla sotilaallisen voiman tekijöiden merkitystä vähätellään.²⁸ Maantieteellinen sijainti ja alueiden hyödyntäminen luovat politiikalle taloudellisia edellytyksiä, jotka vaikuttavat edelleen yhteisöjen luoteseen ja erilaisten instituutioiden kehitykseen. Maantieteellinen ympäristö ei määrää poliittista toimintaa, vaan ennemminkin mahdollistaa erilaiset toimintavaihtoehdot.²⁹

Uuden geopolitiikan näkökannalle on siis tyypillistä taloudellisten tekijöiden ja erilaisen valtioiden välisten muutosprosessien tarkastelu. Muutoksen osalta tarkastellaan alueiden merkitysten suhteellista muutosta verrattuna muihin alueisiin.

Kuvio 1. Geopolitiikan vaiheet, jossa tarkastellaan alueiden merkitysten suhteellista muutosta.³⁰

Uusi geopolitiikka huomioi klassisesta geopolitiikasta poiketen valtioiden keskinäisriippuvuuksien lisääntymisen. Samalla uuden geopolitiikan mukaan valtiot, yritykset, sosiaaliset liikkeet, kansainväliset järjestöt, asevoimat ja terroristiryhmät jakavat maailman erilaisiin alueisiin ja intressipiireihin. Alueita kuvataan esimerkiksi erilaisten diskurssien avulla. Geopolitiikan ei tule uuden geopolitiikan mukaan rajoittua tarkastelemaan maailmaa valtioiden hierarkian, ytimien ja periferioiden, intressipiirien, puskurivyöhykkeiden ja strategisten suhteiden

²⁶ Visuri, s. 169. Tavallisesti ilmiöstä käytetään nimitystä globalisaatio.

²⁷ Tuomi, s. 119-122.

²⁸ Visuri, s. 170-171.

²⁹ Tuomi, s. 28-29.

³⁰ Tuomi, s. 136. Tuomen mukaan vaiheessa 1 tapahtuva voimasuhteiden muutos voi tarkoittaa lähes mitä tahansa muutosta. Muutos voi olla esimerkiksi olosuhteiden tai esimerkiksi ilmastomuutos, uusien

mukaisesti, vaan geopolitiikan näkökannan tulisi olla osa kaikkia kansainvälisiä suhteita. Uusi geopolitiikka määrittelee käytännössä ilmenevän geopolitiikan seuraavasti:³¹

”Valtion tai muun alueellisen yhteisön geopolitiikka on taloudelliseen ja poliittiseen asemaan, turvallisuuteen ja kulttuuriin liittyvien tavoitteiden määrittelyä maantieteellisen dimension avulla.”

Uuden geopolitiittisen ajattelun periaatteet vaikuttavat geopolitiikan tutkimukseen. Tutkimuksessa voidaan hyödyntää esimerkiksi diskurssianalyysiä, jossa tutkitaan yleisesti vallalla olevia käsityksiä ja näiden perusteella syntyvää maailmankuvaa. Uuden geopolitiikan mukaan geopolitiikan tutkimus on:³²

”Tutkimusta tulisi tämän vuoksi harjoittaa niin, että siihen sisältyy suurvaltojen geopolitiittisluonteisen mielipideympäristön ja kannanottojen havainnointia, toisin sanoen diskurssianalyysiä, mutta sillä tavalla, että samalla selviää, mitkä tosiasiat ovat olleet tärkeitä kannanottojen syntymiselle.”

Käytännössä tämä tarkoittaa, että diskurssianalyysin rinnalla tulee huomioida esimerkiksi poliittisen realismin näkökanta. Johtopäätösten esittäminen ainoastaan sosiaalisesti rakentuvan konstruktivistisen näkökannan mukaan ei ole riittävää. Johtopäätöksiä tulee aina täydentää tai selittää diskurssien taustalla vaikuttaneiden tekijöiden tai tilanteiden avulla.

Uuden geopolitiikan näkökanta huomioidaan tässä tutkimuksessa. Uuden geopolitiikan tutkimuksen osalta huomioidaan periaate, jossa diskurssianalyysi ei yksin selitä maailmaa ja sen tapahtumia. Diskurssianalyysiä täydennetään ja taustoitetaan klassisen geopolitiikan ja poliittisen realismin näkökantoihin perustuvan aineiston avulla. Käytännössä tämä ilmenee tutkimuksen luvussa kolme, jossa esitellään arktinen alue ja alueen valtiot. Lisäksi tämä ilmenee tutkimuksen luvussa viisi, jossa diskurssianalyysin ja luokittelun perusteella syntyneitä johtopäätöksiä selitetään. Uuden geopolitiikan näkökannasta tässä tutkimuksessa huomioidaan mielipideympäristöjen ja taloudellisten tekijöiden vaikutus alueeseen. Mielipideympäristö ilmenee kriittisen geopolitiikan näkökannan mukaisina uutisartikkeleina, joiden avulla selvitetään arktisen alueen erilaisten diskurssien perusteella saamia merkityksiä. Taloudelliset tekijät huomioidaan selvittäessä arktisen alueen saamia merkityksiä, selittäessä näitä merkityksiä ja perehdyttäessä arktisen alueen valtioihin.

---

toimijoiden ilmaantuminen osaksi geopolitiittisia toimijoita tai vaikka järjestöjen vaikutusvallan lisääntyminen.

³¹ Tuomi, s. 136-140. Samalla geopolitiittista käyttäytymistä tunnustetaan olevan myös talousyhteisöillä, etnisillä ryhmillä ja jopa erilaisilla talousalueilla ja etnisillä ryhmillä. Tosin monikansallisilla järjestöillä tai yrityksillä ei ole geopolitiittista alueeseen sidottua luonnetta. Niillä on kuitenkin merkitystä poliittisessa päätöksenteossa, jotka poliittisten yhteisöjen on otettava huomioon.

2.3 Kriittinen geopolitiikka ja konstruktivismi

”...Mä koen sen et, tässä maailmassa meidän ympärillä on tavallaan toinen maailma, mitä me ei nähdä, mutta mulle on näytetty se...” (sic)

– Julia Tukiainen Nelosen Maria! – ohjelmassa 26.2.2009³³

Yksi geopolitiikan viimeaikaisista suuntauksista on niin kutsuttu kriittisen geopolitiikan lähestymistapa. Tämä lähestymistapa perustuu irlantilaisen Gearóid Ó Tuathailin ajatuksiin, joita hän esittelee teoksessaan ”Critical geopolitics”.³⁴ Termillä kriittinen liitetään geopolitiikka laajempaan kriittisen tutkimuksen näkökulmaan ja konstruktivistiseen tutkimusotteeseen. Konstruktivismi ei sellaisenaan ole kansainvälisen politiikan teoria. Konstruktivismi on viitekehys sosiaalisesti rakentuneiden merkitysten ja tulkintojen havaitsemiseksi, ymmärtämiseksi ja selittämiseksi. Sen taustalla vaikuttaa sosiaalinen ontologia, jonka mukaan materialististen tekijöiden lisäksi on tutkittava tekijöitä, jotka antavat materiaalille merkityksiä. Konstruktivismi eroaa poliittisesta realismista juuri ontologisen käsityksensä perusteella. Kyseessä on samalla ns. ongelmaratkaisuteorioiden ja kriittisten teorioiden välinen eroavaisuus. Kun ongelmaratkaisuteoriat edellyttävät olettamuksia vallitsevasta sosiaalisesta järjestelmästä, pyrkii kriittinen teoria analysoimaan ja kyseenalaistamaan vallitsevan sosiaalisen todellisuuden.

Kriittinen geopolitiikka asettaa vakiintuneet geopolitiittiset selitykset kriittisen tarkastelun kohteeksi ja käyttää apunaan usein diskurssianalyysiä. Kriittinen geopolitiikka tutkii politiikan, talouden ja maantieteen yhteyksiä uusien näkökulmien avulla.³⁵ Kriittisessä geopolitiikassa voidaan pelkistetysti havaita neljä tutkimuskohdetta. Perinteinen geopolitiikan tutkimus, jossa tutkimus liittyy maantieteelliseen traditioon historiallisessa kontekstissa. Tutkimus, jossa tarkastellaan erilaisia ulkopoliittisia dokumentteja, esimerkiksi geopolitiikkaan vaikuttaneiden poliitikkojen mielipiteiden maantieteellisiä tekijöitä, ympäristöturvallisuutta ja ulkopoliitikkaa. Lisäksi kyseiseen tutkimusalaan liittyy alueen ja yhteiskunnan rakentumisen ja rajautumisen tutkiminen. Kolmas kriittisen geopolitiikan tutkimuksen osa-alue liittyy kansainvälisen poliittisen talouden diskurssien ja esitysten vallankäytön tutkimukseen. Neljäs tutkimusalue liittyy valtioiden harjoittamaan käytännön geopolitiikkaan, jossa geopolitiikka nähdään valti-

³² Tuomi, s. 43-45.

³³ <http://www.nelonen.fi/video/default.asp?video=4780&c=16>, viitattu 28.2.2009.

³⁴ Moisio, Sami: Synnystä häpeään kautta uudelleenpolitisoitumiseen – Viisi näkökulmaa geopolitiikkaan, <http://www.tsv.fi/ttapaht/014/moisio.htm>, viitattu 25.11.2008.

³⁵ Visuri, s. 169.

oiden sotilaallisen ja poliittisen hallinnon käytäntönä. Siinä geopolitiikka on eräänlaista geovoiman käyttöä, joka tapahtuu visualisoinnin, vallan ja auktoriteettien avulla.³⁶

Klassisen geopolitiikan näkökanta korostaa materialististen tekijöiden merkitystä. Näkökantaa voidaan kuvata strukturalistiseksi. Kriittinen geopolitiikka ei tarkastele ilmiöitä materialismin kautta, vaan nostaa kulttuurin ja sosiaalisen valtarakenteen tarkastelun ytimeen. Näkökantaa voidaan nimittää jälkistrukturalistiseksi. Kriittinen geopolitiikka pyrkii kuvaamaan miten eri toimijat kirjoittavat maantieteellisen käsikirjoituksen poliittiselle toiminnalleen.³⁷ Toisaalta politiikka vaikuttaa alueiden määrittelyyn ja politiikkaan vaikuttavat maantieteen fyysiset, demografiset, kulttuuriset ja taloudelliset seikat. Kriittinen geopolitiikka ei ole siis perinteistä geopolitiikkaa rajoittavaa, vaan sitä omalla näkökannallaan täydentävää.³⁸

Kaikkia neljää kriittisen geopolitiikan tutkimussuuntausta yhdistää ajatus, jonka mukaan maantieteellis-poliittinen tieto merkitsee valtaa. Maantiede vaikuttaa ja osaltaan legitimoii alueet ja niiden hallinnon eri toimijoille. Maantieteellisen tiedon voi jakaa seuraavasti:³⁹

- Maantiede on kielellinen käytäntö eli maantiede on vain keino esittää maailmaa. Maantiede on sidoksissa tiedon ja vallan suhteisiin.
- Maantiede on strategisen tiedon muoto, joka liittyy poliittiseen ja sotilaalliseen kontekstiin. Maantiede voi palvella valtioiden etuja ja ne ovat erottamaton osa sotatieteitä.
- Maantiede on käytännöllisen tiedon muoto, joka on olennainen osa hallintoa ja hallinnointia. Täten maantiede mahdollistaa esimerkiksi vallankäyttäjän territoriaalisen kontrollin, jopa valtion sisällä.

Käytännössä kriittisen geopolitiikan tutkimukselle ei riitä ainoastaan alueen määrittely sijainnin, laadun tai ympäristön selittämiseksi, vaan kriittinen geopolitiikka sisältää myös poliittisen retoriikan tutkimusta. Siinä perehdytään esimerkiksi kuka puhuu, kenelle puhe on osoitettu ja minkä vuoksi puhutaan. Kriittisen geopolitiikan tutkimuksen tarkoituksena on siis selvittää, miten maailmaa kuvataan ja miten tämä vaikuttaa poliittiseen vallankäyttöön. Tutkimus ei kuitenkaan rajoitu valtioiden poliittisen johdon ja päätöksentekijöiden tutkimukseen. Tutki-

³⁶ Moisio, Sami: Kriittinen geopolitiikka ja alueelliset uskomusjärjestelmät: uhkakuvatutkimuksen teoriaa empiirisiin esimerkeihin, Turun Yliopisto, Maantieteen laitos, Painosalama/Kluutti, Turku 1998, s. 27.

³⁷ Moisio, Sami, teoksessa Harle, Vilho, Moisio, Sami (toim.): Muuttuva geopolitiikka, Gaudeamus Kirja, Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. Tampere 2003, s. 96.

³⁸ Tuomi, s. 45.

³⁹ Moisio, Sami: Kriittinen geopolitiikka ja alueelliset uskomusjärjestelmät: uhkakuvatutkimuksen teoriaa empiirisiin esimerkeihin, Turun Yliopisto, Maantieteen laitos, Painosalama/Kluutti, Turku 1998, s. 28.

muskohteet muodostuvat tiedon alkuperän kannalta huomattavasti laajemmiksi. Kriittinen geopolitiikka on samanaikaisesti materiaalista ja diskursiivista.⁴⁰

Tässä tutkimuksessa uuden ja kriittisen geopolitiikan mukaiset näkökannat korostuvat strategian tutkimuksen kontekstissa. Tutkimuksen taustalla vaikuttaa näkemys, jonka mukaan yksittäinen maantieteellinen ilmiö tai alue, esimerkiksi Barentsinmeri tai Lomonosovin harjanne, eivät sellaisenaan merkitse mitään. Maantieteelliset ilmiöt tulee liittää johonkin kontekstiin, jossa ilmiöt ja alueet saavat merkityksensä. Nämä kontekstit voivat olla sotilaallisia, taloudellisia tai vaikkapa kulttuuriin liittyviä.⁴¹

Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena ovat geopolitiikkaan vaikuttavien henkilöiden diskursit. Tutkimuksessa kriittisen geopolitiikan näkökanta liittyy strategian tutkimuksen näkökulmaan, jossa painottuvat asevoimat, sodankäynti, valtioiden turvallisuus ja sodan poliittiset kytkennät. Tässä tutkimuksessa käytetty kriittisen geopolitiikan näkökanta on siten varsin suppea. Tutkimuksessa painotetaan valtiotoimijoiden (sotilaat, poliitikot), kaupan ja talouden osuutta muodostettaessa kriittisen geopolitiikan mukainen käsitys arktisesta alueesta. Tutkimuksen kriittisen geopolitiikan näkökannan suppeutta kuvaa se, että tutkimuksen konstruktivistisesta näkökannasta huolimatta tutkijaa kiinnostaa ensisijaisesti arktisen alueen saamat erilaiset strategian tutkimuksen mukaiset merkitykset. Tällaisia merkityksiä ovat mm. arktisen alueen saama sotilaallinen merkitys, arktisen alueen taloudellinen merkitys, talouden suhde turvallisuuteen ja alueen merenkäytön turvallisuusmerkitykset. Tutkimuksen ulkopuolelle rajataan kulttuuriset, kansan luonteeseen ja vain mantereeseen vaikuttavat tekijät. Tutkija ei ole kiinnostunut arktisen alueen saamista ympäristöön, luonnonsuojeluun tai vaikka kansantieteen liittyvistä merkityksistä.

2.4 Tutkimusongelma, viitekehys ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa käsitys arktisen alueen saamista merkityksestä strategian tutkimuksen näkökulmasta. Tutkimuksen aihepiiriä tarkastellaan konstruktivistiseen tutkimusotteeseen perustuvan kriittisen geopolitiikan näkökannalta. Tätä näkökantaan ja sen perusteella syntyvien johtopäätösten ymmärtämistä tuetaan geopolitiikan ja uuden geopolitiikan näkökantojen avulla. Tutkimusta ohjaava tutkimusongelma on: *millaisia merkityksiä arktinen alue saa viimeaikaisen uutisoinnin perusteella?*

⁴⁰ Moisio, s. 28-31.

⁴¹ Katso esimerkiksi Gray, Colin, S: Inescapable Geography, Journal of Strategic Studies, vol. 22, no. 2-3/1999, s. 166-177.

Tutkimusongelmasta johdetut yksityiskohtaisemmat tutkimuskysymykset ovat:

- 1. Mitkä toimijat argumentoivat arktisesta alueesta?*
- 2. Mikä on arktista aluetta koskevat argumentoinnin aihepiiri?*
- 3. Millaisia merkityksiä arktinen alue saa eri toimijoiden diskurssien perusteella?*
- 4. Millaisia johtopäätöksiä voidaan argumentoinnista tehdä koskien alueen merkitystä tulevaisuudessa?*

Tutkimuksen ensimmäinen luku (1) on johdanto, jossa esitellään tutkimuksen aihepiiri.

Tutkimuksen toisessa luvussa (2) esitellään tutkimukseen liittyvä teoria, viitekehys, tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä.

Tutkimuksen ensimmäinen pääluku (3) käsittelee arktista aluetta ja alueen valtioita. Luvussa esitellään aihepiirin perusteet ja alueen valtiot. Ensimmäisen pääluvun käsittely noudattaa perinteisen geopolitiikan näkökantaa, jossa tarkastellaan ensisijaisesti valtioita niiden kokonaisvoiman tekijöiden perusteella. Näitä ovat maantieteelliset ja fyysiset tekijät kuten väestöä, talous, luonnonvarat ja valtion sotilaallinen voima.

Tutkimuksen toisessa pääluvussa (4) esitellään uutisartikkeleiden hankinta, luokittelu ja diskurssianalyysin toteutus. Luvun lopussa esitetään tutkimusaineiston analysoinnin perusteella syntyneet yleiset johtopäätökset koskien aineiston jakaumaa ja aineiston perusteella syntyneitä arktisen alueen saamia yleisiä merkityksiä. Lisäksi luvussa esitellään arktisen alueen saamat strategian tutkimuksen näkökannan ulkopuoliset alueen saamat merkitykset.

Tutkimuksen kolmas pääluku (5) käsittelee arktista aluetta kriittisen geopolitiikan näkökannalta. Luvussa esitellään diskurssianalyysin ja luokittelun perusteella syntyneet arktisen alueen erilaiset merkitykset ja annetaan näille merkityksille selitys.

Tutkimuksen viimeisessä luvussa (6) esitellään johtopäätökset, esitellään arvio arktisen alueen tulevaisuudesta ja arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen ontologisessa ja epistemologisessa tarkastelussa selvitetään mikä on tutkittavan ilmiön ja tiedon luonne. Tutkimuksen ensimmäisessä pääluvussa (3) muodostetaan käsitys arktisesta alueesta. Tutkimuksen tämän osan näkökanta noudattelee klassisen geopolitiikan ja

siihen liittyvän poliittisen realismin näkökantoja. Ontologisesti tutkimuskohde on yhtenäinen ja tutkittavat ilmiöt ovat havaittavissa tutkijasta riippumatta. Ontologinen tutkimuskohde on valtio, tässä tutkimuksessa arktisen alueen valtiot ja niiden suhde arktiseen alueeseen. Lisäksi tarkastellaan valtioiden sotilaallisia, taloudellisia ja maantieteellisiä tekijöitä liittyen arktiseen alueeseen. Toisin sanoen tutkimuskohdetta tarkastellaan materialistisen ontologian mukaisesti. Tarkasteltavat valtiot ovat Islanti, Kanada, Norja, Tanska, Venäjä ja Yhdysvallat.

Tutkimuksen toisessa ja kolmannessa pääluvussa muodostetaan käsitys arktisesta alueesta kriittisen geopolitiikan näkökannan mukaisesti. Ontologisesti ja epistemologisesti tutkimuskohde nähdään konstruktivistisen sosiaalisen paradigman mukaisena. Siinä tutkimuskohdetta voidaan tarkastella useista eri näkökulmista ja todellisuuden sekä merkitysten nähdään olevan piilotettuina sosiaalisiin rakenteisiin. On siis monia todellisuuksia, jotka kamppailevat keskenään eri merkityksistä. Kriittisen geopolitiikan näkökannalle on tyypillistä, että geopolitiittisen ilmiöt ovat sosiaalisesti ja poliittisesti tuotettuja.⁴²

Tutkimuksen näkökulma on konstruktivistinen. Konstruktivismin paradigmassa maailma ei ole realismin kaltaisena kuvattavissa ja tulkittavissa, vaan ilmiöitä voidaan havainnoida useasta eri näkökulmasta. Konstruktivismissa maailmaa tarkastellaan ja tulkitaan tavallisesti sosiaalisten rakenteiden kautta, eikä materialististen tekijöiden avulla.⁴³ Kriittisen geopolitiikan näkökannalta tutkimus sijoittuu konstruktivistisen ajattelutavan ytimeen. Erityisesti kriittisen geopolitiikan tutkimuksessa tulee huomioida suurvaltojen geopolitiittisuonteinen mielipideympäristö ja kannanotot. Tavallisesti tämä tapahtuu diskurssi- tai sisältöanalyysin perusteella. Samalla on kuitenkin perusteltava, mihin diskurssin kannanotot perustuvat ja mitkä seikat aikaansaavat niiden syntymisen.⁴⁴

---

⁴² Moisio, Sami, teoksessa Harle, Vilho, Moisio, Sami (toim.): *Muuttuva geopolitiikka*, Gaudeamus Kirja, Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd., Tampere 2003, s. 27-28.

⁴³ Jackson, Robert, Sørensen, Georg: *Introduction to International Relations, Theories and approaches*, Oxford University Press, third edition, Bath Press Ltd, Bath 2007, s. 162 ja s. 176.

⁴⁴ Tuomi, s. 45.

Kuvio 2. Tutkimuksen viitekehys, jossa yhdistyvät sosiaalinen konstruktivistinen näkökanta ja tutkimustulosten ymmärtämisen apuna oleva realistinen valtiokeskeinen näkökanta.

Tutkimuksen viitekehyksessä kuvataan tutkimuksen rakenne ja siihen liittyvät näkökannat. Tutkimuksessa muodostetaan käsitys arktisesta alueen merkityksistä. Viitekehyksessä tätä kuvataan ”sosiaalisella vyöhykkeellä”, jossa arktisen alueen merkityksiä tarkastellaan viitekehyksessä mainittujen diskurssien perusteella. Viitekehyksessä maantieteellisen tarkastelu-vyöhykkeen muodostaa arktinen alue. Tutkimuksessa tarkastellaan arktista aluetta konstruktivistisella näkökannalla, jossa kriittisen geopolitiikan näkökannan mukaiset diskurssit luovat käsityksen alueesta ja sen merkityksistä. Viitekehyksessä konstruktivistista näkökantaa kuvaa viitekehymen alaosa, jolle koko tutkimus rakentuu. Viitekehymen yläosassa kuvataan ”valtio vyöhyke”, johon liittyvän näkökannan perusteella selitetään arktisen alueen saamia erilaisia merkityksiä ja diskursseja.

Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen sisällönanalyysi⁴⁵. Tutkimusote on kvalitatiivinen, koska lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkimuksen kohdetta pyritään kuvaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.⁴⁶ Kokonaisvaltaisuus tarkoittaa tässä tutkimuksessa useamman kuin yhden teorian avulla tapahtuvaa ilmiöiden selittämistä.⁴⁷ Tutkimus on luonteeltaan kuvaileva ja logiikaltaan induktiivinen. Tutkimusmenetelmästä käytetään termiä diskurssianalyysi ja luokittelu, vaikka siinä on viitteitä sisällönanalyysistä ja grounded theory -ajattelusta. Aineisto luokitellaan, josta menetelmäkirjallisuudessa käytetään myös ni-

⁴⁵ Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, 6. painos, Vantaa 2000, s. 152-154.

⁴⁶ Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita, 6.9. painos, Tammi, Helsinki, 2003, s. 152.

⁴⁷ Eskola, Jari, Suoranta, Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen, Osuuskunta Vastapaino, Tampere, 2000, s. 68-69.

mitystä teemoittelu. Luokittelun avulla tutkimusaineistosta tunnistetaan eri argumentoijat ja diskurssit.⁴⁸

Tutkimusmenetelmä liittyy diskurssianalyysiin ja grounded theory -ajatteluun. Diskurssianalyysillä tarkoitetaan kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta. Diskursiivisissa analyyseissä tarkastellaan yksityiskohtaisesti sosiaalisen todellisuuden tuottamista sosiaalisissa käytännöissä.⁴⁹ Diskurssianalyysi ei ole yhtenäinen tai vakiintunut tutkimusmenetelmä vaan se on pikemminkin lähestymistapa. Diskurssianalyysissä tutkitaan kielen käyttöä ja –painopisteestä riippuen – siihen liittyviä konteksteja, toimintaa, funktioita ja merkitysten tuottamisen tapoja.⁵⁰ Tavallisesti grounded theory ymmärretään keinona tuottaa teoreettinen malli. Tässä tutkimuksessa grounded theory ymmärretään metodologisesti keinona jäsenellä tekstiä laaditun nomologisen kartan perusteella, eikä tarkoituksena ole luoda uutta teoriaa tai mallia.

Tutkimuksessa käytetty analyysimenetelmä on yhdistelmä luokittelua ja diskurssianalyysiä. Molemmissa tutkitaan tekstin muodostamia merkityksiä. Vaikka näistä kahdesta eri lähtökohdista tuotettua tietoa ei pidetä yhteismitallisena, voidaan niiden tutkimuksellisia näkökantoja yhdistää ja soveltaa joustavasti.⁵¹ Tässä tutkimuksessa merkityksiä tutkitaan arktiseen alueeseen liittyen. Merkitysten muodostuminen puolestaan liitetään osaksi diskursseja ja argumentoijia.

Diskurssianalyysi on varsin väljä teoreettinen viitekehys, joka mahdollistaa monenlaisia kysymyksen asetteluja ja menetelmällisiä sovelluksia. Samalla diskurssianalyysi on varsin vaativa tutkimusmenetelmä. Diskurssianalyysin konstruktivisuus liittyy kielen jäsentelyyn sosiaalisesti jaettuina diskursseina eli merkityssysteemeinä. Merkitykset voivat kilpailla olemassaolosta toistensa kanssa.⁵² Diskurssianalyysin teoreettinen perusta onkin sosiaalisen konstruktivismin traditiossa. Siinä asiat saavat usein merkityksiä niiden välisten erojen kautta. Kilpailevia diskursseja voivat olla esimerkiksi valtio kontekstin suhde ei–valtiolliseen tai kansainvälisen suhde kansalliseen. Diskurssianalyysi tarkastelee kielenkäyttöä tekemisenä eikä vain kielikuvina. Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimus-

⁴⁸ Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, Gummerus Oy, Jyväskylä 2006, s. 105-118. Kts. myös Huttunen, Mika ja Metteri, Jussi (toim.): Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, julkaisusarja 2, taktiikan asiatietoa n:o 1/2008, Edita Prima Oy, Helsinki 2008, s. 56-57.

⁴⁹ Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä, 1999, s. 18-19.

⁵⁰ Jokinen, Juhila, Suoninen, s. 54-66.

⁵¹ Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Kustannusosakeyhtiö Tammi 2002, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2006, s. 105-106.

ta, jossa analysoidaan miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.⁵³

Diskurssianalyysissä tapahtumatilanne eli konteksti on olennainen osa tutkimusta. Kontekstilla tarkoitetaan sitä, että analysoitava teksti on kyettävä suhteuttamaan tiettyyn aikaan ja paikkaan. Kontekstit voivat liittyä pienimmillään yksittäisiin sanoihin ja toisaalta tekstin ulkopuolisiin tekijöihin, kuten kulttuuriin tai historiaan.⁵⁴ Tässä tutkimuksessa kontekstina toimii arktinen alue, alueen valtiot ja niiden vallan käytön eri tekijät, kuten taloudelliset ja sotilaalliset tekijät. Ajallisesti tutkimuksen lähteinä käytetyt uutisartikkelit ajoittuvat vuosiin 2005-2008. Diskurssianalyysin mukaisella lähdemateriaalin luokittelulla pyritään selvittämään arktisen alueen merkitystä strategian tutkimuksen kontekstissa.

3 ARKTISEN ALUEEN GEOPOLIITTISET PERUSTEET

Luku kolme on tutkimuksen ensimmäinen pääluku. Luvussa esitellään arktisen alueen valtioiden perustiedot poliittiseen realismiin nojaavan klassisen geopolitiikan mukaisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa alueen valtioiden maantieteellisten perusteiden, luonnonvarojen, sotilaallisen potentiaalin ja väestön tarkastelua. Tarkastelu tapahtuu siis materialistisen ontologian mukaisesti.

3.1 Arktinen alue ja alueen valtiot

Arktinen alue eli Arktis tarkoittaa maapallon pohjoisnapaa ympäröiviä alueita. Arktinen alue voidaan määritellä useilla eri tavoilla. Maantieteellisesti arktista aluetta rajaa pohjoinen napapiiri (latitudi 66° 33' 36'' pohjoista leveyttä). Lisäksi alue voidaan määritellä esimerkiksi lämpötilan, metsärajan, ikiroudan, merijään ja erilaisten kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Lämpötilan mukaan arktisiksi alueiksi määritellään alueet, joiden vuoden lämpimimmän kuukauden keskilämpötila jää alle +10 °C, eli alueet jotka ovat +10 °C isotermin pohjoispuolella. Metsärajan mukaan määriteltynä arktinen alue alkaa metsän ja pohjoisen puuttoman

⁵² Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero: Diskurssianalyysin aakkoset, Vastapaino Tampere 1993, s. 17.

⁵³ Suoninen, Eero: Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen, teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä, Vastapaino Tampere, Jyväskylä 1999, s. 18-19. Katso myös Jokinen, Arja: Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin, teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä, Vastapaino Tampere, Jyväskylä 1999, s. 38-40.

⁵⁴ Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero: Diskurssianalyysin aakkoset, Vastapaino Tampere 1993, s. 30-32.

Määritettäessä arktinen alue pohjoisnapaa ympäröivän maa-alueen perusteella, siihen kuuluvat Alaska, Kanadan pohjoisosat (Yukon, Northwest Territorio, Nunavut Territorio ja Nunavik), Grönlanti, Islanti, Färsaaret, Norjan pohjoisosat (Finnmark, Nordland, Troms, Huippuvuoret), Ruotsi (Norrbotten, Västerbotten), Suomi (Lappi, Oulun-lääni), Venäjän pohjoisosat (Karjala, Komi, Arkangeli, Murmansk, Khantia-Mansia (Yugra), Yamalia, Nenetsia, Taymir, Evenkia, Sakha (Yakutia), Chukotka, Magadan, Koryakia).⁵⁷

Kartta 5. Arktinen alue määriteltynä napaseutuja ympäröivien lähimpien maa-alueiden (circumpolar) perusteella.⁵⁸

Pohjoinen jäämeri tai Jäämeri⁵⁹ yhdistää Pohjois-Atlantin ja Tyynenmeren. Jäämeri on maailman valtameristä kaikkein pienin, sen koko on noin 14 000 km². Jäämerellä mannerjalusta ulottuu pidemmälle rannikosta kuin muilla valtamerillä. Mannerjalusta ulottuu paikoitellen

⁵⁶ University of Texas Libraries, http://www.lib.utexas.edu/maps/islands_oceans_poles/arctic_region_pol_2007.jpg, viitattu 26.11.2008.

⁵⁷ Duhaime, Gérard, Caron, Andrée: The Economy of the North, Glomsrød, Solveig, Aslaksen, Iulie (toim.), *The Economy of the North*, Oslo, Statistics Norway, 2006, s. 17.

⁵⁸ Duhaime, Gérard, Caron, Andrée: The Economy of the North, Glomsrød, Solveig, Aslaksen, Iulie (toim.), *The Economy of the North*, Oslo, Statistics Norway, 2006. Tätä määritystä noudattaa mm. Arktinen neuvosto. Katso esimerkiksi http://arctic-council.org/section/member_states.

jopa 1800 kilometrin etäisyydelle rannikosta, jonka johdosta Jäämeren rannalla olevien valtioiden pohjoisrannikot ovat lähes kauttaaltaan saaristovyöhykkeen peittämiä. Tällaisia alueita on esimerkiksi Norjan, Kanadan ja Venäjän pohjoisilla alueilla. Mannerjalustan päätyttyä Jäämeren syvyys vaihtelee 3,5 ja 5,5 kilometrin välillä. Jäämeren pohjassa on kolme merkittävää harjannetta: Alpha harjanne, Lomonosovin harjanne ja Jäämeren keskiharjanne.⁶⁰ Liitteesä 1 on kartta Jäämeren pohjakartta.

MERIALUE	ANALYYSI MERIALUEESTA			
	SYVÄÄ MERIALUETTA		MATALAA MERIALUETTA	
	AVOVESI	JÄÄPEITE	AVOVESI	JÄÄPEITE
POHJOIS-ATLANTTI	X			
NORJANMERI	X			
GRÖNLANNINMERI	X	X		
LABRADORINMERI	X	X		
BAFFININLAHTI	X	X		
HUDSONINLAHTI			X	X
DAVISINSALMI			X	X
TANSKANSALMI			X	X
JÄÄMEREN KESKIALLAS		X		
BEAFORTIN MERI		X		
OHOTANMERI	X	X	X	X
KARANMERI			X	
LAPTEVINMERI			X	
ITÄ-SIPERIAN MERI			X	
TŠUKTŠIMERI			X	
BARENTSINMERI			X	
BERINGINMERI (LOUNAISOSA)	X		X	X
BERINGINMERI (KOILLISOSA)				

Taulukko 1. Arktisen alueen meret, merten syvyydet ja jäätyminen.⁶¹

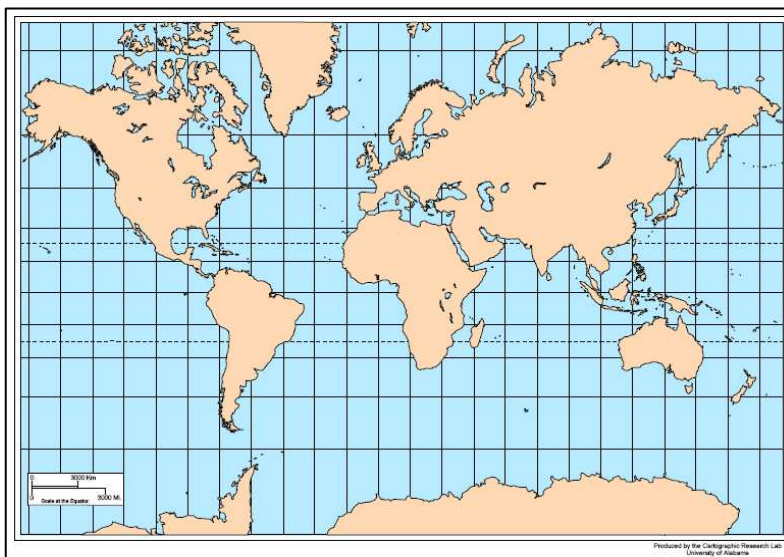
Arktisen alueen pinta-alojen, etäisyyksien ja mittasuhteiden arvioiminen on vaikeaa. Maapallo kuvataan karttakuvissa yleensä Mercatorin projektion mukaisesti. Tämän seurauksena kaukana päiväntasaajasta sijaitsevat alueet kuvataan kartoissa suhteettoman suuria verrattuna samankokoisiin alueisiin päiväntasaajalla. Esimerkiksi Grönlanti näyttää Mercatorin projektion

⁵⁹ Jäämerestä käytetään nimityksiä "Pohjoinen jäämeri", "Polar Sea", "Arctic Sea". Jäämeri jakautuu edelleen pienempiin meriin, jotka ilmenevät sivun 26 taulukosta.

⁶⁰ Lomonosovin harjanne on vedenalainen vuorijono Pohjoisella Jäämerellä. Se ulottuu 1 800 kilometrin matkan Uuden-Siperian saarista yli Jäämeren keskiosien Ellesmeren saarelle Kanadan arktisessa saaristossa.

⁶¹ Lindsey, George: Strategic Stability in the Arctic, Adelphi Papers 241, The International Institute for Strategic Studies 1989, Oxford, s. 35-37. Suurin osa meristä sijaitsee mannerjalustalla, joka jatkuu Jäämeren alueelle muita valtameriä pidemmälle. Mannerjalustan alueella merensyvyys on tavallisesti alle 200 metriä (matalaa merialuetta) tai sitten yli 1000 metriä (syvää merialuetta). Mikäli alueella jääpeite vaihtelee vuodenaikojen vaihtelun mukaisesti, on se merkitty useampaan sarakkeeseen.

mukaisesti kuvattuna lähes Afrikan kokoiselta, vaikka todellisuudessa Grönlannin pinta-ala on alle 10 %:a Afrikan pinta-alasta.⁶² Lisäksi esimerkiksi Yhdysvallat ja Venäjä vaikuttavat olevan hyvin kaukana toisistaan, vaikka todellisuudessa ne ovat Beringin salmen alueella hyvin lähellä toisiaan. Lyhimmillään maiden välinen etäisyys on Behringinsalmen alueella noin 40 meripeninkulmaa eli noin 74 kilometriä. Erilaisten karttaprojektoiden vaikutus ympäröivän maailman kuvaamisessa ja ymmärtämisessä on suuri. Projektoiden johdosta tapahtuvaa alueiden välisten etäisyyksien ja pinta-alojen vääristymistä kutsutaan ihmisten mielissä olevan maailmakäsityksen muokkaamiseksi (mental map). On jopa väitetty, että maailma pyritään esittämään ”imperialistisia viestejä” sisältävällä tavalla, joka perustuu Eurooppakeskeisyyteen.⁶³

Kartta 6. Maapallo kuvattuna Mercator karttaprojektion mukaisesti.⁶⁴

Arktisia alueita voidaan tarkastella esimerkiksi gnomonisen (geometrinen tasoprojektio) tai koonisen (kartioprojektio) projektion avulla. Tällöin arktisen alueen mittasuhteet ja etäisyydet ilmenevät Mercatorin projektiota realistisemmin.⁶⁵ Tällöin Jäämeri ja arktinen alue erottaa suurvallat toisistaan eikä suinkaan Atlantin valtameri.

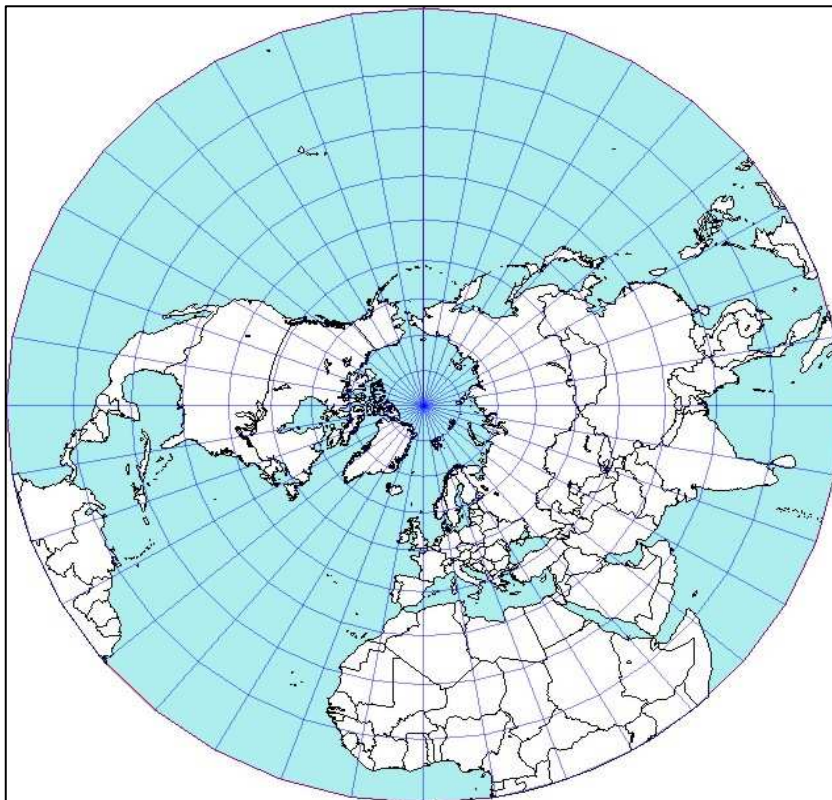
⁶² Rannikkomerenkulun oppikirja, Merisotakoulu, Merenkulun opettajaryhmä, Karisto Oy, Hämeenlinna 2002, 56-64. Mercatorin projektion avulla tasolle kuvattu maapallo on siis napaseuduilta vääristynyt. tämän takia Mercatorin projektioon laaditut kartat on tavallisesti laadittu välille latitudi 80° pohjoista – 80° eteläistä.

⁶³ Tuomi, s. 81.

⁶⁴ University of Alabama, <http://alabamamaps.ua.edu/contemporarymaps/world/world/index.html>, viitattu 27.11.2008. Verrattaessa eri projektoiden karttojen keskenään, tulee huomio kiinnittää maa-alueiden kasvuun perinteisen Mercatorin projektion tavalla kuvattujen kartan pohjoisilla ja eteläisillä alueilla. Tarkastellessa polaarista projektiota, kannattaa verrata esimerkiksi Grönlannin ja Pohjois-Amerikan pinta-aloja toisiinsa.

⁶⁵ Rannikkomerenkulun oppikirja, Merisotakoulu, Merenkulun opettajaryhmä, Karisto Oy, Hämeenlinna 2002, 61-65.

Kartta 7. Maailma kuvattuna polaarisen karttaprojektion mukaisesti.⁶⁶

Erilaisten karttaprojektioiden erot kuvata maapalloa korostuvat napaseuduilla. Mercator-projektion perusteella napaseutujen pinta-aloista ja etäisyyksistä tulee hyvin vääristynyt käsitys. Tämä voi edelleen johtaa väärin mielikuviin napaseutujen maantieteen perusteista ja jopa vaikuttaa geopolitiittiseen käsitykseen alueesta. Polaarisen projektion perusteella konkretisoituu erityisesti Yhdysvaltojen ja Venäjän välinen varsin pieni etäisyys sekä Kanadan ja Venäjän maa-alueiden pinta-alojen suhteellinen yliveraisuus muihin arktisen alueen valtioihin verrattuna.

3.2 Islanti, Norja ja Tanska

Islanti on Euroopan läntisin valtio ja sen pääkaupunki Reykjavik on maailman pohjoisin pääkaupunki. Islanti sijaitsee Euroopan ja Yhdysvaltojen välisten meriyhteyksien kannalta strategisesti tärkeällä Pohjois-Atlantin alueella. Islanti on väkiluvultaan pienin arktisen alueen valtioista. Islannissa on noin 320 000 asukasta. Islanti on pinta-alaltaan hyvin pieni valtio, sen pinta-ala on 103 125 m². Islannin talous- ja kalastusvyöhykkeen koko on noin 758 000 km².⁶⁷

⁶⁶ http://www.mgaqua.net/AquaDoc/Projections/Projections_Azimuthal.aspx, Grönlanti jää kartassa keskelle ja se sijaitsee strategisesti tärkeällä alueella.

⁶⁷ Islannin valtion tilastokeskus, http://www.statice.is/?PageID=1166&src=/temp_en/Dialog/varval.asp?ma=UMH01001%26ti=Several+geographi-cal+data++++%26path=../Database/land/landfr/%26lang=1%26units=Kilometre/sq.%20km/metre, viitattu 4.11.2008

Islannin suurimmat kaupungit ovat Reykjavík (114 968 asukasta), Kópavogur (26 512 asukasta) ja Hafnarfjörður (22 498 asukasta).⁶⁸ Islannin talous on riippuvainen merestä, erityisesti kalastuksesta. Sen viennistä noin 65 %:a liittyy kalastukseen tai kalatalouteen. Kalastus ja kalatalous työllistävät 7 %:a Islannin työvoimasta. Islannin bruttokansantuotteesta noin 12 %:a tulee kalastuksesta tai kalateollisuudesta.⁶⁹ Islannin merkittävimmät satamat ovat Grundartangi, Hafnarfjordur ja Reykjavik.⁷⁰

Islannilla ei ole omia asevoimia vaan sen puolustuksesta on vastannut Yhdysvallat vuonna 1951 laaditun sopimuksen mukaisesti. Sopimusta voidaan pitää varsin harvinaisena valtioiden välisenä sopimuksena sillä on hyvin epätavallista, että toinen valtio vastaa kokonaan toisen valtion sotilaallisesta puolustamisesta. Sopimus ei kuitenkaan kata kuin perinteisen sodan eikä sopimus käsittele lainkaan sotaa alempiasteisia, nykyajalle tyypillisiä kriisejä tai uhkia.⁷¹

Islannilla on oma merivartiosto ja poliisi. Islannin merivartiostolla on kaksi pienehköä vartio-laivaa, joita käytetään etsintä- ja pelastustehtäviin sekä kalastuksen valvontaan. Yhdysvallat päätti yksipuolisella päätöksellään poistaa omat sotilasjoukkonsa Islannista 30.9.2006, jonka jälkeen Islanti on pyrkinyt varmistamaan sotilaallisen valmiuden alueella yhteistyöllä eri sotilasliitto Naton jäsenvaltioiden kanssa.⁷² Samalla Islanti on pyrkinyt valtioiden välisen yhteistyön avulla hankkimaan tarvitsemiaan turvallisuusmekanismeja sekä täydentämään Yhdysvaltojen kanssa solmitun puolustussopimuksen puutteita nykyaikaisissa sotaa alempiasteisissa kriiseissä. Lisäksi Islanti on aloittanut alueensa ilmavalvonnan aikaisemmin Yhdysvaltojen käyttämillä laitteilla ja järjestelmillä. Valvontavastuu luovutettiin 15.11.2007 islantilaisille. Seuraavan päivänä Venäjän strategiset pommittajat lensivät Islannin lähialueilla ja Pohjois-Atlantilla, lähimmillään noin 35 meripeninkulman etäisyydellä Islannista.⁷³

Nato tai oikeastaan sen jäsenvaltiot vastaavat Islannin ilmavalvonnasta vuoteen 2011 saakka. Käytännössä ilmavalvonnasta vastaavat Ranskan, Yhdysvaltojen, Espanjan, Norjan ja Tans-

⁶⁸ The Ministry for Foreign Affairs, Iceland, http://www.iceland.is/media/Utgafa/Iceland_in_figures_2006-2007.pdf, viitattu 28.11.2008.

⁶⁹ The Ministry for Foreign Affairs, Iceland, http://www.mfa.is/media/Efstabaugi/The_Ocean_Icelands_Policy.pdf, viitattu 4.11.2008

⁷⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ic.html>

⁷¹ Gísladóttir, Ingbjörn Sólrún: Changed Security Environment – New Perspectives in Defence, <http://www.iceland.org/nato/the-delegation/news/nr/5108>, viitattu 26.11.2008.

27.11.2007, ja Yhdysvaltojen keskustiedustelupalvelu, Central Intelligence Agency, The World Factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ic.html>

⁷² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ic.html> ja Gísladóttir, Ingbjörn Sólrún: Changed Security Environment – New Perspectives in Defence, puhe 27.11.2007,

⁷³ Gísladóttir, Ingbjörn Sólrún: Changed Security Environment – New Perspectives in Defence, puhe 27.11.2007, <http://www.iceland.org/nato/the-delegation/news/nr/5108>, viitattu 26.11.2008.

kan asevoimat.⁷⁴ Samalla Islannin normaaliolojen turvallisuuteen liittyvä sotilasyhteistyö on laajentunut erityisesti Norjan ja Tanskan kanssa. Yhteistyön perusteella Tanska ja Norja ylläpitävät sotilaallisen läsnäolonsa Islannin lähialueilla, osallistuvat alueen etsintä- ja pelastustoimintaan, Islannin poliisin kouluttamiseen ja sitoutuvat tiiviimpään tiedonvaihtoon Islannin eri viranomaisten kanssa. Yhteistyötä ei tule verrata Islannin ja Yhdysvaltojen väliseen sopimukseen saarten puolustamisesta, sillä yhteistyö painottuu valvontaan ja pelastustoimintaan.⁷⁵ Toisaalta yhteistyöhön liittyy aina poliittinen ulottuvuus, ja sen voidaankin katsoa kuvaavan Islannin ja Euroopan valtioiden suhdetta.

Islanti pyrkii ilmastomuutoksen ja sitä mahdollisesti seuraavan Koillisväylän liikenteen kasvun myötä eräänlaiseksi ”pohjoiseksi Rotterdamiksi”⁷⁶. Se tavoittelee asemaa, jossa Islannin satamat toimisivat Euroopan ja Aasian välisen arktisen meriliikenteen syöttöliikennesatamina. Ajatuksena on, että Islantiin kehittyisi Rotterdamin satamaan verrattava kaukoliikenteen ja Euroopan sisäisen syöttöliikenteen satama. Islantilaisissa satamissa lähiliikenteen lastit siirretäisiin edelleen jäissä kulkukykyisiin ja arktiseen merenkulkuun soveltuviin kaukoliikenteen aluksiin.

Islannin valtion tavoitteisiin globaalien kauppameriyhteyksien risteysasemasta tulee suhtautua kriittisesti. Toimiminen kaukoliikenteen risteysasemana tarkoittaa minimissään noin miljoonan kontin vuosittaista liikennettä. Käytännössä esimerkiksi Saksassa Wilhelmshavenin satamalla on kyky tällaisen konttimäärän käsittelyyn. Sataman alue käsittää noin 570 hehtaaria,

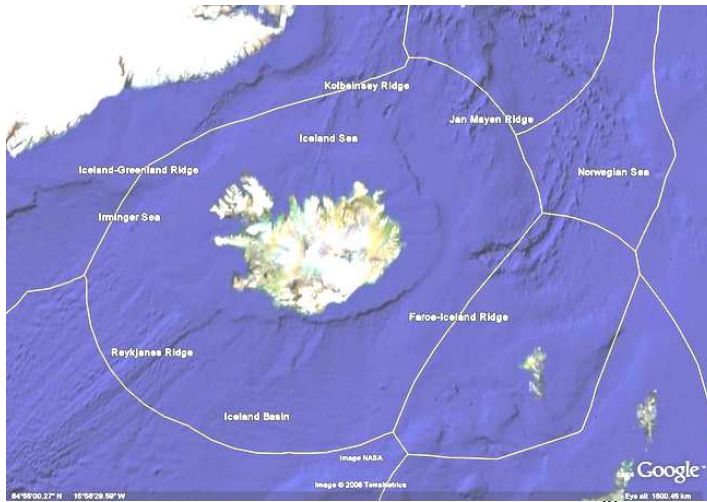
⁷⁴ Käytännössä Ranska on vastannut valvonnasta vuoden 2008 kevään ajan. Yhdysvallat vastasi valvonnasta vuoden 2008 kesän ja ottaa uudelleen valvontavastuun kesäksi vuonna 2009. Tanska ja Espanja aikovat lisäksi osallistua ilmavalvontaan vuoden 2009 aikana. Myös Norja osallistuu valvontaan vuoden 2009 aikana. Lisäksi Puola on ilmoittanut mielenkiinnostaan osallistua valvontaoperaatioon vuoden 2010 aikana. Käytännössä valvonta tarkoittaa muutamien viikkojen pituista aktiivisempaa jaksoa ja valvontaa ei pidä ymmärtää jatkuvana valmiudessa ja alueella läsnäololla. Katso esim. Islannin ulkoministerin puhe 27.11.2007, Gísladóttir, Ingbjörn Sólrún: Changed Security Environment – New Perspectives in Defence, <http://www.iceland.org/nato/the-delegation/news/nr/5108>, viitattu 26.11.2008.

⁷⁴ Gísladóttir, Ingbjörn Sólrún: Changed Security Environment – New Perspectives in Defence, puhe 27.11.2007, <http://www.iceland.org/nato/the-delegation/news/nr/5108>, viitattu 26.11.2008. Naton jäsenvaltioiden tai esimerkiksi muiden pohjoismaiden osallistumiseen Islannin aluevalvontaan ja alueellisen koskemattomuuden turvaamiseen tulee suhtautua kriittisesti. Valtioiden toimet eivät perustu valtioiden välisiin sopimuksiin vaan ne ovat määräaikaista hetkellisiä ratkaisuja.

⁷⁵ Ingimundarson, Valur: Iceland's Security Policy and Geopolitics in the North, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 80 ja 85-86. Naton Islannissa toteuttama ilmatilanvalvonta on operaationa pienempi kuin sen toteuttama Baltian tai Slovenia ilmavalvontaoperaatiot. Toisin kuin Yhdysvallat, Naton toteuttamaan ilmavalvontaoperaatioon osallistuvat maat eivät tukeudu Islantiin vaan ne toteuttavat valvontaa omiin tukikohtiinsa tukeutuen. Ranskan voimakas halu osallistua Islannin ilmatilan valvontaa ei poikkeavaa, sillä Ranska ei historiallisessa perspektiivissä ole osoittanut kiinnostustaan Islantia tai sen lähialueita kohtaan.

⁷⁶ Rotterdam on Euroopan suurin satama ja tärkeä Euroopan, Aasian ja Amerikan mantereiden liikennekeskus. Rotterdamin sataman kautta kulkee vuosittain noin 10 miljoonaa konttia ja noin 380 miljoonaa tonnia rahtia. Katso esimerkiksi American Association of Port Authorities (2006) laatima tilasto osoit-

josta 120 hehtaaria on varattu konteille. Islannin suurimman sataman Reykjavikin kapasiteetti on nykyisin vain noin 100 000 konttia. Islanti on Norjan tapaan esittänyt huolensa lisääntyvän meriliikenteen turvallisuudesta. Nykyisin Islannin talousvyöhykkeen kautta kulkee vuosittain noin 225 öljytankkeria. Tankkerit kuljettavat Venäjältä ja Norjasta öljyä Yhdysvaltoihin. Islanti on arvioinut, että vuonna 2015 Islannin sivuuttavien öljy- ja kaasutankkerien lukumäärä on vuosittain noin 500 alusta.⁷⁷

Kartta 8. Islanti ja Islannin talousvyöhyke.⁷⁸

Käytännössä Islannin ajatukset luonnonvarojensa hyödyntämisen merkittävästä kasvattamisesta ja satamiensa merkityksen muuttumisesta ovat tällä hetkellä varsin epärealistisia. Luonnonvarojen hyödyntäminen edellyttää miljardien eurojen taloudellisia investointeja, johon Islannilla ainakaan yksin ole mitään mahdollisuuksia (tilanne kesällä vuonna 2009). Islannin muodostuminen kaukoliikenteen solmukohdaksi on tietysti riippuvainen Koillisväylän avautumisesta ja väylän käytöstä. Arvioiden mukaan Koillisväylän merkittävä hyödyntäminen tapahtuu mahdollisesti joskus 2040-luvulla. Islanti tulee lähitulevaisuudessa olemaan edelleen riippuvainen kalastuksesta ja kalateollisuudesta.

Norja on merkittävä arktisen alueen valtio. Norjassa on noin 4,6 miljoonaa asukasta. Sen pinta-ala on noin 385 155 km². Norjan talousvyöhyke on kooltaan noin 819 620 km². Norjalle kuuluu Huippuvuorten ja Jan Mayenin saariryhmät sekä kolme pienehköä aluetta Antarktiks-

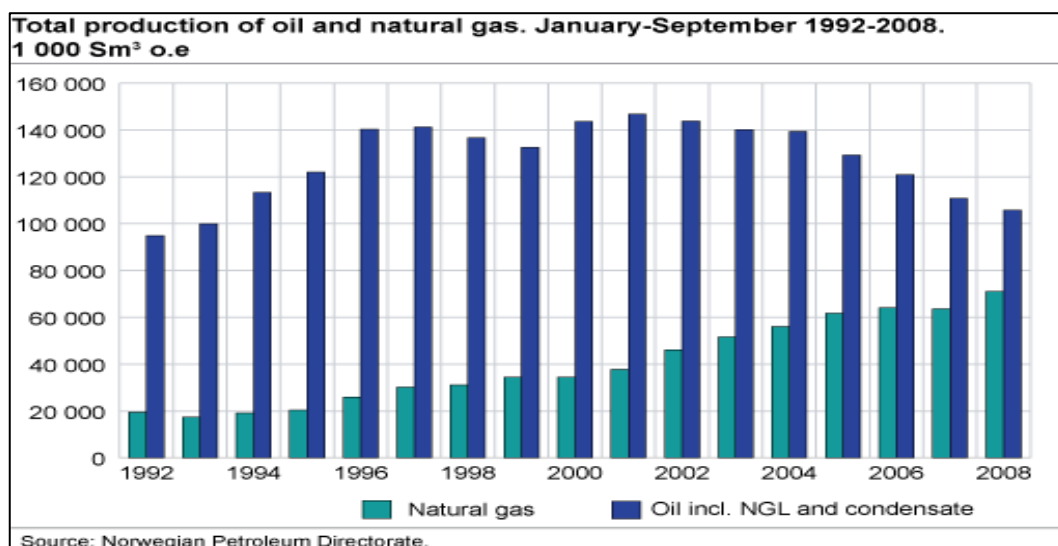
teesta <http://aapa.files.cms-plus.com/Statistics/WORLD%20PORT%20RANKINGS%202005.xls>, viitattu 26.11.2008.

⁷⁷ North Meets North – Navigation and the Future of the Arctic, Islannin Ulkoministeriö, 2006, s. 32-38. Katso myös Brunjólsson, Tómas: Iceland – A Small State in High Seas, teoksessa Defence Requirements for Canada's Arctic (edited by Brian MacDonald), vimy Paper 2007, The Conference of Defence Associations Institute, s. 61-62.

⁷⁸ Islannin kalastus ja maatalousministeriö, <http://www.fisheries.is/the-fisheries/fishing-grounds/geographic-boundaries/>, viitattu 7.4.2009. Katso myös <http://maps.grida.no/arctic/>.

selta.⁷⁹ Norjan talousvyöhykkeeseen kuuluvalla mannerjalustalla sijaitsee huomattavia luonnonvaroja. Norjalla arvioidaan olevan noin 13,2 miljardin kuutiometrin (m³) öljyvarannot oman mannerjalustansa alueella. Lisäksi Huippuvuorilla on merkittäviä hiilikaivoksia.⁸⁰ Norjan tärkeimmät satamat ovat Bergen, Borg Havn, Haugesund, Maaloy, Mongstad, Narvik, Oslo ja Sture.

Kuvio 3. Norjan öljyn ja kaasun tuotanto vuosina 1992 – 2008.⁸¹

Norja on Venäjän ja Saudi-Arabian jälkeen maailman suurin öljynviejämaa. Se vie päivittäin noin 3 miljoonaa barrelia eli noin 476 961 660 litraa öljyä ulkomaille. Norja on siirtänyt öljyn ja kaasun viennillä hankkimia varoja rahastoon, jonka arvo on noin 250 miljardia Yhdysvaltojen dollaria. Samalla Norja on viime vuosien aikana sijoittanut huomattavia summia uusien pohjoisilla alueilla sijaitsevien mineraali-, kaasu- ja öljyvarojen hyödyntämiseen.⁸²

Norjan on pohjoismaista kaikkein voimakkaimmin argumentoinut pohjoisten alueiden merkityksestä. Norjan ulkoministeri Jonas Gahr Støre on käyttänyt arktisen alueen merkityksestä lausetta:⁸³

⁷⁹ Statistisk årbok 2008, <http://www.ssb.no/aarbok/kart/i.html>, viitattu 26.11.2008. Huippuvuoret ja Karhusaari eivät ole eristetyistä asemastaan huolimatta autonominen alue. Grönlannin tapaan saaristo on pääosin mannerjäätikön peittämä. Huippuvuorilla on ollut taloudellista merkitystä esim. kivihiilen osalta, mutta viime vuosina saarten merkitys on korostunut merten talousvyöhykkeiden jaon johdosta (kalastus ja merenpohjan luonnonvarat). Huippuvuoret on kuulunut Norjalle vuodesta 1925 ”taloudellisesti kansainvälisenä” ja ”linnoittamattomana” alueena. Myös Venäjä harjoittaa alueella kaivostoimintaa. Katso myös Vuoristo, s. 128.

⁸⁰ Norjan valtion viralliset kotisivut Yhdistyneissä Kansankunnissa, <http://www.norway.org/facts/facts.htm>, viitattu 28.2.2009.

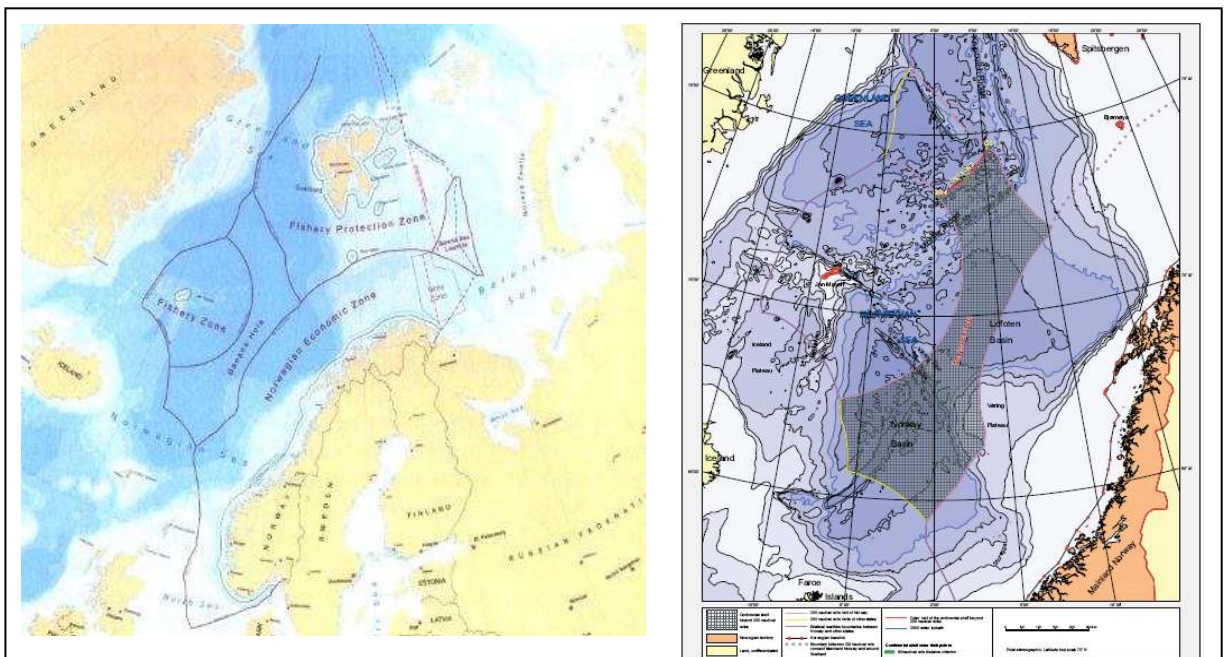
⁸¹ Norjan valtion tilastokeskus, http://www.ssb.no/english/subjects/10/06/20/ogprodre_en/, viitattu 27.2.2009.

⁸² Yhdysvaltojen keskustiedustelupalvelu, CIA World FactBook 2008, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/no.html>, viitattu 28.2.2009.

⁸³ Støre, Jonas Gehr: ”The High North – top of the world – top of the agenda”, puhe Centre for Strategic Studies and International Studies, Washington D.C., 15.6.2006, <http://www.eu-norway.org/policyareas/foreign+policy/news+archive/JGS+i+Dublin180906.htm>, viitattu 25.6.2008.

”The High North – top of the world – top of the agenda”

Samalla se on osoittanut huolensa Islannin turvallisuudesta ja ajoittain vaatinut Yhdysvaltojen asevoimien läsnäoloa alueella. Kylmän sodan aikana Norjan vaatimukset perustuivat ensisijaisesti Islannin strategisesti tärkeään sijaintiin Pohjois-Atlantilla sekä Norjassa olevien Yhdysvaltojen sotilastukikohtiin kohdistuvan kritiikin vähentämiseen. Nykypäivänä alueen merkitys on kylmän sodan ajoista muuttunut. Norjan tämän päivän argumentit alueen merkityksestä liittyvät Norjasta ja Venäjältä saatavien luonnonvarojen kuljetukseen maailman markkinoille.

Kartta 9. Vasemmalla Norjan talousvyöhyke.⁸⁴ Oikealla esimerkki Norjan talousvyöhykkeen jatkamisen perusteluista ns. Banana Holen alueelta.⁸⁵

Norja on Venäjän ohella merkittävin arktisella alueella sijaitsevien luonnonvarojen hyödyntäjä. Norjalla on oma kansallinen ”High North” – strategia, jossa se on liittänyt energian, ilmastomuutoksen, luonnonsuojelun ja Venäjä suhteet osaksi laajempaan pohjoisia alueita koskevaa kokonaisuutta.⁸⁶

⁸⁴ Strøm-Erichsen, Anne-Grete: Arctic challenges – the fine art of dealing with change, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 18. Kuvasta erottuu ns. Banana Hole, joka sijaitsee Islannin ja Norjan talousvyöhykkeiden välissä. Alueen kalastusoikeuksista on ollut jatkuvaa kiistaa maiden välillä. Lisäksi kartassa on kuvattuna Norjan ja Venäjän väliset rajaristiriidat.

⁸⁵ United Nations Oceans and Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and Law of the Sea, Norjan Kuningaskunnan esitys talousvyöhykkeen jatkamisesta, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_nor.htm, viitattu 25.6.2009.

⁸⁶ Ingimundarson, Valur: Iceland's Security Policy and Geopolitic in the North, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 80-82. Toisaalta Norjan vaatimuksen Yhdysval-

Strategia on hyvin laaja-alainen eri hallinnon alojen rajat ylittävä asiakirja. Sen sisältö kattaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, ympäristönsuojeluun, vähemmistöihin, kalastukseen, merenkulun turvallisuuteen ja Venäjä suhteisiin liittyviä tavoitteita tai periaatteita.⁸⁷ Tärkeintä on, että Norja on selvästi nostanut pohjoiset alueet ja niiden toiminnot keskeiseen asemaan, millä on vaikutuksia sen toimintaan. Norja pyrkii laajentamaan omaa talousvyöhykettään. Norja ilmoitti Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen mukaisista vaateista jatkaa 200 meripeninkulman talousvyöhykettään 27.11.2006. Venäjä esitti saman vaateen omalta osaltaan vuonna 2001.⁸⁸

Norjan ja Islannin yhteistyötä voidaan tarkastella kriittisesti. Islannin sisäpolitiikassa keskustelu maanpuolustuksen järjestämisestä kansallisesti on eräänlainen tabu. Islanti on kuitenkin ulkopoliittisesti esittänyt huolestumisensa valtionsa ja lähialueidensa turvallisuuden takaamisesta.⁸⁹ Vastaavalla tavalla voidaan kriittisesti tarkastella Islannin pääelinkeinoa eli kalastusta. Islanti ei ole liittynyt Euroopan unioniin pitkälti sen halutessa varmistaa riittävän oman vaikutusvallan lähialueillaan tapahtuvaan kalastukseen. Norja on argumentoinut halustaan kontrolloida omien lähialueidensa kalastuskiintiöiden noudattamista. Norja ja Islanti ovatkin ilmoittaneet, että niiden välisellä turvallisuusyhteistyöllä ei ole mitään tekemistä kalastuksen tai pohjoisiin alueisiin liittyviin kalastus- tai talousaluekiistojen kanssa.

Norjan asevoimien tehtävät ovat Pohjoismaille tyypilliset pienelle sotilasliitto Natoon kuuluvalla valtiolla. Poikkeuksena muihin Pohjoismaihin, tehtävissä korostuu Norjan etujen varmistaminen erikseen määritellyillä maantieteellisillä alueilla. Näillä alueilla tarkoitetaan Norjan merellä sijaitsevia öljy- ja kaasukenttiä, Huippuvuoria ja Jan Mayenin aluetta sekä Finnmarkin aluetta Venäjän vastaisella rajalla. Norjan asevoimien kalustosta ja sen kehittämisestä ilmenee kaksi kehitystrendiä. Ensinnäkin kaikkia joukkoja kehitetään huomioiden Naton kehityksessä tapahtuva kansainvälinen kriisinhallinta. Toiseksi joukkojen kehittämisessä huomi-

---

tojen sotilaallisesta läsnäolosta Islannissa voidaan tulkita Yhdysvaltojen harjoittaman politiikan tukemiseksi.

⁸⁷ The Norwegian Government's High North Strategy, Norwegian Ministry of Foreign Affairs, s. 7-10.

⁸⁸ Fife, Rolf Einar: Modern trends of the Law of the Sea and the last frontiers – the outer limits of the continental shelf and bilateral delimitations. Merioikeusyleissopimus perustuu Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimus konventtiin. Konventti tai sen alaiset järjestöt voivat ratkaista kysymyksiä liittyen talousvyöhykkeisiin tai mannerjalustaan. Kahden välisiä ristiriitoja konventio ei käsittele vaan ne tulee ratkaista valtioiden välisissä neuvotteluissa tai sitten esimerkiksi kansainvälisessä tuomioistuimessa.

⁸⁹ Gisladóttir, Ingbjörn Sólrún: Changed Security Environment – New Perspectives in Defence, puhe 27.11.2007, Islannin ulkoministeriön kotisivut, <http://www.iceland.org/nato/the-delegation/news/nr/5108>, viitattu 26.11.2008. Katso myös U.N. Oceans and Law of the Sea kotisivut osoitteesta <http://www.un.org/Depts/los/index.htm>, josta on saatavilla kaikkien eri valtioiden tekemät merialueita koskevat esitykset.

oidaan arktisen alueen vaatimukset. Erityisesti tämä vaatimus ilmenee merivoimien ja rajavartiolaitoksen kehittämisessä ja hankkeissa. Norjalla on vuoteen 2011 mennessä viisi Fritdtjof Nansen-luokan fregattia, kuusi Skjold-luokan vartiovenettä ja kuusi Ula-luokan sukellusvenettä. Lisäksi Norjan merivartiosto vastaanottaa vuoden 2009 loppuun mennessä kolme avomerikelpoista vartiolaivaa. Nykyinen vartiolaiva Svalbard (Huippuvuoret) on jäävahvistettu ja kykenee toimimaan Jäämeren olosuhteissa.⁹⁰ Norjan puolustusvoimilla ja rajavartiolaitoksella on menneillään yhteinen hanke merivalvontakoneiden hankkimiseksi. Norjan asevoimien operatiivinen johtaminen on keskitetty sen kansalliseen ”the National Joint Headquartersiin”, joka sijaitsee Stavangerissa. Tämän esikunnan yhteydessä toimii Bodøn alueellinen johtokeskus, joka vastaa pohjoisten alueiden edellyttämästä operatiivisesta johtamisesta.⁹¹

Norjan sotilasstrategian mukaan sen asevoimien tulee kyetä ylläpitämään sotilaallinen läsnäolo ja varmistamaan sen kansalliset edut pohjoisilla alueilla. Ylläpitämällä sotilaallisen läsnäolon pohjoisilla alueilla Norja katsoo kykenevänsä reagoimaan mahdollisiin konflikteihin tai muihin turvallisuushaasteisiin alueella. Pohjoisen alueen merkitystä Norjalle ja sen asevoimille kuvaa oheinen lainaus Norjan sotilasstrategiasta.⁹²

“The northern regions are Norway’s prime area for strategic investment. Norway’s position as a significant energy exporter and as a country responsible for the administration of important natural resources extending over large sea areas, has an important bearing on security policy. We must be able to uphold our sovereignty and our sovereign rights, and to exercise authority in a proper way in areas under Norwegian jurisdiction.”

Grönlanti ja Färsaaret kuuluvat hallinnollisesti Tanskalle, mutta niillä on merkittävä autonominen asema. Grönlannissa asukkaita on 57 564 ja Färsaarilla 48 668 asukasta.⁹³ Grönlanti on taloudellisesti riippuvainen kalastuksesta ja siihen liittyvästä teollisuudesta. Grönlannissa on öljy-, kaasu- ja mineraaliesiintymiä. Alueen mineraaliesiintymät sisältävät mm. kultaa, uraania, alumiinia, nikkeliä, platinaa, titaania ja kuparia. On arvioitu, että kestää useita vuosia ennen kuin esiintyminen merkittävä kaupallinen hyödyntäminen päästään aloittamaan. Lähitulevaisuudessa turismi onkin kalastuksen lisäksi ainoa todellinen kaupan ja talouden moottori Grönlannissa.⁹⁴

⁹⁰ Norwegian Defence 2008, Norwegian Ministry of Defence, s. 18-23.

⁹¹ Sama.

⁹² Norwegian Defence 2008, Norwegian Ministry of Defence, s. 6-12.

⁹³ Yhdysvaltojen keskustiedustelupalvelu, CIA World FactBook 2008, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>, viitattu 25.11.2008.

⁹⁴ Yhdysvaltojen keskustiedustelupalvelu, CIA World FactBook 2008, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gl.html#Econ>

Färssaarten talous on Grönlannin ja Islannin tavoin riippuvainen kalastuksesta. Färssaaria ympäröivällä talousvyöhykkeellä arvioidaan olevan öljyä, jonka hyödyntäminen mahdollistaisi saarten talouden perustan laajentamisen. Tanskan antama taloudellinen tuki muodostaa noin 15 %:a saarten bruttokansantuotteesta.⁹⁵

Yhdysvaltojen Geologisen tutkimuskeskuksen tutkimusten ja arvioiden mukaan Grönlannin lähialueilla on erittäin merkittäviä öljy- ja kaasuesiintymiä. Esiintymät sijaitsevat Grönlannin itä (East Greenland Rift basin) ja länsi puolella (West Greenland-East Canada).⁹⁶ Grönlannin äänestettyä kansanäänestyksellä marraskuussa 2008 huomattavasti laajemmasta itsehallinnosta, siirtynee sille myös aikaisempaa suurempi vaikutusvalta alueensa luonnonvarojen hyödyntämisessä. Samalla Tanska ja Kanadan välisiin vielä ratkaisemattomiin aluekiistoihin tulee mukaan kolmas osapuoli eli Grönlanti. Tanskan tulee vuoteen 2014 mennessä esittää Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen mukaiset aluevaatimuksensa koskien talousvyöhykkeidensä mahdollista laajentamista jopa 350 meripeninkulmaan saakka.⁹⁷

Tanska vastaa Färssaarten ja Grönlannin puolustuksesta. Sotilaallisesti Färssaarten ja Grönlannin merkitys on suurvaltojen välisessä kamppailussa vähentynyt. Aikaisemmin niiden sotilaallinen hyödyntäminen liittyi alueiden sijaintiin strategisesti tärkeällä alueella. Tästä johtuen erityisesti Grönlantiin on rakennettu strategisten ilmapuolustusjärjestelmien osia, esimerkiksi Pohjois-Amerikan ilmapuolustukseen liittyvän Norad-järjestelmän osia ja sotilaslentokenttä. Färssaarten merkitys liittyi erityisesti Pohjois-Atlantin strategisten meriyhteyksien turvaamiseen ja ns. GIUK-kapeikon⁹⁸ valvontaan.

3.3 Kanada

Kanada on pinta-alaltaan maailman toiseksi suurin valtio Venäjän jälkeen. Yhdysvallat on sen rajanaapurina sekä etelässä että luoteessa (Alaska). Suurin osa Pohjois-Kanadasta on kylmistä oloista johtuen viljelykelvotonta ja täten erittäin harvaan asuttua. Kanadan väkiluku on 33 400 000, josta noin 75 %:a asuu alle 200 kilometriä Yhdysvaltojen rajalta. Väestö on siis keskittynyt maan eteläosiin. Vaikka jäljellä jäävä 25 %:a tarkoittaa noin 8,3 miljoonaa asukasta, asuu

⁹⁵ Yhdysvaltojen keskustiedustelupalvelu, CIA World FactBook 2008, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fo.html#Intro>

⁹⁶ Yhdysvaltojen geologinen tutkimuskeskus, <http://energy.usgs.gov/arctic/>, viitattu 27.11.2008.

⁹⁷ Tanskan Ulkoministeriö: <http://www.ambottawa.um.dk/en/servicemenu/News/StudyrevealsenormousArcticoilreserves.htm>, viitattu 27.11.2008.

⁹⁸ GIUK-kapeikolla tarkoitetaan Grönlannin, Islannin ja Iso-Britannian väliin jäävää merialuetta. Tämän linjan katsottiin erityisesti kylmän sodan aikana muodostavan merkittävän valvontatason sekä tasan, jonka pohjoispuolella oli Neuvostoliiton avomerilaivasto tarkoitus eristää.

tästäkin valta-osa maan eteläosissa. Käytännössä Kanadan arktinen alue käsittää noin 40 %:a maan pinta-alasta ja siellä asuu vain noin 85 000 ihmistä.⁹⁹ Esimerkiksi Quebecin territorion suurin pohjoisessa oleva kaupunki on Chibougamau, jossa on vain noin 7563 asukasta. Chibougamau sijaitsee leveyspiirillä 49° pohjoista leveyttä. Kanadan pohjoisimmissa territorioissa Nunavutissa, Northwest Territories:ssa ja Yukonissa asuu yhteensä noin 99 000 asukasta. Kanadan väestötiheys on 3,5 asukasta neliökilometriä kohden. Kanada on maailman yhdeksänneksi harvaanasutuin valtio.¹⁰⁰

Kartta 10. Kanada, provinssit, suurimmat kaupungit, valtionrajat ja naapurivaltiot.¹⁰¹

Taloudellisesti Kanadan pohjoiset alueet tuottavat noin 0,5 %:a Kanadan bruttokansantuotteesta. Vastaavasti alueella asuu noin 100 000 asukasta, mikä on noin 0,3 %:a Kanadan väestömäärästä. Kanadan pohjoisten alueiden öljyn ja kaasun tuotanto on vähentynyt vuodesta 2001 lukien. Timantit ovat pohjoisten alueiden yksi tärkeimmistä luonnonvaroista. Vaikka Kanadan timanttiesiintymät ovat nostaneet Kanadan yhdeksi maailman tärkeimmistä timanttien tuottajista, ovat öljy ja kaasu taloudellisesti merkittävimmät luonnonvarat Kanadan poh-

⁹⁹ Arctic Council, http://arctic-council.org/member_state/canada, viitattu 28.11.2008. Käytännössä Kanadan väestö asuu siis pääosin latitudin 52°N etelä puolella. Esimerkiksi Hangon Tulliniemi sijaitsee leveyspiirillä 59°48' N ja Suomen pohjoisin kohta sijaitsee Utsjoen Nuorgamissa leveyspiirillä 70° 05' N.

¹⁰⁰ <http://www.worldatlas.com/aatlas/populations/ctydensityl.htm>, viitattu 17.11.2008. Asukkaiden määrä on vuodelta 2006, Statistics Canada, <http://www12.statcan.ca/english/census06/data/popdwel/Table.cfm?T=101>, viitattu 25.11.2008. Nunavutissa on 29747, Northwest Territoriossa 41464 ja Yukonissa 30372 asukasta.

¹⁰¹ <http://www.map-of-canada.org/canada-map-742.jpg>, viitattu 25.2.2009.

joisosissa. Kanadan haasteena on kuitenkin luonnonvarojen kuljetus. Se on riippuvainen öljy- ja kaasuputkistaan.¹⁰²

Kanadan asevoimat ovat maan väkilukuun ja maantieteelliseen kokoon nähden varsin pienet. Kanadaan ei sen oman näkemyksen perusteella kohdistu perinteistä sotilaallista uhkaa. Kanada ei myöskään harjoita esimerkiksi Yhdysvaltojen tai Iso-Britannian kaltaista globaalia voiman projisointia osana omaa ulkopolitiikkaansa. Kanadan asevoimia onkin kylmän sodan päättymisen jälkeen merkittävästi supistettu. Käytännössä Kanadan asevoimien vahvuus on 75 000, josta maavoimien vahvuus on 39 000, merivoimien 13 000 ja ilmavoimien 23 000 henkilöä.¹⁰³

Kanadan asevoimien tärkeimmät tehtävät ovat: 1) Kanadan valtion ja sen suvereniteetin turvaaminen, 2) Pohjois-Amerikan puolustaminen ja 3) osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan.¹⁰⁴ Kanadan asevoimien joukot on jaettu neljän yhteisoperaatiokeskuksen (Joint Forces Command) alaisuuteen. CanadaCommand (CANADACOM) vastaa kotimaan puolustuksesta. Tätä varten maa on jaettu kuuteen maanpuolustusalueeseen. Arktisen alueen sotilaallisen läsnäolon kannalta merkittävimmän joukon muodostavat ns. Canadian Rangers-joukot, joiden vahvuus on noin 4180 miestä. Niiden tehtävä on ylläpitää sotilaallista läsnäoloa ja valvontaa harvaan asutuissa pohjoisosissa.¹⁰⁵ Käytännössä nämä ns. Canadian Rangers-joukot ovat ”puolisotilaallisia metsänvartioita tai eräpoliiseja”, joita voidaan osittain verrata reserviläisistä koulutettuihin ja muodostettuihin rajavartioihin. Osa henkilöstöstä on alkuperäiskansoihin kuuluvia intiaaneja tai eskimoita. Ranger-joukkojen yhtenä tarkoituksena onkin työllistämisen avulla integroida eri vähemmistöjä liittovaltioon.

Kanada arvioi erilaisten turvallisuushaasteiden lisääntyvän arktisella alueella lähitulevaisuudessa. Sotilasstrategian mukaan se huomioi arktisen alueen vaatimukset kehittäessään omia asevoimiaan. Sotilasstrategian mukaan Kanada tulee käytännössä:

- Rakentamaan merivartiostolle arktiselle alueelle soveltuvan jäänmurtaajan,
- Lisäämään arktisten alueiden merenpohjan kartoituksen ja tutkimuksen rahoitusta,
- Rakentamaan 6-8 arktiseen avomeritoimintaan kykenevää vartioalusta,

¹⁰² Duhaime, Gérard, Caron, Andrée: The Economy of the North, Glomsrød, Solveig, Aslaksen, Iulie (toim.), The Economy of the North, Oslo, Statistics Norway, 2000, s. 46-47. Eri lukuarvot väestön tai bruttokansaintuotteen osalta on selitettävissä sillä, että eri lähteissä arktinen alue määritellään maantieteellisesti eritavalla.

¹⁰³ The Military Balance 2008, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, Oxfordhire 2008, s. 26-27.

¹⁰⁴ Kanadan asevoimien kotisivut, http://www.forces.gc.ca/site/about/index_e.asp

- Perustamaan laivastoaseman Nanisivikiin
- Kasvattaa Canadian Rangers joukkojen vahvuutta ja läsnäoloa pohjoisessa,
- Perustamaan arktinen koulutuskeskus,
- Kehittää kykyään valvoa arktisia alueita, mm. merivalvontakoneiden ja miehittämättömien lennokeiden avulla.¹⁰⁶

Vaikka Kanadan asevoimien kehitys ja määrärahojen kasvu on hyvin voimakasta, tulee se kuitenkin suhteuttaa Kanadan asevoimien kehittämisen lähtökohtiin. Kanadan asevoimia on su-pistettu kylmän sodan päättymisestä alkaen. Asevoimien kehittämisestä voidaankin käyttää termiä ”uudelleen aseistamisesta” (rearmament). Tämän uudelleen aseistamisen tai transfor-maation yhdeksi perusteeksi mainitaan pohjoisten alueiden merkityksen kasvaminen. Tästä osoituksena on mm. Kanadan asevoimien lisääntynyt harjoittelu arktisilla alueilla. Vuonna 2002 Kanada piti 20 vuoden tauon jälkeen ensimmäisen kaikkien puolustushaarojen (joint) yhteisharjoituksen pohjoisilla alueilla. Lokakuussa vuonna 2005 kaksi Kanadan merivoimien alusta harjoittelivat Hudsoninlahdella. Edellisestä merivoimien alusten vierailusta lahdella oli kulunut noin 30 vuotta.¹⁰⁷ Kanadan sotilaallista aktiivisuutta arktisella alueella voidaan pitää varsin alhaisena.

Kanadan tavoitteena on ylläpitää sotilaallinen läsnäolo pohjoisessa, mm. säilyttämää Yel-lowknifessa oleva Joint Task Force esikunta, ylläpitämällä noin 4100 Canadian Rangersia, pi-tämällä neljä merivalvontakonetta korkeassa valmiudessa, ylläpitämällä Pohjois-Amerikan ilmapuolustusjärjestelmän (Norad) Kanadan alueella olevat osat ja ylläpitämällä neljä Forward Operating Location hävittäjää ja elektronisen tiedustelun aseman Ellesmeren saaren koilliskär-jessä (Canadian Forces Station Alert).¹⁰⁸ Merivoimien alusten lisäksi Kanada ylläpitää meri-voimien tukikohdat Esquimaltissa (Tyynenmeri), Halifaxissa (Atlantti) ja Ottawassa (esikun-ta).¹⁰⁹ Kanada rakentaa maavoimien harjoitustukikohdan Nunavutiin Resolute Bayhin ja lai-vastoaseman Baffininsaarelle Nanisivikiin.¹¹⁰

¹⁰⁵ The Military Balance 2008, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, Oxfordhire 2008, s. 26-28.

¹⁰⁶ Kanadan sotilasstrategia, The Canada First Defence Strategy, ja siihen liittyvä taustamuistio, http://www.forces.gc.ca/site/newsroom/view_news_e.asp?id=2645, viitattu 5.11.2008. http://www.forces.gc.ca/site/focus/first/June18_0910_CFDS_english_low-res.pdf, viitattu 5.11.2008

¹⁰⁷ Huebert, Rob: The Rise and Fall (and Rise?) Canadian Arctic Security, teoksessa MacDonald, Brian (toim.) Defence Requirements for Canada's Arctic, Vimy Paper 2007, The Conference of De-fence Associations Institute, s. 8-9.

¹⁰⁸ Kanadan sotilasstrategia, The Canada First Defence Strategy, ja siihen liittyvä taustamuistio, http://www.forces.gc.ca/site/newsroom/view_news_e.asp?id=2645, viitattu 5.11.2008.

¹⁰⁹ The Military Balance 2008, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, Oxfordhire 2008, s. 26-28.

¹¹⁰ <http://www.pm.gc.ca/eng/media.asp?category=1&id=1784>, viitattu 17.11.2008. Kyseessä on noin 100 sotilaan harjoitustukikohta ja syväsatama. Kyseessä on siis varsin vaatimaton sotilaallinen infra-

Kanadalla ja Yhdysvalloilla on yhteinen Norad-ilmapuolustusjärjestelmä (North American Aerospace Defence Command). Järjestelmän kehitys alkoi 1950-luvulla. Järjestelmän keskeimpänä tarkoituksena on toimia Pohjois-Amerikan ilmatilannekuva- ja ilmatorjuntajärjestelmänä. Järjestelmän pohjoisimmat johtokeskukset sijaitsevat Alaskassa Elmendorfin lentotukikohdassa ja Winnipegissä Kanadassa. Norad-järjestelmän tilannekuva muodostetaan satelliittien, tutka-asemien, valvontakoneiden ja hävittäjien tuottaman tiedon perusteella. Vuonna 2006 Kanada ja Yhdysvallat laajensivat Noradin kaltaisesta järjestelystä koskemaan myös meritilannekuva.¹¹¹ Kanadalainen diplomaatti John Holmes on kuvannut Yhdysvaltojen mielenkiintoa koko Pohjois-Amerikan puolustamiseen arktisten alueiden kautta tulevia uhkia vastaan seuraavasti:¹¹²

”Soil is protected not by American generosity, but by American self interest, which is more dependable”

Käytännössä Yhdysvallat ei auta Kanadan puolustusta vaan Yhdysvallat auttaa Kanadaa puolustamaan Yhdysvaltoja.

Kanada on vuodesta 2004 alkaen rahoittanut omaa kansallista tutkimushanketta, jonka tarkoituksena on kartoittaa Kanadan rannikon läheisyydessä olevaa mannerjalustaa. Kanada pyrkii YK:n merioikeusyleissopimuksen artiklan 76 mukaisesti osoittamaan, että sen talousvyöhyke ulottuu yli 200 meripeninkulman päähän ns. perusviivasta. Kanadan tulee sopimuksen mukaan esittää vaatimuksensa mannerjalustasta vuoteen 2013 mennessä.¹¹³ Koska arktisen merialueen mannerjalustan tutkimus edellyttää alueelle soveltuvaa erikoiskalustoa, ovat Yhdysvallat ja Kanada aloittaneet mannerjalustaa koskevan tutkimusyhteistyön.¹¹⁴

---

strukturi. Toisaalta ne rakennetaan uudisrakenteina ja ovat Kanadan kannalta konkreettinen osoitus sen halusta lisätä sotilaallista läsnäoloaan arktisella alueella.

¹¹¹ North American Aerospace Commandin kotisivut, <http://www.norad.mil/about/index.html>, viitattu 13.7.2009.

¹¹² Charron, Andrea: The True North: Stronger and Free with help, teoksessa MacDonald, Brian (toim): Defence Requirements for Canada's Arctic, Vimy Paper 2007, The Conference of Defence Associations Institute, s. 32.

¹¹³ Foreign Affairs and International Trade Canada, <http://www.international.gc.ca/continental/limits-continental-limit.aspx?lang=eng>, viitattu 13.7.2009.

¹¹⁴ Mayer, Larry, A: The U.S. Mapping of the Extended Continental Shelf in the Arctic, esitelmä 3rd Symposium of the Impacts of an Ice-Diminishing Arctic on Naval & Maritime Operations seminaarissa, muistiinpanot tekijän hallussa, materiaali saatavissa <http://www.star.nesdis.noaa.gov/star/IceSymposium2009Program.php>, viitattu 13.7.2009.

Kartta 11. Kanadan talousvyöhyke (punaisella) ja merileisoikeusyleissopimuksen artiklan 76 mukainen yli 200 mpk ulottuva talousvyöhykkeen jatko-osa (valkea viiva).¹¹⁵

Kanada on siis julkaissut omat arktista aluetta koskevan strategiansa nimeltään ”The Northern Dimension of Canada’s Foreign Policy”. Lisäksi Kanadan sotilasstrategiassa korostetaan arktisen alueen merkitystä. Näillä painotuksilla on enemmän Kanadan sisäpoliittista merkitystä kuin ulkopoliittisia ulottuvuuksia. Kanadan on valtiona luonteeltaan lähempänä Euroopan unionia kuin Yhdysvaltoja. Sen territorioilla on merkittävä itsehallinto ja niitä voidaan kulttuuristen ominaispiirteiden osalta jopa verrata eurooppalaisiin valtioihin. Kanadan arktisten alueiden strategian nimi ”The Northern Dimension of Canada’s Foreign Policy” voisi sen sisällön osalta olla ”The Northern Dimension of Canada’s Internal Policy”. Asiakirja on selkeästi suunnattu Kanadan omalle väestölle ja erityisesti alkuperäisväestölle. Toisaalta sen voidaan tulkita olevan väline yhdistää Kanadaa ja sen kansalaisia. Kanadan sotilasstrategiassa on vastaavia Kanadan sisäpoliittisia yhteyksiä. Myös Kanadan vaatimuksilla Luoteisväylän hallinnasta on havaittavissa vastaavia keskushallinnon tavoitteita yhdistää Kanadaa. Kanadassa arvioitiin jo 1970-luvun lopulla Luoteisväylän liikenteen kasvavan ja reitistä muodostuvan merkittävä meriliikenteen väylä Tyynenmeren ja Atlantin välillä.¹¹⁶

3.4 Yhdysvallat

¹¹⁵ http://www.international.gc.ca/continental/limits-continental-limit.aspx?lang=eng&menu_id=20&menu=R, viitattu 28.10.2008. Yhdysvalloilla ja Kanadan välillä on olemassa ja kehittymässä mannerjalustaa koskevia ristiriitoja. Molemmat valtiot harjoittavat Alaskan pohjoispuoleisilla alueilla mannerjalustan tutkimusta, jonka seurauksena käsitys mannerjalustasta paranee. Samalla valtiot saavat tieteelliset perusteet omille talousvyöhykkeen kokoa koskeville vaatimuksille.

¹¹⁶ Griffinths, Franklyn: A northern Foreign Policy, Canadian Institute of International Affairs, Wellesley papers, Toronto 1979, s. 25.

Yhdysvaltojen intressi arktisia alueita kohtaan on kylmän sodan päättymien seurauksena laskenut. Viime vuosina mielenkiinnossa on havaittavissa kasvua. Yhdysvaltojen mielenkiinnon vaihtelua koskien arktista aluetta voidaan selittää seuraavilla tekijöillä: 1) kylmän sodan päätyminen ja vastakkainasettelun väheneminen, 2) terrorismin vastainen sota eteläisillä alueilla, 3) Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen ratifioinnin valmistelut ja sopimuksen mukainen talousvyöhykkeen jatkaminen, 4) Alaskassa ja sen merialueilla olevien luonnonvarojen hyödyntäminen ja 5) Pohjois-Amerikan puolustuksen järjestäminen.

Strategisten aseiden ja pommittajien lyhin reitti suurvaltojen välillä kulkee arktisen alueen kautta. Tämä seikka leimasi kylmän sodan aikaista Yhdysvaltojen mielenkiintoa arktista aluetta kohtaan. Kylmän sodan päätyttyä Yhdysvaltojen mielenkiinto aluetta kohtaan väheni. Venäjä ei enää aiheuttanut Neuvostoliiton kaltaista sotilaallista uhkaa. Samalla Yhdysvallat sitoutui lukuisiin kriiseihin ja sotiin, erityisesti Lähi-idässä.

Arktinen neuvosto on keskeinen elin, jonka kautta Yhdysvallat on harjoittanut kylmän sodan jälkeistä arktista aluetta koskevaa politiikkaansa. Yhdysvaltojen viime vuosien aikana harjoittamaa arktista aluetta koskeva argumentointia ja politiikkaa voidaan kuvailla ”hiljaiseksi”. Tähän on kuitenkin tulossa muutos. Ensinnäkin Yhdysvallat on vuosien odottelun jälkeen ratifioimassa YK:n merioikeusyleissopimusta. Samalla sen mielenkiinto Luoteisväylää, Beringinsalmen alueella olevaa talousvyöhykettä ja Alaskan luonnonvaroja kohtaan on kasvanut. Lisäksi Yhdysvallat on pyrkinyt lisäämään arktisen alueen luonnonvarojen hyödyntämistä.¹¹⁷

Yhdysvaltojen osalta arktinen alue tarkoittaa Alaskan osavaltiota. Alaskassa on noin 683 000 asukasta.¹¹⁸ Valtaosa väestöstä asuu Anchoragen kaupungissa, jossa on 278 000 asukasta. Muita suuria kaupunkeja ovat osavaltion pääkaupunki Juneau (30 000 asukasta) ja Fairbanks (31 000 asukasta).¹¹⁹

¹¹⁷ Strategic Survey 2008 The Annual Review of World Affairs, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, Bell&Bain Ltd. Thornliebank, Glasgow, s. 68-69.

¹¹⁸ http://factfinder.census.gov/servlet/DTTable?_bm=y&-geo_id=04000US02&-ds_name=PEP_2007_EST&-mt_name=PEP_2007_EST_G2007_T001

¹¹⁹ http://factfinder.census.gov/servlet/GCTTable?_ds_name=PEP_2006_EST&-mt_name=PEP_2006_EST_GCTT1_ST9&-geo_id=04000US02&-format=ST-9&-tree_id=806&-context=gct

Kartta 12. Yhdysvallat ja sen talousvyöhyke.¹²⁰

Taloudellisesti Alaska saa noin 80 %:a tuloistaan öljystä, kaasusta ja mineraaleista. Alaskan öljyntuotanto on noin 400 000 barreliä eli 63 600 000 litraa vuorokaudessa, joka on noin 13 %:a koko Yhdysvaltojen öljyntuotannosta. Alaska on Texasin jälkeen merkittävin öljyntuotantoalue Yhdysvalloissa. Suurin osa Alaskan öljystä tuotetaan osavaltion pohjoisosissa ns. North Slopen alueella. Sieltä pumpattu öljy johdetaan edelleen osavaltion etelärannikolle Trans-Alaska Pipeline Systemin öljyputkea pitkin. Putken kapasiteetti on noin 2 miljoonaa barreliä päivässä.¹²¹

Alaska tuottaa noin 2,3 %:a Yhdysvaltojen kaasusta. Alaskassa tuotettu kaasu käytetään pääosin osavaltiossa eikä sitä juurikaan kuljeteta muualle Yhdysvaltoihin. Pieni osa Alaskassa tuotetusta kaasusta laivataan edelleen ulkomaille, erityisesti Japaniin. Yhdysvaltojen ainoa nestemäisen kaasun (LNG)¹²² vientisatama sijaitsee Kenaissa Alaskan etelärannikolla.¹²³

Alaskan osuus Yhdysvaltojen bruttokansantuotteesta on noin 2,9 %:a. Alaskan asukasluku on Yhdysvaltojen asukasluvusta noin 0,2 %:a. Öljyn ja kaasun tuotannon osuus Alaskan bruttokansantuotteesta on noin 25 %:a. Seuraavaksi merkittävimpien teollisuuden alat ovat hallinto ja maanpuolustus (noin 19,7 %:a) ja erilaisien öljy sekä kaasuputkistojen ylläpito (6,9 %:a).

¹²⁰ http://ftp.fao.org/FI/DOCUMENT/fcp/en/FI_CP_US.pdf, viitattu 25.2.2009.

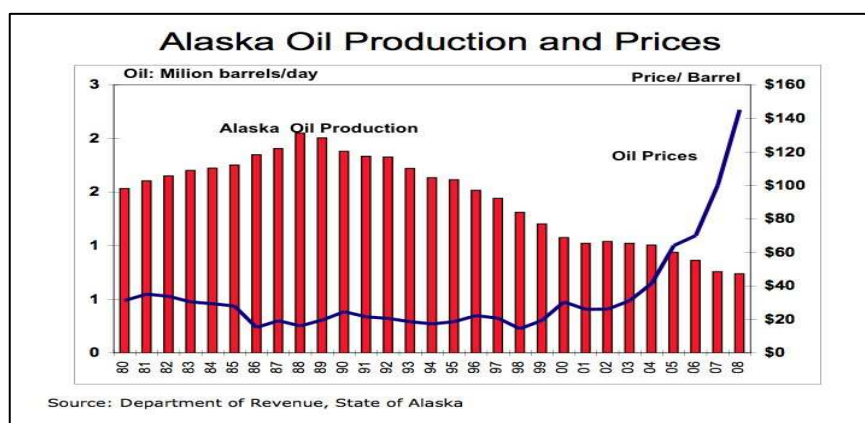
¹²¹ Yhdysvaltojen energia hallinnon kotisivut, http://tonto.eia.doe.gov/state/state_energy_profiles.cfm?sid=AK

¹²² LNG tulee sanoista Liquefied Natural Gas. Suomenkielessä sitä nimitetään nesteytetyksi maakaasuksi. Katso esimerkiksi Chevron: What is LNG?, <http://www.gorgon.com.au/06-news/factsheets/Gorgon%20Fact%20Sheet%20-%20What%20is%20LNG.pdf>, viitattu 25.11.2008.

¹²³ Yhdysvaltojen energia hallinnon kotisivut, http://tonto.eia.doe.gov/state/state_energy_profiles.cfm?sid=AK

Kalastuksen osalta Alaskan kalateollisuus ja kalastuslaivastot ovat 2000-luvun alun toimineet lähes maksimaalisilla resursseilla kalastuskiintiöihin nähden. Samalla Alaska on menettänyt osuuttaan maailman markkinoista Norjalle, Chilelle, Iso-Britannialle ja Kanadalle.¹²⁴

Luonnonvarojen hyödyntäminen Alaskassa on ollut viime vuosina varsin merkittävä sisä- ja ympäristöpoliittinen kysymys Yhdysvalloissa. Yhdysvalloissa luonnonvarojen hyödyntämisen ulottaminen ns. Arctic National Wildlife Refuge –alueelle nostatti kansallisen keskustelun Alaskan pohjoisosien suojelusta. Samalla Yhdysvallat on pyrkinyt tukemaan yritysten yhteistyötä kanadalaisten ja venäläisten energiayhtiöiden kanssa.¹²⁵

Kuvio 4. Yhdysvaltojen öljyntuotanto Alaskassa ja öljyn maailman markkinahinta vuosina 1975-2005.¹²⁶

Yhdysvaltojen tekemien geologisten ja seismisten tutkimusten perusteella arvioidaan Alaskassa olevan 27 miljardin barrelin öljyvarat. Venäjä on puolestaan julkaissut arvioita, joiden mukaan sen pohjoisilla alueilla on noin 586 miljardin barrelin öljyvarat. Maailman suurin öljytuottaja Saudi-Arabia on ilmoittanut sen öljyvarojen olevan noin 260 miljardia barrelia.¹²⁷ Arvioidaan, että Yhdysvallat tuo öljyä vuonna 2015 vuosittain noin 15 miljoonaa tonnia Venäjältä ja noin 90 miljoonaa tonnia Norjasta. Valtaosa tästä öljystä tuodaan Yhdysvaltoihin laivalla ja siitä noin 40 %:a kulkee Islannin talousvyöhykkeen kautta.¹²⁸ Vuonna 2008 Norjasta tuotiin Yhdysvaltoihin 37 303 000 barrelia öljyä ja Venäjältä 169 415 000 barrelia. On huomioitava, että Yhdysvaltoihin viedään Norjan ja Venäjän arktiselta alueelta peräisin olevia petrokemian

¹²⁴ Duhaime, Gérard, Caron, Andrée: The Economy of the North, Glomsrød, Solveig, Aslaksen, Iulie (toim.), *The Economy of the North*, Oslo, Statistics Norway, 2000, s. 41-44.

¹²⁵ Nord, Douglas C: Searching for the North in North American Foreign Policies: Canada and the United States, *American review of Canadian Studies* 2007, Vol. 37 Issue 2, s. 207-217. Katso myös <http://arctic.fws.gov/>.

¹²⁶ <http://greenecon.net/wp-content/uploads/2008/07/alaska.jpg>, viitattu 8.4.2009.

¹²⁷ Borgerson, Scott G: Arctic Meltdown, the Economic and Security Implications of Global Warming, *Foreign Affairs* March / April 2008, number 2, s. 67-68.

¹²⁸ Brunjólsson, Tómas: Iceland – A Small State in High Seas, teoksessa *Defence Requirements for Canada's Arctic* (edited by Brian MacDonald), Vimy Paper 2007, The Conference of Defence Associations Institute, s. 61-62.

tuotteita, jotka on jalostettu muualla, esimerkiksi Suomesta. Täten arktisen alueen valtioiden välinen luonnonvarojen kauppa ja keskinäisriippuvuus saa uusia ulottuvuuksia.¹²⁹

Sotilaallisesti Pohjois-Amerikasta vastaa ”U.S. Northern Command”, jonka vastuualue kattaa Kanadan, Meksikon, Alaskan, Yhdysvallat sekä noin 500 meripeninkulmaa mantereesta merelle ulottuvan alueen.¹³⁰ ”U.S. Northern Command:n” paikallisena johtoportaana Alaskassa toimii ”Joint Task Force Alaska”. Kyseiset johtoporaat on perustettu vuonna 2002 ja niiden tehtävä on koordinoita kotimaan puolustustusta sekä terrorisminvastaisen sodan operaatioita.¹³¹ Asevoimien osalta Alaskasta vastaa Alaskan johtoporras ”the Alaskan Command”. Sen operatiiviseen johtoon kuuluvat kaikkien puolustushaarojen alueella sijaitsevat joukot. Puolustushaarojen joukkoja Alaskassa ovat maavoimien osalta ”United States Army, Alaska”, ilmavoimien osalta ”the Alaskan Air Command” ja merivoimien osalta ”the Navy’s Alaskan Sea Frontier”.¹³²

Yhdysvaltojen maavoimilla on Alaskassa kaksi prikaatitason esikuntaa, jotka toimivat edelleen maavoimien Tyynenmeren ja Alaskan johtoportaiden alaisuudessa (US Army Pacific Command ja US Alaska Command). Alaskassa olevat tärkeimmät joukot on koottu 172. jalkaväkikiprikaatin alaisuuteen. Joukkojen tehtävät liittyvät sotilaalliseen läsnäoloon Alaskassa ja pohjoisella Tyynellävaltamereellä. Paikallisesti 172. jalkaväkikiprikaatin tehtävät liittyvät erityisesti Alaskassa olevien strategisesti tärkeiden viiden eri lentokentän suojaamiseen. Joukkoja on viime vuosina käytetty Yhdysvaltojen sotilasoperaatioissa eri puolilla maailmaa.¹³³

Yhdysvaltojen merivoimissa Alaskasta vastaa ”US Coast Guard 17th District”. Sen tehtävinä ovat sotilaallinen läsnäolo alueella, etsintä- ja pelastustehtävät, ympäristön valvonta ja alueen meriväylien käytettävyyden varmistaminen ja jäänmurtotehtävät. Kalustona merivartiostolla on mm. 6 kappaletta C-130 lentokoneita, 12 helikopteria sekä 15 vartiolaivaa ja väylänhoitoaluksia. Vartiolaivat ovat alle 100 metriä pitkiä ja verrattavissa suomalaisiin rajavartiolaitoksen ulkovartiolaivoihin.¹³⁴ Lisäksi Yhdysvalloilla on kaksi, jo noin 30 vuotta vanhaa, arktisille alueille tarkoitettu jäänmurtajaa nimeltään Polar Star ja Polar Sea. Näistä Polar Star ei ole

¹²⁹ U.S. Energy Information Administration, Official Energy Statistics from the U.S. Government, Yhdysvaltojen energia hallinnon kotisivut, http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/pet_move_impcus_a2_nus_ep00_im0_mbb1_a.htm, Esimerkiksi Suomessa jalostetaan Venäjän arktiselta alueelta peräisin olevasta öljystä polttoaineita, jotka päätyvät Yhdysvaltojen markkinoille. Yhdysvaltalaisen tilastojen mukaan Suomesta vietiin Yhdysvaltoihin vuonna 2007 9064000 barrelia ja vuonna 2008 11885000 barrelia öljyä.

¹³⁰ <http://www.northcom.mil/about/index.html>

¹³¹ <http://www.northcom.mil/about/index.html#JTFAK>

¹³² <http://www.globalsecurity.org/military/agency/dod/alcom.htm>

¹³³ <http://www.globalsecurity.org/military/agency/army/usarak.htm>

operatiivisessa käytössä. Yhdysvalloissa on esitetty uusien jäänmurtaajien hankkimista johtuen olemassa olevien alusten korkeasta iästä, heikosta käytettävyydestä ja mielenkiinnon kasvusta kohti arktisia alueita. Yhdysvaltojen jäänmurtaajien (käytännössä 1 murtaja) lukumäärä verrattuna Venäjään (18 murtajaa) on merkittävästi alhaisempi.¹³⁵ Arktisia alueita kohtaan kasvaneen mielenkiinnon seurauksena on esitetty vakava huolestuminen maan erittäin alhaisesta jäänmurtokyvystä:

“U.S. [polar] icebreaking capability is now at risk of being unable to support national interests in the north and the south.”¹³⁶

Yhdysvaltojen ilmavoimien osalta Alaskassa toimii “the 3rd Wing” (3. lennosto), jonka tukikohta on Elmendorfin lentotukikohdassa Alaskan etelärannikolla Anchorageassa. Lennoston tehtävänä on ylläpitää sotilaallista läsnäoloa alueella, etsintä- ja pelastustehtävät, Tyynenmeren ilmekuljetuksien toteuttaminen, kaikki sotilaslääketieteellisten palvelujen tuottaminen Alaskassa oleville eri puolustushaarojen joukoille ja osallistuminen alueen lentokenttien ylläpitoon. Kalustona 3. Lennostolla on mm. F-15C Eagle, C-12 Huron, E-3B Sentry, C-17 Globemaster III ja F-22 Raptor lentokoneita. Lisäksi Lennosto on osa Pohjois-Amerikan ilmapuolustusjärjestelmää eli Noradia.¹³⁷

Yhdysvaltojen ja Kanadan välillä on arktisen alueen merialueiden käyttöön liittyviä ristiriitoja. Kanadan mukaan Luoteisväylä on sen suvereenia aluetta kun puolestaan Yhdysvaltojen mukaan Luoteisväylä on esimerkiksi Gibraltariin salmeen, Panaman tai Suezin kanaviin verrattava vapaan merenkulun salmi. Yhdysvaltojen ja Kanadan erimielisyys konkretisoitui kesällä vuonna 1985, kun Yhdysvaltojen rannikkovartioston jäänmurtaja Polar Sea kulki koko Luoteisväylän matkan Grönlannista Alaskaan. Yhdysvallat ei tehnyt Kanadalle ennakkoilmoitusta aluksen liikkeistä, mikä kuvaa Yhdysvaltojen halua pitää Luoteisväylän status kansainvälisen salmen kaltaisena.¹³⁸ Eri lähteissä on arvioitu useiden Nato-maiden merivoimien käyttäneen Luoteisväylää.

¹³⁴ <http://www.globalsecurity.org/military/agency/dot/district17.htm>

¹³⁵ <http://opencrs.com/document/RL34391>, viitattu 25.11.2008. Kyseisessä Yhdysvaltojen Kongressille suunnatussa taustamuistiossa tarkastellaan jäänmurtaajien tarvetta varsin laaja-alaisesti. Siinä yhdistetään merivoimien ja rannikkovartioston, Yhdysvaltojen lähialueiden, tiedeyhteisön ja arktisen alueen luonnonvarojen hyödyntämisen intressit perustellessa uusien jäänmurtaajien hankkimista. Jäänmurtaajien lukumäärät ovat lähteestä: Borgerson, Scott G: Arctic Meltdown, the Economic and Security Implications of Global Warming, Foreign Affairs March / April 2008, number 2, s. 64. Katso myös Allen, Thad, W: Update on the New USCG Strategy and the Arctic, esitelmä 3rd Symposium of the Impacts of an Ice-Diminishing Arctic on Naval & Maritime Operations seminaarissa, muistiinpanot tekijän hallussa, materiaali saatavissa <http://www.star.nesdis.noaa.gov/star/IceSymposium2009Program.php>, viitattu 13.7.2009.

¹³⁶ The National Research Council (NRC), <http://opencrs.com/document/RL34391>, viitattu 25.11.2008.

¹³⁷ http://www.elmendorf.af.mil/library/factsheets/factsheet_print.asp?fsID=13258&page=1

Yhdysvallat ei 1990-luvulla ratifioinut YK:n merioikeusyleissopimusta, koska se katsoi ettei sopimuksen artikla tulkintoineen vastannut sen etuja. Samalla Yhdysvallat koki omalle ajattelulleen tyypillistä epäluuloa sitoutumisesta kansainvälisiin sopimuksiin ja menettelyihin. YK:n merioikeusyleissopimuksen ratifiointia ovat tukeneet Yhdysvaltojen kaikki keskeisimmät merelliset vaikuttajat ja poliittiset päätöksentekijät. Tuen ratifioimiselle ovat osoittaneet mm. presidentti George W. Bush, merivoimat ja merivartiosto. Lisäksi sopimuksen ratifioimista tukevat monet yhdysvaltalaiset järjestöt. Yhdysvaltojen arvellaan ratifioivan merioikeusyleissopimuksen lähiaikoina (tilanne heinäkuussa vuonna 2009).¹³⁹

VALTIOT	NATO	PFP ¹⁴⁰	EU	OECD ¹⁴¹	ARKTINEN NEUVOSTO
ISLANTI ¹⁴²	1949	-	ETA 1994 ¹⁴³	1961	1996
KANADA	1949	-	-	1961	1996
NORJA	1949	-	ETA 1994 ¹⁴⁴	1961	1996
TANSKA	1949	-	1973 ¹⁴⁵	1961	1996
YHDYSVALLAT	1949	-	-	1961	1996
VENÄJÄ	-	1994	-	-	1996

Taulukko 2. Arktisen alueen valtiot ja niiden kuuluminen erilaisiin taloudellisiin, sotilaallisiin ja muihin liittoumiin.

3.5 Venäjä

Tämän tutkimuksen näkökanta keskittyy arktisen alueen merkitykseen länsimaisessa kontekstissa. Venäjä on täten rajattu tutkimuksen keskiön ulkopuolelle. Venäjä on kuitenkin merkittävin arktisen alueen valtio, esimerkiksi pinta-alan ja väestön määrän perusteella. Sen talous ja useiden länsimaiden energian saanti on erittäin riippuvainen arktisen alueen luonnonvarojen hyödyntämisestä. Lisäksi Kuolan alueella sijaitsevat Venäjän strategisesti tärkeimmät sotilas-tukikohdat. Arktisen alueen merkitystä tutkittaessa länsimaisessa kontekstissa tulee perehtyä myös Venäjään. Tällöin on mahdollista arvioida valtioiden välisiä suhteellisia eroja arktisen alueen merkityksessä.

¹³⁸ Briggs, Philip J: The Polar Sea Voyage and the Northwest Passage Dispute, <http://afs.sagepub.com/cgi/content/abstract/16/3/437>, viitattu 26.11.2008.

¹³⁹ Borgerson, Scott G: Arctic Meltdown, the Economic and Security Implications of Global Warming, Foreign Affairs March / April 2008, number 2, s. 63-65.

¹⁴⁰ North Atlantic Treaty Organization (NATO), <http://www.nato.int/pfp/sig-cntr.htm>, viitattu 28.11.2008.

¹⁴¹ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), tiedot koottu järjestön kotisivuilta, http://www.oecd.org/countrieslist/0,3351,en_33873108_33844430_1_1_1_1_1,00.html, viitattu 28.11.2008.

¹⁴² <http://www.iceland.org/fi/suurlahetysto/tietoa-islannista/maa-ja-kansa/perustietoa>

¹⁴³ Nordic Statistical yearbook 2007, Islanti on ollut Euroopan talousalueen jäsen 1.1.1994 lukien.

¹⁴⁴ Nordic Statistical yearbook 2007, Norja on ollut Euroopan talousalueen jäsen 1.1.1994 lukien.

¹⁴⁵ Grönlanti kuului EEC:n vuosina 1975-1985. Grönlanti ei itsehallintoalueena ole EU:n jäsen. Grönlanti erosi Euroopan Unionin edeltäjästä EEC:stä, koska se halusi estää muiden jäsenvaltioiden kalastuksen omilla lähialueillaan.

Kartta 13. Venäjä.¹⁴⁶

Venäjä on suurvalta. Arktisen alueet ovat olleet sille tärkeitä aina 1500-luvulta lähtien. Alueiden tärkeys perustui Venäjän pääsyyn merelle. Tästä osituksena ovat Neuvostoliiton aikaiset väestön pakkosiirrot pohjoiseen, jotta alueelle suunniteltujen satamien, rautateiden ja maanteiden ja kanavien rakentaminen olisi ollut mahdollista. Murmanskin satama oli Neuvostoliitolle tärkeä. Se oli ainoa läntinen satama, joka pysyi sulana ympäri vuoden.¹⁴⁷

Kylmän sodan aikana Neuvostoliitto rakensi Kuolan niemimaalle ja Barentsinmeren alueelle satamien ja tukikohtien verkoston. Sen tavoitteena oli vahvistaa omaa suurvalta-asemaansa. Tavoitteen täyttämiseksi se loi itselleen valtamerilaivaston. Strategisten aseiden kehittämisen seurauksena Kuolan niemimaan sotilaallinen merkitys kasvoi ja saavutti kylmän sodan aikaisen huippunsa 1970–1990 luvuilla. Alueella sijaitsevat Neuvostoliitolle ja sittemmin Venäjälle strategisesti tärkeiden ydinsukellusveneiden, pintataistelualusten ja pommikoneiden tukikohdat. Alue on maantieteensä ja olosuhteiden osalta erinomainen alue esimerkiksi sukellusveneiden tukikohtien rakentamiselle. Lisäksi alueelle on sijoitettu huomattava määrä Venäjän strategisista ohjusaseista.¹⁴⁸ Alueen merkitys liittyi siis maan suurvalta-aseman ylläpitämiseen. Toisaalta alueella oli jo Neuvostoliiton aikana luotu strategisesti koko valtion kannalta

¹⁴⁶ <http://map.primorye.ru/raster/maps/commonwealth/russia.gif>, viitattu 26.2.2009.

¹⁴⁷ Huitfeldt, Tønne, Ries, Tomas, Øyna, Gunvald: Strategic interest in the arctic, Institutt for Forsvarsstudier (IFS) 4/1992, Norgraf A/S 1992, s. 139-141.

¹⁴⁸ Juntunen, Alpo: Itään vai länteen? Gummerus Kustannus Oy, Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2003, s. 81-84.

tärkeät ilmapuolustusjärjestelyt, jotka oli luotu erityisesti Yhdysvaltojen strategisia pommittajia ja ohjusaseita vastaan.¹⁴⁹ Täten arktisilla ja erityisesti Kuolan alueella oli myös puolustuksellisia ulottuvuuksia.

Sotilaallisesti pohjoiset alueet, erityisesti Kuolan niemimaa, ovat Venäjälle erittäin tärkeitä. Venäjän federaation sotilasdoktriinin mukaan siihen kohdistuvat ulkoiset uhat arktisen alueen kontekstissa ovat: 1) Venäjän federaatioon kohdistuvat aluevaatimukset, 2) yritykset jättää huomioimatta Venäjän kansalliset edut ratkaistaessa kansainvälisiä turvallisuusongelmia, 3) sotilasblokkien ja – liittoumien laajenemisen aiheuttama uhka Venäjän turvallisuudelle ja 4) voimatasapainon rikkoutuminen Venäjän rajojen tai merialueiden läheisyydessä. Vastaavasti sotilasdoktriinista voidaan tunnistaa Venäjän sisäisiä uhkia, jotka voidaan edelleen yhdistää arktiseen alueeseen. Näitä ovat: 1) terrorismi, 2) järjestäytynyt rikollisuus ja 3) häiritsevien toimenpiteiden suunnittelu, valmistelu ja toteuttaminen, sekä hyökkäykset valtiollisia, taloudellisia, sotilaallisia ja elintoimintoja turvaavia kohteita sekä tiedostusinfrastruktuuria vastaan.¹⁵⁰

Sotilasdoktriinin mukaan Venäjän tulee nykyoloissa omata ydinasepotentiaali, joka voi tuottaa käsketyn tuhon mille tahansa hyökkääjälle. Kuolan niemimaalla olevilla strategisilla aseilla ja niiden kantolaitteilla on tässä merkittävä rooli. Sotilasdoktriinin mukaan Venäjän sotilaallisen turvallisuuden sisältö on rauhan aikana arktiseen alueeseen liittyen: 1) Venäjän asevoimien tulee suojata Venäjän federaation kohteet, rakennukset ja laitteet maailman valtamerillä sekä turvata merenkulku, elinkeinon harjoittaminen ja muu toiminta lähimerialueella tai kaukaisilla valtamerillä ja 2) vartioida ja suojata valtakunnan rajaa raja-alueella, ilmatilassa ja vedenalaisella alueella, erityistalousvyöhykkeiden ja mannerjalustan alueella sekä niiden luonnonvaroja. Vastaavat asiat on kirjattu edelleen tehtäviksi Venäjän sotilasdoktriiniin.¹⁵¹

Pohjoisen laivaston esikunta sijaitsee Severomorskissa. Alueella sijaitsee ainakin 11 strategista sukellusvenettä, 23 taktista sukellusvenettä, noin 10 suurta taistelualusta, 14 pientä taistelutai vartioalusta, 11 miinantorjunta-alusta ja noin 130 huolto- ja tukitehtävissä toimivaa sotalaivaa. Kuolan niemimaan alueella on huomattava määrä Pohjoisen laivaston pommitus- ja hävittäjäkalustoa. Pohjoisella laivastolla on alueella ainakin 38 Tu-22M strategista pommi-

¹⁴⁹ Huitfeldt, Tønne, Ries, Tomas, Øyna, Gunvald: Strategic interest in the arctic, Institutt for Forsvarsstudier (IFS) 4/1992, Norgraf A/S 1992, s. 139-141.

¹⁵⁰ Venäjän federaation sotilasdoktriini, vahvistettu Venäjän federaation presidentin ukaasilla N:o 706, 21.4.2000, Maanpuolustuskorkeakoulun opintomoniste, s. 3.

¹⁵¹ Venäjän federaation sotilasdoktriini, vahvistettu Venäjän federaation presidentin ukaasilla N:o 706, 21.4.2000, Maanpuolustuskorkeakoulun opintomoniste, s. 6 ja s. 12-13.

konetta, 20 Su-33 tukialushävittäjää¹⁵² ja 10 Su-25 rynnäkkökonetta. Kuolan alueella sijaitsevat Venäjän strategisesti tärkeimmät sotilastukikohdat. Volga-Uralin, Siperian ja Kaukoidän sotilaspiirien pohjoisilla alueilla ei sijaitse merkittäviä laivaston tukikohtia tai joukkoja.¹⁵³

Ilmavoimien joukkojen osalta Leningradin sotilaspiirin alueella toimii 6. Ilma- ja Ilmapuolustusarmeija. Sen toimintojen ja kaluston painopiste sijaitsee sotilaspiirin luoteisosissa, lähellä Pietaria. Pohjoiseen Kuolan niemimaalle on sijoitettu ainakin 40 Su-27 ja 30 MiG-31 hävittäjää sekä strategisesti tärkeitä ilmatorjuntajoukkoja. Volga-Uralin, Siperian ja Kauko-Idän sotilaspiirien pohjoisilla alueilla ei sen sijaan sijaitse merkittäviä ilmavoimien tukikohtia tai kalustoa.¹⁵⁴

Venäjän maavoimilla on sijoitettuna Leningradin sotilaspiirin alueelle Kuolan niemimaalle 200 erillinen moottoroitu jalkaväkiprikaati. Volga-Uralin, Siperian ja Kaukoidän sotilaspiirien pohjoisilla alueilla ei sijaitse merkittäviä ilmavoimien tukikohtia tai kalustoa.¹⁵⁵

Venäjä on pyrkinyt Kuolan niemimaan alueelle sijoitettujen asevoimien käytöllä osoittamaan asevoimiensa ja valtionsa suurvalta-asemaa. Venäjä toteutti 18.-21.9.2008 huomattavan voimannäyttöoperaation, jolloin venäläiset Tu-160, Tu-95 ja Tu-22 strategiset pommikoneet suorittivat arktisella alueella samanaikaista harjoitustoimintaa, joka ulottui aina Islannin lähialueilla, Atlantilla ja Intian valtamerellä. Myöhemmin vastaavia harjoituksia on suoritettu Tyyneenmeren alueella. Lisäksi Pohjoinen Laivasto toteutti vuonna 2008 laivastovierailun Venezuelaan, mihin liittyen sotalaivat ja lentokoneet harjoittelivat Atlantilla ja Karibianmeren alueella. Pohjoisen Laivaston alukset ovat ottaneet osaa Atalanta merirosvouksen vastaiseen operaatioon Afrikan sarven alueella.¹⁵⁶ Viime vuosina Venäjän asevoimien toiminnan yleinen painopiste on ollut sen levottomilla eteläisillä alueilla.

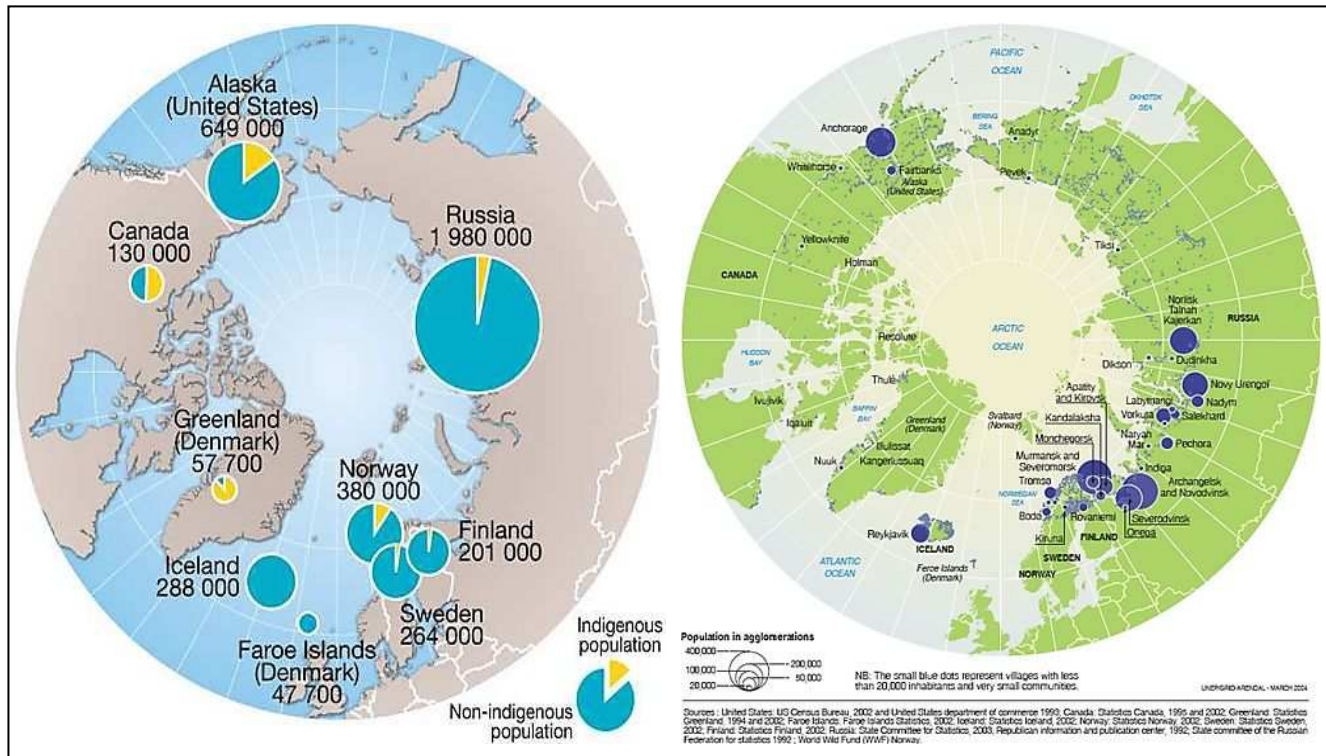
¹⁵² Käytännössä Su-33 on tukialuskäyttöön Su-27 hävittäjän pohjalta rakennettu. Joissain lähteissä koneesta käytetään nimitystä Su-27K.

¹⁵³ The Military Balance 2008, The International Institute for Strategic Studies, Routledge – Taylor & Francis Group, Oxfordshire, s. 205-219. Katso myös Tavaila, Arvi, Forström Pentti, Inkinen, Pertti, Puistola, Juha-Antero, Sirén, Torsti: Venäjän asevoimat ja sotilasstrategia, s. 46-48.

¹⁵⁴ The Military Balance 2008, The International Institute for Strategic Studies, Routledge – Taylor & Francis Group, Oxfordshire, s. 205-219. Mainittakoon, että Venäjän ilmavoimilla ei kuin Leningradin sotilaspiirin alueella tukikohtia 60° pohjoista leveyttä pohjoispuolella. Katso esim. Jane's tietokanta: https://www.milnet.fi/www4.janes.com/subscribe/jwaf/doc_view.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/bin/der/jwaf/jwafa228.htm@current&Prod_Name=JWAF&QueryText=, viitattu 26.2.2009.

¹⁵⁵ The Military Balance 2008, The International Institute for Strategic Studies, Routledge – Taylor & Francis Group, Oxfordshire, s. 205-219. Katso myös Tavaila, Arvi, Forström Pentti, Inkinen, Pertti, Puistola, Juha-Antero, Sirén, Torsti: Venäjän asevoimat ja sotilasstrategia, s. 30-35.

¹⁵⁶ The Military Balance 2008, The International Institute for Strategic Studies, Routledge – Taylor & Francis Group, Oxfordshire, s. 205-219.

Kartta 14 ja 15. Arktisen alueen väestö valtioittain ja suurimpien kaupunkien osalta.¹⁵⁷

Venäjän arktisella alueella (ns. circumpolar alueella eli Karjala, Komi, Arkangeli, Murmansk, Khanty-Mansk, Yamalo-Nenets, Nenets, Taymir, Evenkia, Sakha, Chukotka, Magadan, Koryakia) asuu noin 7,1 miljoonaa asukasta. Venäjän arktisen alueen asukasluku on vähentynyt, kuten Venäjän asukasluku yleensäkin. Vielä 1995-luvun puolivälissä Venäjän arktisten alueiden asukasluku oli noin 7,9 miljoonaa.

Pohjoiset alueet ovat taloudellisesti Venäjälle tärkeitä. Taloudellisesti öljyalan osuus pohjoisten alueiden bruttokansantuotteesta on noin 36 %:a. Kun siihen lisätään öljyntuotannon infrastruktuurin rakentaminen ja ylläpito, on öljyalan osuus peräti 43 %:a. Venäjän federaation bruttokansantuotteesta Venäjän arktisten alueiden osuus on noin 4,1 %:a. Venäjän kannalta sen tärkein öljyn ja kaasun tuotantoalue on Yamalo-Nenets, jossa tuotetaan noin 85 %:a koko Venäjän kaasun tuotannosta. Arvioidaan, että Yamalo-Nenetsin alueella tuotetaan noin 50 %:a koko Euroopan ja Pohjois-Aasian kaasun tuotannosta. Öljyntuotannon osalta Khanty-Mansin alueella tuotetaan noin 55 %:a Venäjän öljystä.¹⁵⁸ Venäjän suurimmat hyödyntämättömät kaa-

¹⁵⁷ http://benmuse.typepad.com/arctic_economics/2008/08/at-arctics-economic-center-of-gravity.html, viitattu 26.11.2008. Väestöä kuvaavassa kartassa arktisen alueen väestö kuvattuna kokonaisina ympyröinä ja lukuarvoina. Ympyröissä keltaisella on kuvattu alkuperäisväestön osuudet. Oikeanpuoleisessa kartassa on kuvattuna väestön määrä eri alueilla. Suurin ympyrä tarkoittaa 400 000 asukasta, seuraavaksi pienempi 200 000, 100 000, 50 000 ja 20 000 asukasta.

¹⁵⁸ Duhaime, Gérard, Caron, Andrée: The Economy of the North, Glomsrød, Solveig, Aslaksen, Iulie (toim.), *The Economy of the North*, Oslo, Statistics Norway, 2000, s. 59-60.

suvarat sijaitsevat Barentsin- ja Karan merellä. Myös Jamalo-Nenetsin alueella sijaitsee merkittäviä kaasuesiintymiä. Taloudellisesti Venäjän arktisilla alueilla sijaitsevilla sotilastukikohdilla, metsätaloudella ja alueella harjoitettavalla kalastuksella on suuri merkitys.

Venäjän pohjoisten alueiden taloudellinen merkitys on viime vuosina korostunut. Tähän ovat vaikuttaneet Venäjän ulkopuoliset tekijät, kuten lukuisat kriisit ja sodat Lähi-idän alueella ja osittain näistä johtuneet öljyn hinnan nousut. On mahdollista, että öljyn hinnan laskiessa Venäjän pohjoisosien fossiilisten polttoaineiden tuotannon merkitys sen taloudessa ei ainakaan kasva.

4 TUTKIMUSAINEISTO JA SEN ANALYSOINTI

Luvussa neljä esitellään lähdemateriaalina käytettyjen uutisartikkeleiden hankinta, analysointi ja luokittelu. Luvun lopussa esitellään luokittelun ja diskurssianalyysin yleiset johtopäätökset. Luvussa esitellään arktisen alueen yleisiä merkityksiä sekä arktisen alueen merkityksiä, jotka eivät kuulu tutkimuksen näkökantaan. Luku neljä on perustelukuna luvussa viisi esiteltäville tutkimustuloksille ja niiden selittämiselle.

4.1 Tutkimusaineiston valinta

Tutkimuksen empiirisen osan lähteinä käytettiin uutisartikkeleita Islannin, Kanadan, Norjan, Tanskan ja Yhdysvaltojen sähköisistä uutismedioista (sähköisesti julkaistavat sanomalehdet, verkkouutispalvelut). Tutkimuksen luotettavuutta parannettiin ottamalla tutkimukseen mukaan vastaavia uutismedioita arktisen alueen ulkopuolisista valtioista, tässä tapauksessa Iso-Britanniasta. Aineistoon valittiin vain englanninkielistä lähdemateriaalia, koska täten tutkimuksessa kyettiin huomioimaan usean eri valtion media. Samalla kyettiin yhtenäistämään tutkimuksessa käytetty analyysi ja tekstin tulkinta. Englanninkielien valintaa voidaan perustella myös sillä, että se on tiedeyhteisön ja globaalin tiedonvälityksen yhteinen kieli.

Aineisto haettiin puolustusvoimien koulutusportaalissa olevan LexisNexis-tietokantahaun avulla. LexisNexis¹⁵⁹ on globaali tietokantapalvelu, joka välittää kokotekstidokumentteja. Palvelun tietokantahaku kattaa noin 40 000 lähdettä ja yhteensä 5 miljardia dokumenttia. Käytännössä LexisNexis-tietokanta valittiin tutkimuksen lähdeaineiston hankintaan, koska kaikki

¹⁵⁹ Katso esimerkiksi <http://www.lexisnexis.com/>, viitattu 17.2.2009.

lähteet kyettiin hakemaan samalla hakupalvelulla, identtisillä hakuehdoilla ja ilman kustannuksia.

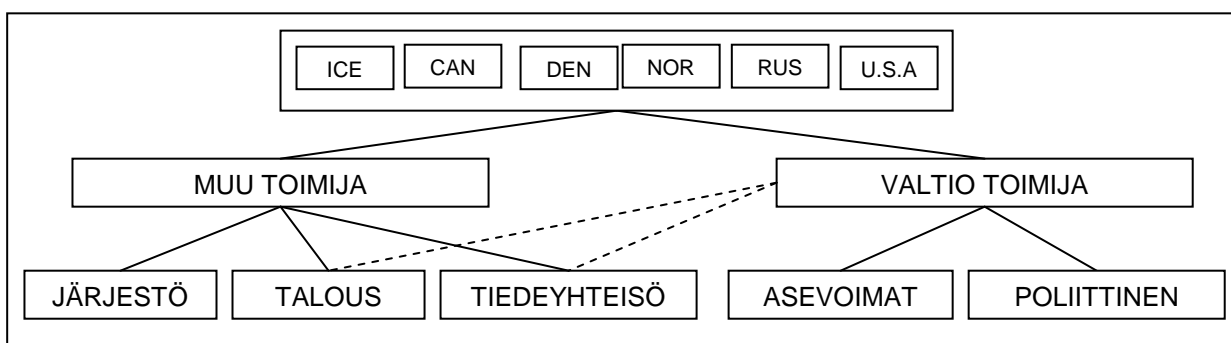
Tutkimuksen empiirisen osan lähdemateriaalin hankintaan ja sen luotettavuuteen kiinnitettiin erityistä huomiota. Käytännössä tämä tarkoitti lähdemateriaalin hankinnan ja analysoinnin jakamista kahteen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa tehtiin lähdemateriaalin koeotanta ja analysointi. Tämän vaiheen tarkoituksena oli selvittää tutkimuksen näkökantaan ja tutkimuskysymyksiin sopivimmat hakuehdot sekä varmistua lähteinä käytettävien artikkeleiden riittävästä laadusta ja lukumäärästä. Tutkimuksen toisessa vaiheessa haettiin varsinainen lähdemateriaali, joka se luokiteltiin ja analysoitiin.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa keskityttiin laadullisesti validin lähdeaineiston hankintaan LexisNexis-tietokannasta. Tätä varten tehtiin koehakuja eri hakusanoilla. Käytännössä hakusanoina käytettiin sanojan ”arctic”, ”northern”, ”security”, ”military security”, ”economic security” ja näiden yhdistelmiä. Koehakuja tehtiin myös yksittäisten valtioiden medioiden ja lähteiden osalta. Koehaut toteutettiin LexisNexis-tietokannassa olevien valmiiden tietokantojen avulla. Lisäksi hakuja tehtiin vuosi kerrallaan, jolloin pyrittiin selvittämään onko identtisillä hakuehdoilla (hakusanat, lähteet) havaittavissa lukumääräisiä vaikutuksia hakutuloksiin. Käytännössä koehakuja tehtiin vuosien 2001–2007 osalta. Koehauilla pyrittiin rajaamaan lähteinä käytettävien uutisartikkeleiden lukumäärää. Riittäväksi ja tutkimukseen käytettävän ajan kannalta sopivaksi määrän arvioitiin olevan noin 600 – 750 artikkelia. Lukumäärän saavuttamiseksi pyrittiin löytämään riittävän luotettavuuden omaavat hakuehdot, joiden tuottaman lähdemateriaalin avulla kyettäisiin vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen päätteeksi päädyttiin valitsemaan käytettävä uutismateriaali hakusanoilla ”arctic” ja ”security”. Lisäksi hakuehtoja tarkennettiin siten, että sanan ”arctic” tuli sijaita artikkelin alussa ja sen tuli olla mainittuna vähintään kolme kertaa. Sanan ”security” tuli olla mainittuna artikkelissa vähintään yhden kerran.¹⁶⁰ Lähdemateriaali päätettiin hakea tietokannassa valmiina olevasta lähdekokoelman ”major world publications (english)” avulla, joka referoi 693 sanoma- ja aikakausilehteä, verkkouutispalvelua sekä kaupan- ja oikeudellisen alan erikoisjulkaisua. Materiaali haettiin ajanjaksolta 1.1.2004 – 31.12.2008. Käytännössä em. hakuehdoilla saatiin 382 hakuehdot täyttävää artikkelia.

¹⁶⁰ Käytännössä hakuehdot LexisNexis-tietokannassa olivat ”*hlead (arctic) and atl3 (arctic) and atl1 (security)*”.

Seuraavaksi artikkelit tallennettiin Atlas.ti¹⁶¹ – laadulliseen tekstin analysointisovellukseen. Sovelluksessa lähdemateriaali analysoitiin alla olevien kuvioiden mukaisten diskurssien ja argumenttoijien (toimijoiden) mukaisesti.

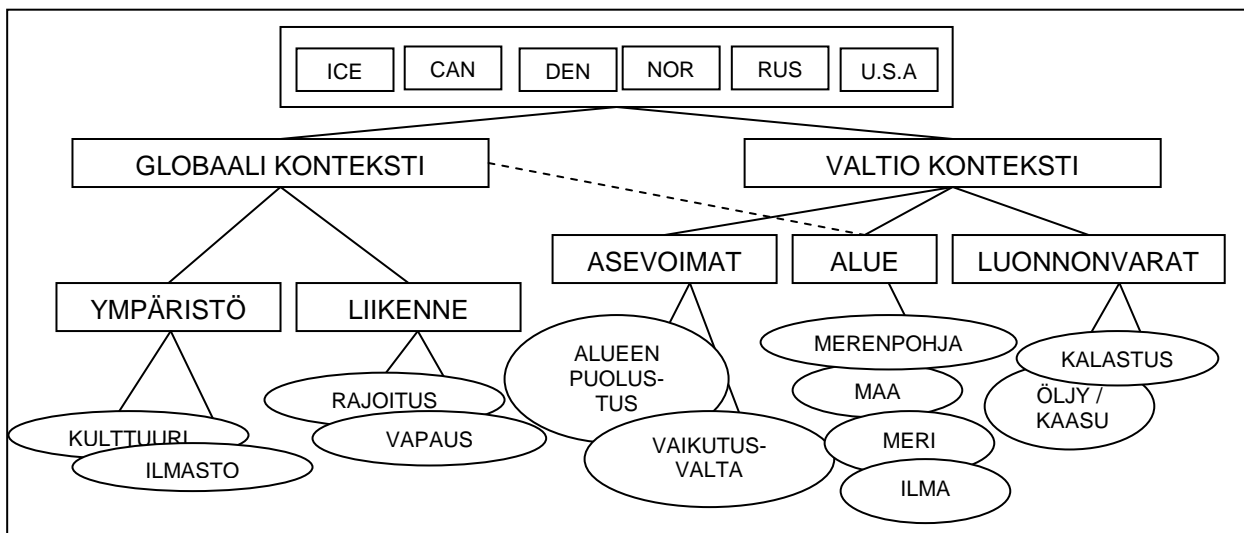
Kuvio 5. Nomologinen kartta, jonka perusteella tutkimuksen lähdeaineisto luokiteltiin eri toimijoiden mukaisesti tutkimuksen koevaiheessa.

Atlas.ti-sovellus ja argumenttoijia kuvaava nomologinen kartta sopivat hyvin tutkimusaineiston analysointiin. Käytännössä uutisartikkeleiden luokittelu eri merkityksiin osoittautui vaikeaksi. Useassa artikkelissa oli useita merkityksiä ja toimijoita, joiden luokittelu oli ajoittain varsin tulkinnanvaraista. Esimerkiksi valtioihin voimakkaasti sidoksissa olevien suuryritysten ja tutkimuslaitosten osalta osoittautui tulkinnanvaraiseksi, edustaako niiden argumentointi tiedeyhteisöä vai valtion päätöksentekijöiden kantaa. Tällaisia tapauksia olivat esimerkiksi venäläinen Gazprom ja yhdysvaltalaiset Nasa sekä Yhdysvaltojen geologinen tutkimuskeskus (USGS).

Aineiston luokittelu eri diskurssien perusteella osoittautui haastavaksi. Vaiheessa 1 lähdeaineiston luokittelussa käytetty nomologinen kartta ei sellaisenaan soveltunut aineiston analysointiin. Globaalia-kontekstia ei aineistosta ollut juurikaan tunnistettavissa. Vaikka artikkelien aihepiirit, kuten ilmastokysymykset ja luonnonsuojelu sisältävät globaaleja ulottuvuuksia, tapahtuu niihin liittyvä argumentointi lähes poikkeuksetta valtiokeskeisesti. Toisaalta esimerkiksi turismi ja siihen liittyvät artikkelit muodostivat oman merkityksensä alueelle. Nomologiassa kartassa oletettujen diskurssien ilmenemistä, kuten esimerkiksi liikenteen rajoittamista tai vapautta tai asevoimiin liittyvää alueen puolustamista tai vaikutusvaltaa, ei juurikaan havaittu. Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen koeotanta ja analyysi antoivat perusteet varsinaisen

¹⁶¹ Atlas.ti on strukturoimattoman tai vähän strukturoidun tekstiaineiston analysoinnissa käytettävä sovellus. Sen nimi viittaa 1990-luvun alun Saksaan Berliinin tekniseen yliopistoon, jossa sovellus alunperin kehitettiin. Atlasti.ti tulee sanoista *Archiv für Technik, Lebenswelt und Alltagssprache* (tekniikan, elämismaailman ja arkikielen arkisto), kirjaimet "ti" puolestaan viittaavat sanoihin 'text interpretieren' eli tekstintulkintaan. Sovelluksen kehittämisen teoreettinen näkökanta perustuu Barney Glaserin ja Anselm Straussin kirjaan "The Discovery of Grounded Theory" ja heidän kehittämänsä "Grounded Theory"-metodiin. Katso esimerkiksi <http://www.valt.helsinki.fi/atk/atlas/s2002/lonsil.pdf>, viitattu 17.2.2008.

lähdeaineiston hankkimiselle ja analysoimiselle vaiheessa 2. Koeotanta siis paransi varsinaisen tutkimuksen luotettavuutta.

Kuvio 6. Nomologinen kartta, jonka perusteella tutkimuksen lähdeaineisto luokiteltiin ja analysoitiin eri diskurssien mukaisesti tutkimuksen koevaiheessa.

Tutkimuksen ensimmäisen vaiheessa tehdyn 382 artikkelin analysoinnin perusteella voitiin edelleen parantaa aineiston hakemisessa käytettäviä hakusanoja ja hakuetoja. Samalla ensimmäisessä vaiheessa laadittu analysointi mahdollisti varsinaisen tutkimusaineiston analyysin ja luokittelun nomologisten karttojen parantamisen.

Tutkimuksen empiirisen osan toisessa vaiheessa toteutettiin varsinainen lähdemateriaalin (uutisartikkelit) haku, luokittelu ja analysointi, huomioiden ensimmäisessä vaiheessa tehdyt havainnot. Toisen vaiheen aluksi haettiin tutkimuksen lähdemateriaali LexisNexis-tietokantapalvelun avulla. Lähdemateriaalin haku toteutettiin kahdessa osassa. Islantilaisia, norjalaisia ja tanskalaisia (Pohjoismaat) englanninkielisiä lähteitä ja muiden valtioiden eli Iso-Britannian, Kanadan ja Yhdysvaltojen englanninkielisiä uutislähteitä koskevat haut toteutettiin erikseen. Lähdemateriaali haettiin 1.1.2005 – 31.12.2008 väliseltä ajalta, koska vuoden 2004 tai sitä edeltävien huomioiminen ei koeanalyysin eikä tutkimuksen näkökannan perusteella tuottanut arktisen alueen saamien nykyisten merkityksen osalta lisäarvoa.

LexisNexis-tietokannasta valittiin englanninkielisiksi Islantia, Norjaa ja Tanskaa koskeviksi lähteiksi alla olevan taulukon mukaiset sanomalehdet ja verkkomediat. Vaikka osa lähteistä viittaa nimeltään talouteen tai kauppaan, ovat ne sisällöltään varsin laaja-alaisia. Niiden artikkelit kuvaavat myös lähialueiden ja valtioiden arktista aluetta käsitteleviä uutisia.

MEDIA	VALTIO	KUVAUS
-------	--------	--------

Business Wire Norsk (0)	Norja	Julkaisee englanninkielisiä käännöksiä Norjankielisistä uutisista.
Danish Business Digest (2)	Tanska	Julkaisee kolme kertaa päivässä Tanskaa koskevia uutisia.
Esmerk Denmark News (8)	Tanska	Julkaisee maanantaista perjantaihin päivittäin erityisesti Tanskaa koskevia uutisartikkeleita.
Esmerk Norway News (48)	Norja	Julkaisee maanantaista perjantaihin päivittäin erityisesti Norjaa koskevia uutisartikkeleita.
Icelandic Busyness Digest (0)	Islanti	Julkaisee kolme kertaa päivässä Islantia koskevia uutisia.
Nordic Business Report (0)	Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska	Julkaisee kolme kertaa päivässä kaikkia pohjoismaita ja niiden lähialueita koskevia uutisia, nimestä huolimatta myös ei-kaupallisia uutisia.
Platts North Sea Letter (112)	Alankomaat, Irlanti, Iso-Britannia, Norja, Saksa ja Tanska	Julkaisee viikoittain Euroopan mannerjalustaa hyödyntävien valtioiden alueen ja niiden lähialueen uutisia.

Taulukko 3. Pohjoismaita koskevat LexisNexis-tietokantapalvelusta valitut uutisartikkelit ja hakutulosten lukumäärät.¹⁶²

Pohjoismaita koskeva lähdemateriaali haettiin hakuehdoilla, joiden mukaan sanan ”arctic” tuli sijaita artikkelin alussa ja vähintään kaksi kertaa itse artikkelissa. LexisNexis-tietokantapalvelu löysi 170 hakuehdot täyttävää artikkelia vuosien 2005-2008 osalta.

Myös Iso-Britannian, Kanadan ja Yhdysvaltojen osalta hakuehtoja muutettiin tutkimuksen ensimmäisen vaiheen koehaun ja analyysin perusteella. Hakusanoina käytettiin Pohjoismaiden tapaan sanaa ”arctic”. Sanan tuli sijaita artikkelin alussa ja vähintään kolme kertaa artikkelissa. Samalla artikkelin minimipituudeksi määritettiin 220 sanaa.¹⁶³ Rajaamalla uutisartikkelien minimipituus 220 sanaan, välttyttiin lyhyiltä uutisraporteilta, joista ensimmäisen vaiheen perusteella oli varsin vaikea määrittää argumentoijaa. Hakuehdoista poistettiin vaiheessa 1 käytetty sana ”security”¹⁶⁴. Täten pyrittiin korostamaan tutkimuksen konstruktivismin mukaisista kriittistä näkökantaa, jota pyrittiin olla rajaamatta ennakolta. LexisNexis-tietokannasta valittiin lähteiksi alla olevan taulukon mukaiset sanomalehdet ja verkkomediat.

¹⁶² Materiaalin laajuutta kuvaa se, että tulostettuna se on 154 sivua.

¹⁶³ Käytännössä hakuehdot LexisNexis-tietokannassa olivat ”*hlead (arctic) and atl3 (arctic) and length (>220)*”.

¹⁶⁴ Turvallisuus (security) voidaan määritellä lukusilla eri tavoilla. Poliittisen realismin mukaan sillä tarkoitetaan valtion alueen ja siellä toimivien turvallisuutta. Turvallisuus käsitteellä on nykyisin paljon erilaisia merkityksiä ja kansainvälisen politiikan tutkimuksen kannalta ei vallitse yksimielisyyttä käsitteen eksaktista sisällöstä. Yksi nykyajalle tyypillinen turvallisuuden tutkimuskohde on ns. laaja-alainen turvallisuuskäsitys, jossa huomio ei ole enää valtioissa. Turvallisuus voidaan käsittää maailmanlaajuiseksi, alueelliseksi, valtiolliseksi, järjestö-, ryhmä- ja yksilö tasoilla. Samalla mielenkiinto on kohdistunut aikaisempaa enemmän taloudellisiin, poliittisiin, ympäristöllisiin ja sosiaalisiin tekijöihin, perinteisen sotilaallisen turvallisuuden sijaan. Katso esimerkiksi: Morgenthau, Hans: *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Brief Edition, Kenneth W. Thomsonin päivittämä versio, The McGraw-Hill Companies Inc. 1993. Samalla kysymys keneltä tai miltä turvallisuutta hankitaan, on noussut aikaisempaa merkittävämmiin esille, katso esimerkiksi Eskola, Susanna: *Turvallisuus käsitteenä, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 3, Strategian asiatietoa, No 10, 2008.*

ISO-BRITANNIA		YHDYSVALLAT	KANADA
The Times (London) (175)	The Sunday Times (London) (58)	The New York Times (174)	The Toronto Star (262)
Daily Mail and Mail on Sunday (113)	The Sunday Telegraph (London) (33)	The Washington Post (129)	The Toronto Sun (123)
The Daily Telegraph (London) (110)	The Herald (Glasgow) (33)	The Washington Times (51)	--
The Guardian (London) (77)	The Mirror and The Sunday Mirror (30)	Miami Herald (47)	--
The Scotsman & Scotland on Sunday (55)	The Economist (11)	USA Today (27)	--
BBC Worldwide Monitoring (52)		Newsweek (7)	--
MUUT		International Herald Tribune (122)	--
Platts Oilgram News (73)	Oil & Gas Journal (39)	--	--

Taulukko 4. Iso-Britanniaa, Kanadaa, Yhdysvaltoja ja muita (täydentäviä) valtioita koskevat LexisNexis-tietokantapalvelusta valitut uutisartikkelit ja hakutulosten lukumäärät.

LexisNexis-tietokannasta valittiin oheisen taulukon mukaiset sanomalehdet ja verkkomediat. Näiden lähteiden valinnalla noudatetaan tutkimuksen johdantoluvussa kuvattua näkökulmaa, jonka mukaan tavoitteena on tutkia arktisen alueen merkitystä länsimaaisessa kontekstissa. Tietokannan hakutuloksia on yhteensä 1801¹⁶⁵. Yhteensä pohjoismaalaisia (170) ja länsimaaisia (1801) uutisartikkeleita on siis 1971 kappaletta. Prosenteissa islantilaisia uutisartikkeleita on 0 %, tanskalaisia 0,5 %, norjalaisia 8 %, kanadalaisia 19 %, yhdysvaltalaisia 34 % ja isobritannialaisia¹⁶⁶ 38 %. Liitteenä 2 on tarkempitaulukko uutisartikkelien prosentuaalisesta jakaumasta.

4.2 Uutisartikkeleiden luokittelu ja diskurssianalyysi

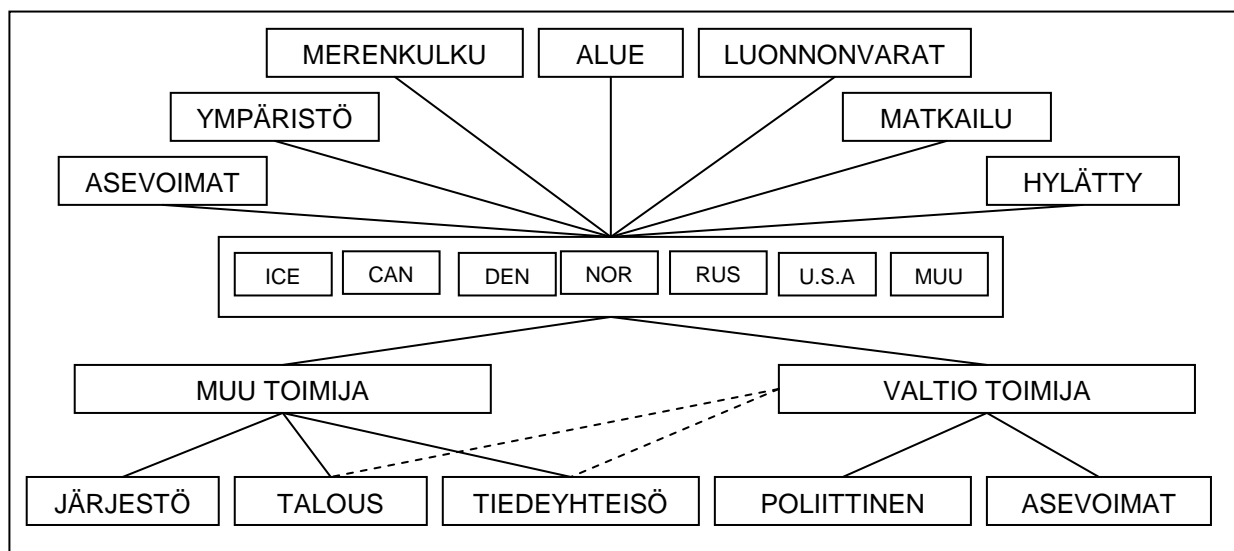
Diskurssianalyysissä voidaan lähdeaineistoa tarkastella kolmesta erilaisesta näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan tarkastella, mitä merkityksiä aineistossa käytetään. Toiseksi voidaan havainnoida, miten nämä merkityksen esitetään. Kolmanneksi voidaan tarkastella sitä, miten lähdeaineisto osallistuu sosiaalisen maailman rakentumiseen.¹⁶⁷ Tässä tutkimuksessa analysoitavat merkitykset ovat oheisten nomologisten karttojen argumentojien ja eri diskurssien mu-

¹⁶⁵ Hakutulosten laajuutta kuvaa se, että 1971 artikkelia on tulostettuna yhteensä noin 3374 sivua. Samalla on huomioitava, että hakutulosten lukumäärä LexisNexis-tietokannassa on vaihtelee päivittäin. Vaihtelu voi johtua esimerkiksi joidenkin lähteiden tilapäisestä epäkunnosta, tietokannassa tapahtuvista päivityksistä tai uusien lähteiden liittämisestä viiveellä tietokantaan. Erot jäävät kuitenkin muutamiin artikkeleihin, vaihdellen esimerkiksi 185 artikkelin osalta 175-190 välillä.

¹⁶⁶ Isobritannialaisista medioista BBC Worldwide Monitoring poikkeaa muista tutkimukseen valituista medioista. Se kokoaa ja kääntää englanninkielelle esim. venäläisissä uutisissa julkaistuja uutisartikkeleita. Käytännössä BBC Worldwide Monitoring eroaa luonteeltaan muista tutkimuksen lähteistä. Toisaalta kaikissa uutispalveluissa tapahtuu artikkelien kirjoittamisessa ja valinnassa jonkinlaista valintaa. Lisäksi BBC Worldwide Monitoring:n uutisartikkelit edustavat vain noin 3 % kaikista 1971 artikkelista.

¹⁶⁷ Suoninen, Eero: Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen, teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä, Vastapaino Tampere, Jyväskylä 1999, s. 20-21.

kaiset. Luokittelun perusteella selvitetään, millaisen merkityksen arktinen alue saa. Lisäksi luokittelun avulla tutkitaan 1) mitä arktista aluetta koskeva argumentointi käsittelee, 2) kuka ja mitkä toimijat käyvät keskustelua ja 3) missä foorumeissa argumentointi tapahtuu? Analyysin perusteella pyritään selvittämään kilpailevien diskurssien ilmeneminen aineistossa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kilpailevia teemoja¹⁶⁸ ja diskursseja, sillä kielitieteellinen tarkastelu ei kuulu tutkimuksen aihepiiriin.

Kuvio 7. Nomologinen kartta, jonka perusteella tutkimuksen lähdeaineisto luokitellaan eri toimijoiden ja diskurssien mukaisesti.

Myös varsinaisen tutkimusaineiston analysoinnissa käytettiin Atlas.ti –sovellusta. Ensin koko lähdemateriaali tallennettiin sovellukseen teksti-muodossa (txt-tiedostomuoto). Tämän jälkeen sovellukseen luotiin luokittelussa käytetyn nomologisen kartan mukainen koodisto. Koska uutisartikkeleita oli tulostettuna yli 3000 sivua, ohjelmoitiin Atlas.ti ensin analysoimaan aineisto valtioiden mukaisesti. Tällöin sovellus yksikertaisesti etsi tekstistä eri valtioiden nimiä ja yhdisti ne syötettyyn koodiin. Tämä automaattinen koodaus nopeutti varsinaisten manuaalisen analysoinnin toteuttamista. Toimijoiden tunnistaminen nopeutui ja se vähensi manuaalisesti tehtävää koodaustyötä.

Varsinainen argumentojien ja näiden diskurssien mukainen luokittelu tehtiin manuaalisesti Atlasti.ti sovelluksessa. Käytännössä kaikki artikkelit luettiin ja niistä tunnistettiin argumentoijat ja diskurssit. Yhdessä artikkelissa voi luokittelun perusteella olla useita eri argumentoijia ja diskursseja. Uutisartikkelien toimijat luokiteltiin seuraavalla tavalla:

¹⁶⁸ Tässä tutkimuksessa luokittelu ja teemoittelu ymmärretään samalla tavalla.

Valtiot tunnistettiin ja luokiteltiin artikkelien sisällöllisen diskurssin mukaisesti. Käytännössä uutisartikkeleista tunnistettiin argumentoijan kansalaisuus. Argumentoijan kansallisuudella ei siis tarkoitettu artikkelin kirjoittaneen toimittajan tai sanomalehden kansalaisuutta. Oli yleistä, että artikkelit oli kirjoitettu passiivimuodossa, jossa toimittaja esimerkiksi kuvasi varsin yleisesti artiseen alueeseen liittyviä ilmiöitä. Näissä tapauksissa argumentoija jäi epäselväksi ja artikkeli hylättiin.

Järjestöiksi luokiteltiin kansainväliset järjestöt, joiden kansallisuutta ei kyetty artikkelien perusteella yksiselitteisesti tunnistamaan. Näitä olivat esimerkiksi Greenpeace, Maailman Luonnonsäätiö eli WWF ja joissain tapauksissa yksilö, jonka luokittelu muihin toimijoiden ei soveltunut. Järjestöiksi on luokiteltu arktisen alueen erilaiset heimot, kansat ja kulttuurit. Näitä ovat esimerkiksi inuiitit, eskimot, paimentolaiset ja muut ns. alkuperäiskansojen edustajat.

Taloustoimijoiksi luokiteltiin yritykset, kaupallisen taustan omaavan neuvottelukunnat tai edunvalvontajärjestöt sekä muut selvästi kaupallisen kontekstin omaavat toimijat. Yleensä nämä liittyivät luonnonvarojen hyödyntämiseen, kauppamerenkulkuun ja arktista aluetta koskevaa rahoitusta harjoittaviin toimijoihin.

Tiedeyhteisötoimijoiksi luokiteltiin tiedeyhteisön edustajat, tutkijat, yliopistot, tutkimuslaitokset ja tilastokeskukset sekä näiden julkaisemat tutkimusraportit. Tiedeyhteisöiksi luokiteltiin Nasa, Yhdysvaltojen Geologinen tutkimuskeskus ja Euroopan avaruusjärjestö (ESA). Näiden toimijoiden diskurssien sisällöt viittasivat selvästi tiedeyhteisöön ja tieteelliseen tutkimukseen. Vastaavasti, kun jokin tiedeyhteisö toimi esimerkiksi merivoimiin kuuluvalla jäänmurtajalla, mutta varsinainen argumentointi edusti tiedeyhteisöä, luokiteltiin tapaukset aina tiedeyhteisöön kuuluvaksi.

Poliittisiksi luokiteltiin poliitikot ja valtion palveluksessa olevat virkamiehet, jotka argumentoinnissa edustavat ”valtion kantaa”. Käytännössä näitä olivat lisäksi erilaiset valtioiden päämiehet, ministerit ja ulkoasiainhallinnon edustajat. Myös tapaukset, joissa artikkelissa mainitaan argumentoijaksi esimerkiksi ”Washington”, ”Ottawa” tai ”Kreml” luokiteltiin poliittisiksi.

Asevoimiksi luokiteltiin asevoimien sotilaat ja erilaisten rajavartiolaitosten henkilöstö ja näiden diskurssit. Asevoimien luokittelukoodia käytettiin tapauksissa, joissa esimerkiksi poliitikko argumentoi asevoimista arktisessa kontekstissa. Tällöin asevoimat oli Atlas.ti koodistossa

argumentoijan sijaan argumentti. Päällekkäisyys poistettiin luokittelun johtopäätösten analysoinnin yhteydessä, kun koodattu teksti purettiin.

Uutisartikkelien argumentointi eli diskurssit luokiteltiin seuraavilla perusteilla:

Ympäristöksi luokiteltiin diskurssit, jotka liittyivät ilmastomuutokseen, luonnonsuojeluun, uhanalaisiin eläimiin, jääpeitteeseen ja saasteisiin. Myös fossiileihin ja oseanografiaan liittyvät uutiset luokiteltiin ympäristöksi.

Merenkulkuun luokiteltiin diskurssit, jotka liittyivät meren käyttöön kuljetustienä, satamiin ja niiden rakentamiseen, Luoteis- ja Koillisväylään sekä erilaisiin merenkulkuun liittyviin tukija turvallisuustekijöihin. Lisäksi merenkulkua käytettiin rinnakkain aluekoodin kanssa, jolloin pyrittiin erottelamaan Koillis- tai Luoteisväylän hallintaa koskevat artikkelit.

Alueeksi luokiteltiin diskurssit, joissa käsiteltiin maa-alueen, talousvyöhykkeen ja aluemerен hallintaa tai käyttöä. Myös merenpohjan hallintaan liittyvät seikat luokiteltiin alueeksi. Alue-diskurssit liittyivät usein merenkulkuun tai luonnonvaroihin.

Luonnonvaroiksi luokiteltiin öljyyn, kaasuun ja kalastukseen liittyvät diskurssit. Lisäksi näiden siirtämiseen käytettävät rakenteet, kuten putkistot ja erilaiset laitokset luokiteltiin luonnonvaroiksi.

Matkailuksi luokiteltiin turismiin liittyvät diskurssit. Nämä diskurssit eivät ole tutkimustyön strategian tutkimuksen näkökulman keskiössä. Matkailua on käytetty luokittelussa, mikäli jokin toimija argumentoi arktisen alueen matkailuun liittyvästä merkityksestä. Matkailua on käytetty yhdessä hylätyksi luokiteltujen diskurssien kanssa. Täten erilaiset kaupallisia tarkoituksia palvelevat matkakertomukset, seikkailumatkat ja vaellukset sekä matkailuun liittyviä onnettomuuksia käsittelevät diskurssit kyettiin erittelemään.

Hylätyiksi luokiteltiin lukuisa määrä erilaisia diskursseja. Näitä olivat artikkelit, joiden diskurssi ei selvästi edustanut jotain tiettyä toimijaa. Tällaisia ovat esimerkiksi yksilöiden mielipidekirjoitukset ja varsin yleisellä tasolla laaditut kolumnit. Lisäksi hylätyiksi on luokiteltu musiikkiin, elokuvaan ja televisio-ohjelmiin liittyvät artikkelit, muiden planeettojen arktisia napaseutuja koskevat artikkelit, vainajien muistokirjoitukset, joissa vainaja liitetään jostain elämänsä vaiheesta arktiseen kontekstiin, eläintarhojen eläimiin ja sääilmiöihin liittyvät artik-

kelit, joissa käsitellään esimerkiksi ”arktiselta alueelta puhaltavaa kylmää tuulta”. Hylätyiksi on myös luokiteltu Yhdysvaltojen presidentinvaaleihin liittyvät Alaskan osavaltion kuvernööriä Sarah Palinia koskevat artikkelit. Myös yksittäiset diskurssit, jotka käsittelevät esimerkiksi Huippuvuorille perustettua siementen varmuusvarastoa ja arktisella alueella tilastolliseksi syntyvien lasten sukupuolta on luokiteltu hylätyiksi. Saman sanomalehden kahdessa eri painoksessa julkaistuista samoista artikkeleista toinen on luokiteltu hylätyksi.

4.3 Yleisiä havaintoja arktisen alueen saamista merkityksistä

Tutkimusaineiston analysointi antoi useita erilaisia merkityksiä arktiselle alueelle. Käytännössä artikkeleista tunnistettiin 1864 arktisen alueen saamaa tutkimuksen näkökannan mukaista merkitystä. Liitteenä 3 olevassa taulukoissa esitellään arktisen alueen saamat merkitykset valtioittain eri argumentojien mukaisesti eriteltyinä.

Luokitellusta aineistosta alueeseen, luonnonvaroihin ja ympäristöön liittyvät diskurssit saivat eniten huomiota uutisissa. Alueeseen liittyviä merkityksiä oli 26 %:a kaikista tutkimuksen näkökantaan liittyvistä merkityksistä. Luonnonvaroihin liittyviä oli 25 %:a ja ympäristöön puolestaan 24% kaikista merkityksistä. Selitykset arktisen alueen saamille eri merkityksille esitellään tutkimuksen kolmannessa pääluvussa eli luvussa 5.

TUTKIMUKSEN NÄKÖKANNAN MUKAAN ARKTISEN ALUEEN SAAMAT ERILAISET MERKITYKSET								
	ALUE	LUONNONVARAT	YMPÄRISTÖ	SOTILAALLINEN	LIIKENNE	MATKAILU	YHT.	PROS
ISLANTI	0	2	3	0	0	1	6	0 %
KANADA	211	62	115	132	84	10	614	33 %
NORJA	17	70	24	3	10	2	126	7 %
TANSKA	33	8	9	3	4	0	57	3 %
VENÄJÄ	152	128	28	65	49	2	424	23 %
YHDYSVALLAT	72	194	269	42	58	2	637	34 %
YHTEENSÄ	485	464	448	245	205	17	1864	--
PROS.	26 %	25 %	24 %	13 %	11 %	1 %	100 %	100%

Taulukko 5. Tutkimusaineiston analysoinnissa havaitut tutkimusasetelman mukaiset arktisen alueen saamat eri merkitykset¹⁶⁹.

Vastaavasti tutkimuksen alkuvaiheessa oletettuja globaaleja diskursseja ei aineistosta ollut tunnistettavissa. Luokittelussa käytetystä nomologisesta kartasta globaali konteksti poistettiin ensimmäisen vaiheen koeanalyysin perusteella. Ainoiksi jonkinlaista globaalia merkitystä saavat diskurssit liittyivät arktisen alueen ilmastomuutokseen, jäätikköjen sulamiseen tai

¹⁶⁹ Prosenttiosuudet laskettu tutkimuksen näkökannan mukaisista artikkeleista. Tilastollisen analyysin luotettavuuden kannalta on tärkeää ristiintaulukoida lukuarvoja eikä prosenttiosuuksia.

uhanalaisiin eläimiin liittyviin diskursseihin. Tavallisesti näitä diskursseja esittivät järjestöiksi luokiteltavat toimijat. Vaikka ilmastomuutos ja napajään sulaminen voidaan yleisesti liittää globaaliin diskurssiin, lähteinä käytetyissä artikkeleissa argumentointi tapahtui varsin valtiokeskeisesti. Ilmastomuutoksen tai napajäätikön sulamisen aiheuttamia tekijöitä arvioitiin lähes poikkeuksetta oman valtion näkökannalta.

Liikenne ja matkailu saivat vähiten huomiota. Liikennemerkityksiä oli 11 %:a ja matkailuun liittyviä vain noin 1 % kaikista merkityksistä. Tätä voidaan selittää sillä, että alueeseen, luonnonvaroihin ja ympäristöön liittyvät asiat ovat varsin konkreettisesti vaikuttamassa valtioiden ja ihmisten elämään. Arktiseen alueeseen liittyvät liikenteeseen ja matkailuun liittyvät tekijät ovat tulevaisuuteen liittyviä optioita, jotka eivät juuri vaikuta valtioiden tai ihmisten nykyhetkeen. Sen sijaan asevoimat toimivat tässä ja nyt. Asevoimien merkitys jäi ajoittain taustalle ja se ilmeni usein välillisesti. Asevoimia käsiteltiin alueeseen ja luonnonvaroihin liittyvien diskurssien kautta. Tällöin asevoimat nähtiin yhtenä välineenä, jota valtio hyödyntää pyrkiessään esimerkiksi osoittamaan arktisen alueen kuuluvaksi itselleen. Merkitysten osalta yleisinä johtopäätöksinä voidaan havaita seuraavaa:

I) Alueeseen (26 %) ja luonnonvaroihin (25 %) liittyvät merkitykset korostuivat. Alue ja luonnonvarat liittyivät tavallisesti toisiinsa, koska luonnonvarojen hyödyntäminen edellyttää alueen hallintaa. Lisäksi molemmat ovat aiheina ajankohtaisia, koska ilmaston muutos on mahdollistanut luonnonvarojen hyödyntämisen aiempaa pohjoisempana. Toisaalta öljyn hinnan nousu 2000-luvun aikana on tehnyt öljy- ja kaasuesiintymien hyödyntämisestä aikaisempaa kannattavampaa.

II) Ympäristöön liittyvät merkitykset muodostivat 24 %:a kaikista merkityksistä. Ympäristöön liittyvien merkitysten suurta osuutta voidaan selittää ympäristöasioiden yleisellä mielenkiinnolla ja ajankohtaisuudella, ilmastomuutoksella ja arktista aluetta koskevalla jääpeitteen pienenemisellä. Ympäristötekijät ovat osana ns. laaja-alaista turvallisuuskäsitystä muodostuneet keskeiseksi yksilöön vaikuttavaksi turvallisuustekijäksi.

III) Arktinen alue sai sotilaallisen merkityksen 13 %:ssa kaikista merkityksiä. Sotilaallinen merkitys ei korostunut kylmän sodankaltaisena suurvaltojen vastakkainasettelun taistelukenttänä. Tosin yli joka kymmenes merkitys liittyi asevoimiin tai sotilaallisiin tekijöihin, joten sotilaalliset tekijät eivät jääneet merkityksettömiksi. Sotilaallinen merkitys ilmeni myös välillisinä, kun uutisartikkelin painopiste oli tavallisesti alueeseen tai luonnonvarojen hyödyntämi-

seen liittyvissä tekijöissä. Sotilaallinen merkitys esiintyi siis alue- ja luonnonvara-merkitysten kanssa rinnakkain. Sotilaalliset tekijät liittyivät keskeisesti valtioiden ja eri argumenttoijien viestintään. Asevoimat olivat erityisesti Kanadassa ja Venäjällä keskeisenä välineenä, jota hyödynnetään arktisen alueen erilaisissa toiminnoissa tai operaatioissa.

ARGUMENTTOIJA							
	ASEVOIMAT	POLIITTINEN	JÄRJESTÖ	TALOUS	TIEDEYHTEISÖ	YHTEENSÄ	PROS.
ISLANTI	0	3	0	1	2	6	0 %
KANADA	149	292	19	34	120	614	33 %
NORJA	4	44	0	55	23	126	7 %
TANSKA	6	36	3	3	9	57	3 %
VENÄJÄ	77	202	4	85	56	424	23 %
YHDYSVALLAT	69	262	29	45	232	637	34 %
YHTEENSÄ	305	839	55	223	442	1864	--
PROS.	16 %	45 %	3 %	12 %	24 %	100 %	100 %

Taulukko 6. Artikkeleista havaitut eri argumenttoijat valtioittain eriteltynä.

Merkittävimmät argumenttoijat olivat poliittisia toimijoita ja tiedeyhteisön edustajia. Poliittisiksi luokiteltuja argumenttoijia oli 45 %:a kaikista luokitelluista argumenttoijista. Prosentuaalisesti venäläiset poliittiset toimijat olivat merkittävin kansallinen joukko, joka argumentoi arktisesta alueesta, vaikka tutkimuksen lähdemateriaali painottui angloamerikkalaisiin medioihin. Yhteensä 48 %:a kaikista venäläisistä arktista aluetta koskevien uutisten argumenttoijista oli poliittisia toimijoita. Myös kanadalaiset poliittiset toimijat saivat paljon huomiota. Myös kanadalaisten toimijoiden osalta noin 48 %:a kaikista artikkeleista oli poliittisen toimijan diskursseja.

Tiedeyhteisöjen edustajat saivat paljon huomiota kansainvälisissä uutisissa. Kaikista toimijoista tiedeyhteisöjen edustajia oli noin 24 %:a. Suurin prosentuaalinen osuus tiedeyhteisön edustajilla oli Islannissa, mutta Islannin prosentuaalisen jakauman luotettavuutta heikentää islantilaisien uutisten vähäinen lukumäärä. Yhdysvaltalaisista toimijoista 36 %:a oli tiedeyhteisön edustajia, kanadalaisista 20 %:a ja norjalaisista 18 %:a.

Valtioiden osalta argumenttoijista 67 %:a oli yhdysvaltalaisia tai kanadalaisia. Venäläisiä kaikista toimijoista oli 23 %:a. Suurta pohjoisamerikkalaisten määrää voidaan selittää lähdemateriaalin angloamerikkalaisuudella. Toisaalta tarkastellessa toimijoiden muodostamia arktisen alueen merkityksiä voidaan havaita yhdysvaltalaisien ja kanadalaisten toimijoiden erot. Yhdysvalloissa suurin osa merkityksistä liittyy ilmastomuutokseen ja ympäristötekijöihin. Kanadan osalta uutiset liittyvät alueen hallintaan ja sen perusteluun erilaisilla sotilaallisiin, luonnonvaroihin tai ympäristötekijöihin liittyvillä näkökannoilla.

Venäjän suhteellisen suurta osuutta voidaan selittää Venäjän ja erityisesti sen luonnonvarojen merkityksellä Venäjälle ja muille valtioille. Tutkimuksessa käytetyt lähteiden perusteella Venäjän ei olisi pitänyt olla merkittävä arktisen alueen argumentoija tai merkitysten tuottaja. Erityisesti venäläisten poliitikkojen arktista aluetta koskevia argumentteja uutisoitiin länsimaisissa medioissa. Tosin uutisoinnissa on havaittavissa ”kampanjamaisuutta”, koska Venäjä aiheutti huomattavan kansainvälisen uutistulvan pystyttämällä Venäjän pienoislipun pohjoisnavalle meren pohjaan ja toteuttamalla asevoimiensa strategisia voimannäyttöoperaatioita pohjoisilla alueilla erityisesti strategisilla pommikoneilla ja sota-aluksilla. Toisaalta Venäjän asevoimien voimannäytön ei sellaisenaan voida tulkita kohdistuneen arktisen alueen hallintaan tai Venäjän omien etujen turvaamiseen arktisilla alueilla. Venäjän toimet liittyivät ensisijaisesti sen oman suurvalta-aseman osoittamiseen.

VALTIO	PROSENTTIA UUTISARTIKKELEISTA	PROSENTTIA DISKURSSEISTA
ISLANTILAIKIA	0 %	0 %
ISO-BRITANNIALAIKIA	38 %	-
KANADALAIKIA	19 %	33 %
NORJALAIKIA	8 %	7 %
TANSKALAIKIA	0,50 %	3 %
YHDYSVALTALAIKIA	34 %	34 %
VENÄLÄIKIÄ	-	23 %
YHTEENSÄ	100 %	100 %

Taulukko 7. Uutisartikkelien prosentuaalisen jakauman ja eri toimijoiden prosentuaalisen jakauman vertailu.¹⁷⁰

Tutkimusaineiston hakuehdot ja lähteinä käytetyt uutisartikkelit vaikuttivat arktisen alueen saamiin merkityksiin. Tarkastellessa eri toimijoiden osuutta yleisinä johtopäätöksinä havaittiin, että:

I) Suuret valtio saavat äänensä kuuluviin pieniä voimakkaammin. Erityisesti poliittiset toimijat ja tiedeyhteisö, käyttäessään englannin kieltä, kykenevät ylittämään uutiskynnyksen ja muodostamaan alueille tai asioille haluamiaan merkityksiä. Toisaalta poliittista diskurssia käydään julkisuudessa ja erilaisissa medioissa. Esimerkiksi asevoimia koskevaa diskurssia harjoitetaan etenkin pienissä valtioissa varsin vähän julkisuudessa.

II) Pienet valtiot eivät juurikaan argumentoi englanninkielellä tässä tutkimuksissa käytetyissä verkkolähteissä tai sanomalehdissä. Ne kuitenkin huomioidaan suurempien valtioiden median

diskursseissa, joten pienet valtiot eivät jää merkityksettömiksi. Tosin suurin osa pieniä valtioita koskevasta uutisoinnista liittyy hyvin sekalaisiin asioihin, painottuen luonnonvaroihin ja alueen hallintaan. Pienet valtiot liitetään usein myös matkailuun tai seikkailu-urheiluun.

III) Tutkimusmateriaali eli lähteinä käytetyt sanomalehdet ja verkkolähteet jakautuivat epätaisisesti arktisen alueen valtioiden ja ulkopuolisten valtioiden osalta. Tämä ei kuitenkaan suoraan vaikuttanut arktisen alueen saamiin merkityksiin, eikä niiden luotettavuuteen.

IV) Uutisartikkeleissa julkaistut uutiset voidaan tämän tutkimuksen perusteella jakaa kahteen kategoriaan: 1) uutisiin, joiden kohderyhmä on selvästi koko lukijakunta. Tällöin uutisissa julkaistaan asioita, jotka ovat ajankohtaisia ja joista ihmiset ovat kiinnostuneita. Näitä ovat esimerkiksi luonnonmullistukset, seikkailu-urheilijoiden merkittävät suoritukset ja usein yksilöiden turvallisuuden tunteeseen (sääilmiöt, energia tai luonnon tuhoutuminen) vaikuttavat tekijät. 2) Toisaalta uutisartikkelit voidaan luokitella sellaisiin, jotka kertovat valtioiden tai taloudellisten vaikuttajien intresseistä. Nämä uutiset ilmenevät erityisesti länsimaisten lehtien tai uutispalveluiden (esim. BBC Worldwide Monitoring) valinnoissa, kun ne päättävät uutisista, josta uutispalvelu kääntää alkuperäiskielestä englanninkielelle. Nämä uutiset ovat usein luonteeltaan globaaleja.

4.4 Tutkimusasetelman ulkopuolisia arktisen alueen merkityksiä

Tutkimusaineiston analysointi tuotti tutkimuksen näkökannan ulkopuolelle jääviä merkityksiä arktiselle alueelle. Tutkimuksen näkökannan ulkopuolelle rajattiin luokittelussa ja tutkimuksen teoreettisessa näkökulmassa mainittujen tekijöiden ulkopuolelle jäävät tekijät, esimerkiksi kulttuuriset, kansantieteelliset tai vaikka urheiluun liittyvät arktisen alueen saamat merkitykset. Näitä diskursseja oli tutkimusaineistossa yhteensä 890 kappaletta.

TUTKIMUKSEN STRATEGIAN NÄKÖKANNAN ULKOPUOLLE LUOKITELTU AINEISTO					
	MUUT SYYT	TUTKIMUSMATKAILU, HISTORIA JA SEIKKAILU-URHEILU	SAMA	SÄÄ JA KAAMOS	SIEMEN - VARASTO
LKM	433	300	86	56	15
PROS.	14%	9%	3%	2%	0,5%

Taulukko 8. Tutkimusaineiston tuottamat tutkimusasetelman ulkopuolelle jäävät arktisen alueen saamat merkitykset¹⁷¹.

¹⁷⁰ Taulukosta on huomioitava, että Iso-Britannia ei ollut luokittelussa käytettyjen valtioiden mukana ja venäläisiä lähteitä ei tutkimuksessa käytetty.

Näitä merkityksiä voidaan selittää tutkimusmenetelmän, tutkimuksen lähdeaineiston ja diskurssien sisältöjen avulla. Tutkimusmenetelmän kannalta hylätyksi luokiteltiin diskurssit, joissa argumentoja jäi epäselväksi tai sitä ei ollut. Tällaisia artikkeleita olivat esimerkiksi kolumnit, yksilöiden mielipidekirjoitukset tai pääkirjoituksiin verrattavat kirjoitukset. Kolumnien ja pääkirjoitusten suhteellinen lukumäärä kohosi, kun tutkimusaineiston koeotannon ja sitä seuranneen koeanalyysin perusteella artikkeleiden minimipituus oli 220 sanaa. Niin sanottujen muiden syiden perusteella 433 merkitystä luokiteltiin hylätyiksi eli tutkimusasetelman ulkopuolisiksi. Suurin osa 433:sta tutkimuksen näkökulman ulkopuolelle jääneistä diskursseista jäi huomioimatta, koska niissä ei riittävän tarkasti kyetty tunnistamaan argumentoijaa. Artikkelit oli kirjoitettu hyvin laaja-alaisesti eikä niiden kirjoittaja maininnut diskurssien alkuperäistä tuottajaa.

Yksi peruste artikkeleiden luokitteluksi tutkimusasetelman ulkopuolisiksi (hylätyiksi) perustuu niiden diskurssien liittymiseen tutkimusmatkailuun, seikkailu-urheiluun tai historiallisiin tapahtumiin. Tällaisia diskursseja oli uutisartikkeleissa yhteensä 300 kappaletta. Näiden diskurssien rajaamista tutkimusaineiston ulkopuolisiksi voidaan perustella luokitteluperusteilla ja toisaalta lähdeaineistolla. Erityisesti lähdeaineistossa olleissa englantilaisissa uutisartikkeleissa ilmeni huomattava määrä toisen maailmansodan veteraaneista kertovia artikkeleita tai sotilaiden muistokirjoituksia. Tavallisesti sotatoimet tai henkilöt olivat osallistuneet arktisella alueella käytyihin taisteluihin. Näitä olivat esimerkiksi Saksan vastaiset sotatoimet Norjassa ja Murmanskiin saatetut kauppa-alusosastot (arctic convoys), jotka kuljettuvat materiaalia vuosina 1941-1945 Yhdysvalloista tai Iso-Britanniasta Neuvostoliittoon. Nämäkin artikkelit ja merkitykset luokiteltiin hylätyiksi.

Toinen tutkimusasetelman ulkopuolelle jäävä arktisen alueen merkitys liittyy tutkimusmatkailuun ja seikkailu-urheiluun. Tutkimusaineistossa oli erityisesti englantilaisen ja yhdysvaltalaisen lähdemateriaalin osalta uutisia, joissa kerrottiin 1800- ja 1900-lukujen tutkimusmatkailijoista ja näiden saavutuksista. Tavallisesti artikkeli liittyi siihen, että oli kulunut esimerkiksi 50 tai 100 vuotta jostain merkittävästä tutkimusmatkasta tai saavutuksesta.

Osa uutisista käsitteli seikkailu-urheilijoita, jotka mitä mielikuvituksellisimmilla välineillä tai keinoilla pyrkivät toteuttamaan unelmansa arktisella alueella tai rikkomaan jonkin aikaisemman ennätyksen. Tavallisesti nämä merkitykset liittyivät Grönlantiin, Pohjoisnapaan tai Luo-

---

¹⁷¹ Tutkimusasetelman ulkopuolisten merkitysten prosentuaalinen jakauma kuvattu osuutena koko aineistosta.

teisväylään. Tämän kaltainen uutisointi oli hyvin tavallista englantilaisissa sanomalehdissä ja verkkouutisissa.

Tutkimusaineistossa oli saman uutispalvelun sama uutinen julkaistiin kahdesti 86:ssa tapauksessa. Tavallisesti tämä johtui kyseisen median tavasta julkaista verkkouutisia, jolloin tietokanta tulkitsee esimerkiksi aamupäivällä ja iltapäivällä sanatarkasti samanlaisena julkaistut uutiset kahdeksi erilliseksi uutiseksi. Tutkimusaineistossa oli muutamia artikkeleita, jolloin saman toimittajan laatima artikkeli julkaistiin sellaisenaan kahdessa eri sanomalehdessä. Tällaisia tapauksia oli mm. International Herald Tribunen ja The Timesin välillä sekä ajoittain The New York Timesin ja englantilaisten sanomalehtien uutisartikkeleissa. Tapaukset, joissa sama artikkeli julkaistiin eri lehdissä huomioitiin tutkimusaineistossa, eikä niitä luokiteltu hylätyiksi.

Englanninkielisissä uutisartikkeleissa käsiteltiin varsin paljon sääilmiöitä. Erityisesti poikkeuksellisen kylmät sääolosuhteet saivat paljon palstatilaa. Tällaisia diskursseja oli aineistossa yhteensä 56 kappaletta. Tavallisesti diskursseissa mainittiin ”arctic wind” tai ”arctic weather”, joilla pyrittiin kuvailemaan paikallista säätä. Jossain tapauksissa esimerkiksi Englannissa vallinneen alhaisen lämpötilan uutisoitiin johtuvan suoraan arktiselta pohjoisnavalta lähtöisin olevista ilmavirtauksista. Osa diskursseista käsitteli kaamosta tai arktisen alueen kesän valoisuutta. Edellä mainitut diskurssit luokiteltiin tutkimuksen näkökulman ulkopuolisiksi eli hylätyiksi. Osa tutkimuksen näkökannan ulkopuolelle jäävistä diskursseista käsitteli Huippuvuorille perustettua kansainvälistä siementen varmuusvarastoa. Näitä diskursseja oli yhteensä 15 kappaletta. Vaikka Huippuvuoret eivät edusta koko arktista aluetta tai siementen varmuusvarastointi ei muodosta arktiselle alueelle merkitystä, voidaan aihepiiriä kuitenkin tarkastella konstruktivismin näkökannalta. Diskursseissa kirjoitettiin varmuusvaraston suunnittelusta ja rakentamisesta. Tutkimuksen ajanjakso ja diskurssit kattoivat myös varmuusvaraston käyttöönoton. Esimerkiksi Norjan pääministeri Jens Stoltenberg totesi varmuusvaraston avajaisissa:¹⁷²

"With climate change and other forces threatening the diversity of life that sustains our planet, Norway is proud to be playing a central role in creating a facility capable of protecting what are not just seeds, but the fundamental building blocks of human civilisation."

Samalla arktinen alue saa uudenlaisia merkityksiä. Onko arktinen alue muuttunut suurvaltojen vastakkainasettelun ja ydinaseiden käytön taistelukentästä maailman turvallisimmaksi alueek-

¹⁷² The Times (London), 27.2.2008, s. 24 (toimittaja Lewis Smith).

si, koska sinne voidaan varastoida koko ihmiskunnan kannalta tärkeitä siemeniä? Toisaalta joissain diskursseissa mainittiin siemenvaraston olevan suojassa kaikelta muulta paitsi globaalilta ydinsodalta, jossa arvellaan koko maapallon tuhoutuvan. Varastosta käytettiin puhekielen ilmaisu ”doomsday vault”.

5 ARKTISEN ALUEEN MERKITYS

Tutkimuksessa luokittelun ja diskurssianalyysin perusteella syntyneitä arktisen alueen merkityksiä voidaan selittää lukuisilla eri tavoilla. Luvuissa 4.3 ja 4.4 esiteltiin ja selitettiin muodostuneita merkityksiä yleisesti. Tässä luvussa merkitykset yhdistetään strategian tutkimuksen ja kriittisen geopolitiikan näkökulmiin.

5.1 Arktisen alueen alue-merkitys

Yleisin arktisen alueen merkitys liittyi alueeseen, ja sen hallintaan liittyviin tekijöihin. Alue-diskurssit liittyivät tavallisesti valtion hallinnoimaan maa- tai merialueeseen. Ajankohtaisin merkitys liittyi arktisen alueen valtioiden talousvyöhykkeiden rajoihin, niiden hallintaan tai talousvyöhykkeisiin liittyviin valtioiden välisiin ristiriitoihin. Kaikista arktisen alueen saamista merkityksistä 26 %:a liittyi alueen talousvyöhykkeisiin, merenpohjaan tai näihin liittyviin valtioiden välisiin ristiriitoihin.

MERKITYS ALUE-DISKURSSISSA								
	ISLANTI	KANADA	NORJA	TANSKA	VENÄJÄ	YHDYSVALLAT	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	0	133	17	28	99	40	317	65 %
TALOUS	0	1	0	0	3	0	4	1 %
TIEDEYHTEISÖ	0	29	0	4	30	14	77	16 %
ASEVOIMAT	0	46	0	1	20	17	84	17 %
JÄRJESTÖ	0	2	0	0	0	1	3	1 %
YHTEENSÄ	0	211	17	33	152	72	485	--
PROS.	0 %	43 %	4 %	7 %	31 %	15 %	100 %	100 %

Taulukko 9. Arktisen alueen merkitys alue-diskurssin mukaisesti.

Arktisen alueen saamista alue-merkityksistä eniten argumentoivat poliittisiksi luokitellut toimijat (65 %). Kanadalaiset poliittiset toimijat argumentoivat alue-merkityksestä 28 %:ssa tapauksia. Venäläisten alue-diskurssien osuus oli Kanadan jälkeen merkittävin. Kaikista arktisen alueen alue-diskursseista venäläisiä oli 20 %:a. Huolimatta alue-diskurssien ajankohtaisuudesta eivät norjalaiset tai yhdysvaltalaiset diskurssit nousseet merkittävään asemaan.

Arktisen alueen alue-merkitykset ovat hyvin valtiokeskeisiä. Arktisen alueen saamien merkitysten diskursseista ilmenee poliittisen realismin ja klassisen geopolitiikan näkökantoja. Diskursseissa erityisesti valtioiden poliittiset toimijat, asevoimien edustajat ja usein myös taloudelliset toimijat argumentoivat alueista ja niiden hallinnasta. Erityisesti poliittisten toimijoiden diskurssit liittyen alueeseen ja luonnonvaroihin korostuivat. Toimijat painottivat oman valtionsa etua suhteessa muihin valtioihin.

Osa valtioista pyrki kasvattamaan omaa aluettaan ja siten edelleen omaa vaikutusvaltaansa suhteessa muihin valtioihin arktisen alueen avulla. Alueella tarkoitettiin maa-alueita, merenpohjaa ja meren hyödyntämistä kalastuksessa. Tällaisia valtioita ovat esimerkiksi Kanada ja Venäjä. Arktinen alue saa täten merkityksen poliittisen realismin ja ns. uuden geopolitiikan mukaisen vaikutusvallan kasvattamisessa ja voimasuhteiden muuttumisissa.

Kanada ja erityisesti sen konservatiivinen pääministeri Stephen Harper argumentoi hyvin systemaattisesti arktisesta alueesta ja sen merkityksestä. Hänen argumentointinsa perustuu Kanadan kansalliseen arktisia alueita käsittelevää strategiaan. Kanadalaisista diskursseista 47 % argumentoi poliittiseksi luokiteltu toimija. Luokittelun aikana huomiota herätti argumentojien diskurssien sisällöllinen yhtenevyys. Vaikutti siltä, että taustalla olisi vaikuttanut jokin sovittu ”missio” tai strategia. Arktinen alue sai kanadalaisissa diskursseissa hyvin selkeän merkityksen. Näitä merkityksiä olivat:

I) Arktinen alue käsittää alueellisesti Kanadan pohjoisosan, josta Luoteisväylä on merialueena ja mahdollisesti avautuvana globaalien merenkulun reittinä erityisen tärkeä. Lisäksi arktinen alue sai merkityksiä Kanadan ja Tanskan välisten alueiden hallintaa koskevien ristiriitojen diskurssien kautta.

II) Arktinen alue sai Kanadassa myös sisäpoliittisen merkityksen. Argumentoijat ja heidän diskurssinsa eivät luokitelleet arktista aluetta globaalissa kontekstissa, vaan arktisesta alueesta tehtiin Kanadan sisäpoliittinen kysymys. Arktinen alue oli yksi keino, jolla hallituspuolue pyrki kasvattamaan kannatustaan Kanadassa.

III) Kanadan osalta arktinen alue sai merkityksen Kanadan alkuperäisväestön ja näiden elinolosuhteiden kautta. Tässäkin on taustalla Kanadan sisäpoliittiset tekijät.

IV) Aluemerkeytykseen liittyi myös sotilaallisiin asioihin liittyvät diskurssit. Tavallisesti poliitikot puhuivat sotilaallisen läsnäolon kasvattamisesta arktisilla alueilla sekä asevoimien suorituskyvyn kehittämisestä arktisella alueelle.

Kanadalaisten toimijoiden antama arktisen alueen merkitys voidaan liittää geopolitiikan voimasuhteiden muutosta kuvaavaan malliin. Siinä geopolitiittinen muutos perustuu neljään vaiheeseen. Muutos saa alkunsa jostain alueeseen tai voimasuhteisiin vaikuttavasta muuttuneesta tekijästä, joka pakottaa tarkastelemaan tilannetta uudelleen. Tällainen muutos voi olla jonkin valtion tai toimijan vallan lisääntyminen tai väheneminen, luonnonolosuhteiden merkittävä muuttuminen tai valtioiden alueiden muuttuminen. Lopputuloksena on uusi geopolitiittinen tilanne, jossa toimijoiden suhteellinen valta-asema on muuttunut.

Kuvio 8. Kanadan pyrkimys voimasuhteiden muuttamiseen arktisen alueen ja alueeseen liittyvän diskurssin avulla yhdistettynä Osmo Tuomen uuden geopolitiikan voimasuhteiden muuttumisen teoreettiseen malliin.¹⁷³

Kanadaan geopolitiittista muutosta kuvaava malli sopii hyvin. Kanada tavoittelee geopolitiittista muutosta, jonka avulla se kykenee kasvattamaan omaa vaikutusvaltaansa suhteessa muihin valtioihin. Kanadalla on siis poliittiseen realismiin liittyviä kansallisia pyrkimyksiä. Kanadan osalta valta-aseman muutos liittyy valtiokeskeisiin tekijöihin ja Kanadan sisäpoliittisiin tekijöihin. Sen tavoitteena on osoittaa, että Luoteisväylä on Kanadan sisäinen merialue, eikä kansainvälinen valtameriä yhdistävä salmi. Kanadan tavoitteita kuvaa seuraava pääministeri Harperin lausunto:¹⁷⁴

"The need to assert our sovereignty and protect our territorial integrity in the Arctic - on our terms - has never been more urgent," Harper said yesterday, making the announcements at Canadian Forces Base Esquimalt in British Co-

¹⁷³ Tuomi, s. 135-136. Goepolitiikan voimasuhteiden mallia voidaan arktisen alueen osalta soveltaa lähes kaikkiin alueen valtioihin ja niiden pyrkimyksiin,

¹⁷⁴ The Toronto Star: Harper's prudent Arctic spending, 10.7.2007, viitattu 12.12.2008.

lumbia. Global warming is thinning the Arctic ice and making the region more accessible more of the year. At the current rate, it may be readily navigable by 2015. So the North is attracting international interest not only as a shipping shortcut but also for its minerals, oil and gas potential.

Russia, for example, has been trying to prove that its territory extends far under the Arctic ice, which if recognized would give Russia a vast claim on resources in the region. As Harper noted yesterday of the Arctic: "We either use it or lose it."

Pääministeri käyttää systemaattisesti lausunnoissaan teesiä ”we either use it or lose it”. Teesin tarkoituksena on osaltaan perustella Kanadan valtion erilaisia arktiseen alueeseen liittyvien projektien toteuttamista ja niiden liittymistä Kanadan tavoitteisiin alueella. Toisaalta pääministeri Harperin teesi liittyy YK:n merioikeusyleissopimukseen, jonka mukaan valtion on kyettävä myös operoimaan hallinnassaan olevalla talousvyöhykkeellä. Harper siis viittaa Kanadan asevoimien ja muiden viranomaisten suorituskykyyn arktisella alueella.

Venäjän osalta arktinen alue sai alueeseen liittyvän merkityksen 31 %:ssa kaikista merkityksistä. Venäläiset poliitikot ja muut valtion palveluksessa olevat argumentoivat alueesta tavallisesti luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyen. Tällöin arktinen alue saa kaksi erilaista alueeseen liittyvää merkitystä. Toisaalta arktinen alue merkitsee Venäjän mantereellisia pohjoisia alueita ja toisaalta sen merkitsee pohjoisilla merialueilla olevien luonnonvarojen hyödyntämistä. Uutisartikkeleissa Venäjän arktisia alueita käsitellään tavallisesti maantieteellisesti hyvin yleisellä tasolla. Venäläisestä näkökulmasta arktisella alueella tarkoitetaan uutisartikkelien perusteella erityisesti Barentsinmeren aluetta. Venäjällä alue-merkityksiin liittyi selvästi Venäjän tahto osoittaa sille kuuluvan mannerjalustan jatkuminen, ja näin perustella merioikeusyleissopimuksen mukaisen talousvyöhykkeen jatko-osan kuulumista sille. Eniten huomiota herätti titaanisen Venäjän pienoislipun pystyttäminen pohjoisnavalle kesällä vuonna 2007. Venäjän alueeseen liittyvä argumentointi liittyy erityisesti sen pohjoisten alueiden merkitykseen öljyn- ja kaasuntuotannon osalta. Luonnonvarat ovat Venäjän tärkein tulonlähde ja samalla Venäjän geopolitiikan väline.¹⁷⁵ Venäjän pyrkii varmistamaan oman talousvyöhykkeensä jakamisen, koska ilman talousvyöhykettä Venäjällä ei ole luonnonvaroja ja ilman luonnonvaroja sillä ei ole tarvittavaa kansainvälistä valta-asemaa suhteessa muihin valtioihin.

Tarkasteltaessa Venäjän alue-diskurssiin liittyviä uutisia, voidaan havaita niiden viimeaikainen lisääntyminen, vaikka tutkimuksen tarkastelujakso on varsin lyhyt. Länsimaisissa uutisissa Venäjän ja sen alueeseen liittyvien uutisten lukumäärä kasvoi merkittävästi elokuun 2007

alkaen, kun Venäjä pystytti edellä mainitun titaanisen pienoislipun pohjoisnavalle meren pohjaan. Venäjän suhdetta arktiseen aluseen kuvaa Venäjän Kansallisen turvallisuusneuvoston sihteerin Nikolai Patrushevin lausunto:¹⁷⁶

“At the current time, everyone has a better understanding of the fact that the Arctic is a strategically important region. And Russia needs to ensure the protection of its national interests on the continental shelf, to achieve a reduction in the gap in levels of socio-economic development in the Arctic territories by comparison with other regions, and to create the conditions necessary to preserve the unique, distinctive way of life of the indigenous peoples of the north.”

Venäjän alue diskursseihin kuuluu myös ajatus Koillisväylän hallinnasta. Venäjä pyrkii muodostamaan Koillisväylästä omaan hallintaansa kuuluvan kauppamerenkulun reitin, kuten Kanadakin pyrkii toimimaan Luoteisväylän osalta.

Yhdysvalloissa arktinen alue saa Kanadaa ja Venäjää verrattuna varsin vähän valtio- tai aluediskurssiin viittaavia merkityksiä. Yhdysvalloille arktinen alue merkitsee tavallisesti Alaskan osavaltiota, Beringinmerta ja Tšuktšimerta. Luokittelun perusteella Yhdysvaltojen arktista aluetta koskevat diskurssit muodostuvat ensisijaisesti esittämällä Yhdysvaltojen kielteinen näkemys Kanadan pyrkimyksiin luokitella Luoteisväylä sen omaan hallintaan eli ”ei kansainväliseksi salmeksi”. Toiseksi Yhdysvalloissa arktinen alue saa merkityksensä valtio- ja aluediskurssissa merioikeusyleissopimuksen ratifioinnin yhteydessä. Yhdysvallat ei ole ratifioinut sopimusta, ja täten sillä ei ole mahdollisuutta yleisoikeussopimuksen mukaisesti jatkaa omaa talousvyöhykettään aina 350 meripeninkulmaan saakka perusviivasta. Arktisen alueen saamaa merkitystä yhdysvaltalaisessa valtio- ja aluediskursseissa kuvaa seuraava lainaus:¹⁷⁷

““We are an Arctic nation because of Alaska,” said Alaskan Sen. Lisa Murkowski, who broke from fellow conservative Republicans to back the Law of the Sea treaty last month at a Senate Foreign Relations Committee hearing.

“It’s incredibly important to us to be sitting at the table with the Russians and others when the decisions about the Arctic are being made,” she said.

Some 155 nations have ratified the treaty since it was signed in 1982. President Reagan refused to sign the pact, objecting to provisions for the international regulation of deep-sea mining. President Clinton sent an amended version of the

¹⁷⁵ Katso myös Juntunen, Alpo: Venäjän imperiumin paluu, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 25, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki 2009, s. 79-80.

¹⁷⁶ Nikolai Patrushev: 'We Warned: Saakashvili Behaves Inappropriately', BBC Monitoring Former Soviet Union, BBC Worldwide Monitoring, 10.10.2008. Artikkelin julkaisti Venäjällä Gazpromin omistamassa Izvestiya sanomalehdessä 2.10.2008.

¹⁷⁷ The Washington Times, 12.11.2007, s. 1 osa A01 (toimittaja David R. Sands).

treaty to the Senate in 1994, but it repeatedly has failed to win approval, most recently in 2004."

Yhdysvaltojen näkemystä Luoteisväylän asemasta argumentoivat ensisijaisesti poliitikot ja valtion virkamiehet. Käytännössä Yhdysvaltojen Kanadan suurlähettiläs ylitti mielipiteineen useita kertoja uutiskynnyksen. Aluediskurssista selvästi merkittävin oli Alaskan, Yhdysvaltojen talousvyöhykkeen ja tämän mahdollisen jatkamisen liittyminen merioikeusyleissopimukseen. Yhdysvaltojen asemaa ja tutkimusaineistossa käytyä diskurssia, merioikeusyleissopimuksen ratifioimattomana valtiona, kuvaa ja selittää seuraava lainaus Yhdysvaltojen senaatis-¹⁷⁸:

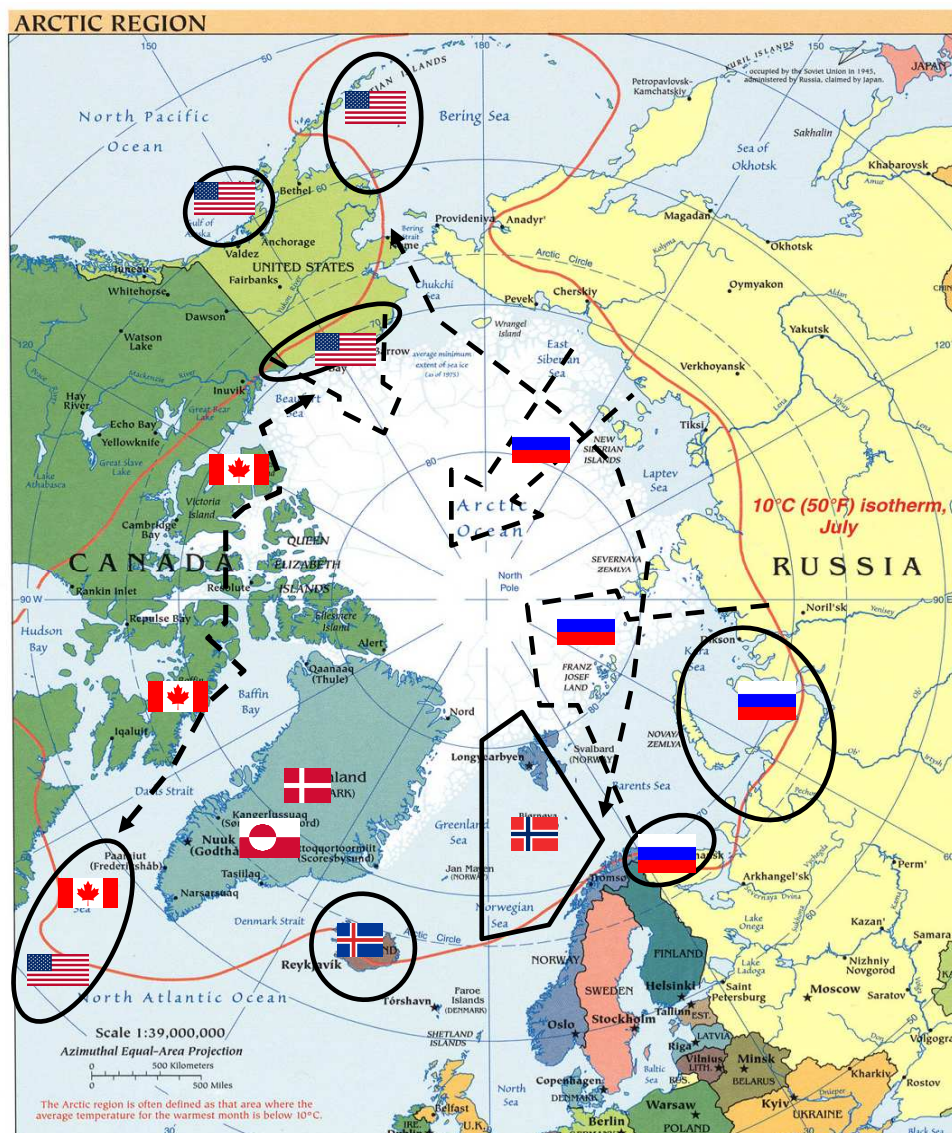
"The arctic is strategically important to the United States. The state of Alaska is valued part of our national heritage. Hundreds of thousands of our citizens live there; we have a major fisheries and other industries based in Alaska; we rely on the state's energy resources; and we conduct important scientific research in the Arctic, on land and in the maritime environment. These issues date back to 1857, when we purchased Alaska from Russia. During the Cold war, national security was the top foreign policy priority in the Arctic, and remains a priority to this day. But, as you can imagine, there are many other aspects of our foreign policy in the region that we have focused more recently, including environmental protection, energy development, and human health."

Arktisen alueen valtio- ja aluediskursseissa saamaa varsin vähäistä merkitystä Yhdysvaltalaisessa kontekstissa puoltavat myös Yhdysvaltojen erilaiset viralliset asiakirjat, joissa käsitellään arktista aluetta. Esimerkiksi Yhdysvaltojen tiedustelupalvelun tulevaisuusraportti¹⁷⁹ vastaa tutkimuksessa syntynyttä arktisen alueen merkitystä. Siinä korostuvat Luoteisväylä sekä Alaskan ja pohjoisten merialueiden luonnonvarat. Samankaltaisen merkityksen ja selityksen havainnoille antaa jo aikaisemmin mainittu senaatin asiantuntijalausunto, jossa korostuvat Luoteisväylä, talousvyöhykkeen jatkaminen ja luonnonvarat. Näitä tekijöitä selitetään lisää seuraavissa alaluvuissa, jotka käsittelevät liikennettä ja luonnonvaroja. Muita yhdysvaltalaisia arktiseen alueeseen liittyviä diskursseja, joiden kautta arktinen alue saa merkityksiä, ovat mm. valtioiden välinen yhteistyö Arktisessa neuvostossa ja valtioiden välisen arktista aluetta koskeva tieteellinen tutkimus.

¹⁷⁸ Hayes, Margaret, F: Arctic Policy – Aspects of U.S. Arctic Policy, U.S. Department of State, puhe 13.8.2008, <http://www.state.gov/g/oes/rls/rm/108788.htm>, viitattu 11.11.2008. Margareth Hayes toimi Yhdysvaltojen "Office of Oceans Affairs" johtajana. Virasto vastaa arktiseen alueeseen ja Antarktikseen liittyvistä asioista Yhdysvaltojen hallinnossa. Viraston nimi on nykyisin "The Office of Ocean and Polar Affairs" (OPA). Katso esimerkiksi <http://www.state.gov/g/oes/ocns/opa/index.htm>, viitattu 22.6.2009.

¹⁷⁹ Global Trends 2025, A Transformed World, US Governmental Printing Office, Washington, marraskuu 2008, s. 52-54.

Norjan, Tanskan ja Islannin osalta arktisen alueen saama merkitys ei poikkea suurista valtioista. Norja ja Tanska pyrkivät Kanadan, Venäjän ja Yhdysvaltojen tapaan varmistamaan omat kansalliset etunsa alueella. Ensisijaisesti tämä tarkoittaa valtioiden talousvyöhykkeen hallintaa, ja erilaisten rajaristiriitojen ratkaisua. Pienienkin valtioiden osalta on siis tunnistettavissa klassisen geopolitiikan ja poliittisen realismin näkökulman mukaisia pyrkimyksiä.

Kartta 16. Alueet, joiden mukaisesti eri valtiot määrittävät arktisen alueen.

Tärkein valtioiden alue-merkitystä selittävä tekijä on arktiseen alueeseen liittyvät valtioiden talousvyöhykkeiden rajat, ja niillä olevien luonnonvarojen hyödyntäminen. Talousvyöhykkeen määräytymiseen sovelletaan Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimusta. Sopimus määrittää periaatteet ja aikamääreet, joiden perusteella määritellään esimerkiksi arktisen alueen talousvyöhykkeiden rajat ja luonnonvarojen hyödyntäminen.

Keskeisin valtioiden välinen merta ja merialueiden hyödyntämistä koskeva kansainvälinen sopimus on vuonna 1982 YK:n kolmannen merioikeuskonferenssin jälkeen syntynyt Yhdisty-

neiden Kansakuntien merioikeusyleissopimus (United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS). Meriyleisoikeus kuuluu kansainvälisen julkisoikeuden piiriin. Merioikeusyleissopimuksessa sovitaan mm. sisäisistä- ja ulkoisista-aluevesistä, mannerjalustasta, talousvyöhykkeistä ja aavasta merestä. Lisäksi sopimus käsittelee ympäristönsuojelua, merentutkimusta ja merellisen teknologian kehittämistä. Sopimuksessa käsitellään erityisesti merenpohjan hyödyntämistä valtioiden aluevesien ja talousvyöhykkeen ulkopuolella. Merioikeusyleissopimus määrittelee talousvyöhykkeen ulkopuolisen merialueen ”ihmiskunnan yhteiseksi perinnöksi”¹⁸⁰. Merioikeusyleissopimuksen 76 artikla käsittelee mannerjalustaa ja valtioiden oikeuksia hyödyntää oman talousvyöhykkeensä mannerjalustassa olevia luonnonvaroja. Sopimuksella on kaksi ulottuvuutta, jotka korostavat valtioiden välistä yhteistyötä. Sopimuksella on diplomaattinen ja tieteellinen ulottuvuus.

*”Valtiot ja toimivaltaiset kansainväliset järjestöt toimivat yhteistyössä tekemällä kahden- tai monenvälisiä sopimuksia suotuisten olojen luomiseksi meriympäristössä tapahtuvalle meritieteelliselle tutkimukselle ja meriympäristössä havaittujen ilmiöiden ja tapahtumien merkitystä ja niiden välisiä suhteita tutkivien tiedemiesten pyrkimysten yhteen sovittamiseksi.”*¹⁸¹

Merioikeuden katsotaan perustuvan hollantilaisen Hugo Grotiuksen ajatuksiin merestä ja sen hyödyntämisestä. Kansainväliset merioikeuden säännöt perustuvat Grotiuksen teokseen ”*Vapaa meri*” (Mare liberum) vuodelta 1609. Grotiuksen näkemyksen mukaan merta ei voi vallata ja aavan meren tuli olla vapaa kaikille merenkulkijoille. Grotiuksen ajatukset meren käytön vapaudesta eivät kuitenkaan koskettaneet lahtia, salmia eikä maalta näkyvää merialuetta. Näihin ajatuksiin perustuu käsitys valtioiden hallinta-alueen jatkumisesta rannikon läheiselle merialueelle (aluemeri ja talousvyöhyke).¹⁸²

Periaatteet merenkäytön vapaudesta palvelevat erityisesti merenkulkijoiden ja merenkulkuvaltioiden etuja ja oikeuksia. Periaatteet säilyivät ennallaan aina 1900-luvulle saakka johtuen sotalaivojen vaatimattomasta suorituskyvystä sekä kyvyttömyydestä hyödyntää meren ja merenpohjan luonnonvaroja. Teknologinen kehitys mahdollisti merialueiden taloudellisen hyödyn-

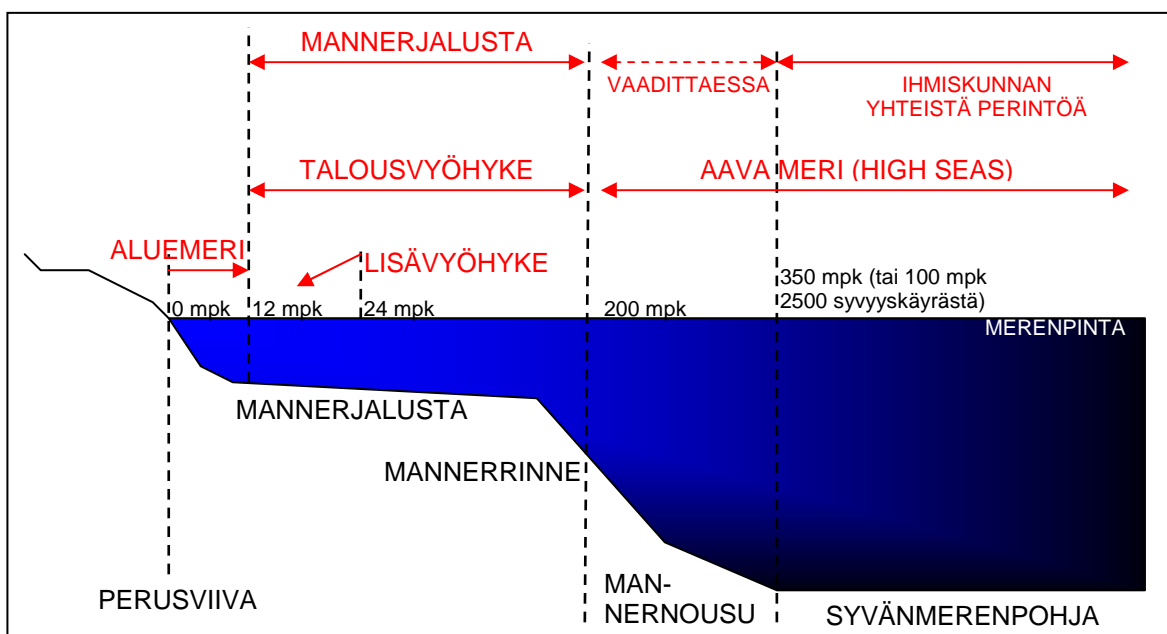
¹⁸⁰ ”The common heritage of mankind”, Oceans and Law of the Sea, Division for Oceans Affairs and the Law of the Sea, Yhdistyneiden Kansakuntien kotisivut <http://www.un.org/Depts/los/index.htm>, viitattu 30.10.2008.

¹⁸¹ Yhdistyneiden Kansakuntien Merioikeusyleissopimus ja sen XI osan soveltamiseen liittyvä sopimus, Euroopan yhteisöjen virallinen lehti, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:179:0003:0134:FI:PDF>.

¹⁸² Rotkirch, Holger: Kansainvälinen merioikeus, Strategian käsikirja, Sotatieteen laitos, strategian toimisto, Helsinki 1983, s. 39-41. Katso myös Yhdistyneiden Kansakuntien kotisivut <http://www.un.org/Depts/los/index.htm>. Merioikeusyleissopimuksen (UNCLOS) saatiin ratifiointi valmiiksi Montego Bay:ssä Jamaikalla 10.12.1982. Sen sisältö otettiin käyttöön 12 vuotta myöhemmin 16.12.1994.

tämisen ja asevoimien suorituskyvyn kasvun. Samalla kehityksellä oli vaikutuksia valtioiden poliittiseen toimintaan. Kilpailu luonnonvarojen hyödyntämisestä ja meren käytöstä omia etuja tukeviin tarkoituksiin lisääntyi. Merenkulun etujen ja merenkäytön vapauden rinnalle nousivat rantavaltioiden edut. Kehitys johti sittemmin edellä mainitun YK:n meriyleisoikeusyleissopimuksen syntymiseen.¹⁸³ Merioikeusyleissopimus syntyi vuosina 1958, 1960 ja 1973-82 käytyjen neuvottelujen tuloksena. Neuvotteluissa ja äänestyksissä on eroteltavissa erilaisia koalitioita, jotka osaltaan edustavat geopolittisiä ryhmittymiä. Neuvotteluissa erottuivat toisistaan rannikko- ja sisämaavaltiot sekä teollisuus- ja kehitysmaat.¹⁸⁴

Kuvio 9: YK:n meriyleisoikeusyleissopimuksen mukaiset merialueet, vyöhykkeet ja rajat.¹⁸⁵

Sopimuksen mukaan merialue on jaettu erilaisiin vyöhykkeisiin. Vyöhykkeistä valtion rannikkoa reunustaa sen hallinnassa oleva suvereeni vesialue, jota kutsutaan aluevedeksi. Rannikon ja sen edustalla olevien saarten ja saaristojen uloimpien kohteiden kautta kulkee ns. peruslinja tai -viiva, joka jakaa alueveden edelleen sisäisiin ja ulkoisiin aluevesiin. Valtioiden aluevedet ulottuvat perusviivasta 12 meripeninkulman etäisyydelle. Mikäli valtioilla on ulompana saaria tai saaristoja, määräytyy niiden ympärille vastaavat aluevedet. Ahtailla merialueilla, kuten salmissa, joissa 12 meripeninkulman sääntö ei toteudu, kulkee raja vastakkain sijaitsevien valtioiden välissä ns. keskiviivalla.¹⁸⁶

¹⁸³ Rotkirch, s. 39-41. Katso myös Yhdistyneiden Kansakuntien kotisivut <http://www.un.org/Depts/los/index.htm>, viitattu 30.10.2008.

¹⁸⁴ Vuoristo, s. 108-109.

¹⁸⁵ Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimus, artikkelit 35, 57, 76, 86, http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1996/19960050/19960050_2_, katso myös Till, Geoffrey: Seapower – A Guide for the Twenty First Century, Frank Cass Publishers, 2004, s. 340.

¹⁸⁶ Vuoristo, s. 111.

Merioikeusyleissopimuksen merkittävin aikaansaannos koskee talousvyöhykkeen määrittämistä (Exclusive Economic Zone, EEZ). Talousvyöhyke on ns. perusviivalta 200 meripeninkulman etäisyydelle ulottuva vyöhyke, jolla kyseisellä valtiolla on oikeus hyödyntää sekä biotottisia että abiotottisia luonnonvaroja mukaan luettuna merenpohjan luonnonvarat. Talousvyöhykkeellä on yhteys ns. matalanmeren vyöhykkeeseen eli mannerjalustaan (continental shelf, shelfi), jolla luonnonvarojen hyödyntämien on teknisesti helpointa. Rantavaltion oikeudet hyödyntää merenpohjan luonnonvaroja jatkuvat 200 meripeninkulmaa kauemmas tilanteissa, joissa mannerjalusta jatkuu mantereen luonnollisena jatkumona merenpohjassa pidemmälle. Tällöin rantavaltion oikeudet päättyvät vasta kun mannerjalusta muuttuu ns. syvän meren alueeksi (deep sea bed). Käytännössä ns. laajan mannerjalustan valtioilla on oikeus mannerjalustansa talousvyöhykkeen ulkopuolellakin enintään 350 meripeninkulman etäisyydelle perusviivasta tai 2500 metrin syvyyskäyrästä lukien 100 meripeninkulman päähän. Valtiot voivat valita itselleen edullisimman vaihtoehdon:¹⁸⁷

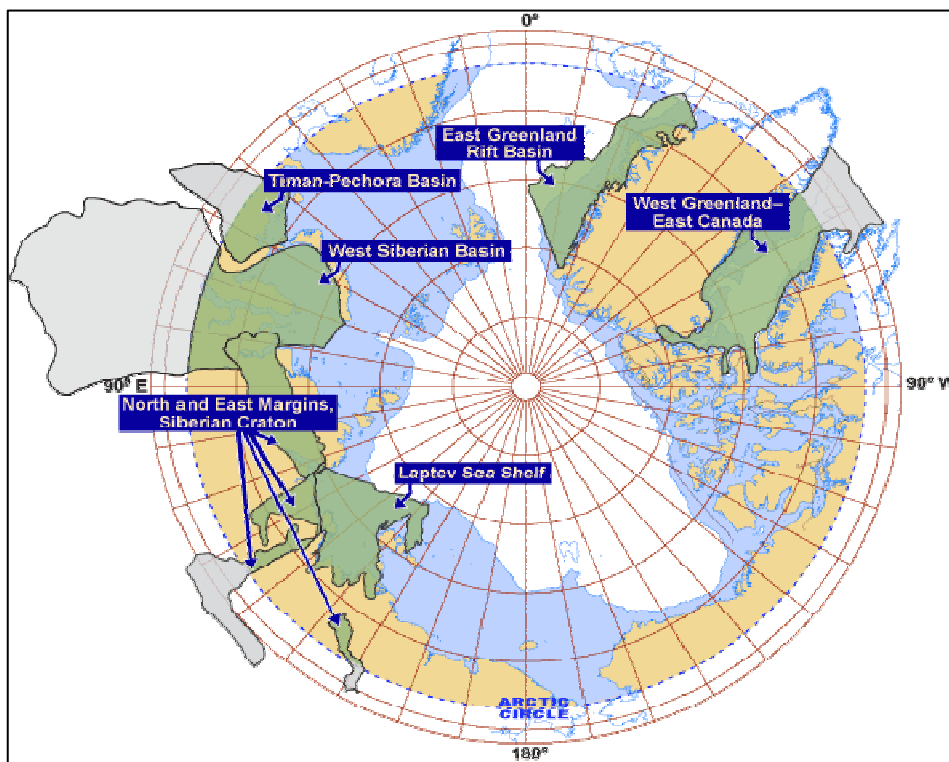
5. Kiinteiden pisteiden kautta 4 kappaleen a kohdan i ja ii alakohdan mukaisesti vedetty viiva, joka muodostaa mannerjalustan ulkorajan merenpohjassa, ei saa ulottua joko 350:tä meripeninkulmaa kauemmaksi niistä perusviivoista, joista aluemerен leveys mitataan, tai 100:aa meripeninkulmaa kauemmaksi 2 500 metrin syvyyskäyrästä.

6. Tämän artiklan 5 kappaleen määräyksistä huolimatta mannerjalustan ulkoraja ei saa merenalaisilla vuorijonoilla ulottua 350:tä meripeninkulmaa kauemmas niistä perusviivoista, joista aluemerен leveys mitataan. Tätä kappaletta ei sovelleta merenalaisiin kohoumiin, kuten mannerreunuksen ylätasankoihin, harjanteisiin, vuorenhuippuihin tai töyräisiin, jotka luonnostaan liittyvät siihen.

Vyöhykkeistä pinta-alaltaan suurin on ns. aava meri (high seas), joka on varattu rauhanomaisiin tarkoituksiin. Aava meri on rantavaltioiden oikeuskäytännön ulkopuolella olevaa ns. kansainvälistä merialuetta. Mikään valtio ei voi perustella minkään aavan meren osan kuuluvan täysivaltaisuutensa piiriin. Aavan meren hyödyntämistä ns. rauhanomaisiin tarkoituksiin ei sopimuksessa ole tarkemmin tulkittu. Aluetta ei ole rajattu asevoimien käytön ulkopuolelle. Sopimus pyrkii ennemminkin varmistamaan aavan meren käytettävyyden kaikille merenkäyttäjille. Aavalla merellä vallitsee kaikkia valtioita koskevia vapauksia, kuten merenkulun ja yllennon vapaus. Valtioiden tulee kuitenkin huomioida muiden valtioiden vastaavat edut ja oikeudet alueella. Jokaisella ranta- ja sisämaavaltiolla on oikeus harjoittaa merenkulkua aavalla

¹⁸⁷ Yhdistyneiden kansakuntien merioikeusyleissopimus ja sen XI osan soveltamiseen liittyvä sopimus, Euroopan yhteisöjen virallinen lehti 23.6.1998, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:179:0003:0134:FI:PDF>, viitattu 21.7.2009.

merellä lippuaan käyttävillä aluksilla. Aavalla merellä korostuvat siis aluksen lippuvaltion oikeudet. Merioikeusyleissopimuksen mukaan kaikki talousvyöhykkeen ja mannerjalustan ulkopuolella merenpohjalla tai – pohjassa olevat luonnonvarat ovat ihmiskunnan yhteistä perintöä, eivätkä kuulu minkään valtion hallintaoikeuden alaisuuteen.¹⁸⁸

Kartta 17. Arktisen alueen merialue 500 metrin syvyyskäyrän¹⁸⁹ mukaan kuvattuna.

Merialueiden rajoista ja vyöhykkeistä riippumatta on kaikille aluksille merioikeusyleissopimuksen mukaisesti turvattu esteetön kauttakulku kansainväliseen merenkulkuun käytettävissä salmissa¹⁹⁰. Merioikeusyleissopimuksen mukaan valtioiden aluevesien ulkoisella osalla eli ns. ulkoisilla aluevesillä on mahdollisuus viattomaan kauttakulkuun. Sopimus asettaa joitain ehtoja viattomalle kauttakululle toisen valtion aluevesillä ja esteettömälle kauttakululle kansainvälisissä salmissa. Molemmissa tapauksissa sota-alusten on kuljettava viivytyksettä ja uhkaa-

Katso myös Rotkirch, s. 40-41. Artiklat 55-75,

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/part6.htm, viitattu 27.11.2008.

¹⁸⁸ Vuoristo, s. 111-112.

¹⁸⁹ Yhdysvaltojen Geologinen Tutkimuskeskus, <http://energy.usgs.gov/arctic/>, viitattu 26.11.2008. Kartassa 500 metrin syvyyskäyrä on kuvattu sinisellä värillä, kun taas valkealla on kuvattu yli 500 metrin syvyiset merialueet. Kuvan tärkein johtopäätös on, että Venäjän ja Norjan pohjoispuolella alle 500 metrin syvyinen alue jatkuu selvästi pidemmälle kuin muualla arktisella alueella. Tämän perusteella molemmilla valtioilla on sopimuksessa mainitut oikeudet oman talousvyöhykkeensä jatkamiselle aina 350 mpk saakka. Kuvan julkaisun jälkeen ovat Yhdysvaltojen ja Kanadan merenpohjatutkimukset osoittaneet, että mannerjalustan (shelfin) reuna on mahdollisesti huomattavasti kauempana rannikosta Alaskan pohjoispuolella kuin kuvassa. Tutkimuksista ei ole julkaistu virallisia mittaustuloksia. Katso esimerkiksi Mayer, Larry: The U.S. Mapping of the Extended Continental Shelf in the Arctic, esitelmä 11.6.2009, muistiinpanot tekijän hallussa, esitelmämateriaali saatavissa <http://www.natice.noaa.gov/>, viitattu 22.6.2009.

¹⁹⁰ Tällaisia salmia ovat mm. Hormuz, Suez, Gibraltar ja esim. Itämeren alueella Tanskan salmet sekä Ahvenanrauma Suomen ja Ruotsin välillä.

matta rantavaltioiden rauhaa sekä turvallisuutta. Viaton kauttakulkuoikeus ei koske perusvii-
van sisäpuolella olevia sisäisiä aluevesiä. Vastaavia valtion hallinta-alueita ovat lahdet, joet ja
satamat.¹⁹¹

Merioikeusyleissopimusta on myöhemmin täydennetty. Vuonna 1994 sovittiin merioikeus-
yleissopimuksen XI ja XV osien soveltamisesta. Yleissopimuksen XI osa koskee kansallisen
lainkäyttövallan ulkopuolella sijaitsevan syvänmerenpohjan luonnonvarojen tutkimista ja
hyödyntämistä. XV osa muodostaa perusteet merellisten ristiriitojen ratkaisemiseen. Nimen-
omaan XI osaan liittyvät näkemyserot hidastivat yleissopimuksen kansainvälistä voimaantu-
loa. Lähinnä kehitysmailta tullut ehdotus kansainvälisen merenpohja-alueen julistamisesta
"ihmiskunnan yhteiseksi perinnöksi" ei saanut teollisuusmaiden kannatusta. Sopimuksen XI
osaa koskeva soveltamissopimus pyrkii mukauttamaan merenpohjahallinnon kansainvälisen
talouden toimintaperiaatteisiin.¹⁹²

Merioikeusyleissopimuksen perusteella perustettiin vuonna 1994 Kansainvälisen merioikeus-
tuomioistuin (The International Tribunal for the Law of the Sea) ja Kansainvälinen merenpoh-
jajärjestö (International Seabed Authority). Kansainvälisen merenpohjajärjestön tarkoituksena
on säädellä ja valvoa kansainvälisen merenpohja-alueen luonnonvaratoimintaa. Järjestö perus-
tettiin merioikeusyleissopimuksen kohdan XI perusteella, ja se käsittelee kansallisen lainkäyt-
tövallan ulkopuolella sijaitsevan syvänmerenpohjan luonnonvarojen tutkimista ja hyödyntä-
mistä.¹⁹³ Kansainvälisen merioikeustuomioistuimen perustettiin mahdollisten ristiriitojen rat-
kaisemiseksi. Tuomioistuimen toiminta perustuu merioikeusyleissopimuksessa määritettyihin
sovittelukäytäntöihin. Sopimuksen mukaan on olemassa neljä tapaa sovittaa ristiriitoja: 1)
Kansainvälinen merioikeustuomioistuin, Kansainvälinen oikeus (the International Court of
Justice), sopimuksen liitteen VII mukainen konventiomenettely ja sopimuksen liitteen VIII
mukainen erikoistuomioistuimenmenettely.¹⁹⁴

Merioikeusyleissopimukseen liittyneissä neuvotteluissa ei käsitelty sotilaallisia tekijöitä.
Useilla sopimuksen artikloilla on vaikutuksia asevoimien käyttöön merialueilla. Tärkeimmät

¹⁹¹ Möttölä, Kari: Merellinen asevalvonta: edellytykset, esteet ja mahdollisuudet, teoksessa Möttölä, Ka-
ri ja Ruhala, Kalevi: Merelliset luottamusta ja turvallisuutta lisäävät toimet, tutkimus aseidenriisunnan
neuvottelukunnalle, Marraskuu 1988, s. 34-35.

¹⁹² Katso myös Suomen hallituksen esitys eduskunnalle 12/1996:

http://217.71.145.20/TRIPviewer/temp/TUNNISTE_UaVM_11_1996_fi.html, viitattu 30.10.2008.

¹⁹³ Katso myös merioikeustuomioistuimen kotisivut http://www.itlos.org/start2_en.html, viitattu
30.10.2008.

¹⁹⁴ Katso myös Suomen hallituksen esitys eduskunnalle 12/1996

http://217.71.145.20/TRIPviewer/temp/TUNNISTE_UaVM_11_1996_fi.html, eduskunnan vastaus

vaikutukset liittyvät viattomaan kauttakulkuun, vapaaseen sekä esteettömään merenkäyttöön aavalla merellä, talousvyöhykkeellä ja ulkoisilla aluevesillä.

Arktisista rantavaltioita Islanti, Kanada, Norja, Tanska ja Venäjä ovat ratifioineet merioikeusyleissopimuksen. Yhdysvallat ei ole ratifioinut sopimusta. Yhdysvallat ei näin ollen kuulu Kansainväliseen merenpohjajärjestöön kuin tarkkailijajäsenenä.¹⁹⁵ Yhdysvallat ei myöskään ole jäsenenä Kansainvälisessä merioikeustuomioistuimessa. Liitteenä 4 olevassa taulukossa esitellään merioikeusyleissopimuksen ratifiointitilanne arktisen alueen valtioiden osalta.

Arkiseen alueeseen liittyvät valtioiden väliset ristiriidat koskevat tavallisesti merialueita, merenpohjaa, kalastusta, talous- ja kalastusvyöhykkeitä, luonnonvarojen hyödyntämistä ja merenkulkua. Ristiriidat ovat usein hyvin moniulotteisia ja niihin liittyy usein myös arktisen alueen ulkopuolisia toimijoita. Ristiriidat voidaan luokitella kahdenvälisiksi ja toisaalta ristiriidoiksi, jotka koskevat yleisemmin pohjoisnapaa ja Jäämeren aluetta. Kahden välisiä ristiriitoja on kahdeksan, joista osa on jo ratkaistu. Valtaosassa tapauksista Norja on toinen osapuoli, jota ristiriidat koskettavat.¹⁹⁶

VALTIOT	ALUE	AIHE	SOPIMUS	EI SOPIMUSTA
U.S. – VENÄJÄ	BERINGINSALMI	POHJOISNAPAA KOHTI ULOTTUVA TALOUSVYÖHYKKEENRAJA	1.6.1990	X ¹⁹⁷
U.S. – KANADA	BEAUFORTINMERI	TALOUSVYÖHYKKEEN MÄÄRÄYTYMINEN, SECTOR LINE VAI MEDIAN LINE?		X
KANADA – GRÖNLANTI	DAVISINSALMI	MANNERJALUSTAN RAJA	17.12.1973	
TANSKA – ISLANTI	JAN MAYEN	MANNERJALUSTAN JA KALASTUSVYÖHYKKEEN RAJA	11.11.1997	
TANSKA – NORJA	JAN MAYEN	MANNERJALUSTAN JA KALASTUSVYÖHYKKEEN RAJA	18.12.1995	
TANSKA – NORJA	WANDELINMERI ¹⁹⁸	MANNERJALUSTA JA KALASTUSVYÖHYKE	20.6.2006	
ISLANTI – NORJA	JAN MAYEN	KALASTUSRAJA	28.5.1980	

61/2006 http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ev_61_2006_p.shtml ja Kansainvälisen merioikeus http://www.itlos.org/start2_en.html, viitattu 30.10.2008.

¹⁹⁵ International Seabed Authority: Handbook 2008, National Library of Jamaica Cataloguing-In-Publication Data, Jamaica 2008, s. 17.

<http://www.isa.org.jm/files/documents/EN/Handbook/Handbook08.pdf>, viitattu 30.10.2008. Yleisesti arvioidaan, että Yhdysvallat tulee ratifioimaan merioikeusyleissopimuksen vuosien 2009-2010 kuluessa.

¹⁹⁶ Hoel, Alf Håkon: Jurisdictional Issue in the Arctic: An overview, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 41-45.

¹⁹⁷ U.S. ja Venäjä ovat allekirjoittaneet sopimuksen, mutta Venäjän parlamentti ei ole vahvistanut sopimusta.

¹⁹⁸ Sopimuksen mukaisesta alueesta käytetään Englanninkielistä nimitystä "Fram Strait".

ISLANTI – NORJA	JAN MAYEN	MANNERJALUSTA JA YHTEISESTI HYÖDYNNETTÄVÄ ALUE ¹⁹⁹	22.10.1981	
NORJA – VENÄJÄ	BARENTSINMERI	TALOUSVYÖHYKKEEN MÄÄRÄYTYMINEN, SECTOR LINE VAI MEDIAN LINE?		X

Taulukko 10. Kahdenväliset arktista aluetta koskevat ristiriidat ja sopimukset.

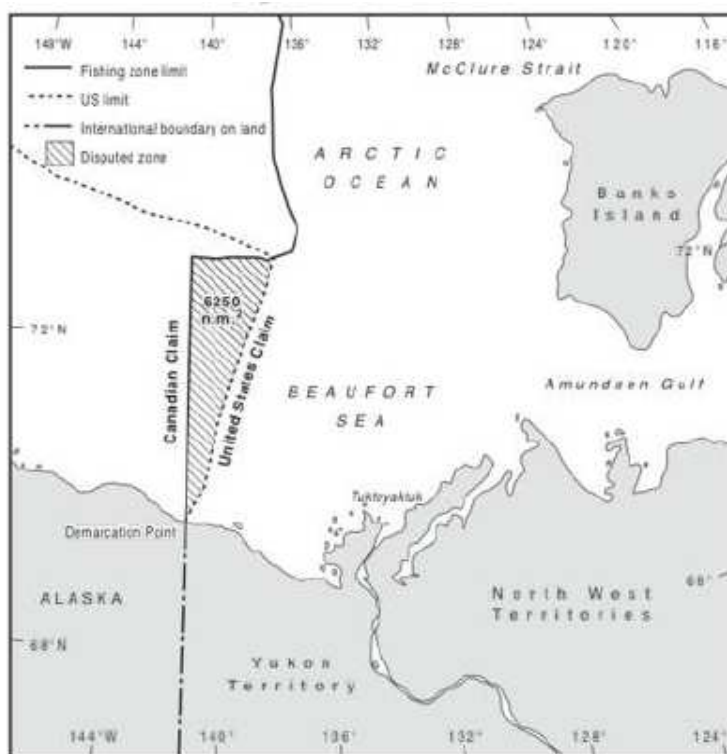
Yhdysvallat ja Venäjä neuvottelivat vuonna 1990 Beringinsalmen keskiviivasta. Yhdysvallat ratifioi neuvottelutulosten perusteella syntyneen sopimuksen vuonna 1991, mutta Venäjän duuma ei ole ratifioinut sopimusta. Molemmat valtiot noudattavat sopimusta itselleen parhaaksi katsomallaan tavalla ja haluamillaan osin. Sopimus koskee maiden välistä keskiviivaa Beringinsalmessa ja kalastusta talousvyöhykkeiden ulkopuolella. Keskiviiva ulottuu 2575 km Beringinmereltä Jäämerelle.²⁰⁰

Yhdysvallat ja Kanada eivät ole päässeet sopimuksen Beaufortinmerellä Alaskan ja Kanadan välisen rajan merellisestä rajasta ja talousvyöhykkeestä. Kanadan mukaan rajan tulisi noudattaa longitudia 140° läntistä pituutta kun taas Yhdysvaltojen näkemyksen mukaan rajasta tulisi sopia keskiviivan perusteella. Viimeisten alueella suoritettujen merenpohjatutkimusten perusteella vaikuttaa, että mannerjalusta jatkuu alueella huomattavasti ulommas rannikosta kuin on aikaisemmin arvioitu. Samalla Yhdysvallat on aikaisempaa voimakkaammin painottanut pyrkimyksiään kasvattaa omaa talousvyöhykettään pohjoisessa.²⁰¹

¹⁹⁹ Vuoden 1981 mannerjalustasopimuksessa Norja ja Islanti sopivat, että molemmat valtiot ovat oikeutettuja 25 % osuuteen luonnonvarojen hyödyntämisestä (petroleum) 32 750 km² alueella latitudien 68°N ja 70°35' N välillä sekä longitudien 6°30' W ja 10°30' W välillä.

²⁰⁰ Hoel, s. 42. Venäjän vaateet perustuvat osin 15.4.1926 Neuvostoliiton julistukseen, jolla se vaati itselleen kaikkia maa-alueita ja saaria Jäämeren alueelta longitudien 32°34' itäistä ja 168°4' läntistä väliseltä alueelta.

²⁰¹ Katso esimerkiksi Mayer, Larry: The U.S. Mapping of the Extended Continental Shelf in the Arctic, esitelmä 11.6.2009, muistiinpanot tekijän hallussa, esitelmämateriaali saatavissa <http://www.natice.noaa.gov/>, viitattu 22.6.2009.

Kartta 18. Yhdysvaltojen (keskilinja) ja Kanadan (pituuspiiri) näkemykset valtioiden välisesti rajasta arktisella alueella.²⁰²

Lisäksi Yhdysvallat ja Kanada ovat eri mieltä Kanadan pohjoispuolella kulkevan Luoteisväylän asemasta. Kanada katsoo, että Luoteisväylä kulkee sen aluevesillä ja sillä on reittiin omiin aluevesiinsä verrattavat säätelyoikeudet. Yhdysvallat puolestaan pitää Luoteisväylää merioikeusyleissopimuksen mukaisena kansainvälisenä salmena, jonka kauttakulku tulee olla kaikille vapaata.²⁰³

Kanada ja Tanska (Grönlanti) sopivat vuonna 1973 mannerjalustasta ja siihen liittyvästä rajasta. Sopimus koskee Grönlannin länsipuolista Davisinsalmea noin 2886 kilometrin matkalta. Mannerjalustan jako perustuu salmen keskiviivaan. Sopimuksen ulkopuolella on jäänyt Kennedynsalmissa sijaitsevaa Hans-saari, jonka hallinta on edelleen epäselvä valtioiden kesken.²⁰⁴

Islanti ja Tanska (Grönlanti) sopivat vuonna 1997 mannerjalustan rajoista ja kalastusvyöhykkeistä Tanskansalmien alueella. Alueen jako perustuu keskiviivaan, jonka pituus on noin 700 kilometriä. Norja ja Tanska (Grönlanti) ovat sopineet aluerajoista Grönlannin ja Jan Mayenin

²⁰² Baker, Betsy: Beyond Delimitation: Legal Bases for Ongoing Cooperation in the Arctic, esitelmä The National Ice Centerin järjestämässä seminaarissa 3rd Symposium on the Impacts of an Ice-Diminishing Arctic on Naval and Maritime Operations, 11.6.2009, materiaali http://www.star.nesdis.noaa.gov/star/documents/2009Ice/Day3/Baker_day3.pdf, viitattu 13.7.2009.

²⁰³ Hoel, s. 42. Katso myös BBC:n uutissivut, joiden mukaan ainakin vuosina 1973, 1984 ja 2005 Kanadan ja Tanskan sotilaat sekä poliitikot ovat käyneet saarella julistamassa sen seremoniaalisesti kuuluvan omalle valtiolleen.

saaren välisellä alueella vuonna 1929. Sopimuksesta huolimatta rajat olivat valtioiden kiistelyn kohteena aina vuoteen 1993, jolloin kansainvälinen tuomioistuin antoi päätöksen rajasta. Grönlannin ja Huippuvuorten välinen raja puolestaan perustuu vuonna 1920 solmittuun Huippuvuoria koskevaan kansainväliseen sopimukseen, jonka mukaan Huippuvuoret kuuluvat Norjalle. Lisäksi Norja velvoitetaan sopimuksessa olemaan perustamatta laivastotukikohtaa tai linnoituksia saarille. Norja ja Tanska vahvistivat rajat keskinäisellä sopimuksella vuonna 1995. Sopimus kattaa noin 800 kilometrin matkan. Viimeisin maiden välinen Grönlantia ja Huippuvuorten välistä aluetta koskeva sopimus on vuodelta 2006.²⁰⁵ Huippuvuoria koskeva kansainvälinen sopimus eroaa muista arktisen alueen sopimuksista, sillä sen ovat vahvistaneet kansainvälisten sopimusten tapaan useat kolmannet valtiot.

Norja ja Islanti ovat vuosina 1980-81 sopineet talousvyöhykkeen rajoista Jan Mayen saaren ja Islannin välisellä alueella. Jan Mayen sijaitsee 290 meripeninkulmaa saarten välisen keskiviivan Islannin puoleisella alueella. Tästä johtuen Islannin ja Norjan 200 meripeninkulman talousvyöhykkeet menivät alueella ”päällekkäin”. Sopimuksen mukaa Islannilla on 200 meripeninkulman talousvyöhyke, josta 2/3 sijaitsee Norjan alkuperäisen talousvyöhykkeen alueella. Tästä johtuen valtioiden välillä on sovittu kyseisen alueen merenpohjan luonnonvarojen hyödyntämisestä yhteishankkeilla, joiden tuotosta Islanti saa 25 %:a ja Norja 75 %:a. Lisäksi Islanti maksaa alueella kalastamisesta kompensatiota Norjalle.²⁰⁶

Norja ja Venäjä aloittivat neuvottelu Barentsinmerta koskevista rajoista vuonna 1974. Norja katsoo, että merialueiden rajat tulee määrittää maiden välisen keskiviivan (median line) mukaan. Keskiviiva määritellään valtioiden perusviivoista yhtä suurena etäisyytenä. Venäjä puolestaan katsoo, että merialueiden rajat tulee perustua linjaan, joka alkaa maiden väliseltä maa-rajalta ja päättyy pohjoisnavalle (sector line). Raja kulkisi siis pituuspiirejä eli longitudeja pitkin tehden pienen mutkan Huippuvuorten etelä ja pohjoispuolella. Ristiriidat koskevat täten noin 175 000 km² aluetta aluevesien, Huippuvuorten ja Novaja Zemljan alueella. Maat ovat kuitenkin sopineet aluevesistä alueella. Aluetta, josta valtiot eivät ole päässeet sopimukseen käytetään länsimaissa nimitystä ”the grey zone”. Kyseisen alueen kalastusoikeuksista laadittiin sopimus vuonna 1978, sen tarkoituksena oli estää kalastuksesta aiheutuvien mahdollisten ristiriitojen eskaloituminen alueella.²⁰⁷

²⁰⁴ Hoel, s. 42.

²⁰⁵ Hoel, s. 42. Katso myös http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1925/19250015/19250015_1,

²⁰⁶ Hoel, s. 44.

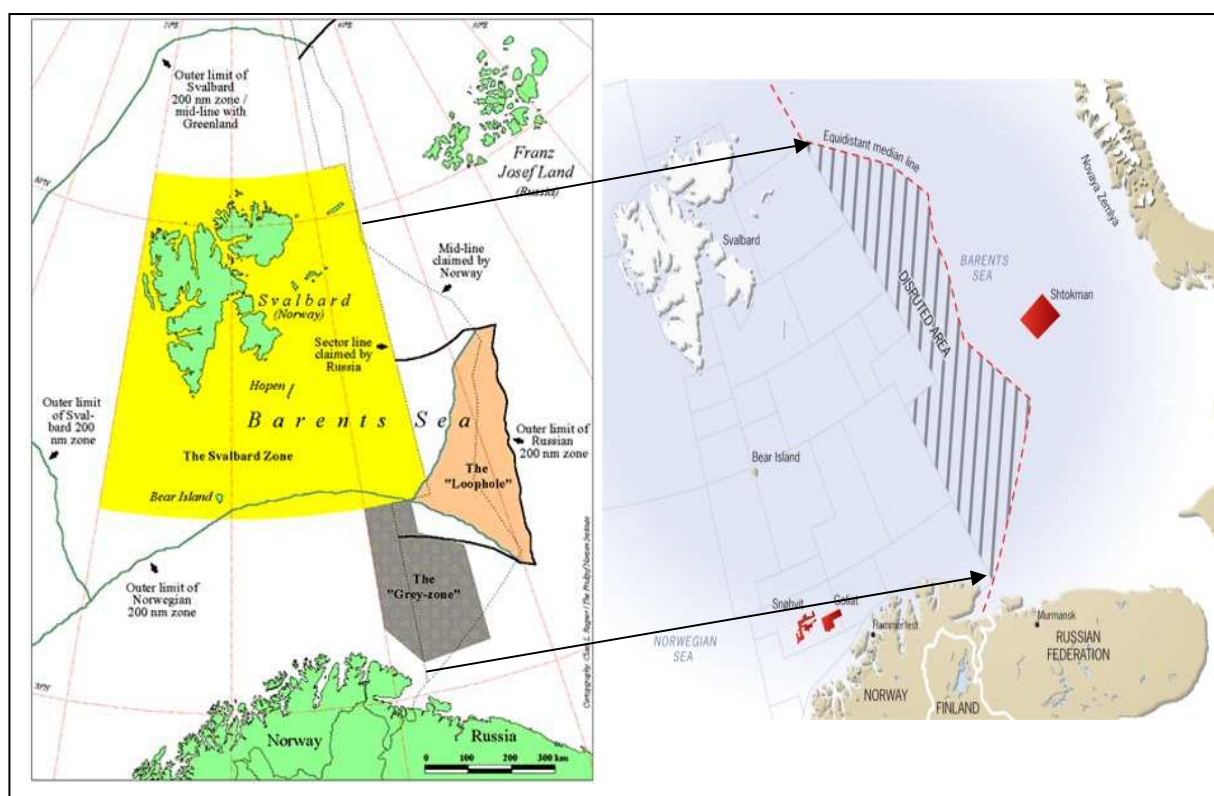
²⁰⁷ Hoel, s. 44.

Venäjän ja Norjan välinen kiista sain uuden käänteen kesällä vuonna 2007, kun venäläinen tutkimusretkikunta kartoitti merenpohjassa sijaitsevaa Lomonosovin harjannetta ja samalla pystytti Venäjän lipun harjanteelle. Venäjä pyrkii osoittamaan Lomonosovin harjanteen olevan sen mannerjalustan jatketta ja alueen kuuluvan Venäjän talousvyöhykkeeseen. Seuraava uutisartikkelin lainaus kuvaa käytännössä tilannetta Norjan ja Venäjän pohjoisella merialueella:²⁰⁸

"Under the Law of the Sea, countries control territorial waters up to 200 nautical miles from their coasts and may claim additional mileage on the continental shelf, but the US has yet to sign the law, and there is a debate about the best way to share the ocean."

Russia wants to use the "sector method", which would slice up the Arctic, with the North Pole being shared; others want the "median line method", which would create regions proportional to each country's coastline. Tension is building in a scramble for territory and natural resources that has been compared to The Great Game, the phrase coined by Rudyard Kipling to describe the tussle over Asia in the 19th century."

Kartta 19. Norjan ja Venäjän kiistelemät alueet Barentsin merellä.²⁰⁹

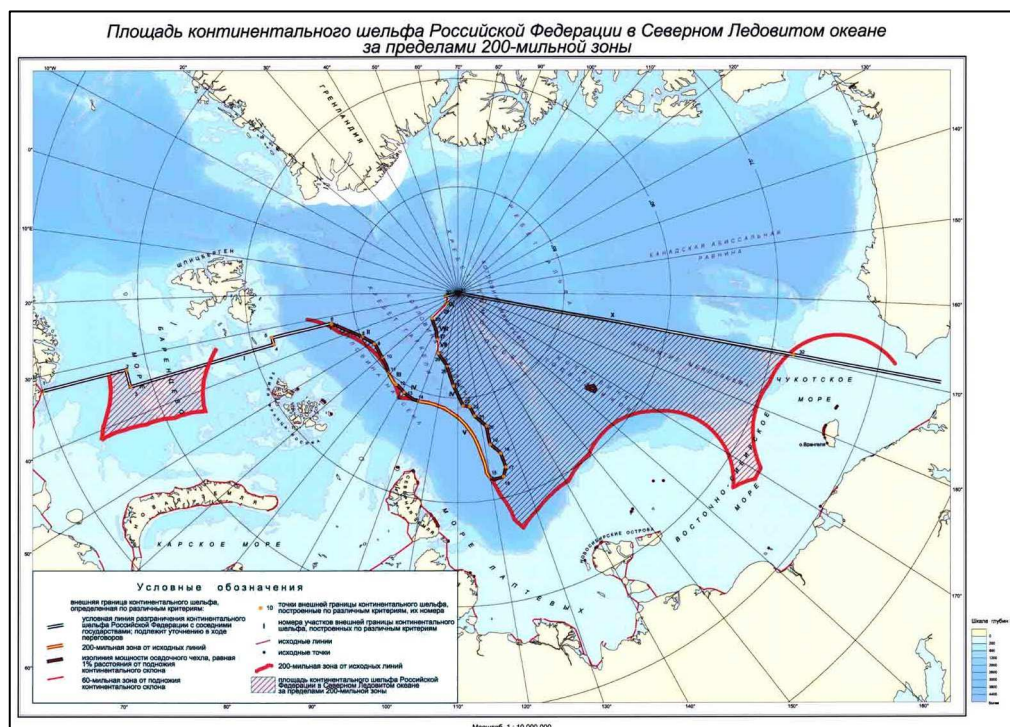
²⁰⁸ The Times (London): As the Arctic ice retreats, the old Great Game begins to boil over, 11.2.2006, ulkomaan uutiset s. 46, viitattu 12.12.2008.

²⁰⁹ Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestö, The Food and Agriculture Organization of the United Nations, <http://www.fao.org/DOCREP/006/Y4652E/y4652e0l.jpg> ja http://maps.grida.no/go/graphic/extraction_activities_and_disputed_areas_in_the_barents_sea, viitattu 27.11.2008. Lisäksi kuvassa ilmenevät Norjan ja Venäjän eriävät näkemykset talousvyöhykkeen rajoista (median line ja sector line). Nuolet kirjoittajan lisäämät.

Norjan ja Venäjän välinen kiista talousvyöhykkeestä Barentsinmerellä on erinomainen esimerkki kansainvälisten sopimuksien ja Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen soveltamisesta. Huippuvuoret ovat kansainvälisen sopimuksen perusteella Norjan hallinnassa oleva alue, jonka hyödyntämisestä on sopimuksessa rajoitteita. Huippuvuoria voi verrata esimerkiksi Antarktukseen ja siihen liittyviin kansainvälisiin sopimuksiin. Kiistellyn alueen läheisyydessä sijaitsevat merkittävät Snøhvitin, Goliatin ja Shtokmannin kaasu- ja öljykentät.

Venäjä on vuonna 2001 esittänyt merioikeusyleissopimuksen mukaiset vaatimuksensa liittyen mahdollisuuteen jatkaa omaa talousvyöhykettään 350 meripeninkulmaan saakka. Venäjä on pyrkinyt tutkimustoiminnallaan, sekä harjoittamallaan poliittisella ja tieteellisellä diskursseilla osoittamaan erityisesti Lomonosovin harjanteen²¹⁰ olevan sen pohjoisen mannerjalustan jatke. Samalla Venäjä on pyrkinyt perustelemaan talousvyöhykkeensä jatkamisen YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti. Vuonna 2001 Venäjän vaatimuksille talousvyöhykkeensä jatkamisesta ei katsottu olevan riittäviä tieteellisiä perusteita. Tästä johtuen Venäjä aloitti merenpohjan tutkimukset hankkiakseen tarvittavaa näyttöä mannerjalustan ja Lomonosovin harjanteen jatkumiselle.²¹¹

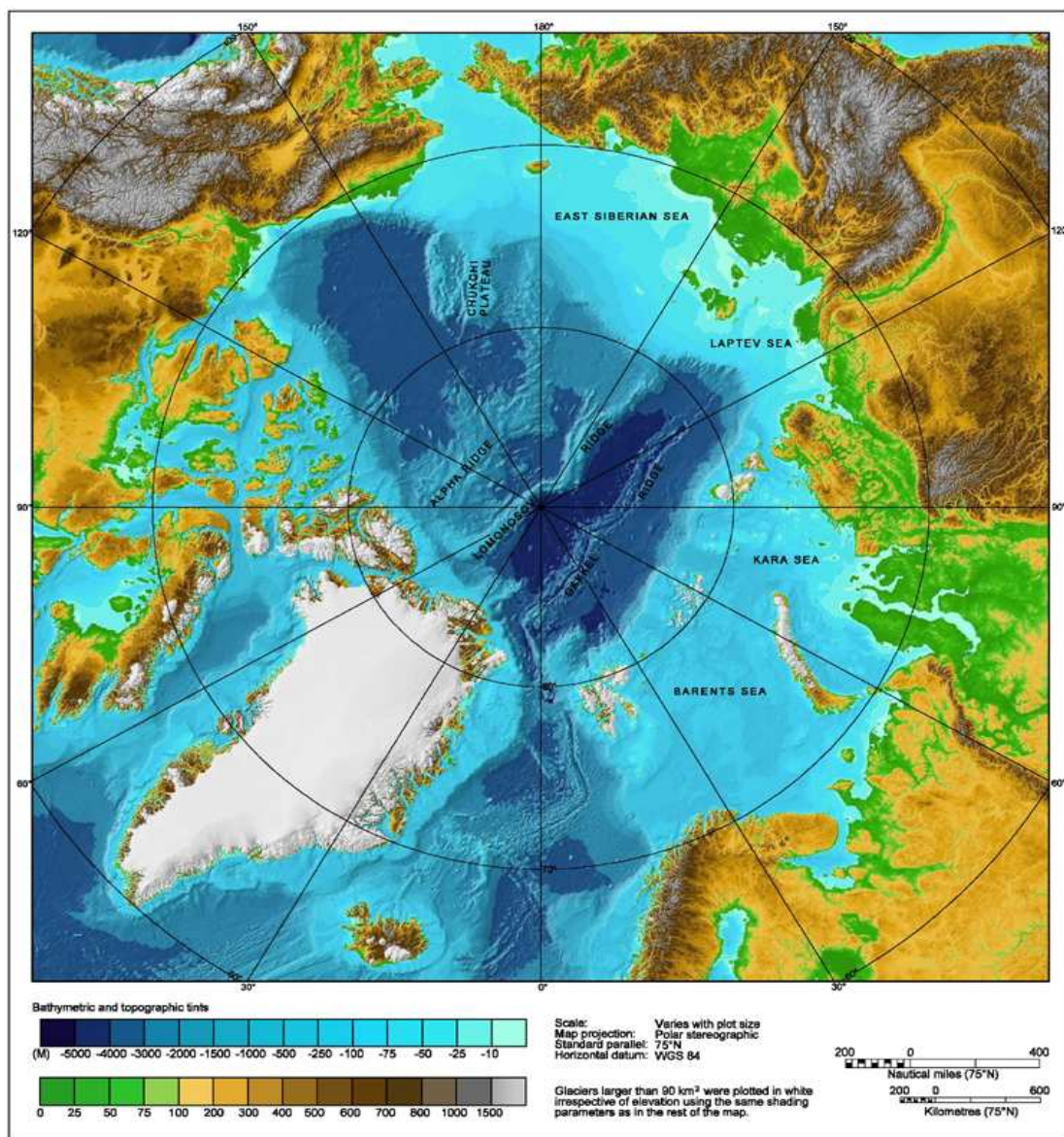
Kartta 20. Venäjän vaatimus oman talousvyöhykkeensä jatkamisesta pohjoisilla merialueilla.²¹²

²¹⁰ Lisätietoja Lomonosovin harjanteesta, katso esimerkiksi Koivisto, Emilia: Lomonosovin harjanne IODP –ohjelman tutkimuskohteena, Helsingin Yliopisto, Fysikaalisten tieteiden laitos, <http://iodpfinland oulu.fi/assets/Lomonosov2.pdf>, viitattu 26.2.2009.

²¹¹ Heininen, Lasse: Arctic Resource Policies in Russia, esitelmä Ulkopoliittisen instituutin seminaarissa 3.3.2009. Muistiinpanot tekijän hallussa. Katso myös <http://www.upi-fiia.fi/en/event/204/>.

²¹² <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/images/arctic-eez-3.jpg>, viitattu 26.2.2009. Punaisella on kuvattu Venäjän 200 mpk:n talousvyöhykkeen ulkoraja. Mustalla on kuvattu vahvistetut alueella

Osa arktista aluetta koskevista ristiriidoista on luonteeltaan yleisempiä ja ne liittyvät alueellisesti koko Jäämeren alueeseen. Lisäksi niihin liittyy toistuvasti useiden valtioiden intressit. Koska koko Jäämeren alueella mannerjalusta ulottuu yli 200 meripeninkulman etäisyydelle perusviivasta, on tulevaisuudessa odotettavissa, että alueen valtiot pyrkivät laajentamaan omia talousvyöhykkeitään.

Kartta 21. Arktisen alueen merenpohjan mannerjalusta.²¹³

olevat rajat (suora viiva). Rasteroidulla kuviolla on kuvattu Venäjän näkemys oman talousvyöhykkeensä jatkumisesta 200 mpk ylittävältä alueelta (Venäjän Federaation pohjoisten valtamerien pinta-ala liittyen mannerjalustan jatkumiseen yli 200 mpk:n alueella, suom. kirjoittajan). Kuvaa tulee tarkastella yhdessä merenpohjan syvyyttä kuvaavan ja merenpohjan mannerjalustaa sekä harjanteita kuvaavien karttojen kanssa. Tällöin voidaan tehdä YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisia johtopäätöksiä talousvyöhykkeen oikeutuksen jatkamisen osalta. Alkuperäinen kuva saatavissa U.N. Oceans and Law of the Sea kotisivuilta http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_rus.htm. On huomioitava, että Venäjällä on artiklan 76 mukaisia aluevaatimuksia myös Ohotanmerellä ja Beringinmerellä.

²¹³ Kuva saatavissa osoitteesta

http://bp3.blogger.com/_xJ2hqNH4s6o/RyY658uUBRI/AAAAAAAAAU/cFXUIXBBJTk/s1600-h/Arctic+map.jpg, viitattu 26.11.2008. Kuvan tärkeimmät johtopäätökset ovat: 1) Venäjän ja Norjan pohjoispuolella matalan veden alue ulottuu poikkeuksellisen kauas, 2) Lomonosovin harjanne jatkuu Lap-

Islantia ympäröivä talousvyöhyke on noin 750 000 km². Talousvyöhyke on siis noin 7 kertaa suurempi kuin Islannin maa-alueen pinta-ala. Islanti on esittänyt sille kuuluvan noin miljoonan neliökilometrin (km²) talousvyöhykkeen, merioikeusyleissopimuksen artikloihin perustuen, kolmella eri alueella: Norjanmerellä sijaitsevan ns. Herringin Loopholen, Islannin lounaispuolella sijaitsevan Reykjavikin harjanteen ja Hatton Rockall -alueella lähellä Irlantia. Näistä Hatton Rockallin alue on ainoa, jossa vaateet perustuvat mannerjalustaan. Syyskuussa 2006 Tanska (Färssaaret), Islanti ja Norja pääsivät sopimukseen talousvyöhykkeiden rajoista 200 meripeninkulmaa ylittäviltä osilta. Sopimus koski aluetta, joka sijaitsee Islannin, Färssaarten, Norjan, Jan Mayenin ja Herring Loopholin eteläpuolisella alueella. Sopimus on ainoa valtioiden välinen sopimus, joka käsittelee talousvyöhykkeen vahvistamista yli 200 meripeninkulman alueelle.²¹⁴

Islannilla ja Iso-Britannialla oli 1990-luvun lopulla erimielisyyksiä Rockallin karin talousvyöhykkeestä ja mannerjalustasta. Rockall on Iso-Britannialle kuuluva muutaman neliömetrin kari, joka sijaitsee noin 400 kilometrin päässä mantereesta Pohjois-Atlantilla. Iso-Britannia ratifioi merioikeusyleissopimuksen kesällä 1997, ja määrittä Rockallin karista 200 meripeninkulman talousvyöhykkeen itselleen. Kari kuuluu Iso-Britannialle, mutta sillä ei ole määritettyä perusviivaa eikä aluevetä. Karilla ei myöskään ole merioikeusyleissopimuksen mukaisia edellytyksiä ihmiselämälle eikä taloudelliselle toiminnalle. Siten karista ei voida määrittää merioikeusyleissopimuksen mukaista aluemerta tai talousvyöhykettä. Irlanti, Tanska ja Islanti eivät ole esittäneet vaatimuksia kariin liittyen. Islanti kyseenalaisti Iso-Britannian julistuksen 200 mpk:n talousvyöhykkeestä, ja on sittemmin saanut osakseen arvostelua ajatuksistaan talousvyöhykkeestään ja omasta mannerjalustastaan. Vaikka Rockall sijaitsee varsin kaukana arktisista alueista, se on mielenkiintoinen ennakkotapaus.²¹⁵

Islanti ja Tanska (Färssaaret) sopivat vuonna 2007 Islannin ja Färssaarten välisen merialueen talousvyöhykkeestä. Islanti oli alun perin määrittänyt talousvyöhykkeen maan itärannalla sijaitsevasta Hvalbakurin saaresta, kun Tanska oli puolestaan määrittänyt maiden välisen talousvyöhykkeen keskiviivan Islannin ja Färssaarten mukaisesti. Islanti oli ensimmäinen länsimaa,

---

tevin mereltä kohti pohjoisnapaa ja 3) Grönlannin (Tanskan) pohjoispuolelta Lomonosovin harjanne jatkuu kohti pohjoisnapaa.

²¹⁴ Bjarnason, Björn: Déja-vu at the Northern pole. Perspectives on jurisdiction and Military Presence, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 27.

²¹⁵ Bjarnason: s. 11.

joka ratifioi merioikeusyleissopimuksen vuonna 1985. Islanti ja Tanska pääsivät sopimukseen omista talousvyöhykkeistään 22 vuotta myöhemmin.²¹⁶

5.2 Arktisen alueen luonnonvaroihin liittyvä merkitys

Tutkimuksen perusteella arktisen alueen saamat merkitykset liittyvät luonnonvaroihin. Kaikista tutkimuksen näkökulman mukaisista merkityksistä 25 %:a liittyi luonnonvaroihin. Luonnonvaroihin liittyvät diskurssit ja niiden merkitykset muodostuivat hyödynnettävistä öljy- ja kaasuesiintymistä, näihin liittyvästä infrastruktuurista sekä arktisella alueella olevien hyödynnettävien kaasu- ja öljyesiintymistä. Ajoittain luonnonvarojen diskursseissa ilmeni myös kalastus.

MERKITYS LUONNONVAROJEN-DISKURSSISSA								
	ISLANTI	KANADA	NORJA	TANSKA	VENÄJÄ	YHDYSVALLAT	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	2	33	19	5	60	131	250	54 %
TALOUS	0	25	46	2	59	32	164	35 %
TIEDEYHTEISÖ	0	2	5	0	5	28	40	9 %
ASEVOIMAT	0	1	0	1	3	1	6	1 %
JÄRJESTÖ	0	1	0	0	1	2	4	1 %
YHTEENSÄ	2	62	70	8	128	194	464	--
PROS.	1 %	13 %	15 %	2 %	28 %	42 %	101 %	100 %

Taulukko 12. Arktisen alueen saama merkitys luonnonvarojen diskurssissa.

Suhteellisesti eniten arktisen alueen luonnonvaroja uutisoitiin yhdysvaltalaisiin ja venäläisiin toimijoihin liittyen. Vuosina 2005–2008 yhdysvaltalaiset poliitikot, kaupalliset toimijat sekä tiedeyhteisö argumentoivat lukumääräisesti erityisesti luonnonvaroista. Nämä diskurssit ovat liittyivät päätökseen aloittaa Yhdysvaltojen Alaskan osavaltion luonnonvarojen hyödyntäminen luonnonsuojelualueilla.²¹⁷ Arktinen alue sai siis merkityksen luonnonvarojen hyödyntämisen ja toisaalta hyödyntämistä vastustaneiden, luonnonsuojeluun viittanneiden, diskurssien kautta.

Kyseessä on siis Yhdysvaltojen sisäpolitiikkaan liittyvä arktisen alueen saama merkitys, jolla on välittömiä vaikutuksia Kanadaan. Tämä on selitys sille, että Yhdysvalloissa ja Kanadassa poliittiset toimijat argumentoivat arktisen alueen luonnonvaroista. Tilannetta kuvaa seuraava Yhdysvaltojen presidentin George W. Bushin lausunto:²¹⁸

²¹⁶ Bjarnason: s. 26.

²¹⁷ Yhdysvallat julkaisi noin viikkoa ennen virkaanastumista oman kansallisen arktisen strategiansa. Strategia ei ole vaikuttanut tutkimuksen otannassa huomioituihin uutisartikkeleihin.

²¹⁸ The International Herald Tribune: Shortage of drill ships stalling oil exploration, 20.6.2008, s. 1 (uutiset), viitattu 12.12.2008.

"President George W. Bush called on Congress on Wednesday to end a long-standing federal ban on offshore drilling and open the Arctic National Wildlife Refuge for oil exploration, arguing that the steps were needed to lower gasoline prices and bolster national security. But even as oil trades at more than \$135 a barrel - up from \$68 a year ago - the world's existing drill ships are booked solid for the next five years. Some oil companies have been forced to postpone exploration while waiting for a drilling rig, executives and analysts said."

Koska luonnonvarojen hyödyntämisen aloittaminen luonnonsuojelualueella on merkittävä poliittinen päätös, ilmeni uutisissa poliittisten toimijoiden rinnalla tiedeyhteisön ja talouselämän näkökulmia. Samalla poliittiset toimijat korostivat Yhdysvaltojen huomattavaa energiantarvetta sekä erityisesti sen tavoittelemaa riippumattomuutta tuontienergiasta. Luonnonvaroihin liittyvä merkitys ei siis maantieteellisesti tai geopolittisesti tarkasteltuna kuvaa puhtaimmillaan pohjoisnapaa ympäröivää aluetta, vaan keskittyy Alaskaan ja sen rannikolle. Toisaalta luonnonvarojendiskurssiin liittyi laajempi huoli Yhdysvaltojen energiatarpeen tyydyttämisestä. Mikäli luonnonvarojen merkitystä tarkastellaan maantieteellisesti ja rajataan Alaska tarkastelun ulkopuolelle, niin suurimman luonnonvaroihin liittyvän merkityksen arktinen alue saa Venäjän arktisten merialueiden luonnonvaroihin liittyen. Pohjois-Amerikan luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyy Yhdysvaltoihin ja Kanadaan koskevia ristiriitoja. Niitä kuvaa oheinen lainaus, jossa luonnonvarojen hyödyntäminen luonnonsuojelualueella liitetään karibujen suoje-
luun²¹⁹:

"The U.S. State Department is defending the comments of a diplomat in Ottawa who belittles Canada's opposition to oil drilling in an Arctic wildlife refuge on the U.S. embassy website.

In a posting entitled "Is it Really About the Caribou?" environmental counsellor Curt Stone uses his weblog, or blog, to suggest Ottawa's recent vocal concern over the drilling proposal is really about fanning anti-American sentiment for electoral purposes.

"I am surprised a diplomat would do this," said Environment Minister Stephane Dion. "It is not according to the rules. "I am surprised a diplomat would express such cynicism."

Ottawa has long opposed oil drilling in the Arctic National Wildlife Refuge in Alaska because of its feared effects on migrating caribou on which Canadian Gwitchin First Nations depend for food and clothing."

Suurin luonnonvarojen perusteella arktisen alueen merkitys liittyy Venäjän öljy- ja kaasuesiintymiin. Venäjän valtiolla, käytännössä sen presidentillä, on oikeus päättää yritykset ja toimijat,

²¹⁹ The Toronto Star: Diplomat scoffs at Arctic oil spat, 5.11.2005, uutiset, s. A09.

jotka hyödyntävät alueen luonnonvaroja. Venäjän Shtokmannin kaasukenttä on maailman suurin offshore-kaasuesiintymä, joka sijaitsee noin 560 kilometrin päässä rannasta. Luonnonvarojen hyödyntäminen alueella on erittäin haasteellista johtuen tarvittavasta teknologiasta, etäisyyksistä ja erityisesti äärimmäisistä luonnonolosuhteista, kuten ajelehtivasta jäädästä ja kylmyydestä.²²⁰

Luonnonvaroilla on toki merkittävä vaikutus muidenkin arktisen alueen valtioiden talouteen. Norjan, Islannin, Kanadan ja Yhdysvaltojen (Alaskan) talous on merkittävässä määrin riippuvainen alueen luonnonvarojen hyödyntämisestä. Kun arktisen alueen taloudellista merkitystä tarkastellaan pohjoisnapaa ympäröivien alueiden (circumpolar) kannalta, on alueella varsin huomattavia taloudellisia merkityksiä. Alueen bruttokansantuote on noin 225 miljardia Yhdysvaltojen dollaria (vuoden 2003 arvon mukaan). Tämä on noin 0,44 %:a koko maailman bruttokansantuotteesta. Alueella asuu noin 9,9 miljoonaa ihmistä, mikä on noin 0,16 % maapallon väestöstä.²²¹

VALTIO	ASUKKAITA	ASUKKAITA ARKTISELLA ALUEELLA	ASUKKAISTA PROSENT- TEINA ARK- TISELLA ALUEELLA	BKT MILJOONAA U.S DOLLA- RIA	BKT / ARK- TINEN ALUE MILJOONAA U.S DOLLA- RIA	BKT:STÄ PROSENT- TEINA ARK- TISELTA ALUEELTA
ISLANTI	304 367	304 367	100 %	8835	8835	100 %
KANADA	31,6 milj.	111 546	0,4 %	950000	5194	0,55 %
NORJA	4,6 milj.	465 200	10,1 %	173000	9882	5,7 %
YHDYSVALLAT	290 milj.	648 280	0,2 %	10978000	31704	0,29 %
VENÄJÄ	143 milj.	7 144 000	5,0 %	1284000	139815	10,9 %
GRÖNLANTI	57 564	57 564	100 %	1108	1108	100 %
FÄRSAARET	48 668	48 668	100 %	1069	1069	100 %

Taulukko 13. Arktisen alueen (circumpolar) valtioiden väestömäärä ja bruttokansantuote sekä arktisen alueen osuudet niistä.²²²

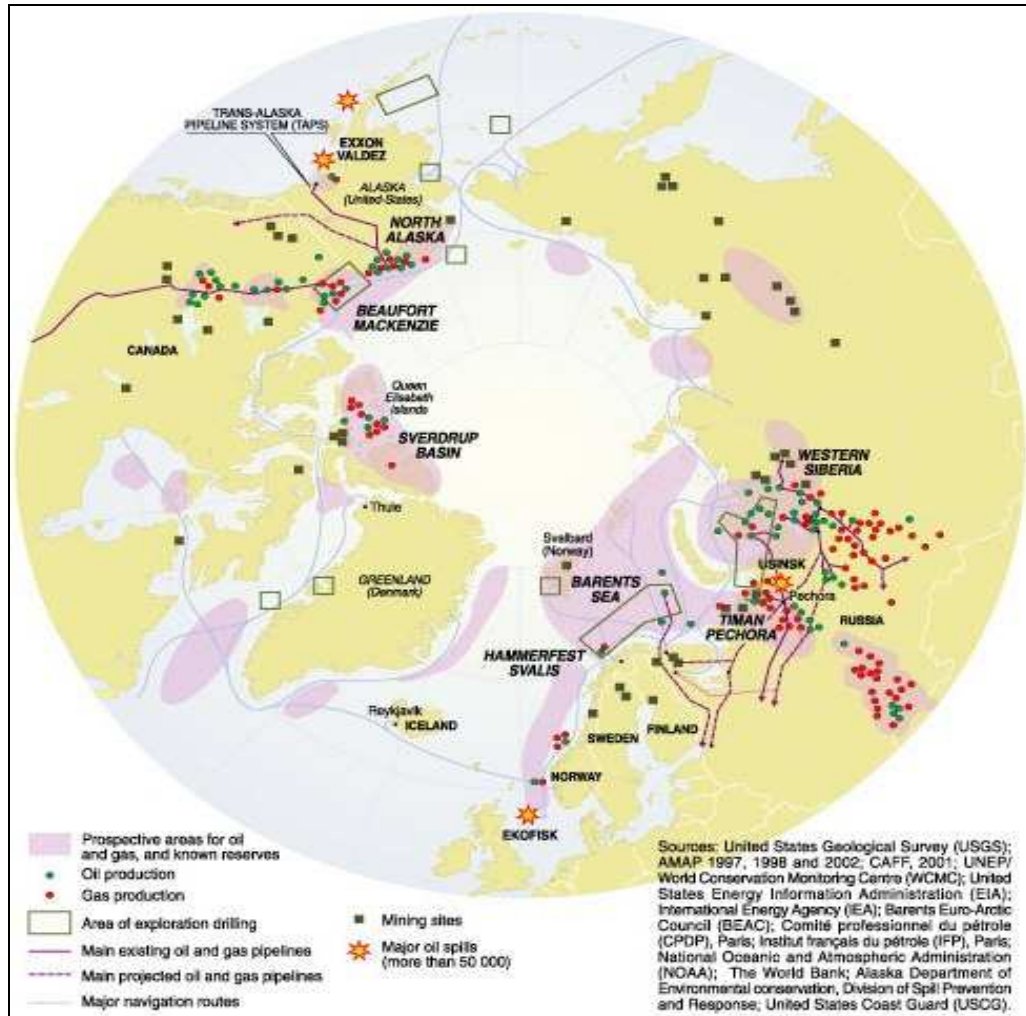
Taloudellisen tarkastelun perusteella arktisella alueella on useita erikoisuuksia. Venäjä on taloudellisilla ja väestöllisillä perusteilla arktisen alueen merkittävin valtio. Venäjän väestöstä vain noin 5 %:a asuu arktisella alueella, mutta sen bruttokansantuotteesta noin 11 %:a tulee

²²⁰ Katso myös Moe, Arild: Arctic Resource Policies in Russia, esitelmä Ulkopoliittisen instituutin seminaarissa 3.3.2009. Muistiinpanot tekijän hallussa. Katso myös <http://www.upi-fiia.fi/en/event/204/>.

²²¹ Duhaime, Gérard, Caron, Andrée: The Economy of the North, Glomsrød, Solveig, Aslaksen, Iulie (toim.), *The Economy of the North*, Oslo, Statistics Norway, 2000, s. 17.

²²² Duhaime, Caron: s. 17-18. Väestömäärät ja bruttokansantuotteet tarkastettu Central Intelligence Agency (CIA): the world Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>, viitattu 28.11.2008. Taulukossa Islannin bkt on vuodelta 2004, jonka jälkeen sen bkt on ajoittain ollut jopa 12 miljardia dollaria. Syksyllä 2008 tapahtunut voimakas talouden taantuma

alueen teollisuudesta ja luonnonvaroista. Verrattuna muihin arktisen alueen valtioihin tai alueisiin, Venäjälle arktisen alueen taloudellinen merkitys on huomattavan suuri. Toisaalta alueellisesti tarkasteltuna Venäjän arktisen alueen pinta-alakin on lähes kaksi kertaa suurempi kuin muiden valtioiden. Tosin Kanadallakin on huomattavia maa-alueita arktisella alueella.

Kartta 22. Arktisella alueella sijaitsevat öljy ja kaasuesiintymät ja niiden hyödyntäminen.²²³

Venäjän arktisten alueiden yhteenlaskettu bruttokansantuote on noin kaksi kolmasosaa koko arktisen alueen bruttokansantuotteesta. Arktisen alueen toiseksi merkittävin alue taloudellisesti on Alaska. Alaskan ja Venäjän arktisten alueiden yhteenlaskettu bruttokansantuote on noin 75 %:a koko arktisen alueen bruttokansantuotteesta. Alaskan ja Venäjän välisenä erona on, et-

on kohdistunut erityisen voimakkaana Islantiin. Täten aikaisemman lukuarvon käyttö taulukon mukaisessa suhteellisessa vertailussa on perusteltua.

²²³ <http://benmuse.typepad.com/a/6a00d8341d9cb353ef00e553eabeb68834-popup>, viitattu 8.4.2009. Kartassa violetilla värillä on kuvattu alueet, joilla arvellaan olevan merkittäviä öljy- ja kaasuesiintymiä. Vihreällä pisteellä on kuvattu öljytuotantoalueet ja punaisella pisteellä kaasuntuotanto. Kaivostoiminta on kuvattu mustilla neliöillä. Suorakaiteilla on kuvattu alueet, joissa harjoitetaan erilaista öljyn ja kaasun koeporauksia. Johtopäätöksenä kuvasta voidaan havaita, että arktisen alueen luonnonvarojen offshore hyödyntäminen sijaitsee Alaskan ja Kuolan alueella. Maantieteellisesti varsin lähellä rannikkoa, vaikkakin esim. Shtockmannin öljykenttä on jopa 600 km rannikosta.

tä suuri osa Alaskan öljystä, kaasusta, kalastuksesta ja metsäteollisuuden tuotteista menee Kanadan ja Yhdysvaltojen markkinoille. Venäjän arktisen alueen tuotteet ja luonnonvarat kaupataan useammalle maalle. Samalla vain vähäinen osa niistä menee Venäjän sisämarkkinoille.²²⁴ Venäjä onkin raaka-aineiden tuottaja eikä juurikaan niiden jalostaja.

Kaasu ja öljy ovat nousseet kalastuksen rinnalle arktisen alueen tärkeimmiksi luonnonvaroiksi. Alueen kaasu- ja öljyesiintymät ovat keskeisin tekijä, joka aiheuttaa strategisia ja geopoliittisia ristiriitoja alueen valtioiden välille. Aasian ns. uusien talouksien aiheuttama tarve fossiilille polttoaineille on vaikuttanut energian tarpeeseen. Samalla on kehitetty uutta teknologiaa, joka mahdollistaa arktisen alueen energiavarojen etsimisen ja hyödyntämisen.²²⁵

Yhdysvaltojen Geologinen tutkimuskeskus (U.S. Geological Survey) ja norjalainen Statoil-Hydro ovat arvioineet, että arktisella alueella on noin 25 %:a maailman jäljellä olevista toistaiseksi löytymättömästä kaasusta ja öljystä. Valtaosa näistä esiintymistä arvioidaan olevan arktisen alueen Venäjän puoleisilla alueilla, lähellä Venäjän rannikkoa.²²⁶

Venäjä on selkeästi merkittävin arktisen alueen valtioista: se hyödyntää alueen luonnonvaroja, ja sen talous on riippuvainen arktisen alueen tuotannosta. Luonnonvarojen hyödyntämisestä johtuen Venäjällä on varsin kehittynyt maantie-, rautatie-, putkistoverkosto ja meriliikenne pohjoisilla alueillaan. Lisäksi Venäjän pohjoisosissa asuu muihin arktisen alueen valtioihin verrattuna suhteellisesti eniten asukkaita. Osa asukkaista on alkuperäiskansojen edustajia, kuten Kanadassakin, mutta osa on alueelle muuttaneita (väestönsiirtojen seurauksena) teollisuustyöntekijöitä.

Venäläisten toimijoiden kannalta arktinen alue sai merkityksensä luonnonvaroihin liittyvien diskurssien kautta. Uutiset liittyvät tavallisesti venäläisiin poliittikkoihin, ja Venäjän poliittista valtaa lähellä olevien yritysten, kuten Gazpromin lausuntoihin arktisella alueella olevien luonnonvarojen hyödyntämisestä. Tavallisesti uutisissa viitattiin joko presidentti Putinin (myöhemmin pääministeri) tai muiden ministerien lausuntoihin. Maantieteellisesti luonnonva-

²²⁴ Duhaime, Caron: s. 19-21.

²²⁵ Skogrand, Kjetil: The Arctic in a Geo-Strategic Perspective, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 10.

²²⁶ Borgerson, Scott G: Arctic Meltdown, the Economic and Security Implications of Global Warming, Foreign Affairs March / April 2008, number 2, s. 67-68. Katso myös Bayers, Michael: Unfrozen Sea: Sailing the Northwest Passage, Options politiques, Mai 2007, s. 31-32. Katso myös U.S. Geologisen Tutkimuskeskuksen kotisivut ja niiden tutkimusraportit <http://energy.usgs.gov/arctic/>, viitattu 27.11.2008. Arktisen alueen luonnonvaroista on julkaistu paljon erilaisia tutkimustuloksia. niiden kaik-

roihin liittyvien diskurssien painopiste sijaitsee Barentsinmeren alueella tai mantereella Venäjän pohjoisilla öljyä ja kaasua tuottavilla alueilla. Venäjän luonnonvarojen ja alueen merkitysten liittymistä toisiinsa kuvaa oheinen presidentti Medvedevin lausunto:²²⁷

“Russia triggered a fresh scramble for the oil wealth of the Arctic yesterday when President Medvedev called on his security chiefs to establish a formal border in the region.

Mr Medvedev laid claim to a vast tranche of the Arctic, telling his National Security Council that it had "strategic importance" for Russia. The US Geological Survey estimates that the region contains 90 billion barrels of oil, as well as gas reserves - all of it increasingly accessible as global warming shrinks the ice cap.

"We must wrap up all the formalities for drawing the external border in the continental shelf. This is our direct responsibility to future generations," Mr Medvedev told the Kremlin meeting."

Venäjän ja Norjan luonnonvaroja koskevassa argumentoinnissa on eroja. Norjassa uutiset koskevat usein talouselämän toimijoita (yrityksiä tai rahoittajia), eivätkä poliittiset toimijat ole ensisijaisia argumentoijia. Venäjällä kaupallisten toimijoiden argumentoijien suhteellinen lukumääräinen pienuus selittyy sillä, että yritykset ovat pitkälti valtion omistuksessa ja joissa valtio käyttää valtaa.

Tutkimusprosessin alussa otetun koeaineiston ja sen analysoinnin perusteella luovuttiin nomenklatuurissa kartassa arktisen alueen merkityksen luokittelusta kalastuksen perusteella. Kalastus ja siihen liittyvät toiminnot eivät käytetyssä lähdemateriaalissa muodostaneet merkittävää diskurssia. Varsinaisen lähdemateriaalin luokittelun aikana kalastusdiskurssit kuitenkin huomioitiin, jotta kyettiin vertaamaan koeotannon ja varsinaisen tutkimusaineiston yhtenäisyyttä. Kalastus ei muodostunut merkittäväksi diskurssiksi. Kalastusdiskurssi luokiteltiin aineistosta yhteensä 40 kertaa.

ARKTISEN ALUEEN MERKITYS LUONNONVAROJEN KALASTUS DISKURSSISSA								
	ISLANTI	KANADA	NORJA	TANSKA	VENÄJÄ	YHDYSVAALLAT	EU	ULKOP
YHTEENSÄ	1	8	7	0	13	3	3	5

Taulukko 14. Kalastuksen ilmeneminen tutkimusaineistossa.

kien mukaan arktisella alueella on huomattavia öljy- ja kaasuesiintymiä. Tutkimuksissa puhutaan usein "löytämättömistä luonnonvaroista", jolloin niiden olemassaolo on kuitenkin vahvistamatta.

²²⁷ The Times (London): Kremlin takes stand on Arctic borders, 28.9.2008, ulkomaan uutiset s. 38, viitattu 12.12.2008.

Kylmän sodan aikana arktisen alueen taloudellisessa hyödyntämisessä tärkeimmäksi muodostui kalastus. Alueen kalakantojen hyödyntäminen voimistui 1970-luvulta alkaen johtuen kalastuslaivastojen kehittämisestä ja kalakantojen supistumisesta eteläisimmillä merialueilla. Kalastusalueisiin ja -oikeuksiin liittyen alueella oli useita konflikteja, joissa länsimaat kiistelivät alueen hyödyntämisestä. Kylmän sodan aikana pyrittiin välttämään lännen ja idän vastakkainasettelun eskaloitumista. Pyrkimykset johtivat 1970-luvun puolivälissä mm. Neuvostoliiton ja Norjan välisen kalastuskomission perustamiseen. Vaikka kylmän sodan aikana hyödynnettiin kalastuksen lisäksi muitakin arktisen alueen luonnonvaroja, niiden merkitys ei noussut tärkeäksi.²²⁸

Kalastuksen osalta argumentoijat olivat tavallisesti poliittisia tai talouselämän toimijoita. Vuonna 2005 Norjanmerellä tapahtuneet venäläisten kalastajien ja Norjan merivartioston väliset konfliktit muodostivat osan diskursseista. Myöhemmin, vuosina 2007 ja 2008, Norjan ja Venäjän väliset uutisoidut kalastukseen liittyvät diskurssit painottivat kalastusalueista ja -kiintiöistä tehtyjä valtioiden välisiä sopimuksia. Norjan ja Venäjän välisiä kalastukseen liittyviä konflikteja kuvaa seuraava lainaus:²²⁹

“The dramatic chase across the Arctic Ocean highlighted a long-running dispute between Russia and Norway over territorial claims and environmental issues in the Barents Sea. Jonas Gahr Store, the Norwegian Foreign Minister, told NRK radio: “We want to follow this boat, get back the Norwegian inspectors and show we don't take suspicions of illegal fishing lightly.” “

Tutkimuksessa Euroopan unioni ei ole tutkimuksen nomologisen kartan mukainen toimija, josta tutkimuksessa olisi pyritty tekemään systemaattisia johtopäätöksiä. Kalastusdiskursseissa Euroopan unionin esittämät argumentit liittyvät kalastuskiintiöihin lähinnä Pohjanmerellä tai EU:n pyrkimyksiin sovittaa Norjan ja Venäjän välisiä kalastuskiistoja unionin lähialueella, vaikka kumpikaan osapuoli ei ole unionin jäsenvaltio.

Maailmassa vuosittain kalastettavasta kalasaaliista noin 10 %:a tulee arktisilta alueilta. Rahallisesti tämä tarkoittaa noin 1-2 miljardia Yhdysvaltojen dollaria. Samalla on arvioitu, että alueella harjoitetaan erittäin mittavaa salakalastusta, jonka saaliit ovat useita satojatuhansia tonneja vuodessa. Useat arktisen alueen valtiot ovat osoittaneet tarvittaessa käyttävänsä sotilaal-

²²⁸ Skogrand, Kjetil: The Arctic in a Geo-Strategic Perspective, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 9-10.

²²⁹ The Times (London), 19.10.2005, s. 43 (Toimittaja Jeremy Page). Kyseessä on vuonna 2005 tapahtunut venäläisen troolari Elektronin ja Norjan merivartioston välinen konflikti, jossa troolarin epäiltiin kalastaneen luvattomasti Norjalle kuuluvalla kalastusalueella. Lisäksi troolarin epäiltiin paenneen Norjan viranomaisia Venäjän aluevesille ja pitäneen norjalaisia viranomaisia panttivankinaan aluksella.

lista voimaa varmistaakseen omat etunsa alueen kalakantoihin liittyen. Samalla pelko liikakalastuksesta on kasvanut.²³⁰ Kalastuksen kannalta arktisen alueen merkitys on viime vuosina kasvanut. Ilmaston lämpeneminen on mahdollistanut pääsyn yhä pohjoisemmille merialueilla, kalakannat ovat osin siirtyneet pohjoiseen ja samalla eteläisten merialueiden kalakannat ovat pienentyneet. Toisaalta kalakantojen ja kalastuslaivastojen siirtyminen yhä pohjoisemmaksi nähdään myös uhkana, kuten seuraavassa lainauksessa todetaan:²³¹

“Prof Jacqueline McGlade, executive director of the European Environment Agency, said two Russian trawler fleets operating out of Murmansk were already building specialised trawlers to fish in waters north of Svalbard (Spitzbergen).

“Fisheries are moving northwards into terra incognita. If we were to allow a full ecosystem to develop we could have huge fisheries there. If we go too quickly we will get just shrimp and squid. But can states hold off long enough?

“Business as usual in the fishing industry is pretty catastrophic. Let's not repeat the disaster of the European fishing fleets and allow open access.”

Norja on Euroopan suurin kalatalousvaltio. Samalla Norja on maailman kymmenenneksi suurin valtio maailmassa saaliin määrässä mitattuna ja kolmanneksi suurin viennissä mitattuna. Norjan vuotuinen saalis on noin 2,7 miljoonaa tonnia. Norjan tärkeimmät kalastusalueet ovat Pohjanmerellä ja Kattgatin sekä Skagerrakin alueella. Erityisesti Pohjanmeren kalansaaliit ovat pienentyneet, jonka seurauksen arktisista alueista on muodostunut entistä tärkeämpiä kalastusalueita. Turskan osalta arktinen alue on kaikkein tärkein. Norjalla ja Venäjällä on kahdenvälinen sopimus kalastuskiintiöistä niiden välisellä merialueella pohjoisessa.²³²

Islanti on maailman kahdenneksitoista merkittävin kalastusvaltio. Sen vuotuinen kalansaalis oli vielä vuonna 2001 noin 2,2 miljoonaa tonnia, nykyisin vuonna 2008 saalis on noin 1,3 miljoonaa tonnia.²³³ Färsaarten vuotuinen kalansaalis on noin 520 000 tonnia. Suurin osa tästä kalastetaan Färsaarten pohjoispuoleisilta kansainvälisiltä vesialueilta ja Barentsin mereltä. Färsaarilla, Norjalla, Venäjällä, Irlannilla ja Kanadalla on sopimus eri valtioiden kalastusalu-

²³⁰ Skogrand, Kjetil: The Arctic in a Geo-Strategic Perspective, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 11.

²³¹ The Daily Telegraph (LONDON): Russian trawlers prepare to invade Arctic seas Global warming opens new fields for the fishing industry, 1.11.2006, uutiset, s. 16.

²³² Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestö, The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), http://www.fao.org/fishery/countrysector/FI-CP_NO/en, viitattu 28.11.2008.

²³³ Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestö, The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), http://www.fao.org/fishery/countrysector/FI-CP_IS/en, viitattu 28.11.2008.

eiden hyödyntämisestä.²³⁴ Grönlannin vuotuinen kalansaalis on noin 220 000 tonnia. Kalastusalueet sijaitsevat Grönlannin itä- ja länsipuolella.²³⁵

Kanadan vuotuinen kalansaalis on noin miljoona tonnia, kun se vielä 1990-luvulla oli noin 1,2 miljoonaa tonnia. Kanada on maailman seitsemänneksi merkittävin kalanviejä. Myös Kanada on joutunut siirtymään yhä pohjoisemmille vesille, erityisesti turskan kalastuksessa.²³⁶

Yhdysvallat on maailman neljänneksi suurin kalastusvaltio mitattuna vuotuisen saaliin määrässä. Sen saalis on noin 4,8 miljoonaa tonnia vuodessa. Yhdysvaltojen Alaskan alueen talous- ja kalastusvyöhyke on pinta-alaltaan sen suurin. Samalla Alaska kalastusalueineen muodostaa Yhdysvaltojen tärkeimmän kalastusalueen yhdessä Tyynenmeren koillisalueiden kanssa (Aleuttien ja Alaskan meren eteläpuoleinen alue).²³⁷

Venäjän vuotuinen kokonaiskalansaalis on noin 3,3 miljoonaa tonnia. Arktisilla alueilla on Venäjälle huomattava merkitys, sillä noin 40 %:a sen vuotuisesta kalansaaliista tulee Barentsin mereltä ja Luoteis-Atlantilta. Venäjän kalansaaliista 56 %:a saadaan Tyynenmeren puolelta, Japanin ja Barentsin mereltä.²³⁸

Jäämeren alueen olosuhteet rajoittavat kalastusta. Tulevaisuudessa, ilmaston mahdollisesti lämmitessä, on odotettavissa kalastuksen lisääntyminen alueella. Samalla todennäköisyys kalakantojen hyödyntämiseen liittyvistä ristiriidoista kasvaa. Kalastuksen kannalta vaarallisimmaksi ajanjaksoksi muodostuu aika jääpeitteen ja jäättömän ajan välillä. Tällöin tuulten ja mervirtojen kuljettamat jäävuoret ja – lautat aiheuttavat suurimman vaaran kalastusaluksille ja alueen merenkululle.

5.3 Arktisen alueen sotilaallinen merkitys

²³⁴ Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestö, The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), http://www.fao.org/fishery/countrysector/FI-CP_FO/en, viitattu 28.11.2008.

²³⁵ Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestö, The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), http://www.fao.org/fishery/countrysector/FI-CP_GL/en, viitattu 28.11.2008.

²³⁶ Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestö, The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), http://www.fao.org/fishery/countrysector/FI-CP_CA/en, viitattu 4.11.2008.

²³⁷ Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestö, The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), ftp://ftp.fao.org/FI/DOCUMENT/fcp/en/FI_CP_US.pdf, viitattu 4.11.2008.

²³⁸ Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestö, Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), Fishery Country Profile, November 2007, The Russian Federation, s. 2-3, ftp://ftp.fao.org/FI/DOCUMENT/fcp/en/FI_CP_RU.pdf, viitattu 29.11.2008.

Sotilaallisten tekijöiden diskurssi ei luonnonvarojen- tai aluediskurssin tapaan korostunut tutkimusaineistossa. Aineistosta luokiteltiin yhteensä 245 diskurssia, joiden perusteella arktinen alue sai sotilaallisen merkityksen. Tämä oli 13 %:a kaikista tutkimuksen näkökannan mukaisista merkityksistä. Suurimman osan eli 72 %:a arktisen alueen saamasta sotilaallisesta merkityksestä argumentoi sotilaalliseksi luokiteltu toimija. Näitä olivat erilaisten merivartiostojen, rajavariolaitosten tai asevoimien edustajat. Poliittisiksi luokitellut toimijat argumentoivat 25 %:a sotilaallisista merkityksistä.

MERKITYS SOTILAALLISESSA DISKURSSISSA								
	ISLANTI	KANADA	NORJA	TANSKA	VENÄJÄ	YHDYSVALLAT	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	0	46	0	0	12	4	62	25 %
TALOUS	0	0	0	0	1	0	1	0 %
TIEDEYHTEISÖ	0	2	0	0	1	3	6	2 %
ASEVOIMAT	0	84	3	3	51	35	176	72 %
JÄRJESTÖ	0	0	0	0	0	0	0	0 %
YHTEENSÄ	0	132	3	3	65	42	245	--
PROS.	0 %	54 %	1 %	1 %	27 %	17 %	100 %	100 %

Taulukko 15. Arktisen alueen saamat merkitykset sotilaallisten diskurssien perusteella.

Arktisen alueen saamaa sotilaallista merkitystä voidaan selittää alueeseen liittyvän kylmän sodan perinnön avulla. Kylmän sodan aikana arktinen alue oli strateginen läpikulkualue (transit), joka sijaitsi Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välissä. Alueella toimivat molempien suurvaltojen laivastot, jotka osaltaan ylläpitivät ydinasepelotetta. Erityisesti strategiset ydinsukellusveneet toimivat alueella aktiivisesti. Arktisen alueen eteläreunalla, Pohjois-Atlantilla, kulkivat strategisesti tärkeitä meriyhteydet Yhdysvaltojen ja Euroopan välillä. Alueelle kehitettiin lukuisia erilaisia strategisia tiedustelujärjestelmiä, joilla osapuolet pyrkivät seuraamaan eri valtioiden asevoimien toimintaa.²³⁹

Kylmän sodan aikana sotilaallisen vastakkainasettelun painopiste sijaitsi Manner-Euroopan alueella. Arktinen alue oli sotilaallisesti periferiaa, vaikka geopolittisesti alue sijaitsi suurvaltojen välissä. Vaikka painopiste oli Manner-Euroopassa, oli pohjoisilla alueilla kuitenkin merkitystä. Sotilaallisesti tarkasteltuna keskeisessä asemassa oli arktisen alueen eteläreuna, joka voidaan edelleen jakaa erilaisiin alueisiin. Alueista ensimmäinen sijaitsi Natoon kuuluvan Norjan ja liittoutumattomien Ruotsin ja Suomen pohjoisosien alueella. Alueeseen kuului myös Kuolan niemimaa, Jäämeri ja Barentsinmeri. Toinen merkittävä alue sijaitsi Pohjois-

²³⁹ Skogrand, Kjetil: The Arctic in a Geo-Strategic Perspective, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 9.

Atlantin, Islannin ja Grönlannin alueella, joiden kautta kulkevat strategiset meriyhteydet Euroopan ja Yhdysvaltojen välillä. Lisäksi Islannissa ja Grönlannissa sijaitsee Yhdysvaltojen lentotukikohdat, joista se kykenee ilmatankkaamaan Atlanttia ylittäviä lentokoneitaan. Kolmas kylmä sodan aikainen sotilaallisesta tärkeä alue sijaitsi Tanskan, Etelä-Ruotsin ja -Norjan sekä Itämeren alueella. Alue oli geopoliittisesti Manner-Euroopan reunalla, ja samalla rautasiripun läheisyydessä, kuten Pohjois-Norjakin.²⁴⁰

Kartta 23. Kylmän sodan aikakaudelle tyypillinen tapa kuvata arktisen alueen sotilaallista merkitystä, jossa aluetta hyödynnetään osana strategisten aseiden pelotetta ja käyttöä.²⁴¹

Kylmän sodan päättymisen, vastakkainasettelun lieveneminen ja Venäjän sotilaallisen voiman heikkeneminen vaikuttivat yleisesti arktisen alueen sotilaallisen merkityksen alenemiseen. Samalla ns. uudet uhat, kuten terrorismi, ovat vaikuttaneet asevoimien hyödyntämiseen osana

²⁴⁰ Dahl, Ann-Sofie: US Policy in the Nordic-Baltic Region During the Cold War and after, Santérus Academic Press Sweden 2008, Lightning Source, UK 2008, s. 20-23.

²⁴¹ http://www.heartland.it/lib/ill/map_cold_war.jpg, viitattu 8.4.2009. Katso myös Huitfeldt, Tønne, Ries, Tomas, Øyna, Gunvald: Strategic interest in the arctic, Institute for forsvarsstudier, 4/1992, Norgraf A/S 1992, s. 199 ja Jalonen, Olli-Pekka: The Strategic Significance of the Arctic, University of Tampere, Tampere 1988.

energiantuotannon, satamien, porauslauttojen, merenpohjassa olevien öljy- ja kaasuputkien sekä strategisten meriyhteyksien suojaamista. Lisäksi maailman merkittävimmät hyödynnetyt öljy- ja kaasuesiintymät sijaitsevat varsin levottomalla ja osin epävakaaalla Lähi-Idän alueella.²⁴²

Eniten sotilaallista merkitystä arktinen alue sai kanadalaisten ja venäläisen toimijoiden argumenteissa. Kanadassa merkitys perustuu ensisijaisesti pyrkimykseen saada kansainvälinen hyväksyntä Luoteisväylän hallinnalle. Kanada on hyödyntänyt omia asevoimiaan, tavoitteenaan osoittaa asevoimiensa avulla arktisen alueen kuuluvan sen hallintaan. Toisaalta arktisen alueen sotilaallinen merkitys liittyy Kanadassa sen alueen sotilaallisen turvallisuuden varmistamiseen sekä Kanadan ja Yhdysvaltojen yhteiseen Pohjois-Amerikan ilmapuolustusjärjestelmään eli Noradiin. Seuraava pääministeri Harperin lausunto kuvaa hyvin, miten Kanadassa asevoimat, alueen hallinta ja liikenne nivoutuvat kokonaisuudeksi:²⁴³

"There were equally strong, almost defiant words from Prime Minister Stephen Harper in Iqaluit, a week ago today, when he said "Canada intends to enforce its rights under the law of the sea" treaty. He called on all governments to sign the treaty, and accused previous Canadian governments of failing to enforce Canadian sovereignty in the Arctic and provide enough resources to monitor, patrol and protect Canada's Arctic waters. "We always need to know who is in our waters and why they're there," he said. "We must be certain that everyone who enters our waters respects our laws and regulations, particularly those that protect the fragile Arctic environment."

Kanadalaisten diskurssien synnyttämää arktisen alueen sotilaallista merkitystä voidaan selittää sekä Kanada asevoimien operaatioilla että Kanadan konservatiivihallituksen pääministerin Stephen Harperin johdolla laaditulla arktisia alueita koskevalla strategialla. Kanadan asevoimien toiminnan kannalta sotilaalliset argumentit ilmenevät lukuisissa diskursseissa yhdessä tiedeyhteisön ja ympäristödiskurssin kanssa. Kanadan merivoimien jäänmurtokykyiset ulkovartiolaivat toimivat lavetteina tiedeyhteisön edustajille, jotka käyttävät aluksia erilaisilla tutkimusmatkoilla Kanadan puoleisilla pohjoisilla merialueilla. Toisaalta uutiset käsittelivät varsin usein myös Kanadan arktiselle alueella soveltumatonta aluskalustoa ja muuta asevoimien materiaalia. Kanada on huolissaan erityisesti jäänmurtokykyisten alustensa vähäisestä lukumäärästä ja korkeasta iästä.²⁴⁴

²⁴² Skogrand, Kjetil: The Arctic in a Geo-Strategic Perspective, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 10.

²⁴³ The Toronto Star: Arctic defence, 19.9.2006, kotimaan uutiset, s. F01, viitattu 12.1.2.2008.

²⁴⁴ Katso myös Christensen, Kyle, D: Arctic Maritime Security and Defence – Canadian Northern Security Opportunities and Challenges, Strategic Analysis Research Team, Directorate of Maritime Strategy, Minister of Defence, 2005.

Kartta 24. Kanadan ja Yhdysvaltojen Luoteisväylän varrella olevat sotilastukikohdat.²⁴⁵

Kanadan valtion arktisia alueita koskevan strategian perusteella voidaan selittää poliittisten toimijoita ja asevoimia koskevaa argumentointia. Strategian mukaisesti Kanada on perustanut arktiselle alueelle, Luoteisväylän varrelle, uusia sotilastukikohtia. Lisäksi Kanada toteutti vuonna 2008 suurimman kansallisen sotaharjoituksen arktisella alueellaan. Kanadalle arktisen alueen sotilaallinen merkitys liittyy osittain Yhdysvaltojen kanssa ylläpidettäviin strategiisiin ilmapuolustusjärjestelyihin. Kanadan kannalta arktisen alueen sotilaallinen merkityksellä tarkoitetaan siis Yhdysvaltojen puolustamista. Toisaalta 2000-luvun kanadalaisessa suhtautumisessa arktiseen alueeseen on havaittavissa piirteitä ns. laaja-alaisesta turvallisuuskäsityksestä. Arktista aluetta ei Kanadassa nähdä vain sotilaallisen turvallisuuden osana vaan siihen liitetään aina esimerkiksi ympäristöön, luonnonsuojeluun ja valtioiden väliseen yhteistyöhön liittyviä ulottuvuuksia.²⁴⁶ Toisaalta Kanadan näkemys lähialueensa turvallisuudesta ja laajasta turvallisuuskäsityksestä on länsimaille hyvin tyypillinen. Laajan turvallisuuskäsityksen ja arktisen alueen yhdistämistä voidaan Kanadan tapauksessa pitää varsin johdonmukaisena kehityksenä.

²⁴⁵ <http://www.stratfor.com/files/mm/f/d/6/d6f1843f0ba33a89ff69999eb07fa49a20f54126.jpg>, viitattu 1.12.2008. Arktisen alueen sotilastukikohta ei vastaa kooltaan perinteistä käsitystä sotilastukikohdasta tai varuskunnasta. Kyseessä ovat partiotukikohdan ja pienen sataman yhdistelmät, joissa on majoittautumismahdollisuus noin 100 henkilölle. Tukikohdat vastaavat suomalaista rajavartiolaitoksen käyttämää partiotukikohtaa tai suurehkoa merivartioasemaa.

²⁴⁶ Katso esimerkiksi Huebert, Rob: Canadian Arctic security issues – transformation in the post-cold war era, *International journal*, 1999, s. 203-228.

Venäläisten toimijoiden kautta arktinen alue sai sotilaallisen merkityksen 27 %:ssa kaikista merkityksistä. Uutisissa käsiteltiin varsin yleisesti Venäjän pohjoisosissa sijaitsevien strategisia aseita ja niiden merkityksen muutosta kylmän sodan jälkeen. Lisäksi asevoimia ja sotilaallisia asioita käsiteltiin yhdessä luonnonsuojelun ja ympäristön kanssa. Tällöin artikkelien aiheena oli tavallisesti muiden valtioiden rahoittamat projektit, joiden avulla pyrittiin varmistamaan ydinjätteiden tai muiden vaarallisten aineiden oikea loppukäsittely venäläisissä sotilastukikohdissa Kuolassa.

Venäjän asevoimien toimintaa käsiteltiin erityisesti vuoden 2006 jälkeisissä uutisissa. Vaikuttisiltä, kuin tuolloin erityisesti Pohjoisen Laivaston toiminta olisi alkanut aktivoitua. Lisäksi asevoimia koskevissa uutisissa ilmeni lähes poikkeuksetta asevoimien toiminnan liittyminen Venäjän strategiaan kansallisiin etuihin pohjoisilla alueilla. Näitä ovat mm. Venäjän pyrkimykset palauttaa suurvalta-asemansa tai jopa tukea venäläisten yritysten toimintaa pohjoisilla alueilla. Näitä kuvaa esimerkiksi seuraava uutinen, jonka mukaan Venäjän merivoimat ja Gazprom ovat sopineet yhteistyöstä arktisella alueella:²⁴⁷

”Russian natural gas monopoly Gazprom and the Russian navy plan to prepare technical and economic feasibility studies and consider the possible location for construction of a liquefied natural gas (LNG) plant in the Arctic region in 2005 using the navy's fleet and facilities, Gazprom said in a press release on Monday 21 March, after a meeting of Gazprom's deputy CEO Aleksandr Ananenko and the commander of the Russian navy, Adm Vladimir Kuroyedov.

Gazprom and the navy discussed working together on the North European gas pipeline construction project, on the project to set up Gazprom's LNG production and supply system and on the high-pressure gas sea transportation project, the press release said. Ananenko and Kuroyedov signed a cooperation deal for 2005 envisaging the development of offshore oil and gas deposits and increasing security at Gazprom's oil and gas facilities located in the sea, the press release said.”

Myös Venäjän ja Norjan väliset kalastuskiistat ilmenivät asevoimien kautta syntyneissä arktisen alueen merkityksissä. Molempien maiden asevoimiin ja merivartiostoihin liittyvät uutiset vaikuttivat sotilaalliseen merkitykseen. Erityisesti vuonna 2005 tapahtunut venäläisen troolari Elektronin luvaton kalastaminen Norjan kalastusvyöhykkeellä uutisoitiin näyttävästi. Tapah-tumaan liittyen molempien maiden asevoimat ilmoittivat olevansa valmiita tarvittaessa puolustamaan etujaan voimakeinoin. Myös joulukuussa 2007 venäläisten strategisten pommikoneiden lennot pohjoisilla alueilla uutisoitiin.

²⁴⁷ BBC Monitoring Former Soviet Union, BBC Worldwide Monitoring: Russian gas monopoly to cooperate with navy on Arctic gas project, 22.3.2005. Alkuperäinen artikkeli julkaissut TASS news agency, Moscow, 21.3.2005. Viitattu 12.12.2008.

Kaikista venäläisten toimijoiden arktiselle alueella muodostuneista merkityksistä 15 %:a oli sotilaallisiin tekijöihin viittaavia. Lukumääräisesti näitä oli 65, joista 51:ssä argumentoija oli Venäjän asevoimien edustaja. Sotilaat siis puhuvat sotilasasioista arktisessa kontekstissa muiden valtioiden tapaan Venäjälläkin. Venäjä on arktisen alueen valtioista poliittisesti ja sosiaalisesti epävakain. Toisaalta Venäjä on tällä hetkellä vakaampi kuin koskaan aikaisemmin Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisenä aikana. Venäjä on noussut presidentti Jeltsinin kauden aikaisesta alennustilastaan. Nousun yhteydessä Venäjä on osoittanut halunsa ajaa voimakkaasti omaa etuaan. Venäjä pyrkii palauttamaan suurvalta-asemansa. Se pyrkii energian myynnillä saamillaan tuloilla mm. kehittämään asevoimistaan suurvallan identiteetille tarvittavan voiman. Samalla Venäjä on käyttänyt energiaa osana omaa valtapolitiikkaansa, jonka kohteiksi ovat joutuneet sekä sen eteläiset naapurimaat että muutamat länsimaiset yritykset, jotka olivat tehneet merkittäviä sijoituksia pohjoisten alueiden öljy- ja kaasukentille.²⁴⁸

Arktisen alueen merkitys Venäjän asevoimiin liittyen osoittaa muutosta. Sotilaallinen merkitys on taloudellisten tekijöiden rinnalla. Alueen ensisijainen merkitys syntyy luonnonvaroista. Tähän liittyy alueen hallinta ja asevoimien käyttö omien etujen varmistamisessa. Toisaalta taas asevoimat ovat nousemassa arktisella alueella tärkeämpään asemaan kuin 1990-luvulla. Venäjän pyrkii varmistamaan suurvalta-asemansa pohjoisilla alueilla sijaitsevien strategisten aseidensa ja luonnonvarojen avulla. Kun aikaisemmin strategisten aseiden vaikutus pyrittiin kohdistamaan Yhdysvaltoihin, pyritään niillä nykyisin vaikuttamaan suhteellisesti kaikkiin valtioihin, jotta Venäjä kasvattaisi omaa vaikutusvaltaansa suhteessa niihin. Erikoisin selittävä tekijä Venäjän asevoimien muodostamalle käsitykselle arktisesta alueesta on vuodelta 1987. Tuolloin Mihail Gorbatsšov kutsui arktista aluetta nimellä ”zone of peace”²⁴⁹. Vaikka Gorbatsšov’n kommentilla ei ollut asevoimien vähentämiseen liittyviä välittömiä vaikutuksia, viestitti se kuitenkin hänen halustaan muuttaa silloisen Neuvostoliiton suhdetta länteen ja osaltaan ennakoiti arktisten merialueiden avautumista.

Yhdysvaltojen osalta arktinen alue sai sotilaallisen merkityksen 7 %:ssa kaikista merkityksistä. Lukumääräisesti sotilaallisia merkityksiä oli 42 kpl. Yhdysvaltojen sotilaallisen voiman käytön painopiste on viime vuosina ollut Irakissa ja Afganistanissa, kaukana arktiselta alueelta. Yhdysvaltojen osalta arktisen alueen saamaa sotilaallista merkitystä voidaan historiallises-

²⁴⁸ Skogrand, Kjetil: The Arctic in a Geo-Strategic Perspective, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 10-11.

²⁴⁹ Katso esimerkiksi Huebert, Rob: Canadian Arctic security issues – transformation in the post-cold war era, International journal, 1999, s. 203-206.

sa perspektiivissä selittää strategisilla aseilla ja suurvaltojen välisellä vastakkainasettelulla. Strategisten aseiden vähentäminen mm. START I ja START II sopimusten seurauksena johti aseiden sijoittamiseen sukellusveneisiin. Arktinen alue on edelleen sotilasstrategisesti tärkeä alue Yhdysvalloille, joskin sen merkitys on huomattavasti vähentynyt.

Toisaalta sotilaallista merkitystä voidaan Yhdysvaltojen osalta selittää diskurssien sisällöillä. Suurin osa arktisen alueen saamaa sotilaallista merkitystä käsitteli Yhdysvaltojen asevoimiin kuuluvan merivartioston arktiselle alueelle sopimatonta aluskalustoa. Yhdysvalloilla on vain yksi jäänmurtokykyinen merivartioston alus. Lisäksi uutisissa ilmeni Yhdysvaltojen tapa käyttää merivartioston aluksia tieteellisen tutkimuksen lavetteina erilaisilla tutkimusmatkoilla, kuten Kanadakin on käyttänyt.

Islannin, Tanska ja Norjan osalta alhaisia asevoimiin liittyviä merkityksiä voidaan selittää yksikertaisesti niiden asevoimien (ja siihen rinnastettavien meri- ja rajavartioujoukkojen) varsin vähäisellä vaikutuksella arktista aluetta koskevassa uutisoinnissa. Vaikka osa Tanskan merivoimien aluksista kykenee toimimaan arktisilla alueilla lähellä Grönlantia, eivät asevoimien suorituskyky tai toiminta sellaisenaan edusta yleisesti maailmalla kiinnostusta herättävää, ja uutiskynnyksen ylittävää tekijää. Islannin osalta sotilaallisten diskurssien osuutta voidaan selittää sillä, ettei Islannilla ole omia asevoimia ja sen puolustuksesta vastaa Yhdysvallat maiden välisen valtiosopimuksen mukaisesti.

Kylmän sodan aikana oli Grönlannilla keskeinen merkitys Tanskalle ja Yhdysvalloille. On jopa arvioitu, että Grönlanti oli yksi tärkeimmistä syistä Tanskan Nato-jäsenyydelle ja erityisesti Yhdysvaltojen voimakkaalle kiinnostukselle Tanskan Nato-jäsenyyttä kohtaan. Tanskan Nato-jäsenyyden yhteydessä Tanska ilmoitti, ettei se sijoittaisi lentotukikohtia tai ydinaseita omalle maaperälleen rauhan aikana. Kielto ei koskenut Grönlantia. Vuonna 1951 solmitun Yhdysvaltojen ja Tanskan välisen sopimuksen perusteella Yhdysvallat rakensi Thulen lentotukikohdan Grönlantiin.²⁵⁰

Toisaalta tutkimustulos on osin epäluotettava; Yhdysvallat vastaa Islannin puolustamisesta, mutta sillä ei ole joukkoja Islannissa. Islanti on voimakkaasti argumentoinut tarpeestaan ja

²⁵⁰ Dahl, Ann-Sofie: US Policy in the Nordic-baltic Region During the Cold War and after, Santérus Academic Press Sweden 2008, Lightning Source, UK 2008, s. 20-23. Sopimuksessa ydinaseiden sijoittamista käsitellään varsin ylimalkaisesti. Grönlannissa vuonna 1968 yhdysvaltalaiselle B-52 pommikoneelle tapahtuneen onnettomuuden seurauksena selvisi, että Thulen lentotukikohdassa käsiteltiin ydinaseita. Myöhemmin Yhdysvaltojen ja Tanskan sotilaallinen yhteistyö on jatkunut, vuonna 1960 rakennettiin Färösaarille ilmailun paikannusjärjestelmän tukiasema, palvelemaan niin ikään Yhdysvaltojen strategisia pommituslentoja.

tahdostaan järjestää Islannin alueen valvonta ja turvaaminen esimerkiksi sotilasliitto Naton jäsenvaltioiden avulla. Uutisartikkeleissa Islannin pyrkimykset uutisoitiin yllättävän harvoin. Toisaalta pienen pohjoisen saarivaltion turvallisuushaasteet eivät todennäköisesti kiinnosta keskivertolukijaa. Yleinen mielenkiinto asiaa kohtaan muodostuneekin ensisijaisesti esimerkiksi Venäjän asevoimien toiminnan ja uhkan kautta, ei Islannin turvallisuusvajaiden kautta. Tutkimusmenetelmän osalta tätä voidaan selittää tutkimuksen lähdemateriaalin hakemisessa käytetyillä hakusanoilla. Islannin tai muiden valtioiden argumentoimista asevoimien käytöstä osana Islannin alueen valvontaa ja turvaamista ei teksteissä juurikaan mainita tässä tutkimuksessa hakusanana ollutta sanaa ”arctic”.

Tutkimusmenetelmän kannalta havaintoa voidaan selittää lähdeaineiston uutisoinnin painotumisella yleistä lukijakuntaa koskeviin uutisiin sekä lähdemateriaalin kaupallista painotusta. Voidaan myös arvioida, että tutkimuksen lähdemateriaalin ajanjaksona globaalin sotilaallisen toiminnan painopiste ja median mielenkiinto oli Irakissa ja Afganistanissa. Arktisen alueen saama varsin vähäinen sotilaallinen merkitys on osaltaan selitettävissä maailman muilla kriiseillä tai konflikteilla.

5.4 Arktisen alueen liikenne – merkitys

Arktisen alueen liikenteeseen liittyvä merkitys liittyy erityisesti arktisen alueen jääpeitteen pienenemiseen ja alueen läpi tulenvaisuudessa avautuvien merireittien hallintaan. Tutkimuksen perusteella 11 %:a kaikista arktisen alueen merkityksistä liittyi liikenteeseen. Erityisesti kanadalaiset ja venäläiset antoivat arktiselle alueelle liikenteeseen liittyviä merkityksiä. Yhdysvaltojen 17 %:a liikennediskursseista perustuu lähes kokonaan Yhdysvalloissa käytävään sisäiseen keskusteluun siitä, pitäisikö sen ratifioida YK:n merioikeusyleissopimus. Keskusteluissa ja uutisissa merioikeusyleissopimus liitetään arktisiin alueisiin, alueella olevien luonnonvarojen hyödyntämiseen ja mahdolliseen Yhdysvaltojen talousvyöhykkeen laajentamiseen.

ARKTISEN ALUEEN MERKITYS LIIKENNE DISKURSSISSA								
	ISLANTI	KANADA	NORJA	TANSKA	VENÄJÄ	YHDYSVALLAT	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	0	53	1	0	17	23	94	46 %
TALOUS	0	4	7	1	22	6	40	20 %
TIEDEYHTEISÖ	0	13	2	1	6	13	35	17 %
ASEVOIMAT	0	14	0	1	3	14	32	16 %
JÄRJESTÖ	0	0	0	1	1	2	4	2 %
YHTEENSÄ	0	84	10	4	49	58	205	--
PROS.	0 %	41 %	5 %	2 %	24 %	28 %	100 %	100 %

Taulukko 16. Arktisen alueen merkitys liikenne-diskurssissa.

Liikennediskurssin mukaista argumentointia harjoittivat selvästi eniten poliittiset toimijat, joiden diskurssit olivat 46 %:a kaikista diskursseista. Talouden toimijat, asevoimien edustajat ja tiedeyhteisö argumentoivat lähes yhtä paljon, kukin noin 20 %:a. Kanadassa argumentointi koski erityisesti Luoteisväylää ja Kanadan tavoitteita pitää Luoteisväylää sen omaan hallintaan kuuluvana meriväylänä. Kanadan liikennediskurssit liittyvät alueen hallintaan eli talousvyöhykkeen määrittämiseen. Liikennediskurssissa on täten paljon klassiseen geopolitiikkaan tai poliittiseen realismiin viittaavia piirteitä. Kanada tavoittelee suhteellista etua ja muita enemmän vaikutusvaltaa Luoteisväylän avulla.

Venäjällä on Kanadaan verrattavia ajatuksia Koillisväylän hallinnan osalta. Venäjä on toivottanut kauppamerenkulun tervetulleeksi alueelle, mutta sen itse asettamilla ehdoilla ja avustuskustannuksilla. Venäjän näkemyksen mukaan Koillisväylä on sen suvereenia aluetta, eikä kansainvälinen kaikille merenkäyttäjille avoin reitti. Venäjän suurin ero Kanadaan on argumentojien jakaumassa. Yllättäen Venäjän osalta taloudelliset toimijat ovat suurin liikenteestä uutisoitu ryhmä. Tosin politiikkojen osuus on vain marginaalisesti pienempi. Venäjän talouden toimijoiden suhteellisesti suurta osuutta selittää sen tarve saada arktisilla alueiden kaasu- ja öljyesiintymien raaka-aineet markkinoille. Tähän Venäjä tarvitsee kuljetusteitä ja reittejä, satamia, aluksia ja toimivat logistiset yhteydet. Käytännössä Venäjällä taloudelliset toimijat on hyvin vaikea erottaa poliittisista toimijoista. Useat yritykset toimivat voimakkaassa poliittisessa ohjauksessa. Täten on varsin luonnollista, että liikennediskurssin osalta merkittävimmät argumentoijat ovat poliittisia toimijoita ja talouden vaikuttajia.

Arktisen alueen merireittien avautuminen jääpeitteen pienentyessä on todennäköistä. Käytännössä lyhin merireitti Pohjois-Atlantin ja Tyynenmeren välillä kulkee arktisen alueen kautta. Koillisväylä²⁵¹ mahdollistaa yhteydet Euroopan ja Aasian välillä ja Luoteisväylä²⁵² puolestaan yhdistää Yhdysvaltojen itärannikon ja Tyynenmeren toisiinsa. Ilmaston lämpenemisen myötä jääpeite alueella pienenee, joka mahdollistaa näiden uusien strategisten meriyhteyksien käyttöönoton. Vaikka yksittäiset alukset ovat jo käyttäneet em. reittejä, kestää vielä vuosia ennen kuin kauppa-alukset siirtyvät pohjoisille merialueille. Koillis- ja Luoteisväyliä on arvioitu olevan mittavammassa käytössä aikaisintaan 2040-luvulla. Toisaalta valtiot ja tiedeyhteisö keskustelevat jo nyt uusien meriyhteyksien ja lisääntyneen meriliikenteen vaikutuksista. Vuosina 1977-2007 Pohjoisnavalle läheisyyteen tehtiin 72 laivamatkaa, joista kolmasosa oli luonteeltaan tieteellisiä ja kaksi kolmasosaa turismiin ja matkailuun liittyviä. Matkoista 28 tehtiin

²⁵¹ Koillisväylästä käytetään myös nimityksiä "the Northern Sea Route" ja "the North East Passage".

vuosien 2004-2007 aikana.²⁵³ Samalla napaseuduilla (Antarktis ja pohjoisnapa) tapahtuneiden merionnettomuuksien määrä on kasvanut. Kummallakaan alueella ei käytännössä ole tarvittavaa meripelastusvalmiutta ja samalla laivamatkailu alueille on kasvussa. Vaikka luotettavia tilastoja napaseutujen merionnettomuuksista ei ole olemassa, on lisääntynyt laivamatkailu kasvattanut vakavan merionnettomuuden todennäköisyyttä alueella.²⁵⁴

ONNETTOMUUDEN LAATU JA AJANJAKSO	YHTEENSÄ	VUODESTA 2000	PROSENTTIA VUODESTA 2000
Risteilyaluksen uppoaminen (1979-2007)	8	5	63 %
Aluksen karilleajo (1972-2007)	27	16	59 %
Ympäristöonnettomuus tai rikkomus (1992-2007)	40	18	45 %
Aluksen vaurioituminen yhteentörmäys tai tulipalon takia (1979-2007)	28	22	78 %

Taulukko 17. Arktisella alueella ja Antarktiksella tapahtuneet merionnettomuudet.²⁵⁵

Koillisväylä kulkee Beringin salmesta pitkin Venäjän rannikkoa Kuolan alueella ja sieltä edelleen Pohjois-Atlantille. Reitti kulkee Beringinmereltä läpi Beringinsalmen, Tšuktšimeren, Itä-Siperian meren, Laptevinmeren, Karanmeren, Barentsinmeren kautta Norjanmerelle, josta edelleen Pohjois-Atlantille. Koillisväylä jakautuu edelleen eteläiseen rannikkoväylään ja pohjoisempaan kulkevaan ulompaan reittiin. Rannikkoväylää käytetään tällä hetkellä lähinnä Venäjän sisäiseen liikenteeseen. Reitti kulkee mannerjalustan matalan osan alueella ohittaen lukuisia Venäjän pohjoisosan saaristoisia kapeikkoja. Ainoat ympäri vuoden jäättömänä pysyvät satama reitin varrella ovat Vladivostok ja Murmansk. Rannikkoväylän käyttöä rajoittaa sen mataluus. Reitin meriväylän suurin kulkusyvyys on vain 9 metriä. Venäjä katsoo, että sillä on suvereeni hallintaoikeus rannikkoväylälle Beringinsalmesta Novaja Zemljan saarelle saakka.

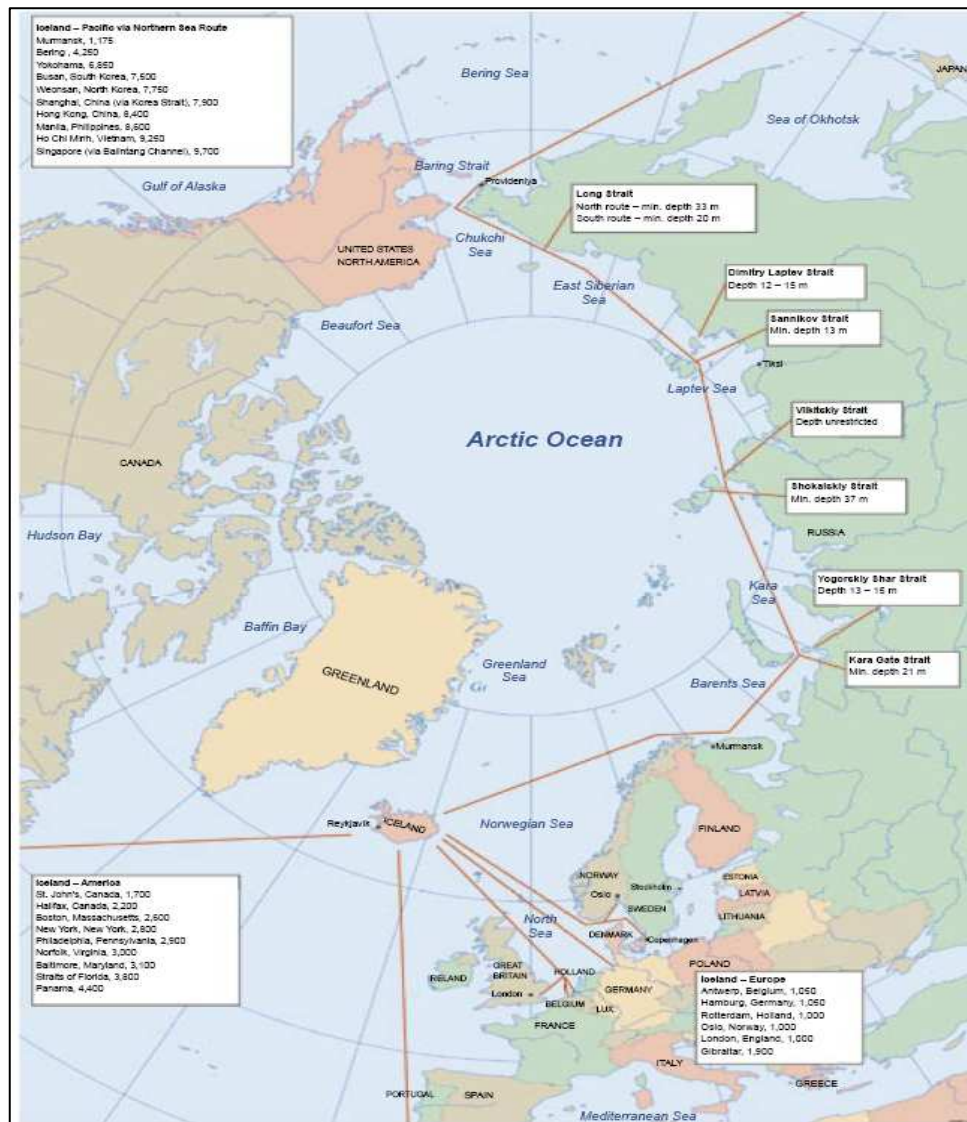
²⁵² Luoteisväylästä käytetään nimityksiä "the North Western Passage"

²⁵³ Brigham, Lawson W: Arctic Marine Transport and Security: Responses to changing Arctic Ocean Access, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 48-51.

²⁵⁴ Snyder, John: Arctic Tourism: A Growing Presence in an Ice Diminishing Region, esitelmä The National Ice Centerin järjestämässä seminaarissa 3rd Symposium on the Impacts of an Ice-Diminishing Arctic on Naval and Maritime Operations, 10.6.2009, <http://www.natice.noaa.gov/>.

²⁵⁵ Antarktiksella ja arktisella alueella tapahtuneiden merionnettomuuksista ei ole olemassa yhtenäisillä perusteilla olevia luotettavia tietokantoja. Taulukon lukumäärät perustuvat kahteen seminaariesitykseen The National Ice Centerin järjestämässä seminaarissa 3rd Symposium on the Impacts of an Ice-Diminishing Arctic on Naval and Maritime Operations. Tiedot verrattu seminaariesitykseen Snyder, John: Arctic Tourism: A Growing Presence in an Ice Diminishing Region. Esitykset saatavissa <http://www.natice.noaa.gov/>, viitattu 23.7.2009. Katso myös <http://www.cruisejunkie.com/>. Lukuihin tulee suhtautua kriittisesti, koska onnettomuuksien lukumäärien tilastoinnissa on todennäköisesti merkittäviä puutteita viimeisten 30 vuoden aikana.

Samalla Venäjä on ilmoittanut, että reittiin eivät kuulu sen Barentsin meren puoleiset alueet.²⁵⁶

Kartta 25. Koillisväylä.²⁵⁷

Koillisväylä pohjoisempi eli ulompi reitti kulkee Beringinsalmesta Wrangelinsaaren pohjoispuolitse, Uuden-Siperian ja Severnaja Zemljan saarten, Frans Joosefin maan ja Novaja Zemljan väliin, josta se jatkuu edelleen Barentsinmeren läpi Pohjois-Atlantille. Reitti on erittäin syvä ja sen alueella on rannikkoväylään verrattuna keskimääräisestä parempi sää. Toisaalta

²⁵⁶ North Meets North – Navigation and the Future of the Arctic, Islannin Ulkoministeriö, 2006, s. 12-13. Merten Suomenkieliset nimet teoksesta . Koillisväylän rannikonpuoleisen väylän matalaa kulkusyvyyttä rajoittaa alueen oseanografia. Esimerkiksi Pechoran meren alueella meren syvyys on 12 mpk:n päässä rannikosta paikoittain vain 12 metriä. Katso esimerkiksi Stotsky, Alexander: Nenets Autonomous District, http://www.arctic-frontiers.com/index.php?option=com_remository&Itemid=0&func=startdown&id=82, viitattu 25.11.2008.

²⁵⁷ North Meets North – Navigation and the Future of the Arctic, Islannin Ulkoministeriö, 2006, s. 9. Kartassa on kuvattu Koillisväylä eteläisempi reitti, joka kulkee lähellä Venäjän pohjoisrannikkoa.

ulommalla reitillä jäiden aiheuttamat riskit ovat merkittävät, vaikka kesäisin reitti on osittain jäätön.²⁵⁸

Kylmän sodan aikana käytännössä vain Neuvostoliitto käytti Koillisväylää. Vuonna 1987 Neuvostoliitto ilmoitti, että Koillisväylä olisi käytettävissä kaikille merenkulkijoille ja Neuvostoliiton jäänmurtajat avustaisivat liikennettä. Venäjä julkaisi vuonna 1991 tarkemmat ohjeet ja säädökset reitin käytöstä ja avustamisesta. Koillisväylän käyttö on ollut varsin vähäistä, johtuen epäselvyyksistä avustusmaksuissa ja korkeista vakuutusmaksuista. Venäjän tavoitteena on luoda Koillisväylästä yksi Euroopan ja Aasian kauppaliikenteen perusreiteistä. Toistaiseksi Venäjä ei ole saavuttanut tavoitettaan, vaan reitin käyttö on ollut vähäistä. Koillisväylän hyödyntäminen on painottunut Venäjän sisäiseen syöttöliikenteeseen, jossa öljyä ja kaasua kuljetetaan Murmanskiin. Murmanskissa luonnonvarat siirretään suurempiin aluksiin edelleen kuljetettavaksi.²⁵⁹

VUOSI	1983	1987	1993	1998	2003
TONNEJA	5 445 000	6 579 000	3 016 000	1 458 000	1 700 000

Taulukko 18. Euroopan ja Aasian välillä Koillisväylällä kulkenut meriliikenne²⁶⁰

Venäjän julkaisemat määräykset Koillisväylän käytöstä perustuvat sen tulkintaan Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen artiklasta 234, joka antaa valtioille, joiden rannikot ovat jääpeitteisiä, muutamia erillisoikeuksia. Määräykset koskevat ennakkoon annettavia ilmoituksia, vastuuta mahdollisista ympäristövahingoista, turvallisuutta, aluksen rakennetta ja miehistöä sekä edellä mainittuihin liittyviä maksuja. Lisäksi kaikilla aluksilla tulee Venäjän tulkinnan mukaan olla venäläinen luotsi. Lisäksi alusten on tehtävä jäänmurtosopimus venäläisen avustuspalvelun kanssa. Samalla Venäjä pidättää itsellään oikeuden pysäyttää, tarkastaa ja kieltää määräyksiä rikkovien alusten liikkumisen alueella. Lisäksi Venäjä katsoo, että myös alueella liikkuvien valtion alusten (sota-alukset ja tutkimusalukset) tulee noudattaa sen asettamia ohjeita. Lukuisat valtiot ovat esittäneet eriävän mielipiteensä asetetuista määräyksistä, eivätkä ne hyväksy Venäjän asettamia vapaata merenkäyttöä rajoittavia ehtoja.²⁶¹

	SHANGHAI		BUSAN		HONG KONG		YOKOHAMA	
	MATKA	AIKA	MATKA	AIKA	MATKA	AIKA	MATKA	AIKA

²⁵⁸ North Meets North – Navigation and the Future of the Arctic, Islannin Ulkoministeriö, 2006, s. 13.

²⁵⁹ North Meets North – Navigation and the Future of the Arctic, Islannin Ulkoministeriö, 2006, s. 11.

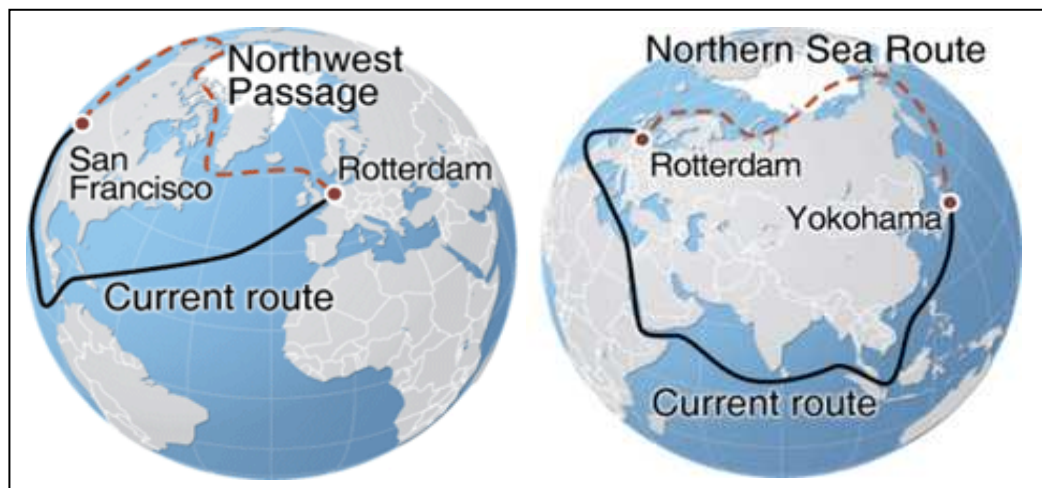
²⁶⁰ North Meets North – Navigation and the Future of the Arctic, Islannin Ulkoministeriö, 2006, s. 25.

²⁶¹ North Meets North – Navigation and the Future of the Arctic, Islannin Ulkoministeriö, 2006, s. 15. Lähde ei mainitse, mitkä valtiot ovat kritisineet Venäjän yksipuolisia toimenpiteitä. Varmaa on kuitenkin se, että suurta julkista huomiota asia ei ole saanut ja pysyy ainakin toistaiseksi varsin vähäpätöisenä kauppamerenkulun kokonaisuuden kannalta.

	MPK	VRK	MPK	VRK	MPK	VRK	MPK	VRK
ROTTERDAM – HYVÄNTOIVONNIEMI-	13 889	27,6	14 209	28,2	13 161	26,1	14 506	28,8
ROTTERDAM- SUEZ-	9612	19,1	9907	19,7	8859	17,6	11212	22,2
ROTTERDAM- KOILLISVÄYLÄ-	8865	17,6	8490	16,8	9410	18,7	7825	15,5

Taulukko 19. Etäisyyden ja keskimääräiset matkustusajat Euroopan ja Aasian välillä eri reittivaihtoehdoilla.²⁶²

Koillisväylä on merkittävästi lyhyempi merireitti Euroopan ja Aasian välillä kuin nykyiset reitit Suezin kanavan ja Hyväntoivonniemen kautta. Käytännössä matka Rotterdamista Yokohamaan lyhenee noin 3300 meripeninkulmalla, joka tarkoittaa lähes 40 %:a lyhyempää matkaa Euroopan ja Aasian välillä. Tilanne on verrattavissa siihen, että Helsingistä matkustettaisiin Tampereelle kiertämällä Turun kautta.

Kartta 26. Luoteis- ja Koillisväylän reittivaihtoehdot Panaman kanavan tai Suezin kanavan kautta.²⁶³

Luoteisväylä kulkee Beringin mereltä Beringin salmen kautta Beaufortin merelle, Admunseinin lahden, vaihtoehtoisesti joko Victorian saaren länsi- tai itäpuolitse, Baffininlahdelle, josta se jatkuu edelleen Davisinlahdelle ja Labradorin merelle. Luoteisväylän käytöstä ei ole luotettavia tilastoja, mutta sen käyttö on ollut Koillisväylän tapaan vähäistä. Kanadan merivartioston arvion mukaan esimerkiksi vuonna 2004 noin 100 suurta alusta liikkui Kanadan pohjoisessa saaristossa, ja näistä vain viisi kulki koko Luoteisväylän matkan. Samana vuonna Yhdysvaltojen Alaskan pohjoispuoleisella merialueella on liikkunut 23 suurehkoa kauppa-alusta, joista yksikään ei kulkenut koko Luoteisväylän matkaa.²⁶⁴

²⁶² North Meets North – Navigation and the Future of the Arctic, Islannin Ulkoministeriö, 2006, s. 25.

²⁶³ <http://www.scitizen.com/stories/Climate-Change/2007/07/Arctic-in-The-Balance/>, viitattu 1.12.2008.

Luoteisväylä lyhentäisi merkittävästi matkaa Yhdysvaltojen länsirannikon ja Euroopan välillä. Esimerkiksi matka Seattlesta Rotterdamiin lyhenisi noin 2000 meripeninkulmalla. Käytännössä matka lyhenisi verrattuna reittiin Panaman kanavan kautta noin 25 %:a.

Kartta 27. Luoteisväylä vaihtoehtoisine reitteineen.²⁶⁵

Koillis- ja Luoteisväylän käyttöönottoaminen tai pikemminkin kauppamerenkulun siirtyminen käyttämään kyseisiä reittejä ei tapahdu nopeasti. Syitä on lukuisia. Ensinnäkin ilmaston tulee lämmentä niin paljon, että alueet pysyvät sulina ja käyttökelpoisina nykyistä kauemmin. Kauppamerenkulun kannalta ei ole kovinkaan houkuttelevaa, jos reitit ovat sulina vain muutaman viikon ajan vuodessa. Tämä ei myöskään houkuttele alueelle tarvittavan merenkulun infrastruktuurin ja tukijärjestelmien rakentamista.²⁶⁶ Koillisväylän arvioidaan olevan avoinna kauppamerenkululle ensimmäisenä. Luoteisväylä on sääolosuhteiden perusteella seuraava, mutta se on merenkulullisesti huomattavasti haastavampi. Viimeisenä ja kaikkein lyhimpänä reittivaihtoehtona avautuu kauppamerenkulun käyttöön suora reitti yli pohjoisnavan. Arviot arktisen alueen käytöstä kauppamerenkulussa vaihtelevat suuresti. Optimistisimmat arvioivat arktisten vesien olevan käytössä jo vuonna 2013, kun taas pessimistisimpien arvioiden mukaan arktiset vedet ovat aktiivisessa kauppamerenkulun käytössä vasta 2040-luvulla.²⁶⁷ Liitteessä 5 on kuvattu arvioita arktisen alueen jääpeitteen vähenemisestä vuoteen 2040-mennessä.

Reitin käyttöönottoamisella on merkittäviä poliittisia ulottuvuuksia. Vaihtoehtoisten reittien suosiota voi nostaa poliittisesti epävakaa tilanne Lähi-idän, erityisesti Hormuzin salmen, Ma-

²⁶⁴ Brigham, Lawson W: Arctic Marine Transport and Security: Responses to changing Arctic Ocean Access, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008, s. 50-51.

²⁶⁵ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/420084/Northwest-Passage>, viitattu 5.11.2008

²⁶⁶ Katso esimerkiksi Griffiths, Franklyn: Pantheistic Fallacy, that Canada's Arctic sovereignty is on thinning ice, Canadian Foreign Policy, Spring 2004, 11.

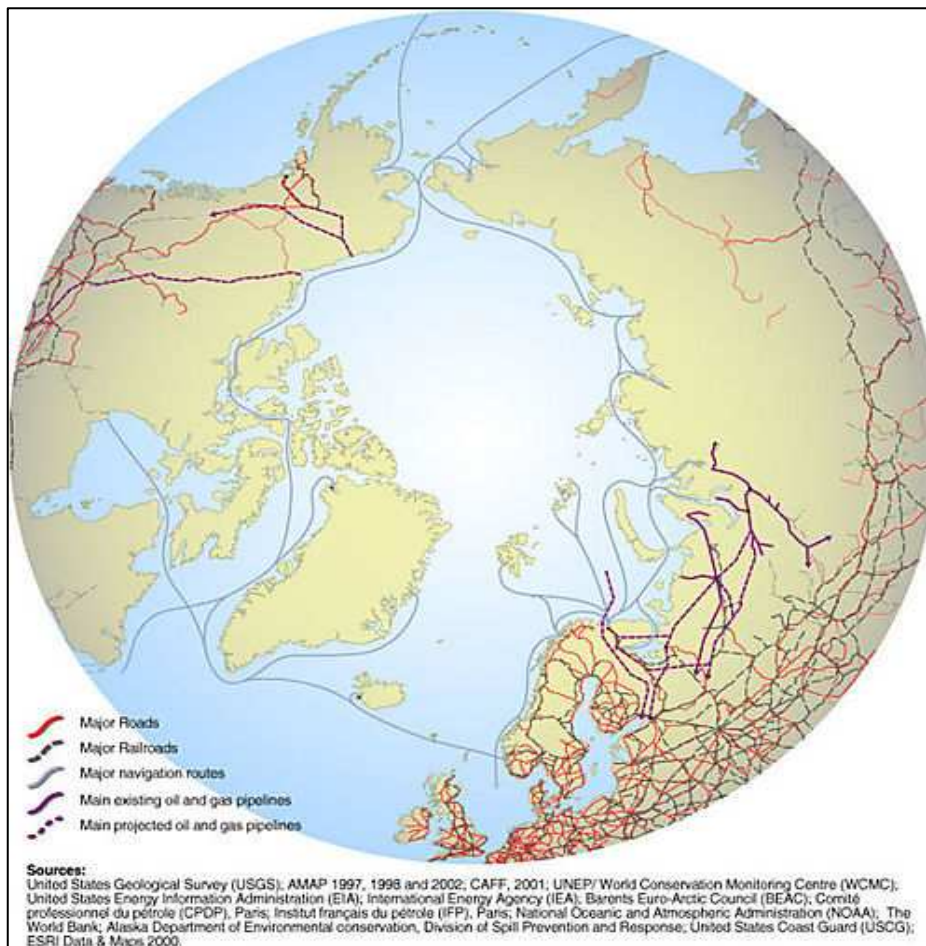
lagan salmen, Suezin kanavan ja Arabian niemimaan alueilla. Myös asymmetriset uhat, kuten merirosvous esimerkiksi Afrikan rannikolla ja Etelä-Kiinan merellä, voivat ja ovat osin jo aiheuttaneet kauppamerenkulun siirtymisen tavanomaisesta poikkeaville reiteille. Nykyisin tämä tarkoittaa Afrikan kiertämistä Hyväntoivonniemen kautta. Toisaalta Koillis- ja Luoteisväylän käyttö edellyttää poliittista avarakatseisuutta erityisesti Venäjältä ja Kanadalta. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että poliittisesti Kanadalla ja Venäjällä on vielä paljon tehtävää ennen kuin niiden ja muiden valtioiden intressit kohtaavat asiassa.

Arktinen merenkulku edellyttää myös jäävahvisteisia aluksia, jäänmuroa ja avustusta. Lisäksi alusten miehistöjen tulee olla koulutettu merenkulkuun arktiselle alueelle. Lisäksi alueille tulee luoda pysyvät merenkulkijoiden sää-, pelastus-, kartta- ja muut tarvittavat tukipalvelut. Kauppamerenkulun monimutkaiset vakuutusjärjestelyt tulevat olemaan merkityksellisiä houkuteltaessa kauppamerenkulkua arktisille vesille. Koska kauppamerenkulun on arvioitu lisääntyvän voi tämä aiheuttaa jopa meriliikenteen ruuhkia erilaisiin kriittisiin kapeikkoihin tai solmukohtiin (choke points). Näitä meriliikenteen kannalta kriittisiä alueita voivat olla kanavat, satamat, salmet tai kapeikot. Myös alusten koon kasvu voi vaikuttaa niiden erilaisten turvateäisyyksien suurenemiseen ja reittivaihtoehtojen valintaan. Lisäksi salmissa ja kanavissa tulee väistämättä aikaviivettä erilaisten kiinnitys-, odotus- ja muiden merenkulun järjestelyjen takia.

Toisaalta arktisen alueen merenkulun houkuttelevuutta voi kasvattaa mahdollisuus yhdistää meri- ja maakuljetuksia keskenään. Käytännössä tämä tarkoittaisi meriliikenteen liittämistä Venäjällä Murmanskin ja ns. Trans Siperian ratayhteyksiin. Yhdysvalloissa ja Kanadassa tämä tarkoittaa liittymistä Pohjois-Amerikan rautatieverkkoon. Lisäksi öljyn ja kaasun osalta houkuttelevuutta lisää esimerkiksi liittyminen Alaskan pohjoisrannikolta etelärannikolle kulkevaan öljyputkeen (Trans-Alaska Pipeline System) tai Venäjän öljy- ja kaasuputkiverkoston.²⁶⁸

²⁶⁷ Katso esimerkiksi Borgerson, Scott G: Arctic Meltdown, the Economic and Security Implications of Global Warming, Foreign Affairs March / April 2008, number 2, s. 69-74.

²⁶⁸ Borgerson, Scott G: Arctic Meltdown, the Economic and Security Implications of Global Warming, Foreign Affairs March / April 2008, number 2, s. 70-71. Kartassa punaisella ovat päätiät, mustalla katkoviivalla rautatiet, harmaalla merireitit, purppuralla putkistot ja purppuralla katkoviivalla suunnitellut putkistot. Kuvasta puuttuu ns. Itämeren kaasuputki Suomenlahden pohjukasta Saksaan.

Kartta 28. Arktisen alueen merikuljetusreitit, suurimmat maantiet, rautatiet ja putkistot.²⁶⁹

Pahimmassa tilanteessa arktisille reiteille pyrkivät sellaiset kauppaluokset ja varustamot, jotka nykyisin kilpailevat iäkkäimmillä ja huonokuntoisimmilla kauppaluoksilla. Samalla ne ovat minimoineet kustannuksensa, käyttämällä esimerkiksi halpatyövoimaa tai alikoulutettua henkilöstöä. Nämä varustamot voivat olla ensimmäisiä, jotka ovat valmiit ottamaan riskin siirtymisessä uusille merialueille suurempien taloudellisten voittojen ja kilpailuetujen takia. Koska ainakin nykyisen arvion mukaisesti arktisen alueen merenkulku edellyttää erikoisvahvistettuja aluksia ja koulutettua merenkulkuhenkilöstöä, on tällainen kehitys varmasti kaikkein epätoivottavin.

5.5 Muita arktisen alueen merkityksiä

Arktinen alue sai muitakin merkityksiä. Näitä olivat mm. ympäristöön ja luonnonsuojeluun sekä matkailuun liittyvät merkitykset. Ympäristömerkityksen arktinen alue sai yhteensä 24 %:ssa kaikista eri merkityksistä. Ympäristöasioista argumentoivat yleisimmin tiedeyhteisöjen edustajat. Kaikista arktisen alueen ympäristömerkityksestä argumentoivista toimijoista yhdys-

valtalainen tiedeyhteisöstä uutisoitiin eniten. Käytännössä tämä johtui eri yhdysvaltalaisen yliopistojen ja tutkimuslaitosten arktisen alueen jääpeitettä ja ilmastomuutosta koskevien tutkimustulosten julkaisemisesta. Nämä tutkimukset saivat poikkeuksetta globaalia huomiota ja niihin viittasivat lukuisat poliitikot ja muiden valtioiden tiedeyhteisöjen edustajat.

ARKTISEN ALUEEN MERKITYS YMPÄRISTÖ JA LUONNONSUOJELU DISKURSSISSA								
	ISLANTI	KANADA	NORJA	TANSKA	VENÄJÄ	YHDYSVALLAT	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	1	27	7	3	12	64	114	25 %
TALOUS	0	1	1	0	0	6	8	2 %
TIEDEYHTEISÖ	2	73	15	4	14	174	282	63 %
ASEVOIMAT	0	3	1	0	0	2	6	1 %
JÄRJESTÖ	0	11	0	2	2	23	38	8 %
YHTEENSÄ	3	115	24	9	28	269	448	--
PROS.	1 %	26 %	5 %	2 %	6 %	60 %	100 %	100 %

Taulukko 20. Arktisen alueen saama merkitys ympäristö- ja luonnonvarojen - diskursseissa.

Ympäristö merkitykseen vaikutti jo luonnonvaroja käsittelevässä luvussa mainittu Yhdysvaltojen päätös aloittaa öljyn ja kaasun hyödyntäminen Alaskan luonnonsuojelualueilta. Aiheesta käytyyn poliittisten vaikuttajien ja tiedeyhteisöjen väliseen keskusteluun osallistuivat myös kanadalaiset vaikuttajat ja tiedeyhteisö.

Yleisimmät arktisen alueen ympäristöä käsittelevät artikkelit liittyivät ilmastomuutokseen ja sen seurauksiin. Arktisen alueen jääpeitteen pieneneminen, ilmaston lämpeneminen ja näiden vaikutusten arviointi oli tavallisimmin arktisen alueen ympäristöön liittyvien merkitysten taustalla. Arktisen alueen ilmastomuutokseen liittyvän tutkimuksen havaittiin keskittyvän Yhdysvaltoihin. Tätä kuvaa seuraava lainaus²⁷⁰:

“Still, the scientists, at the National Snow and Ice Data Center in Boulder, Colorado, said that the ice in the Arctic this summer was 33 percent below the average extent tracked since satellites started monitoring the region in 1979 and that the long-term trend is toward an ice-free Arctic Ocean within a few decades.

This summer was also notable because scientists confirmed that two fabled shipping routes, the Northwest Passage over Canada and the Northern Sea Route over Russia, were briefly open simultaneously.

The ice, which is now expanding as the sun dips toward the horizon for the winter, hit a minimum extent of about 1.74 million square miles, or 4.5 million

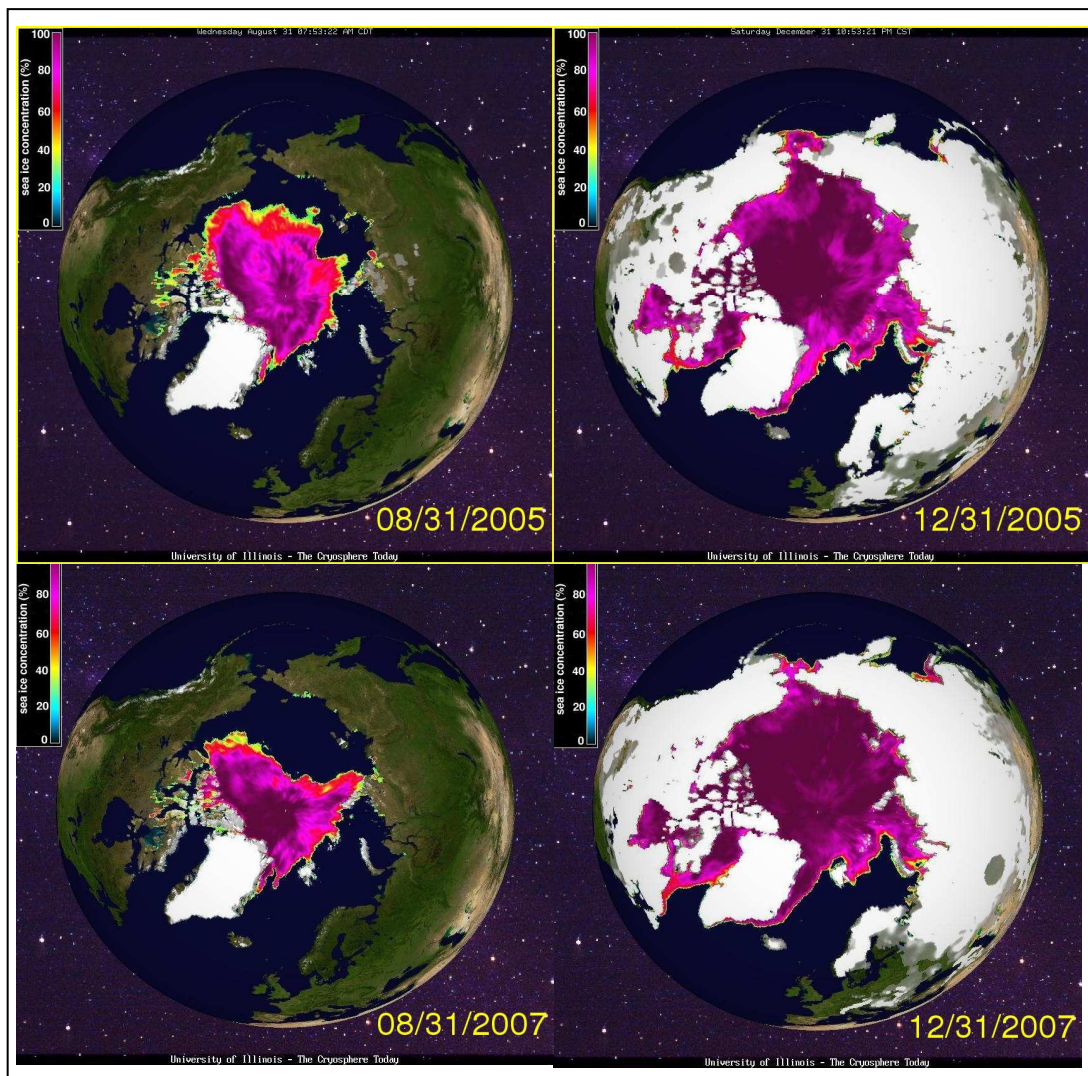
²⁶⁹ http://benmuse.typepad.com/arctic_economics/2008/08/at-arctics-economic-center-of-gravity.html, viitattu 28.11.2008.

²⁷⁰ The International Herald Tribune: Arctic ice melt comes close, but misses last year's record, 18.9.2008, uutiset, s. 5.

square kilometers, on Sept. 12, said Dr. Walter Meier, a research scientist at the center. In 2007, the minimum extent was 1.59 million square miles, he said.”

Arktisen alueen jääpeitteen pienenemisen vaikutuksia on esitelty edellisessä luvussa, jossa käsiteltiin alueen saamaa liikenne-merkitystä.

Kuva. Arktisen alueen jääpeite elokuussa 2005 ja 2007 (vasemmalla) sekä joulukuussa 2005 ja 2007 (oikealla).²⁷¹

Muiden valtioiden tai toimijoiden osalta ympäristöön ja luonnonsuojeluun liittyvät merkitykset eivät nousseet merkittäviksi. Luokittelun perusteella useat muutkin toimijat, kuten järjestöt tai talous, eivät argumentoineet ympäristö asioista. Käytännössä toimijat argumentoivat ilmastomuutoksen seurauksista omalla alallaan, eivätkä ensisijaisesti alueen primääreistä luontoon

²⁷¹ University of Illinois, Department of Atmospheric Sciences, kuvat saatavissa; <http://igloo.atmos.uiuc.edu/cgi-bin/test/print.sh?fm=08&fd=31&fy=2005&sm=12&sd=31&sy=2005>, viitattu 22.6.2009. Vuoden 2007 kuvat on valittu esimerkkeinä jääpeitteen maksimi ja minimi määrästä. Kuvat eivät siis edusta koko uutisartikkeleiden otantajaksoa vuodesta 2005 vuoteen 2008. Arktisen alueen hyödyntämisen perusteella kuvien tärkein johtopäätös ei ole tunnistettavissa kuvista. Jääpeitteen pieneneminen irrottaa lukuista jäävuoria ja -lautoja. Nämä ovat esim. merenkululle huomattava

liittyvistä vaikutuksista. Tätä tutkimustulosta voidaan pitää luotettavana ja luonnollisena. Valtiot ja eri toimijat tarkastelevat asioita tavallisesti itsensä kannalta. Tämä kiinnostaa myös uutisartikkeleita lukevia ihmisiä.

Arktinen alue sai luokittelun perusteella ympäristöön lisäksi myös matkailuun ja turismiin liittyvän merkityksen. Matkailu lisättiin luokittelun nomologiseen karttaan vaiheessa 1 tehdyt koeanalyysin perusteella.

ARKTISEN ALUEEN MERKITYS MATKAILU DISKURSSEISSA								
	ISLANTI	KANADA	NORJA	TANSKA	VENÄJÄ	YHDYSVALLAT	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	0	0	0	0	2	0	2	12 %
TALOUS	1	3	1	0	0	1	6	35 %
TIEDEYHTEISÖ	0	1	1	0	0	0	2	12 %
ASEVOIMAT	0	1	0	0	0	0	1	6 %
JÄRJESTÖ	0	5	0	0	0	1	6	35 %
YHTEENSÄ	1	10	2	0	2	2	17	--
PROS.	6 %	59 %	12 %	0 %	12 %	12 %	100 %	100 %

Taulukko 21. Arktisen alueen merkitys matkailu-diskurssissa .

Arktisen alueen matkailuun liittyvä merkitys jäi kuitenkin marginaaliseksi. Koeotannon perusteella matkailuun liittyvän merkityksen oletettiin olevan merkittävämpi. Toisaalta osa matkailuun luokitteluista diskursseista hylättiin. Näitä olivat mm. seikkailu-urheiluun tai löytöretkiin liittyvät artikkelit. Myös erilaiset matkailumainoksilta vaikuttaneet matkakertomukset luokiteltiin hylätyiksi. Taulukossa esitellyt matkailuun liittyvät uutiset käsittelevät esimerkiksi alueen matkailuun liittyviä onnettomuuksia, tilastoja tai matkailun suuntautumista aikaisempaa pohjoisemmille alueille.

Matkailusta argumentoivat talouden toimijat ja järjestöt. Järjestöiksi luokiteltiin myös yksilöt, jotka kirjoittivat omakohtaisista kokemuksistaan arktisen alueen matkailusta tai toimittajan haastattellessa heitä kommentoivat alueen matkailuun liittyvästä tapahtumasta. Suurin osa matkailua käsittelevistä artikkeleista liittyi Kanadan pohjoisrannikolla tapahtuvaan risteilyalusliikenteeseen. Arktisen alueen matkailuun, erityisesti laivamatkailuun, liittyy suuria kasvuodotuksia jo vuosien 2010-2012 aikana.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Arktisen alueen merkitys

Tutkimuksen tarkoituksena oli perehtyä arktisen alueen merkityksiin strategian tutkimuksen näkökulmasta. Tutkimuksen aihepiiriä tarkasteltiin konstruktivistiseen tutkimusotteeseen perustuvan kriittisen geopolitiikan näkökannalta. Tätä näkökantaan ja sen perusteella syntyvien johtopäätösten ymmärtämistä tuettiin poliittiseen realismiin näkökantoihin perustuvan geopolitiikan avulla. Tutkimusta ohjaava tutkimusongelma oli: *millaisia merkityksiä arktinen alue saa viimeaikaisen uutisoinnin perusteella?*

Tutkimusongelmasta johdetut yksityiskohtaisemmat tutkimuskysymykset ovat:

1. *Mitkä toimijat argumentoivat arktisesta alueesta?*
2. *Mikä on arktista aluetta koskevat argumentoinnin aihepiiri?*
3. *Millaisia merkityksiä arktinen alue saa eri toimijoiden diskurssien perusteella?*
4. *Millaisia johtopäätöksiä voidaan argumentoinnista tehdä koskien alueen merkitystä tulevaisuudessa?*

Tutkimuskysymyksiin vastattiin tutkimuksen luvussa 5, jossa esiteltiin ja perusteltiin arktisen alueen saamat merkitykset, esiteltiin luokittelun perusteella arktista aluetta koskevan argumentoinnin aihepiiri, esiteltiin eri toimijoiden osuudet argumentoinnissa ja arvioitiin alueen merkityksen muutosta. Keskeisimmät arktisen alueen merkitykseen ja tutkimuskysymyksiin liittyvät johtopäätökset ovat:

I) Arktisesta alueesta argumentoivat lukuisat eri toimijat. Tärkeimpiä argumentoijia ovat valtioiden poliittiset toimijat, joiden diskursseja oli 45 %:a. Poliittisten toimijoiden jälkeen merkittävimmät arktisesta alueesta argumentoivat toimijat ovat tiedeyhteisö (24 %) ja asevoimat (16 %). Poliittiset toimijat hyödyntävät tiedeyhteisöjen tuottamia tutkimustuloksia ja asevoimien suorituskykyä osana omia diskurssejaan. Kanada, Venäjä ja Yhdysvallat ovat merkittävimmät alueesta argumentoivat valtiot. Poliittisten toimijoiden suurta osuutta voidaan selittää sillä, että poliittista kamppailua käydään asevoimia ja tiedeyhteisöä enemmän julkisuudessa. Poliitiikka on kamppailua julkisuudessa ja julkisuudesta muita argumentoijia enemmän.

II) Arktista aluetta koskevat diskurssit käsittelevät laajaa aihepiiriä. Alueen merkitys määritellään ensisijaisesti alueen hallinnan (talousvyöhyke ja mannerjalusta) kautta. Alueeseen liitty-

viä diskursseja oli 26 %:a. Luonnonvarojen (öljy ja kaasu) liittyviä diskursseja oli 25 %:a ja ympäristöön liittyvien diskursseja 24 %:a. Sotilaallisia merkityksiä arktisen alueen diskursseista oli 13 %:a. Valtioilla ei ole ilman alueen hallintaa mahdollisuutta hyödyntää alueen luonnonvaroja. Valtiot hyödyntävät asevoimiaan pyrkimyksissään osoittaa alueiden ja luonnonvarojen kuulumisen hallintaansa.

III) Arktinen alue saa merkityksensä ensisijaisesti alueen hallinnan tai alueeseen liittyvien riskitiriitojen kautta. Erityisesti Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen mukainen talousvyöhykkeen jatkaminen aina 350 meripeninkulmaan saakka ja näiden vaatimusten ajankohtaisuus sai paljon julkisuutta. Ilman talousvyöhykkeen hallintaa ei valtioilla ole mahdollisuutta hyödyntää alueensa luonnonvaroja. Erityisesti Venäjä, Norja ja Kanada argumentoivat alueen merkityksestä luonnonvarojen hyödyntämisen yhteydessä. Tulevaisuudessa Yhdysvaltojen argumentointi alueeseen liittyen lisääntyy, kun se allekirjoittanee merioikeusyleissopimuksen ja saattaa päätöksiin Alaskan alueen merenpohjatutkimukset.

Arktisen alueen saama kriittisen geopolitiikan mukainen merkitys on johdonmukainen ja ymmärrettävä. Uutisartikkeleissa julkaistaan ajankohtaisia ja yleistä mielenkiintoa herättäviä asioita. Arktisen alueen osalta mielenkiinto kohdistuu ensisijaisesti ilmastomuutokseen ja sen mahdollistamaan luonnonvarojen hyödyntämiseen. Luonnonvarojen hyödyntäminen arktisella alueella ei ole mahdollista ilman alueen kuulumista valtion suvereeniin hallintaan tai talousvyöhykkeeseen. Ilman aluetta ei siis ole luonnonvarojakaan. Tästä johtuen arktisen alueen talousvyöhykkeen koko on keskeisimpiä diskursseja alueen valtioiden kesken.

IV) Noin 13 %:a kaikista tutkimuksen näkökulmaan liittyvistä diskursseista käsitteli arktista aluetta asevoimien kontekstissa. Asevoimat on siis keskeinen tekijä arktisen alueen saamisessa eri merkityksissä. Aikaisemmin asevoimia käytettiin arktisella alueella valtioiden etujen ja strategisen sotilaallisen pelotteen varmistamisessa. Asevoimien keskeistä merkitystä arktisen alueen valtioille voidaan selittää seuraavilla tekijöillä:

Arktisella alueelle soveltuvan suorituskyvyn kehittäminen. Läsnaolo ja toiminta arktisella alueella edellyttävät arktisiin olosuhteisiin suunniteltua kalustoa ja koulutettua henkilöstöä. Asevoimat ovat kaikista eri toimijoista se, joka on vuosikymmenten aikana kehittänyt itselleen arktisella alueella tarvittavan toimintakyvyn. Vaikka kalustoa ja henkilöstöä ei määrällisesti ole paljon, asevoimilla on kuitenkin käsitys ja tarvittava osaaminen volyymin kasvattamiseksi.

Olemassa olevan infrastruktuurin hyödyntäminen. Kylmän sodan aikana arktisen alueen oletettiin olevan yksi mahdollisen suurvaltojen välisen sodan näyttämöistä. Kylmän sodan ajalta alueen valtioilla (erityisesti Venäjällä) on alueella merkittäviä tukikohtia, valvonta- ja tiedustelujärjestelmiä sekä strategisia aseita. Huolimatta arktisen alueen valtioiden asevoimien suipistuksista, ne kaikki pyrkivät asevoimiensa avulla takaamaan riittävän sotilaallisen läsnäolon alueella. Kanadan, Norjan, Venäjän ja Yhdysvaltojen osalta tämä tarkoittaa läsnäolon lisäämistä.

Oman alueen turvaaminen. Arktisen alueen valtioilla on meneillään YK:n merioikeusyleissopimuksen mukainen prosessi (pl. Yhdysvallat), jolla ne pyrkivät osoittamaan oman mannerjallustansa ja talousvyöhykkeidensä mahdollisen jatkumisen yli 200 meripeninkulman päähän ns. perusviivasta. Asevoimia käytetään valtioiden politiikan välineenä osoittamaan kykyä ja tahtoa oman alueen valvontaan ja hallintaan. Samalla asevoimien aluksia, lentokoneita ja sensoreita käytetään tiedeyhteisön apuna tieteellisessä tutkimuksessa.

Asevoiman käytön muutos. Kylmän sodan aikana arktiselle alueelle eli ”pohjoiseen” vietiin ”etelästä” strategisia aseita. Aseita käytettiin ”etelän” hyväksi eli osana valtion vallankäyttöä ja pelotetta. Nykyisin tällainen strategisten aseiden pelotevaikutus on edelleen olemassa, mutta sen merkitys on vähentynyt. Asevoimia käytetään alueella aikaisempaa enemmän arktisen alueen talousvyöhykkeen ja luonnonvarojen hyödyntämisen varmistamiseksi. Logiikka on siis sama, mutta eri tarkoituksessa. Asevoimia käytetään edelleen ”etelän” hyväksi ”pohjoisessa”.

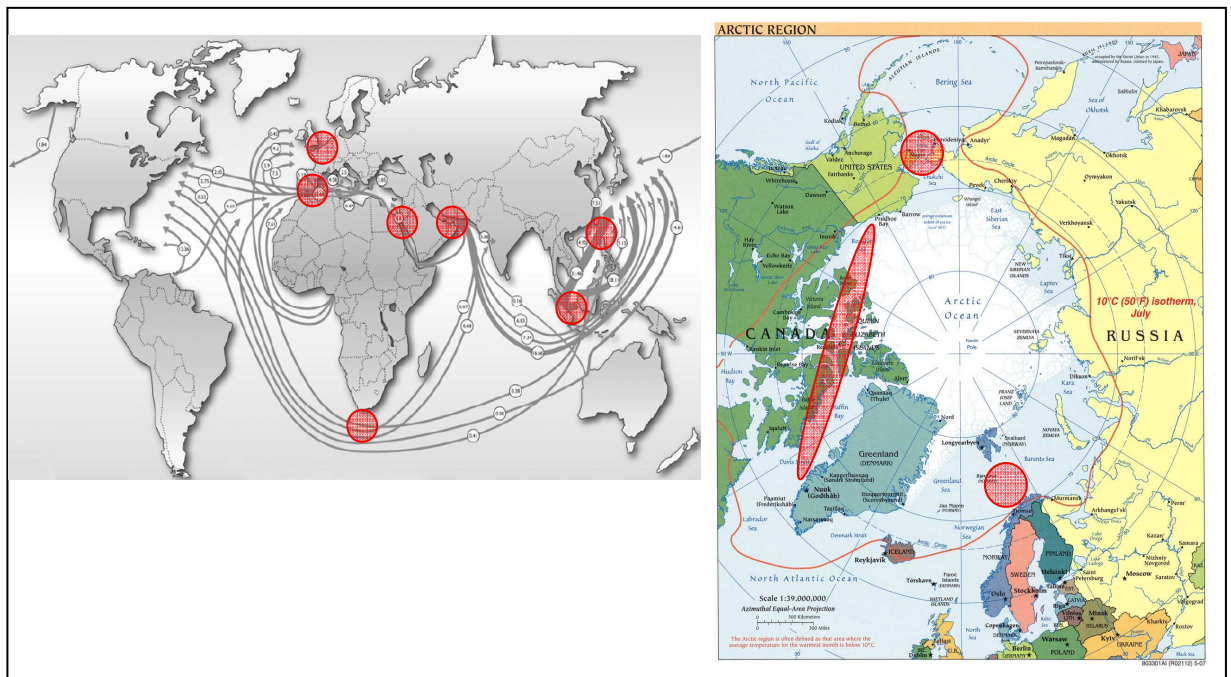
Uutisartikkeleissa ja tutkimuksen lähteissä esitettiin erilaisia arvioita arktisen alueen ajautumisesta osaksi valtioiden välistä konfliktia. Todennäköisyys konfliktille, johon liittyisi asevoiman käyttö valtioiden kesken, on hyvin pieni. Kaikki arktisen alueen valtiot ovat vahvoja valtioita, ja niiden oletetaan kykenevän ratkaisemaan ristiriidat rauhanomaisesti. Lisäksi alueen luonnonvarojen hyödyntäminen, jalostus, logistiset ketjut ja taloudellinen yhteistyö ovat muodostaneet arktisen alueen valtioiden välille eräänlaisen keskinäisriippuvuuden. Aseellisen konfliktin taloudelliset vaikutukset ovat kaikille alueen valtioille epäsuotuisia. Aseellisen konfliktin todennäköisyys on vähäinen, mutta sen vaikutukset olisivat huomattavia.

6.2 Geopolitiikan malli arktisen alueen kuvaajana

Tutkimuksen teoreettinen näkökulma liittyy kriittiseen geopolitiikkaan. Näkökulman mukaista käsittelyä tuettiin geopolitiikan ja uuden geopolitiikan näkökulmien avulla. Tutkimuksessa korostettiin valtioiden, asevoimien, poliittisten toimijoiden ja talouden vaikuttajien muodos-

tamia arktisen alueen merkityksiä. Lisäksi tutkimuksessa huomioitiin tiedeyhteisöjen ja erilaisten ei valtiollisten toimijoiden, kuten järjestöjen, arktiselle alueelle muodostamia merkityksiä. Arktisella alueella yhdistyvät politiikka ja alue, mitkä ovat geopolitiikan pelkistetyimmät perusulottuvuudet.

Klassisen geopolitiikan ja poliittisen realismin näkökannat liittyvät keskeisesti nykypäivän arktisen alueen tutkimukseen. Alfred Mahanin ajatukset globaalista merien ja merellisen infrastruktuurin merkityksestä soveltuvat arktisen alueen tarkasteluun. Mahanin valtioiden merellisen voiman osatekijät; maantieteellinen asema, alueen muoto, alueen suuruus ja valtion poliittisen johdon luonne liittyvät valtioiden talousvyöhykkeisiin ja intresseihin arktisella alueella. Talousvyöhykkeen hallinta on edellytys luonnonvarojen hyödyntämiselle.

Kartta 29. Vasemman puoleisessa kartassa kuvataan merenkulun ns. choke pointeina, joiden kautta kanavoituvat globaalit meriyhteydet. Oikeassa kuvassa arktiselle alueelle mahdollisesti syntyvät "choke pointit" kun alueen merireittien hyödyntäminen lisääntyy.

Mahanin ajatukset valtion merellisestä ulottuvuudesta soveltuvat valtiokeskeiseen arktisen alueen tarkasteluun. Arktiselle alueelle tarvitaan paljon alueelle soveltuvaa teknologiaa, esimerkiksi jäänmurtaajia. Valtioiden suhteellisella sijainnilla on huomattava merkitys päätettäessä arktisen alueen talousvyöhykkeiden rajoista ja hyödynnettäessä aluetta merenkulussa. Kyseessä on siis Mahanin keskeisin periaate eli valtion taloudellisen ja kaupallisen aseman parantaminen suhteessa muihin valtioihin.

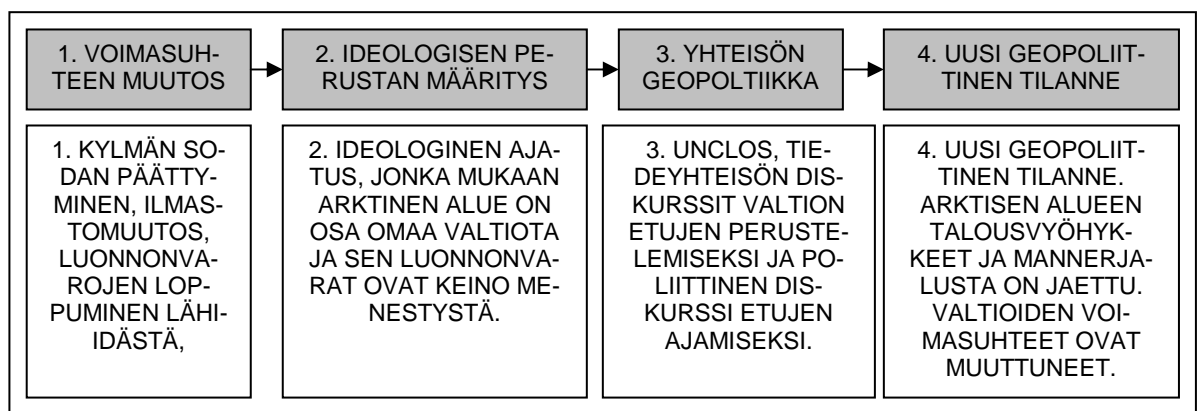
Argentiinalaisen Segundo Stormin ajatukset geopolitiikan merellisestä ulottuvuudesta ovat sovellettavissa 2000-luvun arktisen alueen tutkimukseen. Useiden kanadalaisten ja venäläisten poliittisten toimijoiden ja tiedeyhteisöjen edustajien kirjoituksissa on havaittavissa yhtäläisyyttä Stormin ajatuksiin. Näiden mukaan arktinen alue on joko ”Mare Canadae” tai ”Mare Russicum”. Stormin ajatusten taustalla vaikuttivat Argentiinan sisäpoliittiset tekijät. Samoja sisäpoliittisia vaikutuksia on tunnistettavissa arktisenkin alueen valtioissa, esimerkiksi Kanadassa, Venäjässä ja Yhdysvalloissa. Myös Stormin ajatuksissa estää eurooppalaisten pääsy Mare Argentinolle on huomattavia yhteneväisyyksiä arktisen alueen valtioiden toiminnalle.

Arktisen alueen valtioiden toiminnassa on poliittiseen realismiin liittyviä ulottuvuuksia. Valtiot tavoittelevat suhteellisesti parempaa asemaa verrattuna toisiin valtioihin. Valtiot hyödyntävät kaikkia poliittisen realismin mukaisia vallan osatekijöitä. Samalla valtiot hyödyntävät kaikkia ulkopoliitiikan vaikutuskeinoja aina luotettavan tiedon hankinnasta ja propagandasta sotilaallisiin menetelmiin.²⁷² Tiedeyhteisöjen toiminnalla ja mannerjalustan tutkimuksilla on keskeinen rooli valtioiden perustellessa omia aluevaatimuksiaan alueella. Arktisesta alueesta käytävä kamppailu, alueiden ja mannerjalustan suhteellinen sijainti sekä valtioiden voimavarat ovat arktiseen alueeseen liittyvän kansainvälisen politiikan perusolettamuksia. Mielenkiintoisen lisävarin arktisen alueen geopolittiseen kamppailuun muodostaa Halford Macinderin ajatus sydänmaasta. Hänen mukaansa se joka hallitsee sydänmaata, hallitsee koko maailmaa. Ehkäpä Macinderin ajatus olisi sovellettavissa arktisen alueen hallintaa ”kuka hallitsee sydänmaata – hallitsee myös arktista aluetta”.

Uusi geopolitiikka korostaa klassisen geopolitiikan näkökannan sijaan ihmisten vuorovaikutusta sekä yhteiskuntien ja talouden toimintaa maantieteellisessä ympäristössä. Samalla klassisen geopolitiikan korostamat sotilasstrategiat ja valtiot jäävät taustalle. Uuden geopolitiikan tarkastelun keskiössä ovat taloudelliset tekijät ja valtioiden välisen muutosprosessin tarkastelu. Maantieteellinen sijainti ja alueiden koostumus luovat politiikalle taloudellisia edellytyksiä, jotka vaikuttavat edelleen yhteisöjen luoteeseen ja erilaisten instituutioiden kehitykseen. Maantieteellinen ympäristö ei määrää poliittista toimintaa vaan ennemminkin mahdollistaa erilaiset toimintavaihtoehdot.

Uuden geopolitiikan mukaisesti arktinen alue on muutosprosessissa. Valtiot pyrkivät saavuttamaan taloudellisen edun toisiinsa nähden. Taloudellinen etu tarkoittaa valtioiden vaikutusvallan kasvua. Samalla uuden geopolitiikan mukaiset keskinäiset riippuvuudet lisääntyvät.

Arktisen alueen luonnonvarojen hyödyntäminen, logistiikka, jalostaminen ja tuotteiden kuljettaminen maailman markkinoille yhdistää aikaisempaa voimakkaammin alueen valtiot, yritykset, järjestöt ja poliittiset suuntaukset toisiinsa. Myös rikolliset ja muut intressiryhmät joutuvat suurempaan riippuvuuteen toisistaan. Esimerkiksi Venäjä myy arktiselta alueelta pumpattua öljyä Suomeen, jossa sitä jalostetaan edelleen polttoaineeksi. Suomi puolestaan myy jalostettua polttoainetta edelleen maailman markkinoille, mm. Yhdysvaltoihin. Tämä on yksi esimerkki keskinäisriippuvuuksien lisääntymisestä. Tosin kaupallisen yhteistyön perusteella ei tule tehdä liian institutionaalisia tai liberaaleja johtopäätöksiä. Valtiot vaikuttavat toimivat arktisella alueella enemmän poliittisen realismin ja oman edun tavoittelun logiikalla kuin voimakkaan yhteistyön ja yhteisen hyvän logiikan mukaisesti.

Kuvio 9. Uuden geopolitiittisen tilanteen syntyminen yhdistettynä arktiseen alueeseen.

Kriittisen geopolitiikan näkökanta mahdollistaa arktisen alueen saamien merkitysten tutkimuksen lukuisista eri näkökulmista ja tutkimusasetelmista. Tutkittaessa konstruktivistisen tutkimusotteen mukaisesti arktisen alueen saamia erilaisia merkityksiä, tutkitaan oikeastaan alueen identiteettiä. Tässä tutkimuksessa identiteetti muodostetaan alueen ulkopuolella, länsimaisissa uutisartikkeleissa. Kysymys on siis oikeastaan arktisen alueen ulkopuolella muodostuvan identiteetin suhteesta arktiseen alueeseen.

Merkitysten ja identiteetin tutkimuksessa korostuvat erilaiset vastakkainasettelut. Tutkimuksessa arktinen alue eli pohjoinen sai merkityksensä etelän eli ensisijaisesti länsimaiden diskurssien perusteella. Arktinen alue on erityisesti Venäjälle, Euroopan unionille ja Kanadalle pohjoinen perifeerinen kultakaivos, eräänlainen luonnonvarojen Klondyke. Arktisen alueen tutkimuksessa saama kriittisen geopolitiikan mukainen merkitys on siis arktisen alueen näkökannalta ”ulkopuolinen merkitys”. Samalla arktisen alueen saamista merkityksistä voidaan tunnistaa lukuisia alueen saamia vastakkaisia merkityksiä. Vastakkaiset merkitykset korostu-

²⁷² Katso esimerkiksi Hakovirta, Harto: Maailmanpolitiikka, Teoria ja todellisuus, Kustannus 54 Tampere, Gummerus, Jyväskylä 2002, s. 159 – 175.

vat erityisesti kriittisen näkökannan mukaisessa käsittelyssä, näitä merkityksiä ovat esimerkiksi:

Pohjoinen – etelä. Arktisen alueen merkitys ja alueen hyödyntäminen perustuu ”etelässä” tapahtuviin diskursseihin ja päätöksiin. Alue nähdään edelleen periferiana, joskin sen merkitys ydinsodan taistelukentästä on muuttunut huomattavasti kohti luonnonvarojen ehtymätöntä lähdeettä, jota suojataan valtioiden ulkopoliitikalla ja tarvittaessa asevoimilla. Samalla etelä on diskursiivisesti valtaamassa pohjoista. Pohjoinen pienenee ja etelä valtaa eri diskursseilla pohjoisen.

Rajattomuus – rajat. Arktisella alueella valtioiden ja talousvyöhykkeiden rajat korostuvat. Valtiot korostavat omaa aluettaan ja sen suvereniteettiä. Samalla alueella on lukuisia erilaisia rajoja²⁷³. Taloudelliselta kannalta alue on tämän tutkimuksen näkökulman mukaan rajattomin. Länsimaiset yritykset pyrkimässä voimakkaasti hyödyntämään erityisesti Venäjän pohjoisten alueiden luonnonvaroja. Luoteis- ja Koillisväylän kauppamerenkulun hyödyntämisen osalta alue on retorisesti rajaton, mutta sekä Kanada että Venäjä tavoittelevat merkittävää hallintaoikeutta alueelle. Toisaalta esimerkiksi globaalit logistiset ketjut ovat hyvin rajattomia. Arktisen alueen fyysiset ja diskursiiviset rajat määritellään siis uudelleen. Osana diskursiivisten rajojen uudelleen määrittystä etelä on valtaamassa pohjoista.

Pelote – asevoimien käyttö. Aikaisemmin arktisen alueen merkitys korostui valtioiden pyrkimässä luomaan tarvitsemaansa pelotetta omien strategisten aseidensa avulla. Tarve suurvaltojen välisen vastakkain asettelun edellyttämällä sotilaalliselle pelotteelle on vähentynyt. Arktisella alueella asevoimien hyödyntämisen painopiste on siirtynyt ja siirtyy pelotteesta asevoimien hyödyntämiseen osana alueiden hallintaa ja luonnonvarojen hyödyntämistä. Asevoimat tulevat tulevaisuudessa kohtaamaan alueella lukuisia alueen käyttöön, kalastukseen ja merenkulkuun liittyviä mikrotason haasteita, jotka eivät saavuta suurvaltapolitiikan makrotason päätöksentekoa ja vaikutuksia. Toisaalta asevoimien kylmän sodan aikana kehittämät suorituskyvyt ja pelote eivät teknologiansa ja suorituskykynsä osalta vastaa arktisen alueen tulevaisuuden haasteisiin. Arktisen alueen avautuminen edellyttää asevoimilta uudenlaista suorituskykyä ja osaamista, esimerkiksi arktiselle alueelle soveltuvaa jäänmurto-, meripelastus-, viranomaisyhteistyö- ja aluevalvontakykyä.

---

²⁷³ Katso myös Vuoristo, s. 98-99. Rajoina voivat olla erilaiset fyysiset rajat tai geometriset rajat. Myös ihmistieteellisiä tai ideologisia tai esimerkiksi sosiaalisen todellisuuden muodostamia rajoja.

Koskemattomuus – saastuminen. Arktinen alue saa kaksi erilaista ympäristö-merkitystä. Arktinen alue on toisaalta puhdas, jääkarhujen ja sinisen jään muodostama koskematon napa-alue. Toisaalta arktisella alueella on lukuisia ympäristöuhkia, kuten ilmastomuutoksen kielteiset vaikutukset, lisääntynyt turismi, erilaisista strategisten aseiden vanhenemisesta johtuvia ympäristöriskejä, joiden ratkaisuun eivät esimerkiksi Venäjän voimavarat ole yksin riittäneet.

6.3 Arktisen alueen tulevaisuuden merkityksistä

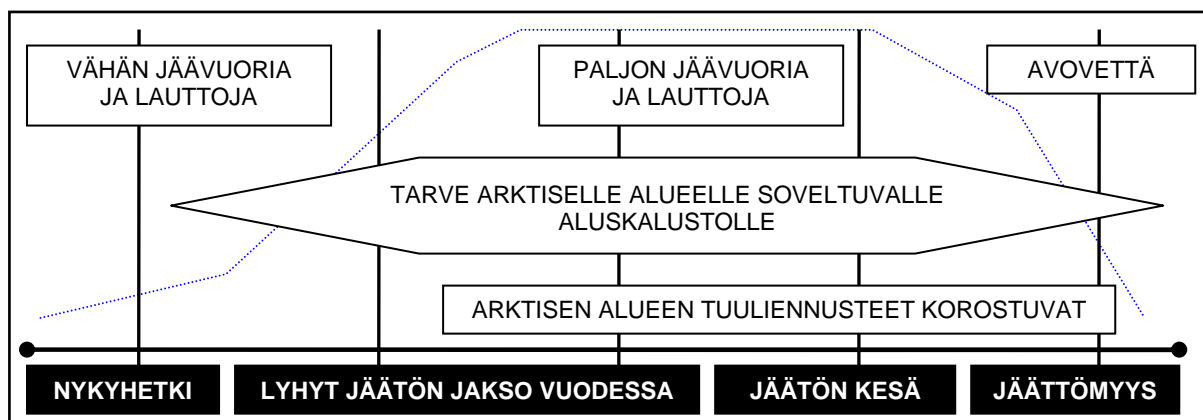
Arktisen alueen hyödyntämisen kehittymistä ja alueen merkitystä tulevaisuudessa on mahdollista arvioida. Mielenkiinto arktista aluetta kohtaan on kasvanut, sillä lukuisat tiedeyhteisöt, järjestöt, valtiot ja muut toimijat kommentoivat lähes viikoittain alueesta. Aihepiiri vaihtelee alkuperäisväestöjen kulttuurien säilymisestä ilmastomuutoksen vaikutuksiin alueen luonnolle, merenkululle tai luonnonvarojen hyödyntämiselle. Arktinen alue koetaan ajankohtaisena.

Arktisen alueen tulevaisuuden kehityksestä ei voida tunnistaa pelkästään negatiivista tai positiivista kehitystrendiä. Arktisen alue sisältää laaja-alaisia ja moniulotteisia kysymyksiä, jotka vaikuttavat toinen toisiinsa. Arktisen alueen merkitystä voidaan asevoimien osalta arvioida seuraavasti:

I) Asevoimien kannalta tarkasteltuna valtioiden asevoimien kykyä toimia arktisella alueella kehitetään. Käytännössä arktiselle alueelle soveltuvien sota-alusten tai teknologian määrässä tapahtuu kasvua. Jäänmurtokykkyisten alusten hankkiminen on yksinkertainen keino seurata asevoimien suorituskyvyn kehittymistä arktisella alueella. Muita teknologian tarjoamia uusia ulottuvuuksia ovat erilaisten miehittämättömien lennokeiden ja vedenalaisten alusten, erilaisen sensoriteknologian sekä satelliittivalvonnan hyödyntäminen. Arktisen alueen ulkopuolisilla valtioilla on huomattavat taloudelliset intressit kehitettäessä arktiselle alueelle soveltuvaa teknologiaa ja osaamista. Esimerkiksi Kiina on viime vuosina rakentanut itselleen arktiselle alueella soveltuvan sukellusveneen ja jäänmurtajat. Lisäksi Kiina harjoittaa arktisen alueen tutkimusta.

II) Asevoimien läsnäolo ja käyttö alueella tulee lisääntymään arktisella alueella. Tämä liittyy ensisijaisesti alueella olevien luonnonvarojen hyödyntämiseen, alueiden ja kalastuksen valvontaan. Asevoimien käytöllä on Venäjän ja Kanadan osalta tavoitteena osoittaa pohjoisten alueiden kuuluvan niiden hallintaan. Samalla valtiot pyrkivät osoittamaan, että niillä on tarvittava suorituskyky valvoa alueitaan ja turvata omat kansalliset etunsa. Lisäksi Venäjä jatkane

Kuolassa olevien sotilaallisten suorituskykyjensä käyttöä osana suurvalta-aseman osoittamis-
ta.

Kuvio 10. Arktisen alueen muutosten vaikutuksia alueen hyödyntämiselle. Keskeisin johtopäätös on, että ei ole niinkään tärkeää pohtia milloin arktinen alue on jäätön vaan huomattavasti tärkeämpää on tarkastella ajanjaksoa, jolloin alueella on huomattava määrä ajelehtivia jäävuoria ja jäälauttoja.

III) Arktisella alueella tapahtuvan sotilaallisen yhteenoton todennäköisyys on varsin alhainen. Alueelle ei ole kehittymässä ns. uutta kylmää sotaa. Kaikki arktisen alueen valtiot ovat ns. vahvoja valtioita eikä niiden edun mukaista ole aiheuttaa konflikteja keskenään. Vaikka vahvojen valtioiden materialistinen toiminta, esimerkiksi luonnonvarojen hyödyntäminen tai asevoimien käyttö, on valtioiden kesken periaatteitaan samanlaista, on siinä sosiaalisen konstruktion mukaan merkittäviä eroja.²⁷⁴ Esimerkiksi Norjan ja Venäjän arktisiin alueisiin kohdistuvat intressit vaikuttavat yhteneviltä, esimerkiksi materialististen tekijöiden, poliittisen toimintavapauden, sotilaallisen turvallisuuden ja luonnonvarojen hallinnan osalta. Pienten ja suurien valtioiden edut saattavat vain vaikuttaa yhteneviltä, etujen ollessa lähtökohdiltaan ja tavoitteiltaan poikkeavia. Käytännössä arktisen alueen valtioiden ja valtioiden, joilla on intressejä aluetta kohtaan, väliseen kehitykseen kuuluu aina konfliktin uhka.

IV) Asevoimien suorituskykyä hyödynnetään arktisella alueella pienimmissäkin konflikteissa. Asevoimat ovat lähes ainoita organisaatioita, joilla on tarvittava kyky toimia alueella. Tästä esimerkkinä on mm. Norjan ja Venäjän talousvyöhykkeiden rajalla tapahtuneet kalastusristiriidat. Vastaavia esimerkkejä ovat Kanadan ja Venäjän asevoimien läsnäolon ja aktiivisuuden lisääntyminen alueella. Kun eri valtioiden asevoimat kohtaavat selvitetessä pieniäkin alueellisia ristiriitoja, on riski valtioiden välisille konflikteille olemassa.

²⁷⁴ Wendt, Alexander: Anarchy is what States Make of It: the Social Construction of Power politics, International Organization, vol. 46, no. 2 (1992), s. 391-425 ja <http://web.pdx.edu/~kinsella/ps442/wendt.pdf>.

Tarkastellessa arktisen alueen tulevaisuuden erilaisia ulottuvuuksia, voidaan yleisemmin arvioida seuraavaa:

I) Venäjä on ja tulee olemaan tulevaisuudessakin arktinen suurvalta. Venäjän pohjoisia alueita koskevan politiikan kehityksen ja sen asevoimien seuraaminen on koko alueen tulevaisuuden kannalta tärkeää. Venäjän asevoimilla on eniten arktiselle alueelle soveltuvaa kalustoa, kokemusta ja osaamista.

II) Alueiden hallinnan kannalta valtioiden väliset alueiden hallintaa tai talousvyöhykkeitä koskevat ristiriidat tultaneen ratkaisemaan ensisijaisesti kahden välisinä. YK:n ja sen alaisten järjestöjen osuus ristiriitojen ratkaisemisessa on myös keskeinen. Merkittävimmät ristiriidat ratkaistaneen vuoteen 2020 mennessä. Alueisiin ja niiden hallintaan liittyvät asiat ovat valtioille tärkeitä. Arktisen alueen vaativat olosuhteet ja ongelmat merenpohjan hyödyntämisessä ovat todellinen haaste alueen valtioille.

Yhdysvaltojen mahdollinen Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen ratifiointi muuttaa arktisen alueen kehitystä. Todennäköisesti Yhdysvallat pyrkii aikaisempaa voimakkaammin vaikuttamaan alueen kehitykseen ja talousvyöhykkeiden hallintaan. Yhdysvaltojen suurin mielenkiinto kohdistuu sen noudattamaan mahanilaiseen ajatteluun merenkäytöstä. Yhdysvallat ei ole valmis tinkimään merenkäytön vapaudesta eli sen intresseissä on Luoteis- ja Koillisväylän säilyttäminen kaikille vapaina kansainvälisinä salmina. Täten ajatukset arktisen alueen muodostumisesta eräänlaisiksi *Mare Russicum*²⁷⁵ tai *Mare Canadicum* alueiksi ei ole todennäköistä. Arktisesta alueesta ja pohjoisista merialueista voi vuoteen 2050 mennessä kehittyä eräänlainen pohjoinen välimeri, joka yhdistää idän ja lännen eikä erota valtioita toisistaan.

Arktisen alueen valtioita yhdistävät lukuisat monikansalliset yhteistyöelimet tai foorumit, esimerkiksi Arktinen neuvosto²⁷⁶, Barentsin euroarktinen neuvosto²⁷⁷ ja Yhdistyneiden kan-

²⁷⁵ Kansainvälisen politiikan näkökulmasta itämeri oli vuodesta 1815 *Mare Russicum*, koska Venäjä hallitsi Suomea, Ahvenanmaata ja Puolaa, Samanaikaisesti Ruotsi ja Tanska olivat kokeneet sotilaallisia tappioita. Katso esimerkiksi Paasivirta, Juhani: Suomi ja Eurooppa, Autonomiakausi ja kansainväliset kriisit (1808-1914), Kirjayhtymä, Helsinki, Karisto Oy 1978, s. 68.

²⁷⁶ Arktinen neuvosto perustettiin vuonna 1996 ns. Ottawan julistuksella. Arktisella neuvostolla ei ole pysyvää organisaatiota. Puheenjohtajamaa luo neuvoston toiminnalle tarpeelliset rakenteet. Puheenjohtajuus kiertää kahden vuoden rotaatiolla. Neuvoston työtä ohjaavat kunkin puheenjohtajuuskauden päättävässä ulkoministerikokouksessa hyväksyttävä ministerideklaraatio sekä virkamieskomitean laatima SAO (Senior Arctic Officials) -raportti. Arktinen neuvosto pyrkii vastaamaan arktiseen alueeseen kohdistuviin kestävästä kehityksestä koskeviin kysymyksiin ja erityisesti ympäristöhaasteisiin, joille laajat tutkijaverkot luovat keskeisen pohjan. Tavoitteena on edistää arktisen alueen ympäristön suojelemista ja alueen väestön taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista hyvinvointia. Useat neuvoston projektit yrittä-

sakuntien merioikeusyleissopimus. Arktinen alue tarjoaa valtioille uuden maantieteellisen, poliittisen ja sosiaalisen dimension, missä ne voivat edistää omaa poliittista agendaansa tai omia etujaan. Täten arktisen alueen konfliktit voivat syntyä vähitellen, maailman politiikan huomion ulkopuolisien tapahtumina. Merioikeusyleissopimus tarjoaa tieteellisen ja diplomaattisen ulottuvuuden valtioiden väliselle arktiselle yhteistyölle. Sen voimakasta ja ajoittain jopa ideologista perusajatusta ei tule sellaisenaan yleistää valtioiden välisiin suhteisiin.

III) Pohdittaessa tarvetta esimerkiksi merelliselle arktiselle suorituskyyvylle, reaaliaikaiselle jäätilannekuvalle ja tiedoille jäävuorista, on erityisesti tarkasteltava ajanjaksoa, jolloin arktiset merialueet jäätyvät talvisin ja mahdollistavat merenkulun vain kesäisin. Tämä ajankohta on merenkululle kaikkein vaarallisin, koska alueella ajelehtii keväisin ja syksyisin suuri määrä jäävuoria ja jäälauttoja. Tällöin jäävuorien ja jäälauttojen lisäksi tärkeimmäksi informaatioksi muodostuu tuulen ennustaminen, koska tuuli vaikuttaa yhdessä merivirtojen kanssa eniten jään liikkeisiin.

Tavallisesti kaupp- ja sota-alusten elinikä on noin 30 vuotta. Eli vuonna 2010 valmistuvilla aluksilla operoidaan vielä vuonna 2040. Mikäli pohjoisten merialueiden jäättömyys mahdollistaisi alueen hyödyntämisen merenkululle esimerkiksi vuosien 2020–2025 aikana, olisi suurin osa alueella mahdollisesti operoivissa kaupp- aluksista on osa nykyistä kaupp- aluskantaa.

IV) Luonnonvarojen kannalta arktisen alueen luonnonvarojen hyödyntäminen kasvattaa valtioiden keskinäisriippuvuuksia ja yhteistyötä. Perusdilemma on perinteisesti ollut se, luoko yhteistyö vai eristäminen tehokkaammin vakautta? Vastaava väite voidaan toki esittää myös asevoimien kannalta, eli lisääkö asevoimien läsnäolo arktisen alueen vakautta vain päinvastoin? Ainakin luonnonvarojen hyödyntämisen ja taloudellisen hyödyn osalta valtioiden väliset keskinäisriippuvuudet vaikuttavat lisäävän vakautta, ainakin vahvojen valtioiden osalta. Toisaalta maailma ei ole muuttunut ja valtioiden tavoitteet ja keinot oman etunsa ajamisessa ovat

---

vät vastata Venäjän alueella oleviin ympäristöongelmiin. Neuvoston jäsenmaat ovat: Islanti, Kanada, Norja, Ruotsi, Suomi, Tanska, Yhdysvallat ja Venäjä. Lisäksi arktiset alkuperäiskansat edustautuvat neuvostossa kuuden eri järjestön kautta ja osallistuvat sen toimintaan ns. pysyvinä osallistujina. Neuvoston tarkkailijamaat ovat: Alankomaat, Espanja, Italia, Iso-Britannia, Kiina, Puola, Ranska ja Saksa.

²⁷⁷ Barentsin euroarktinen neuvosto perustettiin Norjan aloitteesta Kirkkoniemessä 1993. Neuvosto kokoontuu ulkoministeritasolla kerran kahdessa vuodessa. Ulkoministerikokousten välillä neuvoston työtä koordinoi virkamieskomitea (Committee of Senior Officials, CSO), joka kokoontuu neljästä viiteen kertaa vuodessa. Virkamieskomitean jäsenet ovat ulkoasiainministeriön virkamiehiä. Samanaikaisesti Barentsin euroarktisen neuvoston kanssa perustettiin Barentsin alueneuvosto, jolla yhteistyö ankkuroitiin itse alueelle. Barentsin euroarktisen neuvoston tarkoitus on edistää kestäväää sosiaalista ja taloudellista kehitystä Barentsin alueella. Barentsin alueiden välinen yhteistyö on erityisen tärkeä yhteistyön muoto. Neuvoston jäsenmaat ovat: Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi, Tanska, Venäjä ja EU-komissio. Neuvoston tarkkailijamaat ovat: Alankomaat, Iso-Britannia, Italia, Japani, Kanada, Puola, Ranska, Saksa ja Yhdysvallat.

ennallaan. Arktisen alueen avautuminen avaa valtioille uuden vallankäytön välineen, jota ne voivat hyödyntää. Toisaalta valtiot tarvitsevat luonnonvaroja oman vallankäyttönsä välineenä, jolloin ei ole niinkään tärkeää, mistä valtion alueelta luonnonvarat saadaan. Tärkeää on kyky tuottaa luonnonvaroja ja hyödyntää niitä osana omaa vallankäyttöä.

Loppujen lopuksi arktisen alueen tulevaisuuden ennustaminen on vaikeaa. Erilaisten kehitystrendien tai virstanpylväiden määrittäminen on mahdollista, mutta seikkaperäisen käsikirjoituksen laatiminen on tieteellisistä perusteluista huolimatta haastavaa. Tästä pelkästään syyskuun 11. päivän terrori-iskut tai Neuvostoliiton hajoaminen ovat erinomaisia esimerkkejä.

6.4 Validiteetin ja reliabiliteetin arviointi

Tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin arvioinnissa tulee kyetä arvioimaan neljää eri kokonaisuutta: lähdeaineistoa, luokittelua, analyysiä ja tulkintaa. Lähdeaineiston valintaan kiinnitettiin tutkimuksessa erityistä huomiota. Lähdeaineiston laatua ja määrää parannettiin kokeilemalla erilaisia hakuehtoja sekä 382 uutisartikkelin koeotannalla. Artikkelit myös luokiteltiin. Uutisartikkelien otosta ei voida pitää satunnaisena, koska kaikki uutisartikkelit haettiin samasta tietokannasta yhdenmukaisilla hakuehdoilla. Lähteet ovat lähes poikkeuksetta maidensa suurimpia englanninkielisiä sanomalehtiä. Koska ihmiset saavat tietonsa edelleen paljolti lukemalla sanomalehtiä, ne vaikuttavat yleiseen mielipiteeseen ja niillä suuri vaikutus poliittisessa valtakamppailussa, voidaan sanomalehtien käyttöä tutkittaessa arktisen alueen saamia merkityksiä pitää perusteltuna.

Lähdemateriaalina käytettyjen uutisartikkeleiden jakauma painottui isobritannialaisiin, yhdysvaltalaisiin ja kanadalaisiin sanomalehtiin. Tätä voidaan selittää kielellä, koska muiden lähteinä käytettyjen uutispalveluiden kotimainen äidinkieli on muu kuin englanti. Lähdemateriaalin painottumisella oli vaikutuksia tutkimuksen lopputuloksiin. Täten lopputuloksia ei tulisi yleistää globaaleiksi käsityksiksi arktisesta alueesta, vaan ne tulkita lähdeaineiston edustavuuden mukaisesti.

Lähdeaineistossa käytetty BBC Worldwide Monitoring poikkesi muista medioista. Se julkaisee toimituksen valitsemia ulkomaalaisia uutisartikkeleita englannin kielellä. BBC Worldwide Monitoringin uutisartikkelit muodostivat 3 % osuuden koko lähdeaineistosta. Osuus ei lähteen poikkeavasta luonteesta huolimatta aiheuttanut vääristymää. BBC Worldwide Monitoringin artikkelit tarjosivat mielenkiintoisia näkökulmia ja selityksiä länsimaisille artikkeleille, mikä palveli tutkimusta kokonaisuutena.

Luokittelun laatuun ja yhdenmukaisuuteen kiinnitettiin erityistä huomiota. Lähdemateriaalin laadullisessa luokittelussa on aina mahdollisuus tulkinnan eroavaisuuksille, jotka voivat vääristää tutkimuksen tarkkuutta tai harhattomuutta. Tässä tutkimuksessa luokittelun laatua pyrittiin parantamaan 382 uutisartikkelin koeotannon luokittelun avulla. Varsinaisen tutkimusaineiston luokittelu tehtiin noin 5 vuorokauden aikana ja kaiken materiaalin luokitteli yksi henkilö. Täten luokittelun tarkkuus ja yhdenmukaisuus saatiin hyväksi. Luokittelussa käytetyn nomologisen kartan kehittämisessä pyrittiin noudattamaan strategian tutkimuksen näkökanta. Lisäksi luokittelun perusteet (esitelty luvussa 5.4) ovat yksiselitteiset. Täten luokittelun lopputulosten pysyvyys ja johdonmukaisuus varmistettiin. Luokittelu mittasi lähdeaineistoa oikealla tavalla eli strategian tutkimuksen näkökulmalla.

Luokittelun perusteella tehty tilastollinen analyysi toteutettiin ristiintaulukoinnilla. Tilastollisesti tärkeintä on havaintojen riittävä lukumäärä eli huomio tulee kohdistaa lukumääriin eikä taulukoiden prosenttiosuuksiin. Tässä tutkimuksessa 1971 uutisartikkelia on riittävä määrä kattavaksi aineistoksi. Käyttämällä luokittelussa esimerkiksi valtioiden sijaan vaikkapa pohjoismaita yhtenä luokittelu perusteena, olisi helposti ajauduttu tilastollisiin epäselvyyksiin ja virheisiin.

Selitysten eli tulkintojen luotettavuuden arviointi on vaikeaa. Tulkintojen laatua pyrittiin parantamaan perehtymällä aihepiiriä käsittelevään kirjallisuuteen ja taustamateriaaliin. Osa taustamateriaalista ilmenee tutkimuksen luvussa 3, jossa esitellään arktisen alueen geopolittiset perusteet. Toisaalta tulkinnat tehtiin valtiokeskeisestä perspektiivistä eikä ristiintaulukoinnin tuloksille pyritty löytämään kriittisen tieteen näkökannan mukaisia selityksiä. Tulkinnoissa ilmenee strategian tutkimuksen näkökanta.

Tutkimuksen kriittisen geopolitiikan näkökanta oli varsin suppea. Tutkimuksessa painotettiin valtiotoimijoiden (sotilaat, poliitikot), kaupan ja talouden osuutta muodostettaessa kriittisen geopolitiikan mukainen käsitys arktisesta alueesta. Tutkimuksen kriittisen geopolitiikan näkökannan suppeutta kuvaa se, että tutkimuksen konstruktivistisesta näkökannasta huolimatta tutkimuksessa perehdyttiin arktisen alueen saamiin merkityksiin strategian tutkimuksen näkökannalta. Tällaisia merkityksiä ovat mm. arktisen alueen saama sotilaallinen merkitys, arktisen alueen taloudellinen merkitys, talouden suhde turvallisuuteen ja alueen merenkäytön turvallisuusmerkityksiin.

Tutkimuksen yleistä luotettavuutta voidaan tarkastella ja arvioida esimerkiksi Sami Moision²⁷⁸ mukaisen geopolittisen kamppailun työvaiheiden avulla. Täten on mahdollista verrata tutkimuksen tutkimusprosessia perinteiseen kriittisen geopolitiikan tutkimuksen työvaiheisiin.

1) Tutkimusaiheen valinta ja tutkimuskysymysten hahmottaminen. Tutkimusaihe valittiin ja tutkimuskysymykset muodostettiin tutkimuksen alussa. Ne pysyivät muuttumattomina koko tutkimusprosessin ajan.

2) Tutkimusajankohtaan perehtyminen ja esiolettamusten tekeminen diskursseista. Tutkimuksen aihepiiriin perehdyttiin tutkimusprosessin alussa, jolloin laadittiin arktisesta alueesta poliittisen realismin näkökannan mukainen perusselvitys. Osa perusselvityksestä hyödynnettiin varsinaisessa tutkimusraportissa. Tutkimusajankohtaan perehtymistä syvennettiin tekemällä uutisartikkeleista koeotanta ja sen analysointi. Samalla kyettiin tekemään tärkeitä esiolettamuksia käytettävistä uutisartikkeleista ja alueen valtioista. Nämä esiolettamukset konkretisoituvat luokitteluissa käytetyissä nomologisissa kartoissa.

3) Aiempaan tutkimukseen perehtyminen. Tutkimusprosessin alussa perehdyttiin aihepiiriin aikaisempaan tutkimukseen. Arktisen alueen osalta perehdyttiin Norjassa, Kanadassa, Suomessa ja Yhdysvalloissa julkaistuun aihepiiriä käsitteleviin tutkimuksiin. Lisäksi tutkimusprosessin aikana hyödynnettiin ruotsalaisten, kanadalaisten, isobritannialaisten ja yhdysvaltalaisen tutkijoiden asiantuntemusta käymällä tutkimuksen aihepiiriin liittyviä keskusteluja heidän kanssaan.

4) Tutkimuskysymysten tarkentuminen. Tutkimuskysymyksiä ei ollut tarvetta tarkentaa tutkimusprosessin aikana.

5) Kilpailevien diskurssien paikallistaminen. Perehdyttäessä tutkimusaiheeseen ja rajattaessa tutkimuksen näkökanta strategian tutkimuksen mukaiseksi, rajattiin samalla kilpailevien diskurssien lukumäärää. Kilpaileviksi diskursseiksi valittiin uuden geopolitiikan mukaiset ensisijaisesti alueeseen, luonnonvaroihin, valtioihin ja ei valtiollisiin toimijoiden sekä sotilaallisiin tekijöihin viittaavat diskurssit. Näitä täydennettiin mm. ympäristö ja tiedeyhteisöjen huomioimisella tutkimuksessa. Diskurssit olivat siis luokittelussa käytetyn monologisen kartan mukaiset.

---

²⁷⁸ Moisio, Sami, teoksessa Harle, Vilho, Moisio, Sami (toim.): Muuttuva geopolitiikka, Gaudeamus Kir-

6) *Kamppailevien osapuolten paikallistaminen.* Tutkimusasetelman ja strategian tutkimuksen näkökannalta kamppailevien osapuolten tunnistaminen oli mahdollista. Tässä korostui tutkimuksen varsin kapea kriittisen geopolitiikan näkökanta. Kamppailevia osapuolia arktisella alueella olivat valtiot, talouselämän vaikuttajat, tiedeyhteisöt ja erilaiset järjestöt. Kasvavina kamppailuun osallistuvina osapuolina tunnistettiin yksilöt ja turismi, jotka vaikuttavat arktisen alueen saamiin merkityksiin matkailun ja ympäristötekijöiden avulla.

7) *Geopoliittisten muutosten kuvaaminen ja selittäminen.* Arktisen alueen geopoliittisessa kontekstissa on tapahtunut muutoksia. Muutokset ovat havaittavissa, tarkastellaan aluetta ja eri toimijoita sitten klassisen, uuden tai kriittisen geopolitiikan näkökannalta. Arktisen alueen merkityksen muuttumisen kuvaaminen ei ollut tämän tutkimuksen ensisijainen tavoite, vaikka muutos ilmenikin tutkimustuloksissa.

American Association of Port Authorities (2006),
<http://aapa.files.cms-plus.com/Statistics/WORLD%20PORT%20RANKINGS%202005.xls>

Arktinen neuvosto, <http://arctic-council.org/>

Baker, Betsy: Beyond Delimitation: Legal Bases for Ongoing Cooperation in the Arctic, esitelmä The National Ice Centerin järjestämässä seminaarissa 3rd Symposium on the Impacts of an Ice-Diminishing Arctic on Naval and Maritime Operations, 11.6.2009,
http://www.star.nesdis.noaa.gov/star/documents/2009Ice/Day3/Baker_day3.pdf.

Borgerson, Scott G: Arctic Meltdown, the Economic and Security Implications of Global Warming, Foreign Affairs March / April 2008, number 2.

Bayers, Michael: Unfrozen Sea: Sailing the Northwest Passage, Options politiques, Mai 2007.

Bjarnason, Björn: Déja-vu at the Northern pole. Perspectives on jurisdiction and Military Presence, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008.

Borgerson, Scott G: Arctic Meltdown, the Economic and Security Implications of Global Warming, Foreign Affairs March / April 2008, number 2.

Briggs, Philip J: The Polar Sea Voyage and the Northwest Passage Dispute, Sage Journals Online,
<http://afs.sagepub.com/cgi/content/abstract/16/3/437>

Brigham, Lawson W: Arctic Marine Transport and Security: Responses to changing Arctic Ocean Access, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008.

Brunjólsson, Tómas: Iceland – A Small State in High Seas, teoksessa Defence Requirements for Canada's Arctic (edited by Brian MacDonald), Vimy Paper 2007, The Conference of Defence Associations Institute.

Canada First Defence Strategy, ja siihen liittyvä taustamuistio, National Defence, Kanadan asevoimien kotisivut, Kanadan sotilasstrategia, http://www.forces.gc.ca/site/newsroom/view_news_e.asp?id=2645.

Central Intelligence Agency, The World Factbook, Yhdysvaltojen keskustiedustelupalvelu:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ic.html>.

Cable News Network, Prime luna real estate for sale -- but hurry, toimittaja Richard Strenger, artikkeli 20.11.2000, <http://archives.cnn.com/2000/TECH/space/11/20/lunar.land/index.html>.

Charron, Andrea: The True North: Stronger and Free with help, teoksessa MacDonald, Brian (toim): Defence Requirements for Canada's Arctic, Vimy Paper 2007, The Conference of Defence Associations Institute.

Christensen, Kyle, D: Arctic Maritime Security and Defence – Canadian Northern Security Opportunities and Challenges, Strategic Analysis Research Team, Directorate of Maritime Strategy, Minister of Defence, 2005.

Corbett, Julian: Some Principles of Maritime Strategy, Antony Rowe Ltd, Eastbourne.

Dahl, Ann-Sofie: US Policy in the Nordic-Baltic Region During the Cold War and after, Santérus Academic Press Sweden 2008, Lightning Source, UK 2008.

Duhaime, Gérard, Caron, Andrée: The Economy of the North, Glomsrød, Solveig, Aslaksen, Iulie (toim.), The Economy of the North, Oslo, Statistics Norway, 2006.

Ehrensverd, Ulla: Pohjolan kartan historia, myyteistä todellisuuteen, John Nurmisen Säätiö, Art-Print Oy, Helsinki 2006.

Energy Information Administration, Official Energy Statistics from the U.S. Government, http://tonto.eia.doe.gov/state/state_energy_profiles.cfm?sid=AK

Eskola, Jari, Suoranta, Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen, Osuuskunta Vastapaino, Tampere, 2000.

Eskola, Susanna: Turvallisuus käsitteenä, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 3, Strategian asiatietoa, No 10, 2008.

Fife, Rolf Einar: Modern trends of the Law of the Sea and the last frontiers – the outer limits of the continental shelf and bilateral delimitations.

Finlex ® Valtion säädöstietokanta, <http://www.finlex.fi/fi/>.

Foreign Affairs and International Trade Canada, <http://www.international.gc.ca/continental/limits-continental-limités.aspx?lang=eng>

Food and Agriculture Organization of the United Nations, ftp://ftp.fao.org/FI/DOCUMENT/fcp/en/FI_CP_US.pdf.

Gisladóttir, Ingbjörn Sólrún: Changed Security Environment – New Perspectives in Defence, puhe 27.11.2007, <http://www.iceland.org/nato/the-delegation/news/nr/5108>.

Global Security, <http://www.globalsecurity.org/>.

Global Trends 2025, A Transformed World, US Governmental Printing Office, Washington, Marraskuu 2008.

Gray, Colin, S: Inescapable Geography, Journal of Strategic Studies, vol. 22, no. 2-3/1999.

Griffiths, Franklyn: A northern foreign policy for Canada, 1979.

Griffiths, Franklyn: Pantheistic Fallacy, that Canada's Arctic sovereignty is on thinning Ice, Canadian Foreign Policy, Spring 2004.

Hakapää, Kari: Uusi kansainvälinen merioikeus, lakimiesliiton kustannus, Helsinki, 1988.

Hakovirta, Harto: Maailmanpolitiikka, Teoria ja todellisuus, Kustannus 54 Tampere, Gummerus, Jyväskylä 2002.

Hayes, Margaret, F: Arctic Policy – Aspects of U.S. Arctic Policy, U.S. Department of State, puhe 13.8.2008, <http://www.state.gov/g/oes/rls/rm/108788.htm>.

Heininen, Lasse: Arctic Resource Policies in Russia, esitelmä Ulkopoliittisen instituutin seminaarissa 3.3.2009.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, 6. painos, Vantaa 2000.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita, 6.9. painos, Tammi, Helsinki, 2003.

Hoel, Alf Håkon: Jurisdictional Issue in the Arctic: An overview, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008.

Holroyd, Suzanne: Canadian and U.S. defence planning toward the Arctic, Santa Monica, California, 1989.

Huebert, Rob: Canadian Arctic security issues – transformation in the post-cold war era, International journal, 1999.

Huebert, Rob: The Rise and Fall (and Rise?) Canadian Arctic Security, teoksessa MacDonald, Brian (toim.) Defence Requirements for Canada's Arctic, Vimy Paper 2007, The Conference of Defence Associations Institute.

Huitfeldt, Tønne: Strategic interests in the Arctic, Oslo : Institutt for Forsvarsstudier (IFS) , 1992.

Huitfeldt, Tønne, Ries, Tomas, Øyna, Gunvald: Strategic interest in the arctic, Institutt for Forsvarsstudier (IFS) 4/1992, Norgraf A/S 1992.

Huttunen, Mika ja Metteri, Jussi (toim.): Ajatuksia operatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, julkaisusarja 2, taktiikan asiantietoa n:o 1/2008, Editia Prima Oy, Helsinki 2008.

Icelandic Fisheries, Information centre of the Icelandic Ministry of Fishery and Agriculture, Islannin kalastus ja maatalousministeriö, <http://www.fisheries.is/the-fisheries/fishing-grounds/geographic-boundaries/>.

Ingimundarson, Valur: Iceland's Security Policy and Geopolitic in the North, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008.

International Seabed Authority: Handbook 2008, National Library of Jamaica Cataloguing-In- Publication Data, Jamaica 2008.

Jackson, Robert, Sørensen, Georg: Introduction to International Relations, Theories and approaches, Oxford University Press, third edition, Bath Press Ltd, Bath 2007.

Jalonen, Olli-Pekka: The strategic significance of the Arctic: background paper presented at the Round Table Seminar, Helsinki 1-2 September 1987, Tampere, 1988

Jane's tietokantapalvelu, www.milnet.fi Puolustusvoimien verkkosotakoulu.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä, 1999.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero: Diskurssianalyysin aakkoset, Vastapaino Tampere 1993.

Juntunen, Alpo: Itään vai länteen? Gummerus Kustannus Oy, Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2003.

Juntunen, Alpo: Venäjän imperiumin paluu, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 25, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki 2009.

Koivisto, Emilia: Lomonosovin harjanne IODP –ohjelman tutkimuskohteena, Helsingin Yliopisto, Fysikaalisten tieteiden laitos, <http://iodpfinland.oulu.fi/assets/Lomonosov2.pdf>

LexisNexis tietokanta, www.lexisnexis.com/.

Lindsey, George: Strategic stability in the Arctic, Adelphi Papers 241, The Institute for Strategic Studies, London, 1989.

Mayer, Larry, A: The Mapping of the Extended Continental Shelf in the Arctic, esitelmä The National Ice Centerin järjestämässä seminaarissa 3rd Symposium on the Impacts of an Ice-Diminishing Arctic on Naval and Maritime Operations, 11.6.2009.

<http://www.star.nesdis.noaa.gov/star/IceSymposium2009Program.php>

The Military Balance 2008, The International Institute for Strategic Studies, Routledge – Taylor & Francis Group, Oxfordshire.

Ministry of Foreign Affairs Denmark, Tanskan Ulkoministeriö,

<http://www.ambottawa.um.dk/en/servicemenu/News/StudyrevealsenormousArcticoilreserves.htm>

Ministry for Foreign Affairs Iceland, Islannin Ulkoministeriö,

http://www.iceland.is/media/Utgafa/Iceland_in_figures_2006-2007.pdf.

Moe, Arild: Arctic Resource Policies in Russia, esitelmä Ulkopoliittisen instituutin seminaarissa 3.3.2009.

Moisio, Sami: Kriittinen geopolitiikka ja alueelliset uskomusjärjestelmät: Uhkakuvatutkimuksen teoriaa empiirisin esimerkein. Turku: Turun yliopiston maantieteen laitos 1998 (Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja, n:o 158).

Moisio, Sami, teoksessa Harle, Vilho, Moisio, Sami (toim.): Muuttuva geopolitiikka, Gaudeamus Kirja, Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. Tampere 2003.

Moisio, Sami: Synnystä häpeän kautta uudelleenpolitisoitumiseen – Viisi näkökulmaa geopolitiikkaan, Tieteessä tapahtuu, 4/2001, <http://www.tsv.fi/ttapaht/014/moisio.htm>.

Morgenthau, Hans: Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace, Brief Edition, Kenneth W. Thomsonin päivitetty versio, The McGraw-Hill Companies Inc., 1993.

Möttölä, Kari: Merellinen asevalvonta: edellytykset, esteet ja mahdollisuudet, teoksessa Möttölä, Kari ja Ruhala, Kalevi: Merelliset luottamusta ja turvallisuutta lisäävät toimet, tutkimus aseidenriisunnan neuvottelukunnalle, Marraskuu 1988.

National Defence, Canada, Kanadan asevoimien kotisivut,

http://www.forces.gc.ca/site/about/index_e.asp.

The National Research Council (NRC), <http://opencrs.com/document/RL34391>

Newton, George: A Concept from a Concern: The Arctic Emergency liaison Office (Arctic911), esitelmä The National Ice Centerin järjestämässä seminaarissa 3rd Symposium on the Impacts of an Ice-Diminishing Arctic on Naval and Maritime Operations, 10.6.2009, , <http://www.natice.noaa.gov/>.

Nord, Douglas C: Searching for the North in North American Foreign Policies: Canada and the United States, American review of Canadian Studies 2007, Vol. 37 Issue 2.

Nordic Statistical yearbook 2007, Nordic Council,
http://www.norden.org/en/publications/publications/2008-001?set_language=en.

Nort American Aerospace Command, <http://www.norad.mil/about/index.html>.

North Atlantic Treaty Organization (NATO), <http://www.nato.int/pfp/sig-cntr.htm>.

North Meets North – Navigation and the Future of the Arctic, Islannin Ulkoministeriö, 2006.

Norway the official site in the United States, Norjan valtion viralliset kotisivut Yhdysvalloissa,
<http://www.norway.org/facts/facts.htm>.

Norwegian Defence 2008, Norwegian Ministry of Defence.

Norwegian Government's High North Strategy, Norwegian Ministry of Foreign Affairs.

Oceans and Law of the Sea, Division for Oceans Affairs and the Law of the Sea, Yhdistyneiden Kansakuntien kotisivut <http://www.un.org/Depts/los/index.htm>.

Openrcs, Congressional Research Reports for the People, <http://openrcs.com/document/RL34391>.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), järjestön kotisivut,
http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html.

Paasivirta, Juhani: Suomi ja Eurooppa, Autonomiakausi ja kansainväliset kriisit (1808-1914), Kirjayhtymä, Helsinki, Karisto Oy 1978.

Rannikkomerenkulun oppikirja, Merisotakoulu, Merenkulun opettajaryhmä, Karisto Oy, Hämeenlinna 2002.

Rotkirch, Holger: Kansainvälinen merioikeus, Strategian käsikirja, Sotatieteen laitos, strategian toimisto, Helsinki 1983.

Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008.

Snyder, John: Arctic Tourism: A Growing Presence in an Ice Diminishing Region, esitelmä The National Ice Centerin järjestämässä seminaarissa 3rd Symposium on the Impacts of an Ice-Diminishing Arctic on Naval and Maritime Operations, 10.6.2009, <http://www.natice.noaa.gov/>.

Statistics Canada, Kanadan valtion tilastokeskus,
<http://www12.statcan.ca/english/census06/data/popdwell/Table.cfm?T=101>.

Statistic Iceland, Islannin valtion tilastokeskus, <http://www.statice.is/pages/916>.

Statistics Norway, Statistisk årbok 2008, <http://www.ssb.no/aarbok/kart/i.html>.

Stotsky, Alexander: Nenets Autonomous District, http://www.arctic-frontiers.com/index.php?option=com_remository&Itemid=0&func=startdown&id=82.

Strategic Survey 2008 The Annual Review of World Affairs, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, Bell&Bain Ltd. Thornliebank, Glasgow.

Strøm-Erichsen, Anne-Grete: Arctic challenges – the fine art of dealing with change, teoksessa Skogrand, Kjetil (ed.): Emerging from the Frost: Security in the 21st century Arctic, Institutt for forsvarsstudier / Norwegian Institute for Defence Studies, Oslo 2008.

Suoninen, Eero: Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen, teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä, Vastapaino Tampere, Jyväskylä 1999.

Tavaila, Arvi, Forström Pentti, Inkinen, Pertti, Puistola, Juha-Antero, Sirén, Torsti: Venäjän asevoimat ja sotilasstrategia.

Till, Geoffrey: Seapower – A Guide for the Twenty First Century, Frank Cass Publishers, 2004.

Tuathailin, Gearóid Ó: Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space, Routledge, London 1996.

Tukiainen, Julia, Nelonen Media, Maria! – ohjelman kotisivut, <http://www.nelonen.fi/videot/default.asp?video=4780&c=16>.

Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, Gummerus Oy, Jyväskylä 2006.

Tuomi, Osmo: Uusi geopolitiikka, geopolitiittisen perspektiivin soveltuvuus kansainvälisen politiikan tulkintaan maailman ja ajattelutapojen muuttuessa, Gaudeamus, Tammer-Paino Oy, Tampere 1996.

University of Alabama, Alabaman Yliopiston kotisivut, <http://alabamamaps.ua.edu/contemporarymaps/world/world/index.html>

University of Illinois, Department of Atmospheric Sciences, Illinoin Yliopiston kotisivut, <http://arctic.atmos.uiuc.edu/cryosphere/IMAGES/ARCHIVE/20071231.jpg>.

University of Princeton Library, Princetonin Yliopiston kirjaston kotisivut, http://libweb5.princeton.edu/visual_materials/maps/websites/northwest-passage/arctic1595-full.jpg

University of Texas Libraries, Texasin Yliopisto kirjaston kotisivut, http://www.lib.utexas.edu/maps/islands_oceans_poles/arctic_region_pol_2007.jpg

U.S. Department of the Air Force, http://www.elmendorf.af.mil/library/factsheets/factsheet_print.asp?fsID=13258&page=1.

U.S. Geological Survey, Yhdysvaltojen geologinen tutkimuskeskus, <http://energy.usgs.gov/arctic/>.

Valtiopäiväasiakirjat, www.eduskunta.fi/.

Venäjän federaation sotilasdoktriini, vahvistettu Venäjän federaation presidentin ukaasilla N:o 706, 21.4.2000, Maanpuolustuskorkeakoulun opintomoniste.

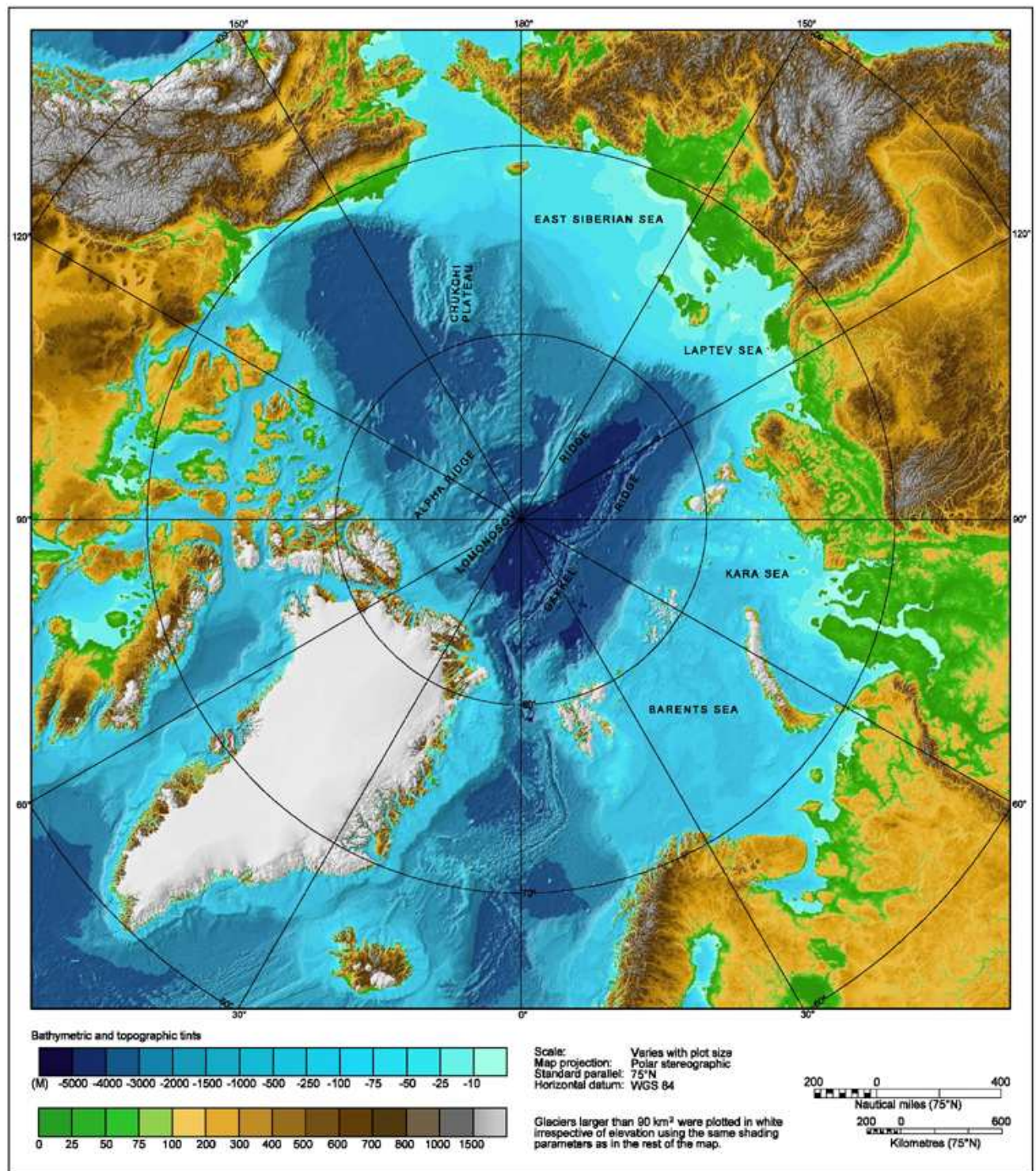
Visuri, Pekka: Turvallisuuspolitiikka ja strategia, Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva 1997.

Vuoristo, Kai-Veikko: Poliittinen maantiede, etupiirien ja yhteistyön maailma, Porvoo 1997.

Wendt, Alexander: Anarchy is what States Make of It: the Social Construction of Power politics, International Organization, vol. 46, no. 2 (1992).

Westcott, Alan: Mahan on naval warfare - selection from writings of rear Admiral Alfred T. Mahan, Boston, Little, Brown, 1944.

ARKTISEN ALUEEN MERENPOHJA, MANNERJALUSTA JA SEN HARJANTEET²⁷⁹

²⁷⁹ Kuva: IBCAO (International Bathymetric Chart of the Arctic Ocean),
<http://www.ngdc.noaa.gov/mgg/bathymetry/arctic/arctic.html>, viitattu 26.2.2009.

TUTKIMUKSEN EMPIIRISEN OSAN UUTISARTIKKELEIDEN PROSENTUAALINEN JAKAUMA²⁸⁰

VALTIO	MEDIA	LKM	PROS.
ISLANDI	Icelandic Busyness Digest	0	0 %
ISLANDI, NORJAJA TANSKA	Nordic Business Report	0	0 %
ISLANDILAISIA YHTEENSÄ 0 %			
ISO-BRITANNIA	The Times (London)	175	9 %
ISO-BRITANNIA	Daily Mail and Mail on Sunday	113	6 %
ISO-BRITANNIA	The Daily Telegraph (London)	110	6 %
ISO-BRITANNIA	The Guardian (London)	77	4 %
ISO-BRITANNIA	The Scotsman & Scotland on Sunday	55	3 %
ISO-BRITANNIA	BBC Worldwide Monitoring	52	3 %
ISO-BRITANNIA	The Sunday Times London	58	3 %
ISO-BRITANNIA	The Sunday Telegraph (London)	33	2 %
ISO-BRITANNIA	The Herald (Glasgow)	33	2 %
ISO-BRITANNIA	The Mirror and The Sunday Mirror	30	2 %
ISO-BRITANNIA	The Economist	11	1 %
ISO-BRITANNIALAISIA YHTEENSÄ 38 %			
KANADA	The Toronto Star	262	13 %
KANADA	The Toronto Sun	123	6 %
KANADALAISIA YHTEENSÄ 19 %			
NORJA	Business Wire Norsk	0	0 %
NORJA	Esmerk Norway News	48	2 %
NORJA	Platts North Sea Letter	112	6 %
NORJALAISIA YHTEENSÄ 8 %			
TANSKA	Danish Business Digest	2	0 %
TANSKA	Esmerk Denmark News	8	0 %
TANSKALAISIA YHTEENSÄ 0,5 %			
YHDYSVALLAT	International Herald Tribune	122	6 %
YHDYSVALLAT	Newsweek	7	0 %
YHDYSVALLAT	The New York Times	174	9 %
YHDYSVALLAT	The Washington Post	129	7 %
YHDYSVALLAT	The Washington Times	51	3 %
YHDYSVALLAT	Miami Herald	47	2 %
YHDYSVALLAT	USA Today	27	1 %
YHDYSVALLAT	Platts Oilgram News	73	4 %
YHDYSVALLAT	Oil & Gas Journal	39	2 %
YHDYSVALTALAISIA YHTEENSÄ 34 %			
KAIKKI YHTEENSÄ		1971	100 %

²⁸⁰ Tutkimusasetelmassa ei median kansallisuudella ole ensisijaista merkitystä. Tutkimuksessa median kansallisuus edustaa mahdollisuutta laajentaa tarkastelua, esimerkiksi vertaamalla ei maalaisissa diskursseissa syntyneitä merkityksiä median kansallisuuteen.

UUTISARTIKKELEIDEN LUOKITTELUN PERUSTEELLA SYNTYNEET ARKTISEN ALUEEN MERKITYKSET VALTIOITTAIN²⁸¹

ISLANTI								
	YMPÄRISTÖ	LUONNONVARAT	ALUE	LIIKENNE	MATKAILU	SOTILAALLINEN	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	1	2	0	0	0	0	3	50 %
TALOUS	0	0	0	0	1	0	1	17 %
TIEDEYHTEISÖ	2	0	0	0	0	0	2	33 %
ASEVOIMAT	0	0	0	0	0	0	0	0 %
JÄRJESTÖ	0	0	0	0	0	0	0	0 %
YHTEENSÄ	3	2	0	0	1	0	6	--
PROS.	50 %	33 %	0 %	0 %	17 %	0 %	100 %	100 %

KANADA								
	YMPÄRISTÖ	LUONNONVARAT	ALUE	LIIKENNE	MATKAILU	SOTILAALLINEN	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	27	33	133	53	0	46	292	48 %
TALOUS	1	25	1	4	3	0	34	6 %
TIEDEYHTEISÖ	73	2	29	13	1	2	120	20 %
ASEVOIMAT	3	1	46	14	1	84	149	24 %
JÄRJESTÖ	11	1	2	0	5	0	19	3 %
YHTEENSÄ	115	62	211	84	10	132	614	--
PROS.	19 %	10 %	34 %	14 %	2 %	21 %	100 %	100 %

NORJA								
	YMPÄRISTÖ	LUONNONVARAT	ALUE	LIIKENNE	MATKAILU	SOTILAALLINEN	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	7	19	17	1	0	0	44	35 %
TALOUS	1	46	0	7	1	0	55	44 %
TIEDEYHTEISÖ	15	5	0	2	1	0	23	18 %
ASEVOIMAT	1	0	0	0	0	3	4	3 %
JÄRJESTÖ	0	0	0	0	0	0	0	0 %
YHTEENSÄ	24	70	17	10	2	3	126	--
PROS.	19 %	56 %	13 %	8 %	2 %	2 %	100 %	100 %

TANSKA								
	YMPÄRISTÖ	LUONNONVARAT	ALUE	LIIKENNE	MATKAILU	SOTILAALLINEN	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	3	5	28	0	0	0	36	63 %
TALOUS	0	2	0	1	0	0	3	5 %
TIEDEYHTEISÖ	4	0	4	1	0	0	9	16 %
ASEVOIMAT	0	1	1	1	0	3	6	11 %
JÄRJESTÖ	2	0	0	1	0	0	3	5 %
YHTEENSÄ	9	8	33	4	0	3	57	--
PROS.	16 %	14 %	58 %	7 %	0 %	5 %	100 %	100 %

VENÄJÄ								
	YMPÄRISTÖ	LUONNONVARAT	ALUE	LIIKENNE	MATKAILU	SOTILAALLINEN	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	12	60	99	17	2	12	202	48 %
TALOUS	0	59	3	22	0	1	85	20 %
TIEDEYHTEISÖ	14	5	30	6	0	1	56	13 %
ASEVOIMAT	0	3	20	3	0	51	77	18 %
JÄRJESTÖ	2	1	0	1	0	0	4	1 %
YHTEENSÄ	28	128	152	49	2	65	424	--
PROS.	7 %	30 %	36 %	12 %	0 %	15 %	100 %	100 %

YHDYSVALLAT								
	YMPÄRISTÖ	LUONNONVARAT	ALUE	LIIKENNE	MATKAILU	SOTILAALLINEN	YHTEENSÄ	PROS.
VALTIO&POLIITTINEN	64	131	40	23	0	4	262	41 %
TALOUS	6	32	0	6	1	0	45	7 %
TIEDEYHTEISÖ	174	28	14	13	0	3	232	36 %
ASEVOIMAT	2	1	17	14	0	35	69	11 %
JÄRJESTÖ	23	2	1	2	1	0	29	5 %
YHTEENSÄ	269	194	72	58	2	42	637	--
PROS.	42 %	30 %	11 %	9 %	0 %	7 %	100 %	100 %

²⁸¹ Punaisella katkoviivalla on merkitty suurimmat prosentuaaliset osuudet tai suurimmat lukuarvot. Islannin ympäristödiskurssia osoittava 50 % osuus (kolme havaintoa) osoittaa selvästi, miten ristiintaulukoinnissa tulee havainnointi painottua lukumääriin eikä prosenttilukuihin.

ARKTISEN ALUEEN VALTIOIDEN MERIOIKEUSYLEISSOPIMUKSEN, SOPIMUKSEN KOHDAN XI JA YK:N KALASTUSKIINTÖSOPIMUKSEN HYVÄKSYMINEN²⁸²

VALTIO	UNCLOS			OSA XI		UN KALASTUSKIINTÖSOPIMUS		
	VOIMASSA 16.11.1994 ALKAEN			VOIMASSA 28.07.1996 ALKAEN		VOIMASSA 11.12.2001 ALKAEN		
	ALLEKIRJOITUS	RATIFIOINTI	JULISTUS	ALLEKIRJOITUS	RATIFIOINTI	ALLEKIRJOITUS	RATIFIOINTI	JULISTUS
KANADA	10.12.1982	7.11.2003	X	29.7.1994	7.11.2003	4.12.1995	3.8.1999	X
TANSKA	10.12.1982	16.11.2004	X	29.7.1994	16.11.2004	27.6.1996	19.12.2003	X
ISLANTI	10.12.1982	21.6.1985	X	29.7.1994	28/07/95(sp)	4.12.1995	14.2.1997	-
NORJA	10.12.1982	24.6.1996	X	-	24/06/96(a)	4.12.1995	30.12.1996	X
YHDYSVALLAT	-	-	-	29.7.1994	-	4.12.1995	21.8.1996	X
VENÄJÄ	10.12.1982	12.3.1997	X	-	12/03/97(a)	4.12.1995	4.8.1997	X

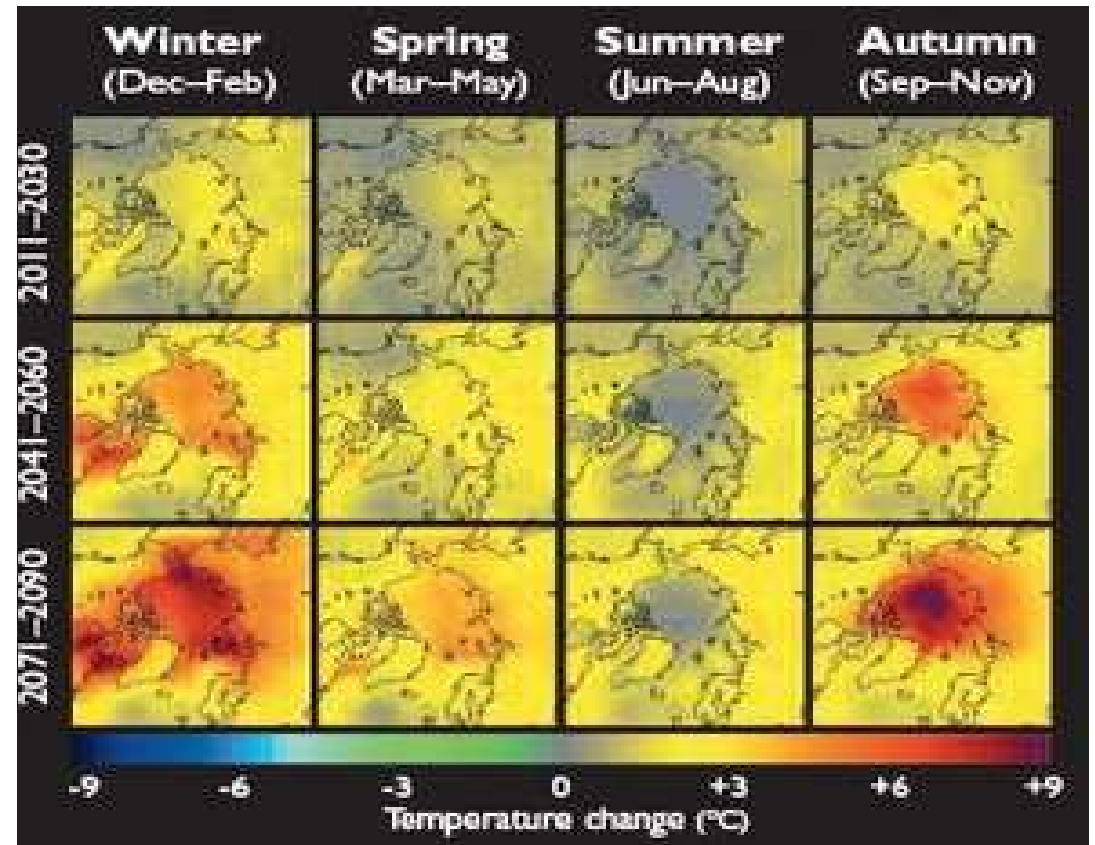
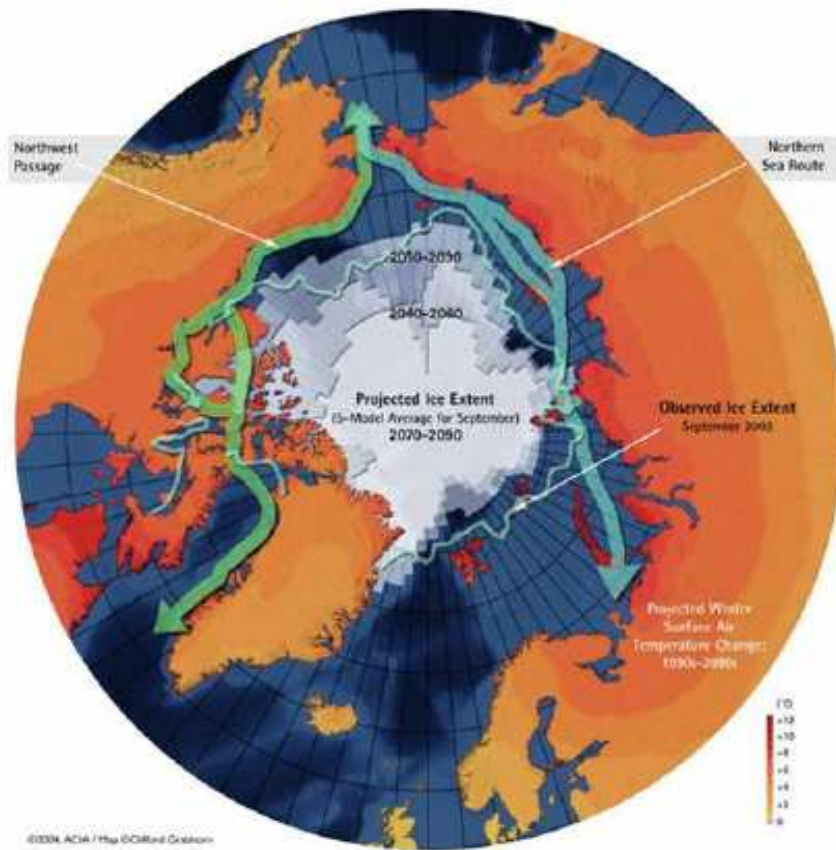
YK:n merioikeusyleissopimuksen allekirjoitus ja ratifiointi tilanne merioikeusyleissopimuksen, sopimuksen XI osan ja kalastuskiintiösopimuksen osalta.

(Status of the United Nations Convention on the Law of the Sea, of the Agreement relating to the implementation of Part XI of the Convention and of the Agreement for the implementation of the provisions of the Convention relating to the conservation and management of straddling fish stocks and highly migratory fish stocks. This consolidated table, prepared by the Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of the Legal Affairs, provides unofficial, quick reference information related to the participation in UNCLOS and the two implementing Agreements. For official information on the status of these treaties, please refer to the publication entitled “*Multilateral Treaties deposited with the Secretary-General*” (<http://untreaty.un.org>). The symbol “□” indicates (i) that a declaration or statement was made at the time of signature; at the time of ratification/accession or anytime thereafter, or (ii) declarations confirmed upon succession. A double icon (□□) indicates that two declarations were made by the State. The abbreviation (fc) indicates a formal confirmation; (a) an accession; (s) a succession; (ds) a definitive signature; (p) the consent to be bound; (sp) a simplified procedure. Names of States in *italics* indicate non-members of the United Nations; shaded rows indicate landlocked States.)

²⁸² Status of the United Nations Convention on the Law of the Sea, of the Agreement relating to the implementation of Part XI of the Convention and of the Agreement for the implementation of the provisions of the Convention relating to the conservation and management of straddling fish stocks and highly migratory fish stocks, tilanne 25.9.2008, Yhdistyneiden Kansakuntien kotisivut, http://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2008.pdf, viitattu 30.10.2008

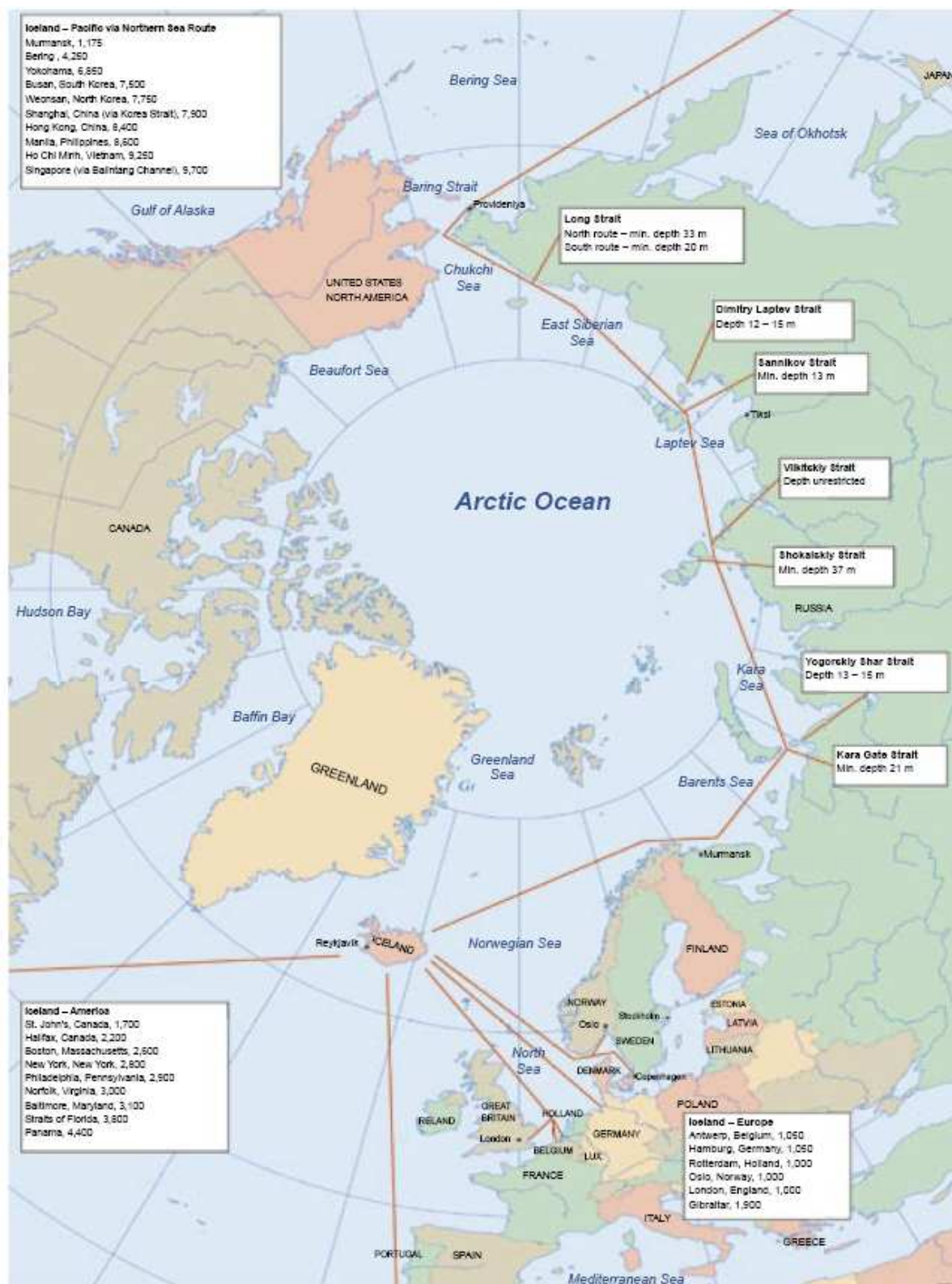

ARKTISEN ALUEEN JÄÄPEITEEN OHENEMINEN JA ALUEEN LÄMPÖTILAT TULEVAISUUDESSA²⁸³

²⁸³ Arktinen Neuvosto / Arctic Marine Shipping Assessment: Arctic Development and Maritime Transportation Prospects of the Transport Route – impact and Opportunities, seminaari 27. – 28.3.2007, Akureyri, Islanti, s. 6-7. http://www.mfa.is/media/Utgafa/Breaking_The_Ice_Conference_Report.pdf, viitattu 27.11.2008. Alempi kuva Kansainvälisen Ilmaston muutosta tutkivan (The Intergovernmental Panel on Climate Change) paneelin raportin esittely (IPCC, 2001. Climate Change 2001: The Scientific Basis. Contribution of Working Group I to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. J.T. Houghton, Y. Ding, D.J. Griggs, M. Noguer, P.J. van der Linden, X. Dai, K. Maskell and C.A. Johnson (eds.). Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press), http://www.eoearth.org/article/Arctic_climate_change_scenarios_for_the_21st_century_projected_by_the_ACIA-designated_models, viitattu 27.11.2008.

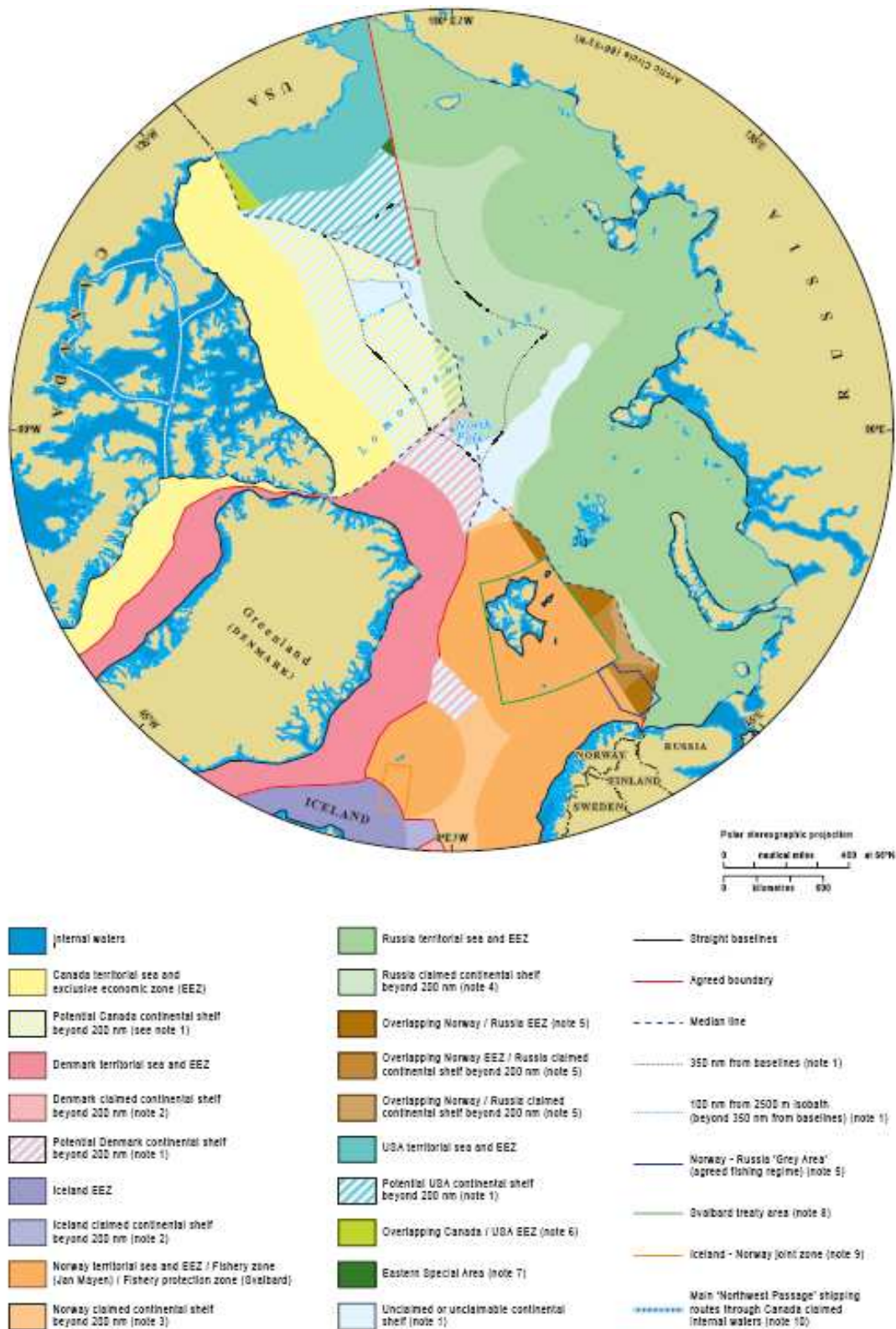
KOILLISVÄYLÄN ETÄISYYDET EUROOPAN JA AASIAN VÄLILLÄ SEKÄ KRIITTISTEN SALMIEN MINIMI SYVYYDET²⁸⁴

²⁸⁴ North Meets North, Navigation and the Future of the Arctic, Islannin Ulkoministeriö, Islanti 2005, <http://www.mfa.is/publications/>, viitattu 4.11.2008.

ARKTISEN ALUEEN TALOUSVYÖHYKKEET²⁸⁵

²⁸⁵ University of Durham, <http://www.dur.ac.uk/resources/ibru/arctic.pdf>, kartta päivitetty 15.8.2008, viitattu 22.6.2009. Kuvassa Durhamin Yliopisto on esittänyt arktisen alueen valtioiden talousvyöhykkeet ja talousvyöhykkeiden mahdollisen jatkumisen aina 350 mpk:aan saakka. Karttaa pidetään ensimmäisenä täydellisenä arktisen alueen mahdollisia aluevaatimuksia esittävänä karttana.